

MANUALUL FUNCȚIONARULUI PUBLIC ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**MANUALUL
FUNȚIONARULUI
PUBLIC
ÎN DOMENIUL
DREPTURILOR
OMULUI**

MANUALUL FUNȚIONARULUI PUBLIC ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

Ediția a II-a revăzută și adăugită

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Acest manual a fost publicat în cadrul proiectului Consiliului Europei „Susținere în implementarea coerentă a Convenției Europene a Drepturilor Omului în Republica Moldova“, cu suportul financiar al Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (HRTF). Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Consiliului Europei sau al Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (HRTF).

www.coe.int Consiliul Europei este organizația lider în promovarea drepturilor omului de pe continentul european. Acesta cuprinde 47 de state membre, dintre care 28 sunt membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput să protejeze drepturile omului, democrația și preeminența dreptului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea în aplicare a Convenției în statele membre.

Autori:

Anatolie MUNTEANU, avocat parlamentar (2008-2015)

Svetlana RUSU, Oficiul Avocatului Poporului

Olga VACARCIUC, Oficiul Avocatului Poporului

Redactor: *Liliana Armașu*

Coperta: *Mihai Bacinschi*

Tehnoredactare: *Marian Motrescu*

Editura Arc

str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău, MD 2009;

tel.: (+373 22) 73-36-19, 73-53-29; fax (+373 22) 73-36-23

e-mail: info.edituraarc@gmail.com; www.edituraarc.md

Conținutul din această carte reflectă opțiunile autorilor.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Munteanu, Anatolie

Manualul funcționarului public în domeniul drepturilor omului/ Anatolie Munteanu, Svetlana Rusu, Olga Vacarciuc; Oficiul Avocatului Poporului. – Ed. a 2-a rev. și ad. – Chișinău: Arc, 2015 (Tipografia „Bons Offices“). – 328 p.

Aut. sînt indicați pe vs. f. de tit. – Bibliogr. în notele de subsol. – Apare cu sprijinul financiar al Proiectului „Suport în implementarea coerentă la nivel național a Convenției europene a drepturilor omului în Republica Moldova“. – 1500 ex.

ISBN 978-9975-61-932-5

342.7:352(075)

M 95

© Oficiul Avocatului Poporului

© Editura ARC

ISBN 978-9975-61-932-5

CUPRINS

PREFAȚĂ	7
ABREVIERI	9
CAPITOLUL 1. SISTEME DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI	11
§1. Sistemul internațional de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului	11
§2. Mecanismul european de protecție a drepturilor omului	21
§3. Sistemul drepturilor și sistemul legislativ în Republica Moldova	28
CAPITOLUL 2. DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI	34
§1. Drepturile civile și politice	34
1.1. Introducere	34
1.2. Egalitatea în fața legilor și a autorităților	34
1.3. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	40
1.4. Libertatea individuală și siguranța persoanei	49
1.5. Accesul liber la justiție	57
1.6. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică	64
1.7. Dreptul la cetățenie	71
1.8. Dreptul la libera circulație	75
1.9. Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	79
1.10. Viața intimă, familială și privată	86
1.11. Dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie	93
1.12. Dreptul de vot și dreptul de a fi ales	97
1.13. Dreptul de petiționare	104
1.14. Dreptul la informație	108
1.15. Libertatea conștiinței	114
1.16. Libertatea întrunirilor, opiniei și exprimării	120

§2. Drepturile sociale, economice și culturale	127
2.1. Dreptul la asistență și protecție socială	128
2.2. Protecția familiei și copilului	133
2.3. Protecția tinerilor	138
2.4. Protecția persoanelor cu dizabilități	142
2.5. Dreptul la învățătură	147
2.6. Dreptul la ocrotirea sănătății	154
2.7. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos	160
2.8. Dreptul la muncă și la protecția socială a muncii	166
ANEXE	171

PREFAȚĂ

„Drepturile omului sînt respectate în măsura în care sînt cunoscute și devin cunoscute doar în măsura în care sînt însușite. Propagarea cunoștințelor în ceea ce privește respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului reprezintă un domeniu esențial de activitate a autorităților statale. A devenit o necesitate ca fiecare individ să posede cunoștințe suficiente pentru a conștientiza datele problemei, iar ulterior pentru a cultiva și promova toleranța și respectul între toți membrii societății.“

Aceasta a fost una din ideile principale puse, de către echipa de autori, la temelia primei redacții a ghidului. Între timp, Republica Moldova a trecut printr-o serie de reforme, mai mult sau mai puțin reușite, în varii domenii ale societății.

După cum bine se știe, reformele propulsează societatea, în ansamblul raporturilor sale, spre noi standarde și criterii de apreciere a performanțelor. Anume aceste transformări, în derulare încă, au readus în atenția Oficiului Avocatului Poporului necesitatea sistematizării noilor indicatori calitativi.

Funcționarii publici trebuie să-și îmbunătățească în mod continuu pregătirea profesională, iar prezentul ghid, revăzut, tocmai este orientat spre facilitarea acestei sarcini. Populația va beneficia de o atenție profesionistă din partea funcționarului, dacă ultimul va depune toate diligențele pentru a reuși să se adapteze și să asimileze noile cerințe, asumîndu-și astfel responsabilitatea față de calitatea prestației sale.

Un rol aparte în protecția și promovarea drepturilor și libertăților constituționale ale omului rămîne în sarcina Ombudsmanului. Persoanele care se consideră victime ale unei injustiții din partea administrației pot sesiza Oficiul Avocatului Poporului. Avocatul Poporului, asistat de lucrători-angajați în serviciul public, constituiți în Oficiul Avocatului Poporului, dispune de mai multe pîrghii, preponderent cu caracter de recomandare, capabile să remedieze conflictul într-o manieră simplificată și chiar deosebită, punînd accent pe concilierea părților.

Pe parcursul activității Oficiului, s-a constatat că nivelul de pregătire al funcționarilor publici nu doar că determină nivelul necesar al prestațiilor acestora, dar reprezintă și un indicator al vulnerabilității cetățeanului față de un eventual abuz din partea agentului statului. În contextul acestei idei, ghidul revizuit are menirea de a asigura un suport real pentru funcționarii publici în vederea îmbunătățirii calităților profesionale, iar, în consecință, o mai calitativă și eficientă asistență oferită oricărei persoane.

Prezentul ghid a fost elaborat de către angajații Oficiului Avocatului Poporului și publicat grație asistenței financiare a Proiectului „Suport în implementarea coerentă la nivel național a Convenției europene a drepturilor omului în Republica Moldova“. Prin realizarea acestei acțiuni, Consiliul European și Oficiul Avocatului Poporului și-au propus să contribuie la consolidarea rolului autorităților publice locale în protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Or, în lucrarea de față sînt prezentate, într-o formă accesibilă, informațiile utile pentru funcționarii din cadrul instituțiilor publice locale, abilitați să soluționeze problemele de ordin juridic la nivel local, precum și să poată ajuta orice altă persoană care se confruntă cu anumite probleme.

În acest context, ne exprimăm înalta apreciere și recunoștința față de participanții la proiect pentru colaborare și susținere, a căror implicare directă și contribuție activă a făcut posibilă elaborarea și realizarea acestei idei de importanță publică.

ABREVIERI

- UE – Uniunea Europeană
- CEDO – Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale
- CtEDO – Curtea Europeană pentru Drepturile Omului
- APCE – Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei
- ONU – Organizația Națiunilor Unite
- CERD – Convenția Internațională privind Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială
- ECRI – Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
- CPT – Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante
- MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
- MAI – Ministerul Afacerilor Interne
- BMA – Biroul Migrație și Azil
- ANOFM – Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
- CNAM – Casa Națională de Asigurări în Medicină
- CNAS – Casa Națională de Asigurări Sociale
- HP – Hotărârea Parlamentului
- HG – Hotărârea Guvernului
- CP – Codul penal
- CC – Codul contravențional
- MO – Monitorul Oficial al Republicii Moldova

SISTEME DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

§1

SISTEMUL INTERNAȚIONAL DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Dinamica mișcării pentru drepturile omului, în secolul XX, a fost și este marcată atât de activitatea unor organizații internaționale, precum și de unele ideologii. În timp ce ideologiile au furnizat temeiul și legitimitatea drepturilor omului, organizațiile internaționale interguvernamentale și nonguvernamentale au jucat rolul esențial în procesul de codificare a normelor de drept internațional, precum și în monitorizarea implementării drepturilor omului de către statele membre. Evoluția acestor norme nu poate fi înțeleasă fără a sublinia legătura strânsă cu organizațiile internaționale apărute după cel de al Doilea Război Mondial, atât la nivel global, cât și regional. În cadrul sistemului universal, rolul decisiv a revenit Organizației Națiunilor Unite, precum și celor 15 agenții specializate (Organizația Internațională a Muncii, Organizația Mondială a Sănătății, Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură etc.).

Organizația Națiunilor Unite este cea mai importantă asociație internațională din lume, creată pe 24 octombrie 1945, odată cu ratificarea Cartei Națiunilor Unite, care stabilește principiile de bază ale relațiilor internaționale. Obiectivele primordiale ale Națiunilor Unite, conform Cartei, sînt de a preîntîmpina declanșarea conflictelor violente, de a proclama drepturile fundamentale ale omului, de a garanta respectul pentru dreptul internațional, precum și de a ameliora standardele de viață pe tot cuprinsul globului. Națiunile Unite reprezintă o structură foarte largă și foarte complexă pentru astfel de preocupări, în sistemul său coexistînd organisme cu structuri și competențe variate. Toate aceste organisme țin cont de convențiile adoptate în domeniul drepturilor omului sub egida ONU, înglobînd, la rîndul lor, unele structuri cu ajutorul

căroră se evaluează modul în care statele-părți își îndeplinesc obligațiile. Promovarea și protecția drepturilor omului sînt funcțiile principale ce revin acestor organizații. ONU este singurul forum internațional în cadrul căruia toate statele pot fi reprezentate și pot participa la dezbateră problemelor globale. Cînd statele devin membre ale ONU, acestea acceptă și își asumă obligațiile prevăzute de Carta Națiunilor Unite. În prezent, 193 de țări sînt membre ale ONU.

Republica Moldova a devenit membru al ONU la 2 martie 1992, odată cu adoptarea de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite a Rezoluției 46/223. Funcționarea ONU se realizează prin intermediul a șase organe principale, prevăzute în Carta Națiunilor Unite: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul. Deși cele șase organe enumerate sînt calificate ca principale, ele se află totuși, cît privește autonomia pe care o dețin și puterea pe care o exercită, în situații diferite. Alături de acestea funcționează și alte organe subsidiare, care ajută organele principale în îndeplinirea atribuțiilor lor și nu au competență proprie, ci o competență delegată de organul principal.

Adunarea Generală este organul principal al ONU, dispunînd de cele mai largi competențe politice, administrative și financiare, și care se întrunește în sesiuni ordinare sau extraordinare pentru a discuta cele mai stringente probleme mondiale. Toate statele membre ONU sînt reprezentate în Adunarea Generală. Deciziile în probleme-cheie, precum pacea și securitatea internațională, admiterea de noi membri și bugetul ONU, sînt aprobate cu o majoritate de două treimi din voturi. Alte decizii sînt votate prin majoritate simplă. Adunarea nu poate forța statele să acționeze, dar recomandările ei sînt indicatorul opiniei internaționale generale și reprezintă autoritatea morală a comunității națiunilor. Adunarea Generală își exercită mandatul prin intermediul a șase Comitete Principale – Comitetul I (securitate și dezarmare), Comitetul II (economic și financiar), Comitetul III (social-umanitar), Comitetul IV (politici speciale și decolonizare), Comitetul V (administrativ-bugetar), Comitetul VI (juridic) –, și prin intermediul organismelor subsidiare – nenumărate comitete, comisii, consilii, grupuri de lucru ș.a. După dezbateră problemelor ce se află pe ordinea de zi, aceste organe subsidiare își înaintează recomandările sub formă de proiecte de rezoluții și decizii pentru discuții în timpul sesiunilor plenare ale Adunării Generale.

Consiliul de Securitate este un organ colegial restrîns, ale cărui atribuții vizează menținerea păcii și securității internaționale. Consiliul este compus din 15 membri, dintre care cinci permanenți (SUA, Federația Rusă, China, Marea Britanie, Franța) și zece membri nepermanenți aleși de Adunarea Ge-

nerală pentru o perioadă de doi ani. Când Consiliul consideră că există o amenințare la adresa păcii mondiale, acesta ia mai întâi în discuție modalitățile de rezolvare pașnică, poate sugera principiile unui acord de pace sau poate media conflictul. În cazul unor conflicte armate, Consiliul încearcă să asigure încetarea focului, poate trimite o misiune de menținere a păcii pentru a ajuta părțile aflate în conflict să respecte armistițiul și să împiedice reluarea violențelor. Consiliul poate lua măsuri de implementare a deciziilor sale, poate impune sancțiuni economice sau embargouri asupra armelor.

Consiliul Economic și Social (ECOSOC) coordonează activitatea economică și socială a Națiunilor Unite și a organizațiilor din sistemul ONU. ECOSOC inițiază studii și analize privind economia mondială, problematica socială, culturală, educația și sănătatea la nivel internațional și face recomandări în legătură cu aceste probleme Adunării Generale, membrilor ONU și agențiilor specializate. În calitate de forum central de abordare a subiectelor economice și sociale internaționale și de formulare a recomandărilor de politici, Consiliul joacă un rol-cheie în cooperarea internațională pentru dezvoltare. Se poate consulta cu organizațiile neguvernamentale, formînd astfel o verigă vitală între Națiunile Unite și societatea civilă. Consiliul are 54 de membri, aleși de Adunarea Generală pentru mandate de cîte trei ani.

Consiliul de Tutelă a fost înființat pentru a asigura supravegherea internațională a unor teritorii, unsprezece la număr, aflate sub tutelă și administrate de șapte state membre ale ONU; de asemenea, s-au asigurat toate măsurile necesare pregătirii teritoriilor respective pentru autoguvernare și independență. Consiliul și-a desfășurat activitatea pînă în anul 1994, cînd ultimul teritoriu aflat sub tutela ONU și-a dobîndit independența. Consiliul de Tutelă și-a formulat regulile de procedură astfel încît să se poată întruni doar în caz de nevoie și este alcătuit astăzi din cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate.

Curtea Internațională de Justiție este principalul organ judiciar al ONU. Cei 15 judecători ai săi sînt aleși de Adunarea Generală și de Consiliul de Securitate. Aceștia iau decizii prin vot independent și simultan. Curtea debata disensiunile dintre state în baza participării voluntare a statelor aflate în litigiu. Dacă un stat alege să participe la procedurile Curții, atunci acesta este obligat să se supună rezoluțiilor acesteia. Curtea emite, de asemenea, opinii consultative către ONU și agențiile specializate ale acesteia.

Secretariatul se ocupă de partea administrativă a Națiunilor Unite, pe baza mandatului aprobat de Adunarea Generală, a deciziilor Consiliului de Securitate și ale altor organisme ONU. În fruntea Secretariatului se află Se-

cretarul General, care are drept sarcină asigurarea managementului general. Secretarul General este numit de către Adunarea Generală, la recomandarea Consiliului de Securitate, pentru un mandat de cinci ani.

Drepturile omului în sistemul ONU

Organele ONU implicate în promovarea și protecția drepturilor omului

În 1993, Adunarea Generală a consolidat sistemul promovării și implementării drepturilor omului prin crearea funcției de Înalț Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului. Mandatat să coordoneze toate programele Națiunilor Unite în materie de drepturi ale omului și să le îmbunătățească eficiența, Înalțul Comisar a devenit principalul responsabil pentru promovarea și implementarea unor proiecte de acest gen în sistemul Națiunilor Unite. Acționînd sub directa autoritate a Secretarului General, în calitate de reprezentant al acestuia în domeniul drepturilor omului, Înalțul Comisar raportează Adunării Generale, Consiliului Economic și Social și Consiliului pentru Drepturile Omului. Oficiul Înalțului Comisar funcționează ca secretariat al Consiliului pentru Drepturile Omului și focalizează întreaga activitate a Națiunilor Unite pentru activitățile desfășurate în domeniul drepturilor omului. Mandatul Înalțului Comisar ONU pentru Drepturile Omului are patru componente esențiale: realizarea parteneriatului global pentru drepturile omului, prevenirea încălcărilor drepturilor omului și acțiunea în caz de urgență; promovarea drepturilor omului, a democrației și dezvoltării, a păcii durabile; coordonarea sistemului global al Națiunilor Unite al programelor pentru drepturile omului. În sistemul Națiunilor Unite există două tipuri de mecanisme de monitorizare a implementării drepturilor omului: mecanisme extraconvenționale, create conform Cartei ONU, și mecanisme convenționale, create în baza tratatelor internaționale privind drepturile omului.

Mecanisme extraconvenționale de monitorizare a implementării drepturilor omului

Consiliul pentru drepturile omului, creat în 2006, a înlocuit Comisia ONU pentru drepturile omului. Acesta are drept scop promovarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel global. Consiliul ONU pentru Drepturile Omului vizează, în principal, următoarele probleme: dezbaterea cazurilor de violare a drepturilor omului, inclusiv a celor cu caracter major și sistematic; elaborarea de recomandări adresate Adunării Generale ONU cu privire la dezvoltarea dreptului internațional în domeniul

drepturilor omului; furnizarea de contribuții în vederea prevenirii violărilor drepturilor omului și a unui răspuns prompt în cazul urgențelor în domeniul drepturilor omului; promovarea aplicării depline a obligațiilor asumate de către state în domeniul drepturilor omului; coordonarea planului de acțiuni în domeniul drepturilor omului și a chestiunilor relevante pentru acest domeniu în cadrul sistemului ONU.

Consiliul ONU pentru Drepturile Omului este constituit din 47 de state membre ONU. Statele membre sînt alese de Adunarea Generală și pot avea cel mult două mandate consecutive, cu o durată de trei ani.

Mecanismele de care dispune Consiliul provin, în mare parte, de la fosta Comisie a Drepturilor Omului, cu diferența că maniera lor de funcționare era, într-o anumită măsură, revizuită în cadrul procesului de construcție instituțională. Aceste mecanisme sînt, după cum urmează:

Mecanismul de evaluare periodică universală (Universal Periodic Review – UPR) – un mecanism nou în sistemul internațional al drepturilor omului, creat pentru examinarea pe o bază universală a situației drepturilor omului din toate cele 193 de state membre ONU;

Procedurile speciale – denumirea generică a instrumentului de bază al Consiliului pentru Drepturile Omului, prin intermediul căruia este abordată situația particulară a unei țări sau chestiuni tematice în toate regiunile lumii. Procedurile speciale sînt reprezentate fie de o persoană – un raportor, un reprezentant special sau un expert independent –, fie de un grup de lucru format dintr-un corp de experți care îndeplinesc sarcini specifice, încredințate de Consiliu prin rezoluțiile adoptate de membrii săi. Mandatele procedurilor speciale cer de la experții desemnați să examineze, să monitorizeze și să consilieze cu privire la situația drepturilor omului în anumite țări sau teritorii și să prezinte rapoarte publice asupra mandatului de țară ori asupra fenomenului încălcării drepturilor omului la nivel mondial, în cazul mandatului tematic. Există treizeci și nouă de mandate tematice și paisprezece mandate de țară*. Raportorii speciali prezintă rapoartele cu concluziile respective Consiliului pentru Drepturile Omului, iar la cererea acestuia – și recomandările sale. Uneori procedurile speciale pot fi singurul mecanism capabil să alerteze comunitatea internațională în privința situațiilor specifice referitoare la drepturile omului;

Procedura 1503 – Procedura de comunicare a încălcărilor drepturilor omului – este destinată examinării situațiilor care conduc la încălcări flagrante, sistematice și temeinic dovedite ale drepturilor omului indiferent de țara în care

* Datele și informațiile de acest gen reflectă situația reală la momentul scrierii textului. Cifrele sunt în permanentă actualizare.

se produc. Comunicările privind încălcările drepturilor pot proveni de la orice persoană, grup sau ONG-uri care susțin că sînt victime ale unor violări ale drepturilor omului sau dispun de informații relevante despre aceste încălcări. Procedura 1503 se aplică la analiza situațiilor și nu vizează plîngeri individuale.

Alte instrumente de care dispune CDO sînt: Forumul pentru minorități, Forumul Social și Mecanismul pentru populații autohtone, care se reunesc anual pe parcursul a două-trei zile. Lucrările desfășurate în cadrul acestor forumuri permit, în special societății civile, să-și exprime punctele de vedere asupra unei problematici specifice și să facă recomandări membrilor CDO pentru ameliorarea situației din domeniile respective.

Republica Moldova și Consiliul ONU pentru Drepturile Omului

Pe 13 mai 2010, Adunarea Generală a ONU, cu votul a 175 de țări membre, a ales Republica Moldova pentru prima dată în calitate de membru al Consiliului pentru Drepturile Omului pentru perioada 2010-2013, fapt ce constituie rezultatul unor eforturi diplomatice consecvente depuse pe parcursul ultimilor ani de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și de reprezentanțele sale permanente de la Geneva și New York. Republica Moldova și-a prezentat candidatura în Consiliul pentru Drepturile Omului în 2006, serviciul diplomatic al țării angajîndu-se, astfel, într-un proces susținut de afirmare a obiectivelor Republicii Moldova privind respectarea și promovarea drepturilor omului atît în plan național, cît și în cel internațional. Avînd în vedere că unul dintre vectorii politicii externe moldovenești este reprezentat de promovarea valorilor democratice și a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului reprezintă pentru Republica Moldova cea mai importantă platformă de acțiune, la nivel internațional, în vederea ameliorării situației drepturilor omului în statele lumii și stopării încălcării normelor din acest domeniu.

Instrumente și mecanisme convenționale de monitorizare a implementării drepturilor omului

Declarația Universală a Drepturilor Omului, elaborată sub egida ONU, este documentul care a avut o însemnătate excepțională pentru elaborarea și dezvoltarea conceptului drepturilor omului pe plan internațional. Chiar în primul său alineat este afirmată ideea că „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor egale și inalienabile con-

stituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume“. Declarația Universală a Drepturilor Omului, cele două Pacte – Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale – și cele două protocoale facultative formează „Carta Internațională a Drepturilor Omului“.

Pe parcurs, după Declarația Universală a Drepturilor Omului, Adunarea Generală a ONU a adoptat peste 60 de convenții internaționale, pacte și alte documente privind drepturile omului. Printre acestea trebuie evidențiate tratatele de bază, pentru monitorizarea implementării cărora au fost instituite mecanisme speciale de protecție a drepturilor omului: Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966), Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965), Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (1979), Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (1984), Convenția internațională cu privire la drepturile copilului (1989), Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora (1990), Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (2006), Convenția internațională pentru protecția tuturor persoanelor contra disparițiilor forțate (2006, neintrată în vigoare). Prin tratate au fost create nouă comitete specializate pentru monitorizarea acțiunilor statelor-părți în direcția implementării prevederilor documentelor internaționale menționate mai sus.

Comitetul pentru drepturile omului monitorizează implementarea Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice. Primul protocol opțional autorizează Comitetul să primească și să examineze plângeri ale persoanelor fizice cu privire la încălcarea drepturilor lor civile și politice. Comitetul este, de asemenea, abilitat să monitorizeze aplicarea celui de-al doilea protocol facultativ asupra abolirii pedepsei cu moartea.

Republica Moldova a ratificat Protocolul opțional la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice în anul 2007, cu următoarele rezerve: „Până la restabilirea deplină a integrității teritoriale a Republicii Moldova, prevederile protocolului se aplică doar pe teritoriul controlat efectiv de autoritățile Republicii Moldova“ „Comitetul Drepturilor Omului nu va avea competența de a examina cererile individuale care se referă la încălcări ale prevederilor Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice produse pînă la data intrării în vigoare a prezentului protocol pentru Republica Moldova“

„Comitetul Drepturilor Omului nu va avea competența de a examina cererile individuale care sînt în curs de examinare sau au fost examinate în fond de un alt organ internațional specializat.“ Protocolul facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice privind abolirea pedepsei cu moartea a fost ratificat de Republica Moldova în anul 2006, cu următoarea declarație: „Pînă la restabilirea deplină a integrității teritoriale a Republicii Moldova, prevederile Protocolului se aplică doar pe teritoriul controlat efectiv de autoritățile Republicii Moldova“.

Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale monitorizează implementarea Pactului cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, ratificat de Republica Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr. 217 din 28.07.1990. Spre deosebire de alte comitete, ai căror membri sînt aleși de statele-părți pentru respectiva convenție și raportează Adunării Generale, membrii acestui comitet sînt aleși de către Consiliul economic și social. În anul 2008 Consiliul pentru drepturile omului a adoptat, prin consens, Protocolul opțional la Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, care stabilește un mecanism de soluționare a plîngerilor individuale în legătură cu încălcarea drepturilor economice, sociale și culturale.

Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale este un organ format din experți independenți, care monitorizează punerea în aplicare a Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. Articolul 14 din Convenție permite Comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale să primească și să examineze comunicări de la persoane sau grupuri de persoane care declară că sînt victime ale încălcării de către statul-parte a unor drepturi enunțate în Convenție. Comitetul nu acceptă nicio comunicare privind un stat-parte care n-a făcut o astfel de declarație.

Comitetul pentru eliminarea discriminării față de femei monitorizează punerea în aplicare a Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei. Statele-părți la tratat sînt obligate să prezinte rapoarte periodice către Comitetul respectiv privind modul în care sînt puse în aplicare drepturile din Convenție. Odată cu adoptarea Protocolului opțional, sînt admise comunicări individuale cu privire la încălcările drepturilor prevăzute de această Convenție. Republica Moldova a aderat la Protocolul opțional de la Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei prin adoptarea Legii nr. 318 din 15.12.2005, recunoscînd astfel competența Comitetului privind eliminarea discriminării față de femei de a accepta și de a examina comunicările individuale sau ale grupurilor de persoane care susțin că sînt victime ale violării oricărui dintre drepturile stabilite în Convenție.

Comitetul împotriva torturii monitorizează implementarea Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Toate statele-părți sînt obligate să prezinte rapoarte periodice către Comitet privind modul în care sînt puse în aplicare drepturile prevăzute de Convenție. Conform articolului 22 din Convenție, orice stat-parte poate să declare că recunoaște competența Comitetului de a accepta și de a examina comunicări prezentate de sau în numele unor persoane particulare care pretind că sînt victime ale unei încălcări, de către statul-parte, a prevederilor Convenției. Comitetul nu acceptă nicio comunicare în care este implicat un stat-parte care nu a făcut o asemenea declarație. Pe 26 iulie 2007 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 187 privind formularea declarațiilor Republicii Moldova la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante¹.

Protocolul Opțional la Convenție, ratificat de Republica Moldova în martie 2006, creează Subcomitetul privind prevenirea torturii (SPT), care are mandat pentru vizitarea locurilor de detenție în statele-părți. În conformitate cu Protocolul opțional, statele-părți instituie mecanisme naționale de prevenire a încălcărilor la nivel intern, avînd, de asemenea, și mandat pentru a inspecta locurile de detenție. Pînă la intrarea în vigoare a Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014 calitatea de Mecanism Național de Prevenire a Torturii în Republica Moldova a fost exercitată de avocații parlamentari în baza legii care reglementa activitatea avocaților parlamentari².

Conform Legii nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), în scopul protecției persoanelor împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, pe lîngă Oficiul

¹ Republica Moldova formulează următoarele declarații la Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984, la care a aderat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 473-XIII din 31 mai 1995:

„În conformitate cu articolul 21 din Convenție, Republica Moldova recunoaște competența Comitetului împotriva torturii de a primi și a examina comunicări în care un stat-parte pretinde că un alt stat-parte nu își îndeplinește obligațiile ce decurg din Convenție.“

„În conformitate cu articolul 22 din Convenție, Republica Moldova recunoaște competența Comitetului împotriva torturii de a primi și a examina comunicări, ce țin de jurisdicția sa, prezentate de către sau în numele unor persoane particulare care pretind că sînt victime ale unei violări de către un stat-parte a prevederilor Convenției.“

² Legea cu privire la avocații parlamentari nr. 1349 din 17 octombrie 1997 (abrogată la 09.05.2014).

Avocatului Poporului se creează Consiliul pentru prevenirea torturii în calitate de Mecanism Național de Prevenire a Torturii, în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.³

Comitetul pentru drepturile copilului monitorizează punerea în aplicare a Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului. Acesta monitorizează, de asemenea, punerea în aplicare a două protocoale facultative la Convenție – Protocolul facultativ privind implicarea copiilor în conflictele armate⁴ și Protocolul facultativ referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă⁵. Convenția cu privire la drepturile copilului nu reglementează vreo procedură specială de comunicare a încălcării drepturilor copilului, însă Comitetul pentru drepturile copilului poate cere, conform prevederilor art. 44, informații relevante referitoare la implementarea Convenției.

Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități monitorizează implementarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către statele-părți⁶ și a Protocolului opțional care autorizează Comitetul să accepte și să examineze plângeri ale persoanelor fizice care pretind a fi victime ale încălcării de către stat a prevederilor Convenției.

Comitetul pentru lucrătorii migranți analizează modul în care statele-părți respectă Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți prin revizuirea rapoartelor privind măsurile întreprinse de statele-părți în vederea implementării acesteia. Comitetul, în anumite circumstanțe, poate să analizeze plîngerile individuale sau comunicări de la persoane fizice care pretind a fi victime ale încălcării drepturilor enunțate în Convenție de către statul-parte care a acceptat această procedură.

³ Articolul 30 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014.

⁴ Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflicte armate la Convenția privind drepturile copilului, adoptat la New York la 25 mai 2000 și semnat de Republica Moldova la 8 februarie 2002, a fost ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 15 din 06.02.2004, cu următoarea declarație: „În conformitate cu articolul 3, alineatul doi din Protocol, Republica Moldova declară că vârsta minimă de încorporare în serviciul militar în termen în Republica Moldova este de 18 ani.“

⁵ Republica Moldova a ratificat Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului referitor la vânzarea de copii, prostituția și pornografia infantilă, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 25 mai 2000 (semnat la 8 februarie 2002), cu următoarea declarație: „Până la restabilirea deplină a integrității teritoriale a Republicii Moldova, prevederile protocolului se aplică doar pe teritoriul controlat efectiv de autoritățile Republicii Moldova.“

⁶ Republica Moldova a ratificat Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități în urma adoptării de către Parlament a Legii nr. 166 din 06.07.2010.

§2 MECANISMUL EUROPEAN DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Sistemul european de protecție a drepturilor omului a fost stabilit de către Consiliul Europei⁷, avînd drept scop ca „fiecare membru al Consiliului Europei să accepte principiile statului de drept și principiul în virtutea căruia fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Consiliul Europei cuprinde 47 de state, cu o populație de circa 800 milioane de locuitori și are sediul la Strasbourg, în Palatul Europei. Drapelul european, un cerc cu douăsprezece stele aurii pe un fond albastru întruchipează popoarele Europei, cercul simbolizînd unitatea acestora.

Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Consiliului Europei pe 13 iulie 1995⁸.

Structura Consiliului Europei: Comitetul de Miniștri, Adunarea Parlamentară, Secretarul General, Congresul Autorităților Locale și Regionale, Comisarul pentru Drepturile Omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Există, de asemenea, Comisia pentru democrație prin drept, cunoscută sub denumirea de Comisia de la Veneția. Prin activitatea sa în domeniul drepturilor omului și cu ajutorul convențiilor și celorlalte instrumente legislative, Consiliul Europei urmărește:

- protejarea drepturilor civile și politice, grație procedurilor prevăzute de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale;
- protejarea drepturilor sociale și economice prin mecanismul Cartei sociale europene;
- protejarea persoanelor private de libertate, prin intermediul vizitelor efectuate de Comitetul european pentru prevenirea torturii și pedepseilor sau tratamentelor inumane sau degradante;
- protejarea drepturilor minorităților naționale prin intermediul Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale;
- promovarea egalității între bărbați și femei (Comitetul director pentru egalitate între bărbați și femei);
- combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței (Comisia europeană împotriva rasismului și intoleranței);

⁷ Consiliul Europei este o organizație internațională cu caracter regional, al cărui statut a fost semnat la Londra la 5 mai 1949, fiind fondat de zece state.

⁸ HP privind ratificarea Statutului Consiliului Europei nr. 522 din 12.07.95 //MO 41-42/474, 28.07.1995.

- consolidarea libertății de exprimare și de informare prin mijloacele de comunicare în masă și prin libera circulație a ideilor și informațiilor dincolo de frontiere.

Sistemul drepturilor omului al Consiliului Europei își are izvorul juridic în Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (Convenția Europeană)⁹, care garantează drepturile civile și politice de bază și Carta socială europeană revizuită¹⁰, care prevede un sistem de drepturi sociale și economice. Fiecare dintre aceste tratate stabilește propriul său cadru instituțional pentru supravegherea respectării obligațiilor asumate prin respectivul tratat. Republica Moldova a ratificat Convenția prin HP nr. 1298 din 24.07.97¹¹, cu unele rezerve, respectiv, a declarat că nu va putea asigura respectarea dispozițiilor Convenției în ce privește actele comise de organele auto-proclamatei republici nistrene pe teritoriul controlat efectiv de acestea pînă la soluționarea definitivă a diferendului din această zonă. Prin această hotărîre au fost ratificate și Protocoalele nr. 1 adițional, nr. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11.

Prin Convenția Europeană a fost instituită Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Curtea Europeană). Mecanismul inițial de control prevăzut de Convenția Europeană a fost modificat de cîteva ori. În forma existentă pînă la 1 noiembrie 1998 (cînd a intrat în vigoare Protocolul nr. 11 la Convenția Europeană)¹² mecanismul de protecție a drepturilor omului presupunea existența a două organe jurisdicționale – Comisia și Curtea Europeană a Drepturilor Omului – și un organ politic – Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (Comitetul de Miniștri). Actualmente, există un singur organ jurisdicțional împuternicit să judece cazurile de încălcare a drepturilor omului – Curtea Europeană a Drepturilor Omului –, iar Comitetul de Miniștri este învestit cu atribuții de supraveghere a executării hotărîrilor Curții.

Curtea se compune dintr-un număr de judecători egal cu cel al părților contractante, care sînt aleși de Adunarea Parlamentară, dintre candidații propuși de acestea, pe o durată de șase ani, cu posibilitatea realegerii. Comitetul

⁹ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, adoptată la Roma pe 4 noiembrie 1950, în vigoare din 3 septembrie 1953, în vigoare pentru Republica Moldova de pe 12 septembrie 1997.

¹⁰ Carta socială europeană revizuită din 03.05.1996, adoptată la Strasbourg pe 3 mai 1996, în vigoare pentru Republica Moldova de pe 1 ianuarie 2002.

¹¹ MO 54-55/502 din 21.08.1997.

¹² Protocolul nr. 11 a fost deschis spre semnare pe 11 mai 1994 și a intrat în vigoare pe 1 noiembrie 1998.

de Miniștri este alcătuit din miniștrii Afacerilor Externe ai statelor membre sau delegații acestora.

Convenția Europeană reprezintă un tratat internațional în virtutea căruia statele își asumă anumite obligații juridice. Aceste obligații prezintă totodată un caracter particular, recunoscând că indivizii dispun de anumite drepturi.

Drepturi și libertăți garantate prin Convenție: dreptul la viață (art. 2); dreptul la libertate și la siguranța persoanei (art. 5); dreptul la un proces echitabil (art. 6); dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței (art. 8), care poate fi conexas cu dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie (art. 12), egalitatea în drepturi și responsabilități a soților pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia (art. 5 al Protocolului nr. 7); libertatea de exprimare, inclusiv libertatea presei (art. 10); libertatea de întrunire și de asociere (art. 11); dreptul la un recurs efectiv (art. 13); dreptul la protecția proprietății (art. 1 Protocolul nr. 1); dreptul la instruire (art. 2 Protocolul nr. 1); dreptul la alegeri libere (art. 3 Protocolul nr. 1); libertatea de circulație și dreptul de alegere a reședinței (art. 2 Protocolul nr. 4).

Interdicții: tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante (art. 3), sclavia, servitutea și munca forțată sau obligatorie (art. 4), discriminarea în exercitarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție (art. 14) și interzicerea generală a discriminării (art. 1 Protocolul nr. 12), expulzarea sau refuzarea de către un stat a intrării propriilor cetățeni și expulzarea colectivă a străinilor (art. 3 și 4 Protocolul nr. 4).

Statul are obligația să vegheze ca persoanele aflate sub jurisdicția lui să se bucure de drepturile și libertățile protejate de Convenție¹³. Într-o cauză a sa Curtea a hotărât că responsabilitatea unui stat pe temeiul Convenției poate să fie angajată pentru actele tuturor organelor, agențiilor sau funcționarilor săi, cu motivarea că nu interesează rangul acestora, pentru că actele persoanelor ce acționează în cadrul funcțiilor lor oficiale sînt, în orice caz, imputabile statului căruia acestea aparțin¹⁴.

Convenția permite, în același timp, indivizilor care se consideră lezați în drepturile lor să depună plîngeri la instituțiile europene de la Strasbourg împotriva Guvernului pe care îl consideră răspunzător. Convenția nu este abilitată să înlocuiască sistemele naționale de protecție a drepturilor omului, ci să reprezinte o garanție internațională ce se alătură dreptului de recurs în cadrul fiecărui stat.

¹³ Art. 1 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950.

¹⁴ CEDH, 28 octombrie 1999, Wille c/Liechtenstien, Recueil 1999-VII.

Totodată, pentru a depune o cerere la CtEDO, aceasta trebuie să satisfacă anumite condiții, care sînt stabilite în art. 34 și art. 35 ale Convenției (ex.: epuizarea căilor interne de recurs; respectarea termenului de șase luni, începînd cu data deciziei interne definitive; referința la un drept prevăzut de Convenție etc.).

Curtea poate fi sesizată cu o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație guvernamentală sau orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei violări din partea unui stat parte la Convenție sau la Protocoalele sale adiționale. Curtea nu este competentă să examineze cereri ce vizează situațiile care au avut loc sau au fost finalizate pînă la intrarea în vigoare a Convenției pentru statul pîrît (pentru Republica Moldova, pînă la 12 septembrie 1997).

Cererea se întocmește în scris în una din limbile oficiale ale statelor membre ale Consiliului Europei și se expediază Curții prin poștă direct de către reclamant sau reprezentantul acestuia, care nu trebuie neapărat să fie un avocat autorizat. Există cerințe stricte în ceea ce privește forma cererii expediate Curții¹⁵. La cerere se anexează copiile hotărîrilor judecătorești și ale altor documente sau probe la care se face referire în cerere și se expediază la adresa:

Monsieur le Greffier

de la Cour européenne des droits de l'homme Conseil de l'Europe

67075 STRASBOURG CEDEX FRANCE

Procedura nu poate fi declanșată în fața Curții dacă nu s-au respectat condițiile de admisibilitate expuse mai sus, dacă cererea este anonimă sau dacă este similară unei cereri examinate anterior de către Curte sau este supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă¹⁶.

Curtea adoptă **decizii și hotărîri**.

Deciziile se referă la inadmisibilitatea/admisibilitatea totală/parțială și la radierea de pe rol pe diferite temeuri, în special atunci cînd părțile au ajuns la o reglementare amiabilă sau Curtea a acceptat o declarație unilaterală de recunoaștere a încălcării din partea Guvernului cu oferirea unei remedieri juste.

Hotărîrile se adoptă cu privire la constatarea/lipsa încălcării drepturilor protejate de Convenție, prin care CtEDO se poate expune simultan cu privire la inadmisibilitatea parțială sau totală a cererii și satisfacția echitabilă.

¹⁵ Formularul de cerere poate fi găsit pe adresa: http://www.echr.coe.int/Documents/Application_Form_2014_1_ROM.pdf

¹⁶ Art. 35 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, amendată de Protocolul nr. 11.

Deciziile și hotărârile se adoptă de **formațiuni judiciare** (articolul 26 din Convenție), și anume:

- de un **judcător-unic**, în situațiile în care cererile sînt vădit inadmisibile și nu impun necesitatea de a comunica cererea guvernului respondent;
- de un **Comitet** din 3 judecători, în situațiile în care cererile nu necesită o abordare judiciară minuțioasă și reprezintă niște cauze cu încălcări repetitive sau fac obiectul unei jurisprudențe deja bine-definite a Curții Europene (în această categorie intră atît hotărîri, cît și decizii). Hotărârile comitetului sînt definitive din momentul adoptării (articolul 28 (2) din Convenție). De regulă, astfel de cauze sînt comunicate Guvernului, iar Agentul guvernamental este invitat să prezinte poziția Guvernului, în special cu privire la posibilitatea soluționării amiabile ori a altei remedieri a drepturilor;
- de o **Cameră** din 7 judecători în cauze complexe și în situațiile în care cererile nu sînt incluse în niciuna din categoriile de mai sus;
- de **Marea Cameră**, formată din 17 judecători, în cauze de o complexitate excepțională sau în cauze de o importanță primordială pentru întreaga jurisprudență a CtEDO. Cauzele la Marea Cameră ajung ca urmare a retrimiterii (contestare a hotărîrilor de Cameră) ori prin desesizare din partea Camerei.

Hotărîrea definitivă a Curții, prin care se constată o violare a Convenției, este obligatorie pentru statul împotriva căruia a fost pronunțată. Hotărârile Camerei devin definitive în termen de trei luni din data pronunțării sau din ziua respingerii cererii de deferire a cauzei pentru examinare în Marea Cameră. Hotărârile Marii Camere sînt definitive din ziua pronunțării. În termen de trei luni din ziua în care hotărîrea devine definitivă, statul pîrît trebuie să plătească reclamantului compensațiile acordate de Curte.

Guvernul Republicii Moldova este reprezentat în fața Curții Europene de către Agentul guvernamental, care funcționează în cadrul Ministerului Justiției.¹⁷ Prin prevederile art. 17 din Legea cu privire la Agentul guvernamental, Statul își rezervă dreptul acțiunii în regres împotriva persoanelor a căror activitate, cu intenție sau din culpă gravă, a constituit temei pentru adoptarea hotărîrii privind plata obligatorie a sumelor stabilite prin hotărîrea Curții sau prin acord de soluționare pe cale amiabilă a cauzei.

Deși hotărârile Curții sînt opozabile numai părților, Curtea poate interpreta conținutul drepturilor protejate (autoritate de lucru interpretat) și do-

¹⁷ Legea cu privire la Agentul guvernamental nr. 353 din 28.10.2004 //MO 208-211/932, 19.11.2004.

bîndește valoare de precedent, cu efect chiar asupra dreptului intern. Se relevă astfel funcția majoră a Curții – de a completa și remedia lacunele dreptului intern, afirmînd caracterul subsidiar al mecanismului de control european, care nu se substituie dreptului intern, acesta rămînînd principalul instrument de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale.

După intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11, numărul cererilor depuse la Curte a crescut vertiginos. Această supraîncărcare a determinat necesitatea perfecționării sistemului actual de control al respectării Convenției.

Pe 13 mai 2004 a fost adoptat Protocolul nr. 14 la Convenție, acesta fiind ratificat de toate statele-părți. Principalele inovații aduse de Protocolul 14 sînt: instituirea unor noi reguli privind formarea completelor Curții, respectiv înființarea formațiunii jurisdicționale a judecătorului unic și modificarea competențelor comitetului de trei judecători; consolidarea procedurii de executare a hotărîrilor Curții; instituirea unui nou criteriu de admisibilitate; crearea condițiilor necesare pentru participarea Comisarului pentru Drepturile Omului în procedurile în fața Curții; întărirea procedurilor de anchetă a Curții și cu privire la reglementările amiabile; crearea posibilității aderării Uniunii Europene la Convenție.

La 29 ianuarie 2015, în cadrul unei conferințe de presă anuale, Dean Spielmann, președintele CtEDO, a făcut public raportul de activitate al Curții pentru anul 2014.

În ceea ce privește Republica Moldova – 1 105 de cereri (în anul 2013 – 1 356 de cereri) au fost alocate unui organ judiciar (în acest sens situîndu-se pe locul 12 din cele 47 de state membre); 73 de cereri au fost comunicate Guvernului (în anul 2013 – 85 de cereri); 1 341 de cereri (în anul 2013 – 3 143 de cereri) au fost declarate inadmisibile sau radiate de pe rol. După numărul de cereri alocate unui organ judiciar raportat la populația țării, Republica Moldova s-a poziționat pe locul 4, cu indicele 3,11 cereri la 10 000 locuitori, în anul 2013 indicele fiind de 3,8.

Pe parcursul anului 2014 Curtea a pronunțat 24 de hotărîri împotriva Moldovei, dintre care în 21 de hotărîri a fost constatată cel puțin o violare a Convenției. Prin hotărîrile pronunțate în 2014, Guvernul Republicii Moldova a fost obligat să plătească compensații în mărime de 217 482 de euro (315 363 de euro în anul 2013 și 842 856 de euro în 2012). Suma totală achitată de Republica Moldova în perioada 2001 – 2014 constituie 15 830 965,67 milioane de euro.

Carta socială europeană este un tratat al Consiliului Europei care garantează drepturile sociale și economice ale omului. Aceasta a fost adoptată în

1961 (în vigoare din 1965) și revizuită în 1996. Carta socială europeană revizuită, deschisă semnării la 3 mai 1996, a extins numărul drepturilor garantate la 31. Revizuirea Cartei sociale europene a fost necesară pentru adaptarea acesteia la evoluțiile sociale și economice, care a permis lărgirea câmpului său de aplicare la o serie de noi drepturi sociale și economice, prin modificarea anumitor dispoziții și completarea ei cu o serie de noi prevederi, printre care:

- consolidarea egalității dintre femei și bărbați;
- dreptul persoanelor cu dizabilități la integrare socială individuală, la autonomie personală și la participare în viața comunității;
- consolidarea dreptului copiilor și adolescenților la protecție socială, juridică și economică;
- dreptul la protecție în caz de concediere;
- dreptul lucrătorilor la demnitate;
- dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și de tratament;
- dreptul la protecție împotriva sărăciei și a excluderii sociale;
- dreptul la o locuință decentă;
- extinderea interzicerii discriminării.

Drepturile garantate de Carta socială europeană pot fi împărțite în două categorii: condițiile de muncă și coeziune socială.

Republica Moldova a ratificat Carta socială europeană revizuită la 8 noiembrie 2001 și a acceptat 63 din 98 de dispoziții ale Cartei revizuite. Moldova nu a acceptat protocolul adițional din 1995, care prevede un sistem de reclamații colective la Comisia Europeană pentru drepturile sociale. Ratificând parțial Carta socială revizuită¹⁸, unele dintre articolele de importanță majoră ale tratatului nu au fost acceptate, cum ar fi articolul 14 (dreptul de a beneficia de servicii sociale), articolul 23 (dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială), articolul 30 (dreptul la protecție împotriva sărăciei și a excluziunii sociale).

Ratificând Carta socială europeană revizuită, Republica Moldova și-a asumat un șir de responsabilități. Aceste obligații țin în principal de adoptarea unor măsuri necesare în vederea executării reale a prevederilor ratificate, întocmirea raportelor naționale referitoare la aplicarea Cartei, precum și participarea la ședințele Comitetului guvernamental. Statele-părți elaborează rapoarte privind implementarea dispozițiilor Cartei, care au fost acceptate. În perioada 2004-2014, Republica Moldova a prezentat zece rapoarte privind punerea în aplicare a Cartei revizuite.

¹⁸ Legea nr. 484 din 28.09.2001 pentru ratificarea parțială a Cartei sociale europene revizuite.

Comitetul european pentru drepturi sociale monitorizează conformitatea situației în statele-părți la Carta socială europeană revizuită. Acesta examinează rapoartele și decide dacă situația din țările în cauză este sau nu în conformitate cu Carta socială europeană. Deciziile sale, cunoscute sub numele de „concluzii”, sînt publicate în fiecare an.

În Raportul pentru Moldova din 2013, Comisia europeană pentru drepturile sociale a deplîns faptul că țara noastră nu a acceptat unele dintre cele mai importante articole ale tratatului internațional: articolul 14 cu privire la protecția socială, articolul 23, care protejează drepturile sociale ale persoanelor vîrstnice și articolul 40, care obligă guvernele să ia măsuri pentru prevenirea sărăciei și excluziunii sociale, dar și procedura plîngerii colective, în conformitate cu care cetățeanul poate depune o plîngere prin intermediul unei organizații neguvernamentale internaționale.¹⁹

§3 SISTEMUL DREPTURILOR ȘI SISTEMUL LEGISLATIV ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Drepturile omului reprezintă principalele condiții care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să aplice cît mai eficient calitățile sale fizice, intelectuale, morale, socioafective și spirituale. Drepturile decurg din aspirația tot mai pronunțată a omenirii la o viață în care să fie respectată și protejată demnitatea și valoarea fiecărui individ.

Noțiunea de *drepturi fundamentale ale omului* definește drepturile esențiale la existența și integritatea psihică, la dezvoltarea intelectuală și asigurarea materială a persoanei, precum și la participarea ei activă la conducerea statului; drepturile sînt stabilite și garantate de marile tratate internaționale, de Constituție și legile interne ale statului.

Cu toate că noțiunile de drepturi ale omului și drepturi ale cetățeanului desemnează același domeniu și se utilizează în paralel, între ele există, totuși, unele deosebiri. Drepturile cetățeanului se referă la relațiile individului cu statul, în care primul contează nu numai pe apărarea drepturilor sale, dar și pe contribuția efectivă a statului la realizarea lor. Constituția face deosebire clară între domeniul drepturilor omului și cel al drepturilor cetățenești, stabilind în anumite cazuri drepturi și libertăți distincte pentru cetățenii săi, dar și obligații specifice.

¹⁹ <http://www.infoeuropa.md/interviuri/carta-sociala-europeana-instrument-eficient-de-protectie-a-drepturilor-sociale/>

Drepturile omului sînt drepturile generale ale ființei umane, înzestrată cu rațiune și conștiință, căreia îi sînt recunoscute drepturile sale naturale considerate inalienabile și imprescriptibile. Categoria drepturilor omului include drepturile cetățeanului, drepturile străinilor și apatrizilor. Ultimii, spre deosebire de cetățeni, nu beneficiază de toate drepturile prevăzute de Constituție, Legea Supremă însăși fiind actul care stabilește deosebirea.

Drepturile fundamentale sînt asigurate prin acțiuni practice și procedee juridice eficiente. În acest context, apare problema garanțiilor drepturilor fundamentale, ceea ce presupune sancționarea încălcării acestora. Sancțiunile operate în acest scop pot fi grupate după subiectul emitent. Astfel, pentru cazurile în care autoritatea legiuitoare nu respectă normele constituționale, care îi sînt supraordonate, este instituită o garanție care se manifestă prin posibilitatea controlului constituționalității legii. Pentru cazurile în care organele executive încalcă drepturile fundamentale ale omului sînt instituite garanții care se manifestă prin posibilitatea controlului politic exercitat de Parlament, Guvern, sau de președintele țării, controlul administrativ inițiat de autoritățile administrației publice sau de cetățeni, controlul jurisdicțional, inclusiv prin contencios administrativ.

Pe lîngă tipurile de control menționate, există o serie de alte modalități de garantare și respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Unele dintre acestea sînt: dreptul de petiționare, procedura de conciliere, posibilitatea exercitării căilor ordinare și extraordinare de atac a hotărîrilor judecătorești, intervenirea Avocatului Poporului (Ombudsmanului) în vederea asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către autoritățile publice, organizații și întreprinderi, persoanele cu funcții de răspundere.

Un rol deosebit de important în garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului îl au organismele internaționale – ONU, Consiliul Europei, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) – și organizațiile neguvernamentale specializate.

Consfințirea în Constituție a drepturilor și libertăților fundamentale, precum și stipularea faptului că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului sînt interpretate în concordanță cu actele internaționale, prioritare față de prevederile legale interne²⁰, constituie o garanție

²⁰ Art. 4 din Constituție: „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.“

supremă a respectării acestor drepturi. Deși Constituția Republicii Moldova nu a clasificat drepturile și libertățile fundamentale ale omului, acestea sînt înscrise într-o anumită ordine și pot fi grupate în categorii, după cum urmează:

- drepturile și libertățile civile (individuale);
- drepturile și libertățile politice;
- drepturile economice, sociale și culturale.

Drepturile atribuite ființei umane ca persoană fac parte din categoria drepturilor individuale. Acestea includ dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libertatea individuală și siguranța persoanei, dreptul la apărare, dreptul la libera circulație, dreptul la viața intimă, familială și privată, inviolabilitatea domiciliului, libertatea conștiinței, libertatea opiniei și exprimării.

Drepturile și libertățile politice reprezintă categoria de drepturi și libertăți ale omului care garantează posibilitatea de acces, de participare sau de control asupra organelor politice, executive și judecătorești ale statului. Constituția Republicii Moldova stabilește următoarele drepturi și libertăți politice: dreptul la informație, libertatea presei, secretul corespondenței, dreptul de vot și dreptul de a fi ales, dreptul la administrare, accesul liber la funcțiile publice, libertatea întrunirilor, libertatea partidelor și a altor organizații social-politice, dreptul de petiționare.

Drepturile economice și sociale se referă, în general, la condițiile necesare pentru dezvoltarea integrală a ființei umane și la posibilitatea de a beneficia de un nivel de viață satisfăcător, asigurînd fiecărui individ condiții de viață normale, acces și participare la viața socială a grupului la care aparține, la manifestările culturale proprii identității individului și poporului său. Acestea sînt mai dificile în exercitare, deoarece depind de resursele disponibile. Printre drepturile economice se numără următoarele: dreptul la proprietate privată, dreptul la un mediu înconjurător sănătos, dreptul de a întemeia și a se afilia la sindicate, dreptul la muncă și la protecția acesteia, dreptul la grevă, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la asistență și protecție socială, dreptul la învățătură.

Pentru ca oamenii să poată comunica și colabora eficient între ei, să fie capabili să soluționeze și să prevină posibile conflicte interpersonale, este important să cunoască și să realizeze cu bună-credință normele de drept. Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle este consfințit în art. 23 din Constituție. În acest sens, una dintre obligațiile fundamentale ale statului este de a crea condiții ca cetățenii să cunoască drepturile și libertățile

de care dispun. Orice act normativ are forță juridică și poate fi aplicat numai după ce este publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova²¹.

Constituția garantează că dreptul legal obținut nu mai poate fi anulat, stabilind că în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului²². Exercițarea drepturilor și libertăților constituționale ale omului poate fi limitată doar pentru anumite perioade de timp și doar în anumite împrejurări²³, însă aceste drepturi nu pot fi anulate definitiv. Orice restricție trebuie stabilită și aplicată numai în scopul pentru care a fost prevăzută și în limitele strict necesare, în funcție de situația care o justifică²⁴. De menționat că nu toate drepturile și libertățile pot fi limitate. Constituția stabilește expres că restrîngerile admise nu se referă la drepturile și libertățile stipulate în art. 20-24 din Legea Supremă: accesul liber la justiție, prezumția nevinovăției, neretroactivitatea legii, dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

În structura complexă a societății dreptul acționează prin intermediul legislației – principal factor normativ de organizare, orientare și coordonare a conduitei cetățenilor. Sistemul legislației, deși dependent de sistemul dreptului, are o libertate relativă, deoarece ține de politica legislativă a statului și reprezintă totalitatea actelor juridice normative în vigoare la o anumită etapă, într-o anumită ierarhie și interdependență. Sub denumirea de act juridic normativ se subînțeleg toate normele juridice elaborate de organele statului: lege, decret, hotărîre, cod, regulament etc. Denumirea de lege este dată pentru a desemna actul normativ cu forță juridică superioară adoptat de organul suprem al puterii de stat – Parlamentul. În categoria legilor intră și Constituția,

²¹ Constituția Republicii Moldova, art. 76: „Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia“. Art. 102: „Hotărîrile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de prim-ministru, se contrasemnează de ministrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nepublicarea atrage inexistența hotărîrii sau ordonanței“.

²² Art. 54 alin. 1 din Constituție.

²³ Art. 54 alin. 2 din Constituție: „Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrîngeri decît celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției“.

²⁴ Art. 54 alin. 4 din Constituție: „Restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății“.

ca lege fundamentală, și Codurile (Codul civil, Codul penal, Codul muncii, Codul familiei, Codul contravențional, Codul electoral, Codul de procedură civilă, Codul de procedură penală etc.). De aici decurge clasificarea actelor normative în legi și în acte normative subordonate legilor.

Parlamentul Republicii Moldova adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare. Avînd în vedere importanța deosebită a actelor Parlamentului, necesitatea instituirii mijloacelor, metodelor și tehnicilor prin care raporturile sociale iau formă juridică, a realizării unor principii unificate în materie de creație legislativă pentru asigurarea elaborării și adoptării unor acte legislative de calitate și eficiente, pentru garantarea transparenței procesului decizional, precum și necesitatea asigurării compatibilității actelor legislative cu legislația comunitară prin procedura de armonizare.

Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind actele legislative nr. 780 din 27.12.2001. Această lege stabilește modul de inițiere, elaborare, avizare, expertiză, redactare, interpretare și ieșire din vigoare a actelor legislative, precum și mijloacele, metodele și tehnicile utilizate în acest sens. Ierarhia legilor începe cu Constituția, după care se situează legile constituționale (de revizuire a Constituției) și legile organice, care sînt adoptate pentru a reglementa unele domenii specificate în Constituție²⁵. Urmează legile ordinare, care intervin în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și celor organice. Hotărârile Parlamentului sînt acte legislative subordonate legilor și se adoptă pentru organizarea internă a Parlamentului și a structurilor ce intră în componența sa ori îi sînt subordonate nemijlocit, pentru aprobarea sau modificarea structurii unor organe sau instituții, pentru alegerea, numirea, revocarea, destituirea și suspendarea din funcții publice, pentru aprobarea altor acte care nu conțin norme de drept. Dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Adunării Populare a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia.

Tratatele internaționale, precum și legile prin care Republica Moldova devine parte la un act internațional, sînt supuse unei proceduri speciale de inițiere, elaborare, adoptare, intrare în vigoare sau denunțare, conform Legii privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova nr. 595 din 24.09.1999.

Actele normative subordonate legilor cuprind actele juridice emise de Guvern și de alte autorități ale administrației publice centrale și locale în temeiul normelor constituționale și legale, care stabilesc reguli obligatorii de aplicare

²⁵ Art. 9 din Legea privind actele legislative nr. 780 din 27.12.2001.

repetată la un număr nedeterminat de situații identice. Regulile de inițiere, elaborare, avizare, consultare publică, expertiză, redactare și emitere a actelor normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale sînt stabilite în Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale nr. 317 din 18.07.2003.

Actele normative structurate ierarhic sînt: hotărîrile și ordonanțele Guvernului, actele normative ale autorităților administrației publice centrale, actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special și ale altor autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi și de nivelul doi. Ierarhia actelor normative se structurează în funcție de categoria acestora și de autoritatea publică competentă de a le emite. Categoriile de acte normative și limitele de competență privind emiterea lor sînt stabilite prin Constituția Republicii Moldova, prin Legea cu privire la Guvern, prin Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale și prin alte acte normative.

Pentru exercitarea atribuțiilor constituționale și a celor ce decurg din Legea cu privire la Guvern nr. 64 din 31.05.1990, dar și pentru organizarea executării legilor, Guvernul adoptă hotărîri și ordonanțe. Ordonanțele se emit în condițiile articolului 106/2 din Constituție²⁶.

Autoritățile administrației publice centrale, autoritățile și instituțiile publice autonome, autoritățile unităților teritoriale autonome cu statut juridic special și alte autorități ale administrației publice locale emit, în condițiile legii, acte normative – ordine cu caracter normativ, regulamente, instrucțiuni, reguli, hotărîri, decizii, dispoziții și alte asemenea acte. Ordinele cu caracter normativ, regulamentele, instrucțiunile, regulile și alte acte normative se emit numai pe baza și întru executarea legilor, precum și a hotărîrilor și ordonanțelor Guvernului. În preambulul actelor enumerate trebuie să fie indicat expres actul normativ superior pe care se întemeiază. Regulamentele, instrucțiunile, regulile și alte acte normative se aprobă prin ordine, hotărîri sau decizii²⁷ și se semnează numai de conducătorii organelor care le-au emis²⁸.

²⁶ Art. 106 din Constituție: „(1) Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților. (2) Inițiativa de examinare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în parlament“.

²⁷ Art. 13 din Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale.

²⁸ *Ibidem*, art. 76.

2

CAPITOLUL 2

DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Ș1 DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE

1.1 | Introducere

Drepturile civile și politice sînt garantate tuturor oamenilor care se găsesc pe teritoriul unui stat, fără nicio deosebire, în special de rasă, culoare, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, de avere, de naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare. Statul trebuie să ia măsuri de ordin legislativ sau de altă natură pentru transpunerea în viață a acestor drepturi, mai cu seamă: asigurarea dreptului persoanei de a depune plîngeri, chiar dacă violarea dreptului a fost comisă de o autoritate publică; să garanteze că autoritatea competentă va hotărî asupra drepturilor persoanei care formulează plîngerea, cu posibilitatea de recurs judiciar; să garanteze că autoritățile competente vor da urmare oricărei plîngeri care a fost recunoscută ca justificată.

1.2 | Egalitatea în fața legilor și a autorităților

Prin proclamarea suveranității și independenței sale statale, prin aderarea la Consiliul Europei și la alte organisme internaționale, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta standardele internaționale privind protejarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Una dintre caracteristicile drepturilor omului constă în universalitatea lor. În această calitate, acestea trebuie să cunoască o aplicare egală și lipsită de orice discriminare, atît în ceea ce privește destinatarul, cît și modul în care sînt puse în practică.

În procesul ajustării cadrului juridic național la standardele internaționale, legiuitorul a ținut să le încorporeze în legislația națională, începînd cu legea fundamentală.

Astfel, principiul nediscriminării s-a impus dreptat ca element esențial în eforturile pentru asigurarea respectării și promovării drepturilor omului.

Art. 16 alin. 2 din Constituția Republicii Moldova statuează:

„(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială”.

Principiul nediscriminării este inserat, practic, în toate tratatele și documentele internaționale de protecție a drepturilor omului. Universalitatea recunoașterii și apărării drepturilor omului impune în mod necesar aplicarea lor egală pentru toți indivizii. „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi” proclamă primul articol al **Declarației Universale a Drepturilor Omului**. Aceasta înseamnă că drepturile și libertățile fundamentale sînt recunoscute tuturor indivizilor, fără nicio deosebire, adică fără nicio discriminare²⁹.

Art. 2 paragraful 1 din Declarația Universală stipulează că fiecare se poate prevala de toate drepturile și de toate libertățile pe care ea le proclamă, fără nicio deosebire, în special de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică sau de orice altă opinie, de originea sa națională sau socială, de avere, de naștere sau care ar decurge din orice altă situație. Acest principiu presupune aplicarea unui tratament egal tuturor indivizilor, care sînt egali în drepturi.

Conceput astfel, principiul nediscriminării apare ca o formă modernă și perfecționată a principiului egalității tuturor în fața legii. Art. 7 din Declarația Universală proclamă că *toți oamenii sînt egali în fața legii* și au dreptul, fără deosebire, la protecția egală a legii.

În termeni asemănători, principiul nediscriminării este recunoscut și de art. 2 din **Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**, precum și art. 2 din **Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale**. Astfel, statele-părți la ambele Pacte se angajează să garanteze că drepturile enunțate în ele vor fi exercitate fără nicio discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare.

Decisivă în impulsivarea instaurării egalității în drepturi a fost adoptarea de către Adunarea Generală a ONU pe 21 decembrie 1965 a Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, iar

²⁹ Corneliu Bîrsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, C.H. Beck, București, 2010.

pe 18 decembrie 1979 – a Convenției asupra eliminării oricăror forme de discriminare față de femei, instrumente juridice internaționale la care a aderat și Republica Moldova, recunoscând astfel rolul excepțional al acestora în configurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și necesitatea intensificării eforturilor de a dezvolta și încuraja respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, fără deosebire de origine etnică, limbă, sex sau religie.

De asemenea, Republica Moldova este parte la Convenția asupra drepturilor politice ale femeii (20 decembrie 1952), la Convenția asupra drepturilor copilului, la Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (14 decembrie 1960), Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (13 decembrie 2006), dar și la alte convenții în domeniul drepturilor omului, care conțin, direct sau indirect, dispoziții cu privire la principiul egalității.

Spre deosebire de alte tratate internaționale, articolul 14 din CEDO³⁰ nu conține o interdicție generală a discriminării, ci interzice orice discriminare ce vizează doar exercitarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție și de protocoalele sale adiționale. E necesar să accentuăm faptul că articolul 14 nu are o existență juridică independentă și nu poate fi invocat decît cu titlu accesoriu și în combinație cu un drept prevăzut garantat de Convenție și Protocoalele adiționale.

Așa cum susține CtEDO în decizia din 21 februarie 1997, cauza *Van Raalte vs Regatul Țărilor de Jos*, „art. 14 completează celelalte clauze normative ale Convenției. El nu are o existență de sine stătătoare, deoarece este valabil doar pentru exercitarea drepturilor și libertăților pe care ea le garantează”. *Încălcarea sa nu poate interveni decît cu ocazia exercitării unui drept garantat în prealabil, astfel încît s-a putut afirma că el face parte integrantă din fiecare drept garantat.*

Este semnificativ faptul că Protocolul nr. 12 la CEDO, în particular primul articol, depășește prevederile art. 14 din Convenție prin faptul că garantează dreptul la nediscriminare în privința tuturor drepturilor și libertăților recunoscute persoanelor în legislația internă a statelor contractante.

Trebuie de menționat că pînă în prezent Protocolul 12 la Convenție nu este ratificat de Republica Moldova, deși ratificarea acestui document important a fost planificată inițial pentru anul 2012³¹.

³⁰ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.50. Ratificată de Republica Moldova prin HP nr. 1298 din 24.07.97.

³¹ <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1224/Default.as>

De asemenea, principiul nediscriminării derivă și din standardele prevăzute în dreptul european, și anume, Directiva 2000/43/EC din 29 iunie 2000 cu privire la implementarea principiului tratamentului egal al persoanelor indiferent de originea rasială sau etnică a acestora (*Directiva privind rasa*) și Directiva 2000/78/EC din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general privind ocuparea forței de muncă și condițiile de muncă (*Directiva-cadru*).

Aceste directive au apărut în urma adoptării Tratatului de la Amsterdam din 10 noiembrie 1997, articolul 13 al căruia a acordat atribuții noi Comunității Europene pentru combaterea discriminării pe criterii de sex, origine rasială sau etnică, religie, convingeri sau orientare sexuală.

Recent a fost adoptată Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă) care conține dispoziții destinate punerii în aplicare a principiului egalității de tratament în ceea ce privește:

- (a) accesul la muncă, inclusiv promovare, și la formarea profesională;
- (b) condițiile de muncă, inclusiv remunerația;
- (c) sistemele profesionale de securitate socială.

Așadar, toate aceste instrumente recomandă statelor membre să întreprindă acțiuni pozitive – măsuri speciale pentru asigurarea egalității tuturor persoanelor fără nicio deosebire.

Începând cu 1 ianuarie 2013 a intrat în vigoare **Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012**, care are drept scop prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții. Aceasta acoperă motivele de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vîrstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică și orice alt criteriu similar.³² Legea se aplică tuturor persoanelor fizice și juridice din domeniul public și privat.³³

Prevederile acestei legi se conformează Recomandărilor de politică generală a ECRI nr. 7 privind legislația națională referitoare la combaterea rasismului și a discriminării rasiale, adoptată la 13 decembrie 2002³⁴.

³² Articolul 1 alineatul (1) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012.

³³ Articolul 3 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012.

³⁴ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n7/REC7-2003-8-ROM.pdf

Legea nr. 121 constituie principalul act normativ care asigură un cadru național general pentru aplicarea principiului nediscriminării, atât la nivel legislativ, cât și la nivel instituțional.

În sensul Legii nr. 121, *discriminarea* constituie orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse. De asemenea, Legea instituie și definește noțiuni noi, cum ar fi: *discriminare directă; discriminare indirectă; discriminare prin asociere; segregare rasială; hărțuire; instigare la discriminare; victimizare; măsuri pozitive; acomodare rezonabilă*³⁵.

Prevenirea faptelor discriminatorii și eliminarea discriminării se realizează prin:

- instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor măsuri pozitive de protecție a persoanelor aflate în condiții dezavantajoase față de alte persoane;
- medierea prin soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii faptelor discriminatorii;
- sancționarea comportamentului discriminatoriu;
- repararea prejudiciului material și moral cauzat ca urmare a actului de discriminare.

Subiecții cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării și asigurării sînt: Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (Consiliu); autoritățile publice; instanțele judecătorești.

Consiliul este un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public constituit din 5 membri, care nu au apartenență politică și sînt numiți de Parlament pe o perioadă de 5 ani, 3 dintre membri fiind reprezentanți ai societății civile. Consiliul este abilitat cu următoarele atribuții³⁶:

- contribuirea la perfecționarea cadrului normativ potrivit standardelor privind nediscriminarea;
- monitorizarea implementării legislației în domeniul nediscriminării;
- contribuirea la sensibilizarea și conștientizarea societății în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare;
- examinarea plîngerilor persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării;

³⁵ Articolul 2 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012.

³⁶ Articolul 12 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012;

Legea cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității nr. 298 din 21.12.2012 //MO 48/148, 05.03.2013.

- constatarea contravențiilor cu elemente discriminatorii în conformitate cu prevederile Codului contravențional³⁷;
- intervenirea pe lângă organele corespunzătoare cu demersuri de intentare a proceselor disciplinare în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis în activitatea lor fapte discriminatorii;
- sesizarea organelor abilitate în cazurile săvârșirii unor fapte discriminatorii ce întrunesc elemente ale infracțiunii.

În scopul prevenirii faptelor discriminatorii, **autoritățile publice**, în conformitate cu competențele lor funcționale, exercită următoarele atribuții³⁸:

- a) examinează plîngerile persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării;
- b) coordonează activitățile în domeniul combaterii discriminării a structurilor descentralizate și desconcentrate;
- c) contribuie la educarea și sensibilizarea populației în vederea interzicerii discriminării în domeniile de competență.

La acțiunea înaintată de orice persoană care se consideră victimă a discriminării, **instanța de judecată** decide asupra stabilirii faptului încălcării drepturilor sale; interzicerii încălcării în continuare a drepturilor sale; restabilirii situației anterioare încălcării drepturilor sale; reparării prejudiciului material și moral ce i-a fost cauzat, precum și recuperării cheltuielilor de judecată; declarării nulității actului care a condus la discriminarea sa³⁹.

Mecanismul național nejudiciar de protecție a drepturilor omului, inclusiv a principiului nediscriminării îl constituie **Avocatul Poporului (Ombudsmanul)**. **Ombudsmanul** contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național, prin perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului, prin colaborarea internațională în acest domeniu, prin promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora, prin aplicarea procedeelelor reglementate de Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014.

După cum am menționat, supraobligația autorităților competente de asigurare a principiului egalității și nondiscriminării este prezentă în majoritatea actelor normative care reglementează raporturi juridice din diverse sfere ale relațiilor sociale.

³⁷ Articolul 423⁵ din CC nr. 218 din 24.10.2008 //MO 3-6/15, 16.01.2009.

³⁸ Articolul 16 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012.

³⁹ Articolul 18 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012.

Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați⁴⁰ reglementează asigurarea exercitării drepturilor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex. Această lege abilitază cu atribuții și competență în domeniul egalității între femei și bărbați următoarele autorități⁴¹: *Parlamentul, Guvernul, Comisia guvernamentală pentru egalitate între femei și bărbați* (organ consultativ, creat pe lângă Guvern); *Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei (organ specializat)*; *ministerele și alte autorități administrative centrale* (unitățile gender); *autoritățile administrației publice locale* (unitățile gender).

Conform prevederilor Legii nr. 5, în cadrul autorităților administrației publice locale (organele de asistență socială), funcționează unități *gender*, care prezintă propuneri de integrare a principiului egalității între femei și bărbați în politicile, programele și actele normative ale administrației publice locale, în bugetele unităților administrativ-teritoriale; examinează petițiile persoanelor juridice și cele ale persoanelor fizice asupra cazurilor de discriminare după criteriul de sex; monitorizează activitatea administrației publice locale în domeniu; prezintă periodic autorităților administrației publice locale rapoarte despre lucrul efectuat etc.

Jurisprudența CtEDO

Cauza T.M. și C.M. contra Moldovei, hotărârea din 28 ianuarie 2014 (art. 14 + art. 3)

Cauza Mudric contra Moldovei, hotărârea din 16 iulie 2013 (art. 14 + art. 3)

Cauza Eremia contra Moldovei, hotărârea din 28 mai 2013 (art. 14 + art. 3)

Cauza GENDERDOC-M contra Moldovei, hotărârea din 12 iunie 2012 (art. 14 + art. 11)

1.3 | Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

Dreptul la viață este primul dintre drepturile garantate prin Constituție oricărei persoane. Fără exercitarea acestui drept toate celelalte drepturi ar rămâne iluzorii.

Protecția dreptului la viață este instituită prin articolul 24 din Constituție:

⁴⁰ Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5 din 09.02.2006 //MO 47-50/200, 24.03.2006.

⁴¹ Articolele 15-23 din Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5 din 09.02.2006.

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

„(1) Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

(2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3) Pedepsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.”

[Art. 24 modificat prin Legea nr. 185-XVI din 29.06.06, în vigoare din 14.07.06]

[Art. 24 modificat prin Legea nr. 351-XV din 12.07.2001]

Din conținutul privind dreptul la viață reiese obligația primordială negativă, de ordin general, ce revine statului de a nu aduce atingere, prin agenții săi, acestui drept, adică de a nu cauza moartea unei persoane. În același timp, statul are obligația pozitivă de a lua toate măsurile care se impun pentru protejarea efectivă a dreptului la viață.

Caracterul absolut al garanției se referă și la integritatea fizică și psihică a persoanei asigurată prin prohibiția torturii, a pedepselor sau a tratamentelor inumane ori degradante.

Dreptul la viață reprezintă un drept fundamental al omului, care, prin importanța sa, depășește sfera interesului personal, având relevanță pentru întreaga societate. De aceea, acest drept fundamental capătă o dimensiune socială, garantarea sa fiind necesară prin tratatele și convențiile internaționale, dar și prin normele dreptului intern.

Protejarea dreptului la viață prin normele interne și internaționale constituie un imperativ și, în același timp, o necesitate, deoarece reprezintă un atribut fundamental al persoanei, a cărui ocrotire este strâns legată și determină ocrotirea celorlalte atribute ale persoanei: integritatea corporală, sănătatea, libertatea etc.

Astfel, articolul 3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului prevede că „orice ființă are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa“. În articolul 6 din Pactul internațional privitor la drepturile civile și politice se precizează: „Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar“.

CEDO garantează dreptul la viață al oricărei persoane, dar reglementează, în același timp, și cazurile în care se poate aduce atingere acestuia. În articolul 1 se precizează că: „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea

este sancționată cu această pedeapsă prin lege.“ Dispozițiile articolului 2 vin în completare a articolului 1, arătând că „moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță: a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale; b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute; c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție“. De asemenea, Convenția impune statelor obligația de a lua toate măsurile necesare pentru a asigura o protecție efectivă a dreptului la viață.

S-a considerat că această obligație excede obligației primare a statelor de a adopta o legislație penală efectivă care să descurajeze comiterea de fapte ce pun în pericol viața unei persoane, legislație dublată de mecanismul care să asigure aplicarea sa, în scopul prevenirii, reprimării și sancționării încălcării prevederilor sale; această obligație include, în anumite circumstanțe, bine definite, o obligație pozitivă a autorităților – de a lua preventiv măsuri practice pentru a proteja individul, viața căruia este amenințată de actele criminale ale altui individ.

Trebuie de menționat că cea mai semnificativă intervenție în cadru de protecție a dreptului la viață a avut loc pe 26 aprilie 1983, la Strasbourg, când a fost adoptat Protocolul nr. 6, care prevede abolirea pedepsei cu moartea. La 10 ianuarie 2007, toate statele membre ale Consiliului Europei, cu excepția Federației Ruse, au ratificat Protocolul nr. 6. Moldova a abolit pedepsa cu moartea prin modificarea Constituției la 29.06.2006.

De asemenea, în Constituția Republicii Moldova, articolul 24 alin. 1, se menționează că „statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică“. În ceea ce privește situațiile în care este permisă producerea cu intenție a morții unei persoane, legislația noastră exclude cazul executării unei pedepse capitale pronunțate de o instanță judecătorească, întrucât pedeapsa cu moartea a fost abolită, iar în Constituție, articolul 24 alin. 3, se interzice pedeapsa cu moartea.

Ocrotirea dreptului la viață își găsește consacarea și prin normele interne, ale dreptului penal, având în vedere importanța pe care viața unei persoane o prezintă nu numai pentru ea, dar și pentru întreaga societate. Codul penal în vigoare incriminează faptele care aduc atingere dreptului la viață în cadrul Capitolului II din Partea specială, intitulat „Infrațiuni contra vieții și sănătății persoanei“.

Astfel, constituie infrațiuni contra vieții următoarele fapte: omorul intenționat (articolul 145), omorul săvârșit în stare de afect (articolul 146),

pruncuciderea (articolul 147), lipsirea de viață la dorința persoanei (eutanasia), lipsirea de viață din imprudență (articolul 149), determinarea la sinucidere (articolul 150), vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății care a provocat decesul victimei (articolul 151, alin. (4)). De asemenea Codul penal sancționează traficul de organe, țesuturi și celule umane soldat cu decesul persoanei sau sinuciderea acesteia (articolul 158 alin. (4)), provocarea ilegală a avortului care a provocat decesul victimei (articolul 159 alin. (2)), efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale care a provocat din imprudență decesul pacientului (articolul 160 alin. (3)), neacordarea de ajutor unui bolnav care a provocat din imprudență decesul bolnavului (articolul 162 alin. (2)), lăsarea în primejdie care a provocat din imprudență decesul victimei (articolul 163 alin. (2)), răpirea unei persoane care a cauzat din imprudență decesul victimei (articolul 164 alin. (3)), traficul de ființe umane soldat cu decesul ori sinuciderea persoanei (articolul 165 alin. (3)), privațiunea ilegală de libertate care a provocat decesul victimei (articolul 166 alin. (3)), tortura, tratamentul inuman sau degradant care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia (articolul 166¹ alin. (4)), munca forțată soldată cu decesul victimei (articolul 168 alin. (3)), internarea ilegală într-o instituție psihiatrică care a cauzat din imprudență decesul victimei (articolul 169 alin. (2)), violul care a provocat din imprudență decesul victimei (articolul 171 alin. (3)).

Procuratura⁴² este autoritatea competentă de a exercita sau de a conduce investigarea cazurilor de omor sau faptelor soldate cu decesul persoanei și reprezintă acuzarea de stat în instanța de judecată.

În concluzie, statul este cel care deține instrumentele prin care poate asigura protecție efectivă dreptului la viață, iar obligațiile sale includ nu numai adoptarea unei legislații în materie, dar și luarea măsurilor necesare pentru protejarea vieții, *ceea ce include și obligația pozitivă de a asigura desfășurarea unei anchete eficiente cu privire la cauzele unei morți, atunci când aceasta s-a produs, cu consecința pedepsirii corespunzătoare a celor vinovați*. CtEDO statuează suficient de explicit în jurisprudența sa asupra obligațiilor pozitive a statului de a asigura o investigație eficientă a cauzelor decesului. În *Cauza Timuș și Țăruș contra Moldovei, hotărârea din 15 ianuarie 2014*, Curtea a notat „că procedurile naționale au fost pendinte pentru mai mult de patru ani“. Conform materialelor examinate, modul în care autoritățile au evaluat circumstanțele cauzei pot crea impresia unui *observator independent*, că nu

⁴² Legea cu privire la Procuratură nr. 294 din 25.12.2008: art. 5, Atribuțiile procuraturii: „b) conduce și exercită urmărirea penală; c) reprezintă învinuirea în instanța de judecată.“

a avut loc o încercare adevărată de a elucidă circumstanțele cauzei și a stabili adevărul. Procurorii, aparent, au favorizat versiunea polițiștilor în măsura în care au fost dispuși să admită discrepanțe esențiale dintre aceasta și probele din dosar. Curtea a concluzionat că investigația circumstanțelor morții lui Alexei Vlasi nu a fost nici adecvată și nici efectivă. Altfel spus, dreptul la o investigație eficientă și suficientă a cauzelor decesului constituie aspectul procedural al art. 2 din Convenție (1950) și, cu toate că nu-și găsește expresie directă în text, trebuie dedus din interpretarea extensivă a a formulării „dreptul la viață a fiecărei persoane este protejat prin lege”. În consecință, „dreptul fiecărei persoane” la viață nu admite ca agenții statului din diferite structuri ale acestuia să ia poziția de *observer* atunci când este angajat în realizarea atribuțiilor de serviciu în situații ce implică tangență cu acest drept fundamental.

Un alt aspect îl constituie interdicția pusă autorităților statului – Procurorului General sau, după caz, ministrului Justiției⁴³ – să procedeze la o extrădare către o țară terță din moment ce există un motiv serios de a crede că persoana extrădată riscă în acea țară condamnarea la moarte.

În strânsă corelație cu dreptul la viață se află și dreptul ființei umane la integritate fizică și psihică, ceea ce a determinat în mare măsură reglementarea dreptului respectiv în același articol din Constituție. Constituția interzice tortura și pedepsele sau tratamentele crude, inumane ori degradante. Interdicția este absolută și se extinde asupra tuturor persoanelor. Interzicerea torturii face parte din „nucleul dur al drepturilor omului”, în măsura în care ea nu conține nicio excepție și nu poate fi supusă nici unei derogări.

Statului îi revin atât obligații negative, cât și pozitive: adică obligația de a se abține de la comiterea anumitor acțiuni și obligația de a întreprinde acțiuni pozitive pentru a asigura persoanelor drepturile lor și de a le proteja de tratamentele interzise. Obligațiile pozitive pot fi divizate în două categorii: condiția ca sistemul de drept să ofere protecție contra atentatelor din partea altor particulari și nu numai din partea agenților statului și obligațiile procesuale de a

⁴³ Codul de procedură penală, Legea nr. 122 din 14.03.2003, art. 544 (6): „Dacă Procurorul General sau, după caz, ministrul Justiției consideră că persoana solicitată de statul străin sau instanța internațională nu poate fi extrădată, refuză extrădarea prin hotărîre motivată, iar în cazul în care consideră că persoana poate fi extrădată, el face un demers în judecătoria în raza teritorială a căreia se află Ministerul Justiției, la care se anexează cererea și documentele statului solicitant. (7) Demersul de extrădare se soluționează de către judecătorul de instrucție din cadrul judecătoriei aflate în raza teritorială a Ministerului Justiției, cu participarea procurorului, a reprezentantului Ministerului Justiției...”

proceda la o anchetă oficială aprofundată și efectivă, în vederea identificării și pedepsirii persoanelor responsabile de aplicarea unor rele tratamente.

Astfel, statul este obligat să prezinte o explicație plauzibilă despre proveniența leziunilor corporale în cazul în care persoana aflată în custodia autorităților – instituție penitenciară, comisariat de poliție, internat psihoneurologic sau orice loc în care persoanele sînt ori ar putea fi private de libertate – va invoca aplicarea torturii sau a relelor tratamente.

Textul Constituției nu explică termenii *tortură*, *pedepse* sau *tratamente crude, inumane ori degradante*. În sens juridic, este o noțiune complexă, fiind definită în articolul 1 din Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante: „*termenul «tortură» desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci cînd o asemenea durere sau suferință sînt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigare sau cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane*“.

Elementele esențiale ale definiției sînt durerile și suferințele *puternice* de natură fizică sau psihică, provocate *intenționat* de către un *agent al autorității publice* pentru a atinge un *scop*, cum ar fi obținerea de informații sau mărturisiri, pedeapsa, intimidarea sau discriminarea unei persoane. Alte acțiuni sau omisiuni nu sînt considerate *tortură*, ci tratamente *inumane* sau *degradante*, în funcție de tip, scop și intensitate. În cazul tratamentelor inumane și degradante, este prezentă durerea și suferința de o intensitate minimă, dar fără unul sau mai multe elemente esențiale ale *torturii*: intenția, îndeplinirea unui scop și/ sau intensificarea unei dureri puternice.

CtEDO a stabilit, prin jurisprudența sa, așa-zisul „prag“ sau „nivel“ de gravitate de la care o anumită „brutalitate“ este definită ca reprezentînd un tratament inuman sau degradant sau tortură. În repetate ori, Curtea a reținut, mai ales cu privire la tratamentele inumane sau degradante, că, pentru a preciza acel prag minim de gravitate, este necesar a fi depășit, spre a se aplica dispozițiile articolului 3 din CEDO, să se ia în considerare mai mulți factori, împreună sau separat: contextul în care s-au produs faptele incriminate, dura-

ta „tratamentului“ aplicat, efectele sale fizice sau psihice asupra persoanei care le-a suferit, sexul, vârsta, starea de sănătate etc.

Prin ratificarea Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Protocolului Opțional la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, CEDO, precum și a Convenției europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor, sau tratamentelor inumane sau degradante, Republicii Moldova îi revine obligația pozitivă de a încorpora în dreptul intern reglementări internaționale, cât și obligația de a modifica legislația națională, dacă aceasta este în dezacord cu normele dreptului internațional. Astfel, după mai multe dezbateri contradictorii, Codul penal a fost completat cu articolul 166¹ „Tortura, tratamentul inuman și degradant“, care, pe lângă incriminarea torturii, stabilește în calitate de infracțiune separată tratamentele inumane și degradante.

Justiția constituie elementul de bază în restabilirea echității, oferind victimei posibilitatea de a se convinge de eficacitatea mecanismelor statului, dar și garanția făptuitorului că nu va fi supus unei pedepse arbitrare din partea unor persoane ce nu reprezintă autoritatea statului.

Potrivit legislației procesual-penale⁴⁴, procurorul este autoritatea direct împuternicită să exercite urmărirea penală în cazurile infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant.

Realizarea eficientă a dreptului la viață, integritate fizică și psihică, constituie obiect de preocupare nu doar pentru organele de drept naționale.

Potrivit articolului 1 din Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998, „se instituie un Comitet european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (denumit în continuare Comitetul). Prin intermediul vizitelor, Comitetul examinează tratamentul persoanelor private de libertate în vederea întăririi, dacă este cazul, a protecției lor împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante“. Astfel, țara noastră a autorizat vizitarea, conform acestei Convenții, a oricărui loc aflat sub jurisdicția sa, în care persoanele sînt private de libertate de către o autoritate publică. Statul trebuie să acorde Comitetului anumite facilități pentru îndeplinirea sarcinilor sale: acces pe teritoriul său și dreptul de a se deplasa în interiorul acestuia fără restricții; orice informație asupra locurilor în care se găsesc persoane pri-

⁴⁴ Art. 270 alin. (1) din Codul de procedură penală; Legea nr. 122 din 14.03.2003, art. 298.

vate de libertate; posibilitatea de a se deplasa potrivit voinței sale spre orice loc în care se găsesc persoane private de libertate, inclusiv dreptul de a se deplasa fără piedici în interiorul acestor locuri; orice altă informație de care dispune statul și care este necesară Comitetului pentru îndeplinirea misiunii sale. Comitetul se poate întâlni, fără martori, cu persoane private de libertate și poate intra în contact în mod liber cu orice persoană pe care o apreciază ca fiind capabilă să-i furnizeze informații utile. După fiecare vizită, Comitetul întocmește un raport cu recomandări privind faptele constatate cu ocazia acesteia, ținând seama de toate observațiile prezentate eventual de către stat.

Pe 30 martie 2006, Republica Moldova a ratificat Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante, obiectivul căruia este *„stabilirea unui sistem de vizite regulate întreprinse de către organe independente internaționale și naționale în locurile în care persoanele sînt private de libertate, în vederea prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante“*. În sensul acestui Protocol, *„privarea de libertate înseamnă orice formă de detenție sau închisoare, sau plasarea unei persoane într-un mediu public sau privat de reținere din care nu îi este permis să plece după voia sa, prin ordinul oricărei autorități judiciare, administrative sau de altă natură.“*

Potrivit articolului 3 din Protocol, *„fiecare stat-parte înființează, desemnează sau menține la nivel național unul sau mai multe organe de vizitare pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante“*.

Conformîndu-se acestui angajament, statul a instituit, în anul 2007, Mecanismul Național de Prevenire a Torturii⁴⁵ – atribuție exercitată de avocații parlamentari cu asistența și consultanța Consiliului consultativ format din reprezentanți ai societății civile.

Odată cu adoptarea Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)⁴⁶, Oficiul Avocatului Poporului creează Consiliul pentru prevenirea torturii în calitate de Mecanism Național de Prevenire a Torturii, iar Avocatul Poporului asigură efectuarea de către membrii Consiliului a vizitelor preventive și de monitorizare în locurile unde se află ori se pot afla persoane private de libertate, plasate acolo prin dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțămîntul tacit al acestuia. Organizarea acestui mecanism de protecție presupune convocarea unui organ colegial, unde

⁴⁵ Art. 23¹ din Legea cu privire la avocații parlamentari nr. 1349 din 17.10.1997 (abrogată).

⁴⁶ Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014.

Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sînt membri de drept, iar primul este și președintele Consiliului din oficiu. Alți 5 membri sînt propuși de societatea civilă, aceștia trebuind să aibă o experiență de lucru în domeniul drepturilor omului de cel puțin 3 ani, fiind numiți pe un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit. Activitatea Consiliului este „dependentă” de activitatea Oficiului Avocatului Poporului în cel puțin două aspecte: financiar și suport organizațional. Fiecare vizită efectuată sau întrunire în ședință de lucru a membrilor Consiliului, cu excepția Avocaților Poporului, este remunerată din surse prevăzute în bugetul Oficiului Avocatului Poporului, în cuantum de 10% din salariul lunar mediu pe economie. Concomitent, o subdiviziune specializată din Oficiul Avocatului Poporului va asista Consiliul în activitatea sa⁴⁷. Cu toate acestea, Oficiul Avocatului Poporului și Consiliul pentru prevenirea torturii urmează să fie identificate ca mecanisme autonome, ce au la temelie diferite „izvoare” și reguli de funcționare: în primul caz, Principiile de la Paris, în cel de-al doilea, Protocolul facultativ la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante. Trebuie reținut că în ambele cazuri drept cerință de bază se invocă independența față de structurile guvernamentale, iar unele reflecții asupra mecanismelor preventive recomandă constituirea lor pe baza Instituțiilor Naționale de Protecție și Promovare a Drepturilor Omului deja existente.

Rapoartele pe marginea vizitelor sînt făcute publice, iar recomandările adresate autorităților au menirea de a ameliora situația deținuților. Controlul civil asupra locurilor de detenție este asigurat prin activitatea comisiilor de monitorizare constituite în temeiul Legii privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor nr. 235 din 13.11.2008, care au menirea de a controla activitatea instituțiilor ce asigură detenția persoanelor în vederea garantării respectării drepturilor omului.

În pofida eforturilor depuse de autorități și de societatea civilă, imaginea Republicii Moldova pe plan internațional nu este dintre cele mai bune. CtEDO a condamnat Republica Moldova în repetate rînduri pentru lipsa unei investigații eficiente a decesului, pentru acte de tortură, neasigurarea condițiilor de detenție, lipsa unui control eficient a alegațiilor de tortură, lipsa protecției de violență domestică ș.a.

Încălcarea art. 2 sau art. 3 din CEDO sub aspect material și procedural:

⁴⁷ Art. 30-32 din Legea nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul).

Jurisprudența CtEDO

Cauza Ostrovar contra Moldovei, hotărîrea din 15 februarie 2006
Cauza Modîrcă contra Moldovei, hotărîrea din 10 august 2007
Cauza Malai contra Moldovei, hotărîrea din 13 noiembrie 2008
Cauza Gurgurov contra Moldovei, hotărîrea din 16 septembrie 2009
Cauza Pădureș contra Moldovei, hotărîrea din 5 ianuarie 2010
Cauza Gorobeș contra Moldovei, hotărîrea din 11 ianuarie 2012
Cauza Ghimp contra Moldovei, hotărîrea din 30 octombrie 2012
Cauza Eremia contra Moldovei, hotărîrea din 28 august 2013
Cauza Mudric contra Moldovei, hotărîrea din 16 octombrie 2013
Cauza Timuș și Țăruș contra Moldovei, hotărîrea din 15 ianuarie 2014
Cauza Gavriliță contra Moldovei, hotărîrea din 22 aprilie 2014
Cauza I.P. contra Moldovei, hotărîrea din 28 aprilie 2015
Cauza Doroșeva contra Moldovei, hotărîrea din 28 aprilie 2015
Cauza Pisaroglu contra Moldovei, hotărîrea din 3 iunie 2015

1.4 | Libertatea individuală și siguranța persoanei

Dreptul la libertate și siguranță vizează protejarea libertății fizice a persoanei împotriva oricărei arestări sau detenții arbitrare ori abuzive.

Prin proclamarea acestui drept fundamental, Constituția garantează cetățenilor posibilitatea de a se bucura de libertate și, totodată, asigură securitatea juridică, protecția, apărarea acestora în raporturile lor cu autoritățile statului. Dreptul la inviolabilitate presupune în mod legal un adăpost de orice urmărire, de orice atingere, de orice încălcare sau de orice pedepsire.

În contextul articolului 25 din Constituția Republicii Moldova, libertatea individuală privește dreptul persoanei de a nu fi percheziționată, reținută sau arestată decît în cazurile și conform procedurii prevăzute de lege, iar siguranța persoanei exprimă un sistem de reguli ce vizează protecția persoanei prin legalitatea măsurilor și sancțiunilor ce pot fi dispuse.

Libertatea individuală și siguranța persoanei

- „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile.
- (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.
- (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore.
- (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească.

că ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult pînă la 12 luni.

(5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.”

Prevederile articolului 25 din Constituție reflectă articolul 3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului⁴⁸, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice⁴⁹ și articolul 5 din CEDO⁵⁰.

Textul Convenției este de o importanță deosebită datorită competenței specifice a CtEDO, care deține rolul de observator și examinează cauzele în care este invocată încălcarea articolului 5 din Convenție de către stat. Pe lângă faptul că acest articol declară dreptul la libertatea individuală, el mai are și scopul de a defini cercul situațiilor în care acest drept poate fi limitat prin exercițiul puterii coercitive a statului și a elabora condițiile care trebuie observate pentru ca exercitarea acestei puteri să se încadreze în limitele legii. Astfel, nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent; b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărîre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege; c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci cînd există motive verosimile de a bănuși că a săvîrșit o infracțiune sau cînd există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvîrșescă o infracțiune sau să fugă după săvîrșirea acesteia; dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărîtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente; e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui

⁴⁸ „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa”.

⁴⁹ „Orice individ are dreptul la libertatea și securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decît pentru motive legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege”.

⁵⁰ „Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale...”

alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond; f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

Prevederile articolului 5 din Convenție se completează cu cele cuprinse în articolul 1 din protocolul nr. 4, potrivit căruia nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Primul alineat al articolului 25 din Constituție invocă *inviolabilitatea* libertății persoanei. La prima vedere, există un conflict între caracterul absolut al termenului „inviolabilitate” și posibilitatea statului de a limita acest drept prin arest, detenție în închisoare. Caracterul *absolut* al termenului de *inviolabilitate* poate induce ideea că detenția este interzisă, ceea ce, evident, nu este adevărat. Textul articolului clarifică faptul că libertatea persoanei poate fi restrânsă de către *stat*, deși doar în cazurile prevăzute de lege. Deci unele forme de privare a libertății sînt permise, iar altele nu. Articolul 25 interzice privațiunea *arbitrară* și *ilegală* a persoanei.

Așadar, nefiind un drept absolut, dreptul la libertate urmează a fi realizat în perimetrul impus de lege, iar statul trebuie să aibă posibilitatea de a-i priva de libertate pe cei care reprezintă o amenințare pentru ordinea socială. În cazul unor atitudini delictive, autoritățile publice sînt îndreptățite să ia măsuri care afectează grav libertatea individuală: percheziționarea, reținerea, arestarea și, în sfîrșit, aplicarea unei pedepse, însă detenția persoanelor care sînt în așteptarea pronunțării sentinței nu trebuie să constituie o regulă. În același timp, privarea de libertate individuală prin închisoare este una din cele mai răspîndite metode utilizate de stat pentru a combate criminalitatea și a menține securitatea internă.

Prevederile alin. (2)-(6) din articolul 25 al Constituției enumeră condițiile esențiale care trebuie respectate în procesul de urmărire penală și conține elementele de bază pentru determinarea legalității actului care privează de libertate individul: legalitatea, comunicarea motivelor reținerii, momentul comunicării.

Legalitatea – limitarea libertății persoanei se realizează conform legii, în baza unui mandat emis de judecător⁵¹. Legea servește ca bază normativă pentru limitarea libertății individuale și este accesibilă tuturor persoanelor. Avînd în vedere severitatea deciziei privind privarea de libertate, legiuitorul a prevă-

⁵¹ Art. 177 din Codul de procedură penală.

zut un mecanism de contestare a legalității acesteia în instanța judecătorească ierarhic superioară⁵².

Comunicarea motivelor reținerii – statul, prin reprezentanții săi, este obligat să aducă la cunoștința oricui motivele reținerii sau arestului, indiferent de faptul dacă persoana reținută sau arestată a solicitat acest lucru⁵³.

Momentul comunicării – statul, prin reprezentanții săi, este obligat să informeze îndată persoana despre motivele reținerii sau arestului. Astfel, Codul de procedură penală stabilește durata maximă a unei rețineri – 72 de ore⁵⁴ și durata maximă de 3 ore din momentul reținerii persoanei bănuite în care ea trebuie să fie informată despre motivele reținerii⁵⁵.

Un șir de autorități publice sînt abilitate cu competențe (directe ori indirecte) de a reține persoana și de a-i cere un anumit comportament pe perioada aflării în custodia sa, la rîndul său avînd și un set de responsabilități clare față de reținut. Astfel, în materie procesual-penală, organul de urmărire penală⁵⁶ – ofițerul de urmărire penală din MAI, Serviciul Vamal, Centrul Național Anti-corupție – are dreptul să rețină persoana, dacă există o bănuială rezonabilă privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an, numai în cazurile: dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict; dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvîrșit infracțiunea; dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport sînt descoperite urme evidente ale infracțiunii ; dacă la locul săvîrșirii infracțiunii sînt descoperite urmele lăsate de către această persoană⁵⁷. În cazul reținerii minorului, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat aceasta procurorului și părinților minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc (părinții adoptivi, tutorii sau curatorii⁵⁸).

Este important de menționat că plasarea persoanelor arestate (reținute, în alt mod private de dreptul de a se deplasa liber) poate avea loc doar prin dispoziția unei autorități ce desfășoară o activitate în interes public și doar în locuri special amenajate. Existența locurilor de detenție și dezvoltarea

⁵² Art. 185 alin. (4) din Codul de procedură penală.

⁵³ Art. 167 alin. (1) din Codul de procedură penală

⁵⁴ Art. 166 alin. (1) din Codul de procedură penală.

⁵⁵ Art. 167 alin (1) din Codul de procedură penală.

⁵⁶ Art. 56 alin. (1) din Codul de procedură penală art. 167 alin.(1), 170 alin.(1)//MO 104-110/447, 07.06.2003.

⁵⁷ Art. 166 alin. (1) din Codul de procedură penală.

⁵⁸ Art. 167 alin. (3) din Codul de procedură penală, art. 32 din Codul civil.

societăților în care aceste locuri au fost înființate a determinat necesitatea ca organisme independente să aibă posibilitatea de a le vizita inopinat, fără un anunț prealabil. În acest fel, societățile democratice își reconfirmă deschiderea față de ideea transparenței în activitatea organelor cu competențe de a decide asupra libertății individului. Aceste organisme realizează și sarcina mecanismelor de autoevaluare și control asupra legalității detenției persoanelor în custodia statului. În conformitate cu prevederile art. 4 din Protocolul Opțional la Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante adoptat la 18 decembrie 2002 în cadrul celei de-a cincizeci și șaptea sesiuni a Adunării Generale a Națiunilor Unite prin rezoluția A/RES/57/199, *„privarea de libertate înseamnă orice formă de detenție sau închisoare, sau plasarea unei persoane într-un mediu public sau privat de reținere din care nu îi este permis să plece după voia sa, prin ordinul oricărei autorități judiciare, administrative sau de altă natură.”*⁵⁹

La nivel național, prin adoptarea Legii nr. 52 din 03.04.2014, Republica Moldova a înființat Mecanismul Național de Prevenire a Torturii ce a luat forma unui Consiliu creat de Avocatul Poporului, constituit din 7 membri, prevăzut cu buget – parte a bugetului Oficiului Avocatului Poporului (mai multe detalii vezi în compartimentul „Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică“, p. 40).

La expirarea termenului reținerii, persoana urmează a fi eliberată imediat, sau în privința ei, în modul prevăzut de lege, va fi dispusă aplicarea măsurii preventive – arestul. Arestarea persoanei pe un termen de maxim 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii termenului pe o perioadă de pînă la 12 luni, poate fi efectuată de judecătorul de instrucție sau de instanța de judecată⁶⁰.

Izolarea persoanei de restul societății poate lua forme diverse: despărțirea persoanelor recunoscute drept iresponsabile, a persoanelor cărora li s-a instituit curatelă sau a persoanelor care, din cauza vîrstei, bolii sau din alte motive, au nevoie de ajutor, dar și a copiilor minori aflați la îngrijirea acestora, de restul societății. De aceea, autoritatea care dispune privarea de libertate are obligațiunea de a dispune concomitent și implicarea autorității tutelare⁶¹, precum și a conducătorilor instituțiilor medicale⁶² sau sociale de stat⁶³.

⁵⁹ Moldova a ratificat Protocolul Opțional prin Legea nr. 66 din 30.03.2006.

⁶⁰ Codul de procedură penală art. 186 alin. (2) și (3).

⁶¹ Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013.

⁶² HG nr. 397 din 31.05.2011, anexa nr. 3.

⁶³ HG nr. 691 din 17.11.2009, anexa nr. 3.

Pe lângă prevederile clare și previzibile cu referire la temeiurile și procedurile lipzirii de libertate, statul are obligațiunea de a asigura condiții minime de detenție. Există un șir de standarde internaționale în materia obligațiilor statului față de persoana aflată în custodia sa în ce privește condițiile minime de detenție.

Alături de mecanismele ONU, există o serie de mecanisme regionale care au formulat standarde proprii. La nivel european, cele mai relevante din domeniul vizat sînt:

CEDO art. 3 și art. 5 (în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997), în baza căreia a fost înființată CtEDO. Curtea s-a expus pe un număr impunător de cauze ce țin de interzicerea torturii și dreptul la libertate și siguranță (pentru mai multe informații accesați www.echr.coe.int);

Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998). Această Convenție nu stabilește anumite drepturi materiale, dar creează Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT)⁶⁴.

Membrii CPT sînt experți independenți și imparțiali, cu experiență în diferite domenii, incluzînd avocați, medici și specialiști în domeniul penitenciarelor sau al poliției. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei alege un membru pentru fiecare țară. Membrul CPT acționează în nume propriu (adică nu reprezintă statul pentru care a fost ales). Pentru garantarea în și mai mare măsură a independenței, membrii nu vizitează statele pentru care au fost aleși.

În cîteva din Rapoartele Generale, CPT a descris o parte dintre elementele esențiale pe care le urmărește atunci cînd efectuează vizite în locurile în care oamenii sînt privați de libertate. În acest fel, Comitetul dă o indicație clară autorităților naționale privind opinia sa asupra modului în care ar trebui să fie tratate persoanele private de libertate.

Toate aceste elemente au fost compilate într-un document cunoscut sub denumirea de **NORMELE CPT**, care conține ansamblul capitolelor consacrate problemelor de fond: *custodia poliției, penitenciarele, instituțiile de psihiatrie, centrele pentru imigranți, minorii privați de libertate, femeile private de libertate, combaterea impunității, arme cu descărcare electrică*. (<http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-standards.pdf>)

⁶⁴ Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Consiliului Europei pe 13 iulie 1995, HP privind ratificarea Statutului Consiliului Europei nr. 522 din 12.07.1995.

CPT vizitează locurile de detenție, inclusiv instituțiile de sănătate mintală și îngrijire socială în toate statele membre ale Consiliului Europei. Rapoartele asupra vizitelor devin publice atunci când guvernele își dau acordul pentru aceasta (www.cpt.coe.int).

CPT-ul este parte integrantă a sistemului de protecție a drepturilor omului al Consiliului Europei, punând în aplicare un mecanism extrajudiciar „proactiv”, alături de mecanismul judiciar reactiv existent al CtEDO.

CPT-ul își implementează funcția, esențial preventivă, prin două tipuri de vizite – *periodice* și *ad-hoc*.

În mod regulat sînt efectuate vizite periodice în toate statele-părți ale Convenției.

Vizitele ad-hoc sînt organizate în statele, în care Comitetul decide că „sînt cerute de circumstanțe”.

În timpul efectuării vizitei, CPT-ul beneficiază de puteri extinse în virtutea Convenției:

- acces pe teritoriu statului și dreptul de a se deplasa fără restricție;
- acces nelimitat în orice loc unde persoanele sînt private de libertate, inclusiv dreptul de a se mișca în interiorul acestor locuri fără restricție;
- accesul la informații complete în locurile unde sînt ținute persoanele private de libertate;
- accesul la informații disponibile statului, care sînt necesare Comitetului pentru a-și îndeplini sarcinile;
- intervierea persoanelor private de libertate și comunicarea liberă cu orice persoană care ar putea da informații utile.

Relațiile dintre CPT și statul parte la Convenție sînt guvernate de două principii fundamentale – cooperarea și confidențialitatea. Rolul Comitetului nu este de a condamna statele, ci de a le asista în prevenirea relexor tratamentelor asupra persoanelor private de libertate.

Potrivit Normelor CPT, custodia poliției este, în principiu, de durată relativ scurtă. În consecință, condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție, în care persoanele pot fi reținute pe perioade mai lungi de timp. Oricum, trebuie îndeplinite anumite condiții materiale elementare. Toate celulele trebuie să aibă dimensiuni rezonabile pentru numărul de persoane pe care le adăpostesc, o iluminare adecvată (de exemplu: suficientă lumină pentru a putea citi, cu excepția perioadelor de somn) și ventilare. E de preferat ca celulele să aibă lumină naturală. Celulele ar mai trebui dotate cu mobilă adecvată pentru odihnă (de exemplu: un scaun fixat sau o bancă), iar persoanelor obligate să rămîna

peste noapte în custodie trebuie să li se pună la dispoziție saltele și paturi curate. Întrebarea referitoare la ce înseamnă condiții rezonabile pentru o celulă a poliției (sau pentru alt tip de locuire pentru deținut) este o chestiune dificilă. Când se face o asemenea analiză, trebuie luați în considerare mai mulți factori. În orice caz, delegațiile CPT-ului simt nevoia stabilirii unor principii generale în domeniu. Alte chestiuni (un nivel ce trebuie atins și nu un standard minim) sînt discutate atunci cînd se pune la dispoziție o celulă de poliție pentru o singură persoană deținută în aceasta mai mult de cîteva ore: suprafața de 7 m², avînd cel puțin 2 m între pereții laterali și 2,5 m între pardoseală și plafon.

Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de igienă, să li se creeze condiții adecvate de spălare. Trebuie să li se dea mîncare la ore potrivite, incluzîndu-se cel puțin o masă completă în fiecare zi.

CtEDO a condamnat Republica Moldova în repetate rînduri pentru încălcarea dreptului la libertate și siguranță, demonstrată prin lipsa motivelor relevante și suficiente pentru arestare sau prelungirea arestului preventiv, detenție ilegală, detenție legală într-un spital de psihiatrie, afectarea dreptului la apărare în contextul contestării detenției preventive, ingerința în dreptul de a comunica cu avocatul în condiții de confidențialitate, lipsa accesului la materialele dosarului în baza căruia a fost dispusă arestarea preventivă, refuzul instanței judecătorești de a audia martorul, nerespectarea cerinței egalității armelor și a contradictorialității.

Jurisprudența CtEDO

Cauza Becciev contra Moldovei, hotărîrea din 4 ianuarie 2006

Cauza Boicenco împotriva Moldovei, hotărîrea din 11 octombrie 2006

Cauza David împotriva Moldovei, hotărîrea din 27 februarie 2008

Cauza Gorea contra Moldovei, hotărîrea din 17 octombrie 2010

Cauza Modîrcă contra Moldovei, hotărîrea din 10 august 2007

Cauza Țurcan și Țurcan contra Moldovei, hotărîrea din 23 ianuarie 2008

Cauza Mușuc contra Moldovei, hotărîrea din 2 februarie 2008

Cauza Paladi contra Moldovei, hotărîrea din 10 martie 2009

Cauza Gorobeș contra Moldovei, hotărîrea din 11 octombrie 2011

Cauza Tripăduș contra Moldovei, hotărîrea din 22 aprilie 2014

Cauza Veretco împotriva Moldovei, hotărîrea din 7 aprilie 2015

1.5 | Accesul liber la justiție

Dreptul de acces liber la justiție este un drept fundamental, „idealul de justiție adevărată, făcută cu respectarea drepturilor omului“. Acest drept este în același timp o garanție a exercitării celorlalte drepturi prevăzute în Constituție.

În articolul 20 din Constituție, accesul liber la justiție este conceput ca drept al oricărei persoane de a se putea adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, garantându-se că exercitarea acestui drept nu poate fi îngădită prin nicio lege.

Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nicio lege nu poate îngădi accesul la justiție.“

Prin generalitatea formulării sale, articolul 20 din Constituție permite oricărei persoane – cetățean al Republicii Moldova, cetățean străin sau apatrid – accesul la justiție. Totodată, el permite accesul la justiție pentru apărarea oricărui drept sau libertăți și a oricărui interes legitim, indiferent dacă aceasta rezultă din Constituție sau din alte legi.

Accesul liber la justiție este un principiu complex, cuprinzând mai multe relații și drepturi fundamentale, prin care se poate garanta exercitarea lui deplină. Astfel, un principiu indispensabil al accesului liber la justiție este principiul existenței unor instanțe independente și imparțiale. Acest principiu se materializează prin prevederile articolului 114 din Constituție, conform căruia justiția se înfăptuiește, în numele legii, numai de instanțele judecătorești, instanțe care, potrivit articolului 115, sînt Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile. La fel, articolul 116 alin. (1) din Constituție stabilește că judecătorii instanțelor judecătorești sînt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii. De asemenea, accesul la justiție nu poate fi realizat pe deplin în lipsa garantării dreptului la apărare, consfințit în articolul 26 din Constituție, care constituie o condiție necesară pentru realizarea eficientă a justiției.

Subsidiar prevederilor din Constituție, accesul liber la justiție este consacrat ca un drept cetățenesc fundamental, atît prin art. 6 pct. 1 din Convenția Europeană, cît și prin art. 10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și prin art. 14 pct. 1 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, în articolul 10, proclamă: „Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa“ și, în art. 11: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate garanțiile necesare apărării sale“.

Potrivit articolului 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, „toți oamenii sînt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestărilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil. Ședința de judecată poate fi declarată secretă în totalitate sau pentru o parte a desfășurării ei, fie în interesul bunelor moravuri, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, fie dacă interesele vieții particulare ale părților în cauză o cer, fie în măsura în care tribunalul ar socoti acest lucru ca absolut necesar, cînd datorită circumstanțelor speciale ale cauzei, publicitatea ar dăuna intereselor justiției; cu toate acestea, pronunțarea oricărei hotărîri în materie penală sau civilă va fi publică, afară de cazurile cînd interesul minorilor cere să se procedeze altfel sau cînd procesul se referă la diferende matrimoniale ori la tutela copiilor“.

Conform articolului 6 din CEDO:

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.
2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a. să fie informat, în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și într-un mod detaliat, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- c. să se apere singur sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- d. să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- e. să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

În ceea ce privește mijloacele concrete de asigurare a accesului liber la justiție, Convenția le lasă la latitudinea statelor care au ratificat-o, de vreme ce prin art. 6 pct. 1 nu s-au prevăzut expres alte asemenea mijloace.

Așadar, pentru a concretiza și pentru a oferi plenitudine dreptului de acces liber la justiție, legiuitorul dezvoltă normele constituționale și prevederile internaționale menționate în legile organice, influențând calitatea cadrului normativ național și stabilind autorități cu responsabilități clare asupra asigurării exercitării eficiente a dreptului de acces liber la justiție.

Ca mijloace procedurale concrete de care pot uza cetățenii pentru a accede la justiție, Codul de procedură civilă prevede cererea de chemare în judecată (art. 7, art. 166) și căile ordinare și extraordinare de atac împotriva hotărârilor judecătorești (apelul – art. 357, recursul – art. 429, revizuirea – art. 446). Codul de procedură penală prevede plîngerea și denunțul (art. 263), plîngerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații (art. 298, art. 300), căile de atac ordinare și extraordinare împotriva hotărârilor judecătorești (apelul – art. 400, recursul ordinar – art. 420, art. 437, recursul în anulare – art. 452, revizuirea procesului penal – art. 458).

Căile procedurale menționate asigură persoanelor interesate accesul la o instanță de judecată, căreia, prin lege, i s-a stabilit competența de a hotărî în materie civilă sau penală.

Acest mod de reglementare al dreptului de acces la justiție este în concordanță cu abordarea europeană a aceluiași concept, deoarece, în accepția Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale,

exercitarea dreptului de acces la justiție presupune tocmai asigurarea accesului oricărei persoane la un tribunal instituit de lege, adică garantarea unei proceduri judiciare în fața căreia să se poată realiza efectiv acest drept.

Articolul 20 alin. (1) din Constituție indică în mod direct existența unei obligații pozitive din partea statului de a asigura dreptul la satisfacție efectivă. Or, accesul la justiție semnifică nu doar posibilitatea juridică efectivă de a te adresa unei instanțe judecătorești pentru soluționarea unei contestații și obținerea unei satisfacții, ci și dreptul de a cere executarea hotărârii obținute. Potrivit articolului 120 din Constituție, respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești este obligatorie. Caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești se exprimă prin obligativitatea executării acestora, iar executarea unei hotărâri judecătorești constituie parte integrantă a procesului civil. Astfel, statului îi revine obligația pozitivă de a organiza un sistem de punere în aplicare a hotărârilor judecătorești definitive și irevocabile.

Prin urmare, garanțiile ce caracterizează accesul liber la justiție privesc ambele faze ale procesului civil: judecata și executarea hotărârii.

Procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorilor recunoscute printr-un document executoriu prezentat spre executare, în modul stabilit de lege. În scopul îndeplinirii acestei sarcini, a fost adoptat un cadru normativ, care stabilește procedura de executare, competența executorului judecătoresc, modul și condițiile de executare silită a documentelor executorii – Codul de executare nr. 443 din 24.12.2004, Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003, Legea privind executorii judecătorești nr. 113 din 17.06.2010.

Potrivit practicii instanțelor judecătorești naționale, părțile în proces invocă uneori, ca măsură de îngrădire a accesului liber la justiție, lipsa de gratuitate a procesului civil, prin instituirea în sarcina autorului cererii de chemare în judecată a obligației de plată a taxei de stat și prin neasigurarea asistenței juridice gratuite. Aceste argumente nu justifică o îngrădire reală a dreptului de acces la justiție, deoarece accesibilitatea justiției nu înseamnă caracterul gratuit al acesteia. Întrucât este vorba de un serviciu prestat de stat, accesul la instanța de judecată poate fi condiționat de plata unei taxe de stat necesară pentru acoperirea cheltuielilor de judecată. Însă, în condițiile art. 85 din Codul de procedură civilă, reclamantii pot fi scutiți de taxa de stat pentru judecarea anumitor pricini civile; potrivit art. 86, instanța judecătorească este în drept să decidă amânarea sau eșalonarea plății taxei de stat pentru una sau pentru ambele părți, ținând cont de situația lor materială; acordarea asistenței juridice

garantate de stat în cadrul procesului civil⁶⁵. Dar, dacă se stabilesc taxe de stat exorbitante, care depășesc cu mult cheltuielile prilejuite de realizarea actului de justiție și posibilitățile de plată ale justițiabilului, sau dacă taxele impuse la momentul introducerii acțiunii și a căror neplată împiedică accesul la prima instanță sau într-o etapă ulterioară a procesului, inclusiv în faza de executare a unei hotărâri, poate avea loc încălcarea principiului de acces liber la justiție.

Autoritatea judecătorească este unica autoritate în stat cu împuterniciri de a delibera asupra vinovăției sau nevinovăției persoanei în raport cu o acuzație penală (sau contravențională), precum și asupra temeiniciei pretențiilor formulate într-un proces civil. Din acest considerent legiuitorul a delegat responsabilitatea asigurării termenului rezonabil de examinare a cauzelor instanțelor de judecată: potrivit art. 20 din Codul de procedură penală, respectarea termenului rezonabil la judecarea cazului se asigură de către instanța respectivă, iar în situația în care există pericolul încălcării termenului rezonabil, participanții la proces pot adresa instanței care judecă în fond cauza o cerere privind accelerarea procedurii de judecare a cauzei; potrivit art. 192 din Codul de procedură civilă, pricinile civile se judecă în primă instanță în termen rezonabil, drept criterii de determinare a acestui termen fiind complexitatea pricinii, comportamentul participanților la proces, conduita instanței judecătorești și a autorităților relevante, importanța procesului pentru cel interesat, iar respectarea termenului rezonabil de judecare a pricinii se asigură de către instanță.

Pe lângă atribuții procesuale, la examinarea pricinilor propriu-zise de către magistrați, președinții instanțelor judecătorești au împuterniciri directe în organizarea activității judecătorilor întru „asigurarea judecării cauzelor în termen rezonabil”⁶⁶.

În scopul creării în Republica Moldova a unui remediu intern eficient de apărare a dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei și a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, a fost adoptată Legea nr. 87 din 21.04.2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești. Mărimea reparației prejudiciului se stabilește de instanța de judecată în fiecare caz în parte, în funcție de circumstanțele cauzei în cadrul căreia a fost comisă încălcarea, precum și de pretențiile invocate de reclamant, de complexitatea cauzei, de comportamentul reclamantului, de conduita organului de urmărire pena-

⁶⁵ Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat nr. 198 din 26.07.2007.

⁶⁶ Art. 16¹ din Legea privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.1995.

lă, a instanței de judecată și a autorităților relevante, de durata încălcării și de importanța procesului pentru reclamant. Prejudiciul se repară de către stat și de la bugetul de stat, cu drept de regres față de persoana vinovată.

Termenii din această lege se aplică și se interpretează prin prisma legislației naționale, a prevederilor CEDO și a jurisprudenței CtEDO.

Statul, prin mecanismele sale, are obligația de a veghea respectarea dreptului enunțat și în faza cercetărilor efectuate de către organele de urmărire penală. Această sarcină este executată de către procuror⁶⁷.

Unul din aspectele care trebuie evidențiate este că Legea acordă un grad sporit de atenție proceselor în care victima, bănuitul, învinuitul sau inculpatul sînt minori. Aceste prevederi urmăresc scopul de a reduce la minim impactul procedurilor penale asupra persoanelor cu vîrstă sub 18 ani.

Un alt aspect de o importanță determinantă în aprecierea gradului de respectare a accesului necondiționat la justiție îl constituie asigurarea reală a posibilității de a beneficia de serviciile unui apărător⁶⁸. În anumite situații procesuale, participarea apărătorului (avocatului) este obligatorie: în caz de lipsă sau capacitate limitată de exercițiu a participantului la proces, în caz de imposibilitate de a se apăra în virtutea unor defecțiuni de auz, privire etc., în cazul acuzației de comitere a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și în alte circumstanțe prevăzute de art. 77 din Codul de procedură civilă și de art. 69 din Codul de procedură penală.

În situația în care participantul la proces are nevoie de asistență juridică, însă nu dispune de suficiente mijloace pentru a plăti acest serviciu, acesta beneficiază de serviciile asistenței juridice calificate în condițiile Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat nr. 198 din 26.07.2007. Autoritatea care gestionează Raporturile beneficiarului cu mecanismele puse la dispoziție de stat pentru asigurarea apărării este Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (denumit în continuare Consiliu Național), constituit în temeiul legii menționate. Consiliul este un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, format din șapte membri și instituit pentru administrarea procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat. Consiliul, ca autoritate centrală, selectează, în bază de concurs, și numește coordonatorul Oficiului teritorial, care se înființează în toate orașele unde funcționează Curțile de Apel (Chișinău, Bălți, Cahul, Comrat, Bender, cu sediul în Căușeni) și care au atribuția de a organiza în aria lor administrativă acorda-

⁶⁷ Art. 20 din Codul de procedură penală.

⁶⁸ Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19.07.2002.

rea asistenței juridice garantate de stat. Asistența juridică garantată de stat se acordă prin acordarea serviciilor juridice de consultanță, reprezentare și/sau apărare în organele de urmărire penală, în instanțele judecătorești pe cauze penale, contravenționale, civile sau de contencios administrativ, reprezentare în fața autorităților administrației publice.

Pentru a edifica un sector al justiției accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului, Parlamentul a adoptat Legea nr. 231 din 25.11.2011, prin care a fost aprobată Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, iar prin Hotărârea nr. 6 din 16.02. 2012 – Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016. Strategia de reformă a sectorului justiției este, actualmente, principalul document de politici care se axează pe problemele majore ale sectorului justiției din Republica Moldova și care a creat un cadru comun ce include toate eforturile de reformă pentru asigurarea dezvoltării durabile a sectorului prin acțiuni realiste și concrete. Prin implementarea Strategiei, autoritățile și-au propus să consolideze independența, responsabilitatea, imparțialitatea, eficiența și transparența sistemului judecătoresc; să eficientizeze procesul de investigație prejudiciară pentru a garanta respectarea drepturilor omului, a asigura securitatea fiecărei persoane și a diminua nivelul de criminalitate; să amelioreze cadrul instituțional și procesele care asigură accesul efectiv la justiție (asistența juridică eficientă, examinarea cauzelor și executarea hotărârilor judecătorești în termene rezonabile, modernizarea statutului unor profesii juridice conexe sistemului de justiție); să promoveze și să implementeze principiul toleranței zero pentru manifestările de corupție în sectorul justiției; să implementeze măsuri prin intermediul cărora sectorul justiției ar contribui la crearea unui climat favorabil dezvoltării durabile a economiei; să asigure respectarea efectivă a drepturilor omului în practicile și politicile juridice. Termenul „sectorul justiției“ utilizat în textul Strategiei include nu numai sistemul judecătoresc, dar și întregul ansamblu de autorități și relații dintre acestea, care contribuie la înfăptuirea justiției, și anume: organele de urmărire penală, profesiile juridice conexe sectorului justiției (avocați, notari, mediatori, executori judecătorești, experți judiciari, administratori ai procedurii de insolvență, traducători/interpreți), sistemul de probațiune, sistemul de executare a hotărârilor judecătorești, sistemul penitenciar, Ministerul Justiției, Instituția Ombudsmanului, Curtea Constituțională. În Strategie sînt vizate și alte autorități, precum Parlamentul, Guvernul, Consiliul Superior al Magistraturii, în măsura în care ac-

tivitatea acestora este legată de adoptarea și implementarea actelor normative relevante pentru sectorul justiției. Astfel, peste 32 de instituții și structuri au o contribuție principală sau auxiliară în implementarea a circa 475 de acțiuni din Strategie. Pe lângă mecanismul de monitorizare a implementării Strategiei, prevăzut de Legea nr. 231, sectorul asociativ monitorizează din exterior mersul reformelor.

Potrivit statisticilor oficiale ale CtEDO⁶⁹, cele mai multe condamnări ale Republicii Moldova sînt pentru nerespectarea dreptului la un proces echitabil, în special limitarea disproporționată a dreptului de acces la justiție, neexecutarea în termen rezonabil a unei hotărîri judecătorești, încălcarea principiului securității raporturilor juridice, omisiunea instanțelor judecătorești naționale de a se pronunța asupra argumentelor invocate de reclamantși, utilizarea procedurii de revizuire în mod incompatibil cu principiul securității raporturilor juridice.

Jurisprudența CtEDO

Cauza Popov contra Moldovei, hotărîrea din 06 martie 2006

Cauza Lupacescu și alții contra Moldovei, hotărîrea din 21 iunie 2006

Cauza Oferta Plus SRL contra Moldovei, hotărîrea din 23 mai 2007

Cauza Banca Internațională de Investiții și Dezvoltare MB S.A. contra Moldovei, hotărîrea din 16 octombrie 2012

Cauza Mitrofan contra Moldovei, hotărîrea nr. 15.04.2013

Cauza Eugenia și Doina Duca contra Moldovei, hotărîrea din 08 iulie 2014

Cauza Prodan contra Moldovei, hotărîrea din 10 noiembrie 2014

Cauza Urechean și Pavlicenco contra Moldovei, hotărîrea din 2 decembrie 2014

1.6 | Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

„(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvîrșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești⁷⁰.”

⁶⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2014_FRA.pdf

⁷⁰ Constituția Republicii Moldova, adoptată pe 29.07.1994, art. 53.

Întreaga activitate a serviciilor publice administrative, inclusiv cea care se referă la procedura de emitere ori adoptare a actelor administrative, trebuie și este supusă unui control atât pe dimensiunea administrativă, cât și pe cea judiciară.

În strictă conformitate cu prevederile legii, în exercitarea puterii discreționare, autoritatea administrativă se conduce de următoarele principii:

- a) nu urmărește alt scop decât cel conferit ei prin lege;
- b) procedează cu obiectivitate și imparțialitate, ținând cont numai de elementele pertinente proprii sale spețe;
- c) respectă principiile egalității în fața legii, evitând orice discriminare;
- d) menține un just raport între atingerile pe care le aduc drepturilor, libertăților și intereselor persoanelor și scopul pe care actele îl urmăresc;
- e) adoptă decizia într-un termen rezonabil, potrivit cerințelor materiei examinate;
- f) aplică directivele administrative generale de o manieră consecventă și constantă, ținând cont de circumstanțele particulare ale fiecărui caz.

Respectarea de către autoritățile publice în activitatea sa a principiilor enunțate *lato senso* și constituie obiectul controlului despre care s-a vorbit și urmărește scopul de a recunoaște dreptul pretins lezat, anularea actului, repararea pagubei.

Ordinea formulării și înaintării pretențiilor față de autoritatea publică este firească, „deoarece nu se poate obține reparația pagubei fără recunoașterea dreptului și anularea actului care l-a vătămat. În realizarea pretențiilor sale, petiționarul nu trebuie să probeze vinovăția persoanei (autorității) care a emis actul sau nu a soluționat cererea. În aceste cazuri, sarcina probării îi revine autorității care a emis actul administrativ. Petiționarul va trebui să-și justifice dreptul și să demonstreze că actul emis de către autoritatea publică i-a produs o vătămare. Cu referire la repararea pagubei, legislatorul constituant a avut în vedere atât prejudiciul material, cât și prejudiciul moral”.⁷¹

Aceste recomandări echivalează cu faptul că actele administrative discreționare trebuie să fie supuse unor controale. Așadar:

- actul adoptat în exercițiul unei puteri discreționare este supus unui control de legalitate în fața unui organ de jurisdicție sau a unui organ independent;

⁷¹ Comentariu la Constituție, articolul 53 Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, pag. 212; / http://constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf/

- un astfel de control nu exclude posibilitatea unui control prealabil, exercitat de o autoritate administrativă competentă, care se va putea pronunța asupra legalității sau oportunității actului;
- pentru că legea nu a fixat niciun termen în care trebuie luată decizia de exercitare a puterii discreționare și dacă autoritatea administrativă nu a luat nicio decizie într-un termen rezonabil, atunci această abținere poate fi supusă controlului în fața unei autorități competente;
- judecata sau organul independent care controlează exercitarea puterii discreționare dispune de dreptul de a obține informații pentru exercitarea funcțiilor sale.

Principiile menționate își au originea în normele CEDO, care în art. 13 prevede: „Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezența convenției au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale“.

În conformitate cu prevederile Convenției, „curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale“, iar „înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept“.

În cazul în care „CtEDO declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă⁷²“, care se achită din bugetul de stat. Statul, la rîndul său, poate pretinde despăgubiri de la funcționarii săi, a căror activitate, cu intenție sau din culpă gravă, a constituit temei pentru adoptarea hotărîrii privind plata obligatorie a sumelor stabilite prin hotărîre a Curții sau prin acord de soluționare pe cale amiabilă a cauzei.

Acțiunea în regres privind restituirea sumelor achitate pentru violarea drepturilor omului se depune, în condițiile legii, de procurorul general, în termen de un an de la data la care a expirat termenul de plată, stabilit de Curtea sau prin acordul de soluționare pe cale amiabilă a cauzei⁷³.

⁷² Convenția din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale art. 38, 41//*Tratate internaționale* 1/341, 1998.

⁷³ Legea cu privire la Agentul guvernamental nr. 353 din 28.10.2004 art. 17//*MO* 208-211/932, 19.11.2004.

Statul, prin mecanismele sale (Agentul guvernamental), mai are și obligația de a supraveghea „corectitudinea măsurilor adoptate în vederea executării hotărârilor pronunțate de Curte și propune autorităților competente spre adoptare măsuri cu caracter general întru evitarea noilor încălcări ale prevederilor Convenției și protocoalelor adiționale”⁷⁴.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, în art. 8, prevede: „Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sînt recunoscute prin constituție sau prin lege”.

Pactul cu privire la drepturile civile și politice în art. 9 prevede: „Orice individ care a fost victima unei arestări sau detențiuni ilegale are drept la o despăgubire”.

Posibilitățile de contestare a actului administrativ prin care s-a adus atingere unui drept al său, la nivel național, derivă expres din standardele enumerate supra și cuprinde mai multe noțiuni – termeni juridici, cunoașterea și uzanța corectă a cărora determină direct calitatea protecției împotriva eventualului abuz din partea autorității.

În legătură cu textele utilizate în Constituție, dar și în Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, este oportun să se concretizeze înțelesul următorilor termeni:

- deoarece se utilizează doar noțiunea *persoană*, fără a se face vreo specificare și fără să rezulte alte semnificații sau interpretări, textul constituțional se referă la persoană ca subiect de drept, adică atât la persoanele fizice, cât și la cele juridice;
- prin sintagma *drept al său* urmează a se înțelege orice drept sau libertate, prevăzut de Constituție și dezvoltat de cadrul normativ, al/ a persoanei care poate fi lezată prin actele (faptele) ilicite sau abuzive ale autorităților publice;
- noțiunea *autoritate publică* semnifică orice structură organizatorică sau organ, instituite prin lege sau printr-un act administrativ normativ, care acționează în regim de putere publică, în scopul realizării unui interes public. Sînt asimilate autorităților publice, în sensul prezentei noțiuni, persoanele de drept privat, care exercită atribuții de putere publică sau utilizează domeniul public, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public;

⁷⁴ Art. 6 din Legea cu privire la Agentul guvernamental nr. 353/28.10.2004 art. 17//MO 208-211/932, 19.11.2004.

- cazurile în care se poate exercita dreptul analizat sînt prevăzute expres de textul constituțional: a) cînd dreptul unei persoane este vătămat prin emiterea (conținutul) unui act administrativ; b) cînd dreptul persoanei este vătămat prin nesoluționarea unei cereri în termenul legal (prevăzut de lege sau de alte acte normative, de statutul și de programul de activitate al autorității respective etc.).

Prin urmare, „legislația prevede posibilitatea soluționării conflictelor prin recurs grațios sau ierarhic adresat organului emitent sau ierarhic, adică pe cale administrativă, precum și pe cale judiciară, în instanțele de contencios administrativ, sau prin proceduri speciale, pe calea contenciosului constituțional în Curtea Constituțională“.

Cel mai frecvent, autoritățile publice sînt atrase în proces în cadrul procedurii de contencios administrativ. Multiplele raporturi juridice care stau la baza vieții sociale sînt reglementate prin acte administrative, derivă sau sînt condiționate de acestea. În cazul unei asemenea interdependențe dintre drepturile, îndatoririle și libertățile persoanei și calitatea actelor emise de funcționarii publici, este firesc ca statul să asigure o procedură de control asupra raporturilor juridice apărute în legătură cu prestația funcționarilor publici și acest mecanism este prevăzut de Legea contenciosului administrativ care, „ca instituție juridică are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice, apărarea drepturilor persoanei în spiritul legii, ordonarea activității autorităților publice, asigurarea ordinii de drept⁷⁵“. Persoana care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, printr-un act administrativ, va solicita, printr-o cerere prealabilă, autorității publice emitente, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte, a acestuia, în cazul în care legea nu dispune altfel. În cazul în care persoana „nu este mulțumită de răspunsul primit la cererea prealabilă sau nu a primit niciun răspuns în termenul prevăzut de lege, este în drept să sesizeze instanța de contencios administrativ competentă pentru anularea, în tot sau în parte, a actului respectiv și repararea pagubei cauzate. Acțiunea poate fi înaintată nemijlocit instanței de contencios administrativ în cazurile expres prevăzute de lege și în cazurile în care persoana se consideră vătămată într-un drept al său prin nesoluționarea în termen legal ori prin respingerea cererii prelabile privind recunoașterea dreptului pretins și repararea pagubei cauzate. Reclamanții, în acțiunile născute din raporturi de contencios administrativ, sînt scutiți de plata taxei de stat⁷⁶“.

⁷⁵ Legea contenciosului administrativ 793/10.02.2000, *MtH* //MO 57-58/375, 18.05.2000.

⁷⁶ Legea contenciosului administrativ 793/10.02.2000, art. 16//MO 57-58/375, 18.05.2000.

În contextul procedurilor speciale, este cazul să se evidențieze că pentru Republica Moldova⁷⁷ instituția juridică Avocatul Poporului constituie un instrument relativ nou, de protecție a drepturilor omului, dar foarte eficient și des utilizat în țările cu democrație statuată. Obiectivul principal al funcționării instituției este tocmai protecția drepturilor persoanelor împotriva abuzurilor autorităților.

Pe data de 3 aprilie 2014, Parlamentul RM a adoptat Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul).

Articolul 1 al actului normativ indicat *inter alia* prevede: „Avocatul Poporului (Ombudsmanul) asigură respectarea drepturilor și libertăților omului de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile...”

(...) „Cererea adresată Avocatului Poporului se depune pînă la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăților petiționarului sau din ziua cînd petiționarul a aflat despre presupusa încălcare. (...) Cererile sînt depuse personal sau prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare. Cererea poate fi depusă și de către un reprezentant al persoanei lezate în drepturi, de către organizații nonguvernamentale, sindicate și alte organizații reprezentative în numele acesteia.”⁷⁸

Avocatul Poporului, asistat de lucrători-angajați în serviciul public, constituiți în Oficiul Avocatului Poporului, dispune de mai multe pîrghii preponderent cu caracter de recomandare care ar fi în stare să remedieze conflictul într-o manieră simplificată și chiar deosebită, punînd accent pe concilierea părților. Acest fapt, realmente, este util în contextul în care oferă părților posibilitatea de a evita procese lungi în fața instanței și cheltuieli de resurse umane dar și financiare.

Dispozițiile alin. (2) din art. 53 din Constituție stabilesc răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare în procese penale. Astfel, textul respectiv stipulează: statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvîrșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești.

Exprimăm, în această ordine de idei, următoarele considerente:

⁷⁷ Institutul politico-juridic OMBUDSMAN a fost pus în aplicare pentru prima dată în conformitate cu Legea cu privire la avocații parlamentari, nr. 1349 din 17.10.1997.

⁷⁸ Art. 19 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) //MO 110-114/278, 09.05.2014.

- În primul rînd, obligația respectivă revine statului în virtutea realizării ideii statului de drept, în cadrul căruia drepturile omului și dreptatea reprezintă valori supreme garantate (art. 1 alin. (3) din Constituție).
- În al doilea rînd, CEDO (în art. 3 al Protocolului nr. 7) și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (în art. 14 pct. 6) prevăd posibilitatea și necesitatea acordării de despăgubiri pentru prejudiciile aduse prin erorile din procesele penale, obligînd statele să răspundă patrimonial pentru astfel de prejudicii.
- În al treilea rînd, textul constituțional prevede expres că statul răspunde patrimonial potrivit legii.

Astfel, la 25 februarie 1998, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 1545 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de cercetare penală și de anchetă preliminară, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

„Hotărîrea judecătorească privind repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești se execută după ce devine irevocabilă, în modul stabilit de legislația în vigoare.

Instanța de judecată prezintă din oficiu titlul executoriu, emis în baza hotărîrii judecătorești irevocabile, spre executare Ministerului Justiției și informează părțile despre acest fapt. La solicitarea Ministerului Justiției, creditorul prezintă, în termen de 5 zile, datele bancare necesare pentru executarea titlului executoriu. Titlul executoriu, eliberat în baza hotărîrii irevocabile, poate fi prezentat spre executare Ministerului Justiției și de către creditor, cu anexarea datelor bancare necesare, în vederea efectuării transferului.

În decurs de 10 zile din data prezentării titlului executoriu, eliberat în baza hotărîrii judecătorești irevocabile, Ministerul Justiției remite Ministerului Finanțelor titlul executoriu, împreună cu hotărîrile judecătorești emise pe cauza respectivă, și datele bancare ale creditorului.

Titlul executoriu se va executa de către Ministerul Finanțelor, în conformitate cu procedura și termenele stabilite prin Legea nr. 847 din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar⁷⁹.

În acest sens, despăgubirile vor fi încasate din bugetul de stat, bugetul local ori din bugetul instituției care a aplicat amenda administrativă. Și în

⁷⁹ Art. 13¹ din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545 din 25.02.98, art.20 //MO 50-51/359, 04.06.1998. [Art. 13¹ introdus prin Legea nr. 96 din 03.05.2012, în vigoare din 06.10.2012].

acest caz, agenții statului care au admis încălcarea drepturilor și libertăților persoanei pot fi acționați în justiție pentru recuperarea prejudiciului, dar și pentru declanșarea eventualelor urmăriri penale.

Astfel, „Ministerul Justiției sau, după caz, autoritățile administrației publice locale, după repararea, din contul bugetului respectiv, a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite comise de organele de urmărire penală, de procuratură sau de instanțele judecătorești, vor sesiza Procuratura Generală în vederea stabilirii faptului dacă pot fi calificate drept infracțiuni acțiunile sau inacțiunile persoanei (persoanelor) cu funcție de răspundere sau ale altor persoane care au cauzat prejudiciul material și moral. Sumele încasate ca efect al acțiunii de regres se varsă la bugetul de stat sau, după caz, la bugetul autorității administrației publice locale respective. În cazul în care în privința persoanei (persoanelor) cu funcție de răspundere sau în privința altor persoane care prin acțiunile lor ilicite au cauzat prejudiciul a fost începută urmărirea penală, statul, în persoana Ministerului Justiției, sau autoritățile locale au dreptul să se constituie parte civilă în procesul penal.⁸⁰”

1.7 | Dreptul la cetățenie

Legătura între stat și populația lui, indiferent de naționalitate, se află la baza drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, ca și la baza îndatoririlor lor față de stat. Cetățenia, ca fundament al statutului juridic al omului în stat, constituie obiectul unuia dintre cele mai importante drepturi ale omului, care oferă posibilitatea titularului să-și realizeze pe deplin drepturile și libertățile în toată universalitatea lor, participând la administrarea treburilor publice.

Legiutorul constituant în art. 17 din Constituție inserează prevederi conform cărora:

„(1) Cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.

(2) Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.”

Protecția cetățenilor Republicii Moldova este o garanție constituțională conferită prin art. 18.

⁸⁰ Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești 1545 din 25.02.98, art.20 //MO 50-51/359, 04.06.1998.

„(1) Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate.

(2) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.”

În afară de cetățenii săi, statul este populat și de cetățeni străini sau de apatrizi, statutul juridic al acestora fiind reglementat prin art. 19 din Legea Supremă:

„(1) Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

(2) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată.

(3) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.”

Atât Constituția Republicii Moldova, cât și legislația națională sînt ajustate, în principiu, la cadrul legal internațional. Astfel, conform prevederilor art. 15 al Declarației Universale a Drepturilor Omului⁸¹, „orice individ are dreptul la o cetățenie” și „nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa nici de dreptul de a-și schimba cetățenia”.

CEDO⁸², în art. 3 al Protocolului nr. 4, prevede că „nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este” și „nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este”.

La 6 noiembrie 1997, la Strasbourg a fost adoptată Convenția europeană cu privire la cetățenie⁸³, în vigoare pentru Republica Moldova de la 1 martie 2000. Fiind un act normativ specializat paneuropean, acesta stabilește principiile și regulile în materie de cetățenie a persoanelor fizice, precum și regulile ce determină obligațiunile militare în caz de pluralitate de cetățenii. Art. 2 al Convenției determină că „cetățenie înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat fără să indice asupra originii etnice a acesteia”, iar „pluralitate de cetățenii înseamnă deținerea simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană”.

⁸¹ Publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 2001, volumul 26, p. 190.

⁸² HP privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție nr. 1298 din 24.07.1997.

⁸³ HP pentru ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie nr. 621 din 14.10.1999.

Prin prevederile art. 3 este stabilită competența statelor membre ale Consiliului Europei în materie de cetățenie. Astfel, „fiecare stat este în drept să determine prin legislația sa care îi sînt cetățenii“, iar această legislație în domeniu „este recunoscută de alte state dacă corespunde convențiilor internaționale aplicabile, dreptului internațional cutumiar și principiilor de drept general recunoscute în materie de cetățenie“. Normele interne cu privire la cetățenie ale fiecărui stat-parte trebuie să corespundă principiilor reglementate de art. 4, care stipulează următoarele: a) fiecare persoană are dreptul la cetățenie; b) apatridia se evită; c) nimeni nu poate fi privat de cetățenia sa în mod arbitrar; d) nici căsătoria, nici desfacerea unei căsătorii dintre un cetățean al unui stat-parte și un străin, nici schimbarea cetățeniei unuia dintre soți în timpul căsătoriei nu va afecta în mod automat cetățenia celui alt soț. Art. 5 al Convenției prevede excluderea discriminării în domeniu și stabilește: „Fiecare stat-parte se bazează pe principiul nediscriminării cetățenilor săi indiferent de faptul dacă aceștia au dobîndit cetățenia prin naștere sau ulterior“.

Cît privește cadrul normativ internațional, vom mai adăuga că și în Convenția internațională cu privire la drepturile copilului⁸⁴, adoptată pe 20 noiembrie 1989, la New York, în art. 7, se stabilește expres că și copilul are „dreptul la un nume, dreptul de a dobîndi o cetățenie...“, iar în art. 8 se stipulează că „statele-părți se angajează să respecte dreptul copilului de a-și păstra identitatea, inclusiv cetățenia, numele său și relațiile familiale, astfel cum sînt recunoscute de lege, fără amestec ilegal“.

Cadrul juridic al raporturilor legate de cetățenia Republicii Moldova este reglementat prin Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000.⁸⁵

Conform prevederilor art. 3 al legii menționate mai sus, cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și statul Republica Moldova o legătură juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană. Important și prioritar este faptul că cetățenia Republicii Moldova este păstrată atît pe teritoriul țării, cît și în alte state, precum și în spațiul în care nu se exercită suveranitatea niciunui stat.

Cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, beneficiază în egală măsură de toate drepturile social-economice și politice și de libertățile proclamate și garantate de Constituție și de alte legi, de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte. Numai cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a alege și de a fi aleși, de a ocupa funcții ce

⁸⁴ Publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 1998, volumul 1, p. 51.

⁸⁵ Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000//MO 98-101/709, 10.08.2000.

implică exercitarea autorității publice și de a participa la referendum, în modul stabilit de lege. Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor este stabilit de lege și de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte⁸⁶.

Cetățenia Republicii Moldova se dobândește prin naștere, recunoaștere, înfiere, redobândire, naturalizare, precum și în temeiul acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Soluționarea problemelor cetățeniei este de competența Președintelui Republicii Moldova⁸⁷, care emite decrete în cazul acordării, redobândirii, renunțării și retragerii cetățeniei Republicii Moldova, iar în cazul refuzului de acordare a cetățeniei, acesta oferă un răspuns argumentat.

Modul de perfectare a documentelor necesare pentru dobândirea, redobândirea, renunțarea sau retragerea cetățeniei Republicii Moldova este prevăzut în Regulamentul cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova.⁸⁸

La examinarea cererilor pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova, prin naturalizare sau redobândire, Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor și organele lui verifică documentele prezentate, adună date despre solicitant, întocmește o notă informativă și, împreună cu avizele MAI și al Serviciului de Informații și Securitate, la care se atașează cererea solicitantului și documentele aferente, le expediază Președintelui Republicii Moldova, spre soluționare⁸⁹. Cererile de la persoane cu domiciliul legal și obișnuit în străinătate sînt primite de către Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, reprezentanțele diplomatice și instituțiile consulare ale Republicii Moldova.

Pentru examinarea prealabilă a problemelor cetățeniei Republicii Moldova, pe lângă Președintele Republicii Moldova funcționează Comisia pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic, al cărei mod de organizare și activitate se stabilește printr-un regulament aprobat de Președintele Republicii Moldova⁹⁰. De competența Comisiei respective ține examinarea materialelor despre: dobândirea cetățeniei Republicii Moldova; renunțarea la cetățenia Republicii Moldova; reintegrarea în cetățenia Republicii Moldova; retragerea

⁸⁶ Art. 6 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000.

⁸⁷ Art. 88 lit. c) din Constituția Republicii Moldova, art. 27 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000.

⁸⁸ Regulamentul este aprobat prin HG nr. 197 din 12 martie 2001// *MO* 31-34/232, 22.03.2001.

⁸⁹ Art. 24 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000.

⁹⁰ Decret privind aprobarea componenței Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă președintele Republicii Moldova nr. 694-II din 28.07.1998.

cetățeniei; acordarea azilului politic, precum și petițiile cetățenilor privind problemele cetățeniei.

Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova⁹¹ stabilește că cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege. În conformitate cu prevederile legii nominalizate, cetățenii străini și apatrizii nu beneficiază de dreptul de a alege și de a fi aleși în organele legislative, executive și în alte organe eligibile și nici de a participa la sufragiu universal; nu pot fi membri de partide și de alte organizații social-politice; nu pot satisface serviciul militar în forțele armate ale Republicii Moldova⁹².

Legea privind integrarea străinilor în Republica Moldova⁹³ reglementează procesul și modalitățile de facilitare a integrării străinilor în Republica Moldova și condiționează perfecționarea cadrului normativ în vigoare pentru ajustarea la prevederile acestei legi. Obținerea cetățeniei Republicii Moldova reprezintă etapa finală a procesului de integrare, ce presupune atingerea unui anumit grad de adaptare socială a străinului și de asimilare a valorilor și culturii specifice societății moldovenești.

Cetățenia Republicii Moldova se poate acorda la cerere străinilor cu domiciliul legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, persoanelor cu statut de apatrid, de refugiat și de beneficiar de azil politic, în condițiile stabilite în articolul 17 din Legea cetățeniei Republicii Moldova.

1.8 | Dreptul la libera circulație

Libertatea circulației este un drept fundamental al fiecărei persoane, care reprezintă o vocație a acesteia de a decide independent asupra locului și țării în care preferă să trăiască, fiind protejată de Constituția Republicii Moldova prin articolul 27.

Dreptul la libera circulație din Legea Supremă stabilește expres următoarele:

- „(1) Dreptul la libera circulație în țară este garantat.
- (2) Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară“.

⁹¹ Articolul 5 din Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr. 275 din 10.11.1994 //MO 20/234, 29.12.1994.

⁹² Articolele 19, 20 din Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr. 275 din 10.11.1994.

⁹³ Legea privind integrarea străinilor în Republica Moldova nr. 274 din 27.12.2011 //MO 48/144, 13.03.2012.

Dreptul la libera circulație este protejat, de asemenea, de art. 2 din Protocolul nr. 4 la CEDO, și anume:

- „1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.
2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.
3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.
4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sînt justificate de interesul public într-o societate democratică“.

Articolul 12 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede că:

- „1. Orice persoană care se află în mod legal pe teritoriul unui stat are acolo dreptul de a circula liber și de a-și alege liber reședința.
2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.
3. Drepturile sus-menționate nu pot face obiectul unor restricții decât dacă acestea sînt prevăzute prin lege, necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sînt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul Pact.
4. Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de dreptul de a intra în țară.“

Prevederi similare se conțin și în art. 1 al Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Convenția europeană include două aspecte în domeniul de aplicare a art. 2 al Protocolului nr. 4. În primul rînd, acest articol garantează dreptul de a circula în mod liber pe teritoriul unui stat și de a-și stabili reședința pe acest teritoriu, cu condiția ca persoana în cauză să se afle în mod legal în acel loc. Articolul acesta nu recunoaște, așadar, dreptul de a intra pe teritoriul unui stat sau de a obține regularizarea unei șederi ilegale. În al doilea rînd, este prevăzut dreptul oricărei persoane de a părăsi orice țară, inclusiv pe a sa.

Prevederile constituționale din art. 27 reglementează ambele aspecte ale dreptului la libera circulație: *aspectul intern* – libera circulație și stabilirea domiciliului în țară, și *aspectul extern* – dreptul de a ieși liber și de a reveni în țară.

Garanții ale dreptului la libera circulație se conțin și în cadrul normativ național, care stabilește proceduri și criterii legate nemijlocit de exercitarea acestui drept. Printre aceste acte pot fi menționate:

Legea nr. 269 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova din 09.11.1994, care garantează cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor dreptul de ieșire și intrare în Republica Moldova, stabilește restricțiile temporare la acest drept, reglementează modul de eliberare a actelor de ieșire și intrare și de soluționare a litigiilor privind eliberarea acestor acte.

Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova⁹⁴ determină sistemul de control al frontierei de stat, regimurile frontierei de stat, zonei de frontieră și ale punctelor de trecere, pentru a asigura securitatea frontierei de stat pe uscat, pe apă și în spațiul aerian.

Decizia de a autoriza trecerea persoanei peste frontiera de stat o iau polițiștii de frontieră. Orice măsură întreprinsă în timpul controlului la trecerea frontierei va fi în concordanță cu obiectivele urmărite de aceasta. Controlul la trecerea frontierei este efectuat cu respectarea deplină a demnității umane, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, sex, religie, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

În conformitate cu prevederile Legii cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova⁹⁵, cetățenii străini și apatrizii au dreptul de a circula pe teritoriul Republicii Moldova și de a-și stabili domiciliul în modul prevăzut de legislația în vigoare. Totodată, legea stipulează că în cazul în care un alt stat stabilește restricții drepturilor și libertăților cetățenilor Republicii Moldova, Guvernul poate stabili restricții de răspuns pentru cetățenii statului respectiv.

Actele de identitate din sistemul național sînt prevăzute în Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09.11.1994⁹⁶,

⁹⁴ Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova nr. 215 din 04.11.2011//MO 76-80/243, 20.04.2012.

⁹⁵ Art. 16 din Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr. 275 din 10.11.1994 //MO 20/234, 29.12.1994.

⁹⁶ Art. 1 din Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09.11.94 //MO 9/89, 09.02.1995.

Actele de identitate din Sistemul național de pașapoarte sînt: toate tipurile de pașapoarte, de buletine de identitate, permisele de ședere, documentele de călătorie ale refugiaților (Convenția cu privire la statutul refugiaților din 28 iulie 1951) și ale beneficiarilor de protecție umanitară.

iar Regulamentul⁹⁷ aprobat prin HG nr. 125 din 18.02.2013 constituie cadrul normativ care asigură realizarea raporturilor juridice dintre persoanele fizice, persoanele juridice și instituțiile statului la eliberarea actelor de identitate, ținerea evidenței la domiciliu sau reședință, stabilirea cu domiciliul în străinătate a locuitorilor Republicii Moldova și la repatrierea cetățenilor Republicii Moldova.

Locuitorii Republicii Moldova au dreptul să-și stabilească sau să-și schimbe, în mod liber, domiciliul sau reședința, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege. Evidența la domiciliu sau la reședință este parte componentă a sistemului unic integru de înregistrare și actualizare a datelor în cadrul Registrului de stat al populației sau, după caz, în fișierul manual. Persoanele nu pot avea concomitent decît un singur domiciliu și/sau o singură reședință. În cazul în care aceștia dețin mai multe locuințe, își pot stabili domiciliul sau reședința în oricare dintre acestea.

Autoritățile competente pentru înregistrarea la domiciliu sau la reședință și radiere din evidență sînt: pentru cetățenii Republicii Moldova – subdiviziunile ÎS CRIS „Registru”; pentru străini – Biroul Migrație și Azil.

Subdiviziunile ÎS CRIS „Registru” și Biroul Migrație și Azil au obligația să informeze, în termen de 48 ore, cu excepția zilelor de odihnă și de sărbătoare nelucrătoare, primăriile despre actualizarea informației privind evidența populației la domiciliu sau la reședință, în raza de competență teritorială a acestora.

Primăriile asigură evidența locuitorilor în raza de competență teritorială prin Registrul de evidență a gospodăriilor, care se actualizează în temeiul înștiințărilor primite de la subdiviziunile ÎS CRIS „Registru” și de la Biroul Migrație și Azil.⁹⁸

Curtea Constituțională a statuat într-o Hotărîre a sa⁹⁹ că existența instituției „viză de reședință” în legislația Republicii Moldova, utilizarea ei în raporturile sociale vine în contradicție cu normele și principiile constituționale

⁹⁷ HG nr. 125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova //MO 36-40/171, 22.02.2013.

⁹⁸ Capitolul VII. Evidența la domiciliu sau la reședință în Republica Moldova din HG nr. 125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova

⁹⁹ Hotărîrea Curții Constituționale privind controlul constituționalității dispozițiilor pct. 10 alin. 2 din Regulamentul cu privire la modul de perfectare și eliberare a actelor de identitate ale Sistemului național de pașapoarte nr. 16 din 19.05.97.

(art. 27 și art. 54¹⁰⁰), constituind o piedică în exercitarea dreptului cetățenilor Republicii Moldova la libera circulație.

Totodată, Curtea Constituțională nu contestă necesitatea înregistrării și evidenței populației în stat. În același timp, Curtea Constituțională a menționat că formele și metodele acestora nu trebuie să vină în contradicție cu art. 27 alin. (2) din Constituție.

Ținând cont de cele menționate de Curte, se impune concluzia că viza de reședință nu poate fi invocată în exercitarea unui drept, însă aceasta este necesară pentru asigurarea evidenței persoanelor.

Începând cu 28 aprilie 2014 a fost liberalizat regimul de vize pentru cetățenii Republicii Moldova prin modificarea Regulamentului UE nr. 539/2001 privind abolirea obligației de viză pentru călătoriile de scurtă durată pentru cetățenii Republicii Moldova posesori ai pașaportului biometric în spațiul Schengen.

Acest lucru a fost posibil prin asigurarea implementării condiționalităților Planului de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize oferit Republicii Moldova la 24 ianuarie 2011, în cadrul Dialogului RM-UE privind liberalizarea regimului de vize (lansat la 15 iunie 2010).

1.9 | **Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia**

Proprietatea este o categorie economică ce reflectă relațiile dintre oameni în procesul de producție și de repartitie a bunurilor materiale. Fiind una dintre componentele indispensabile ale societății umane, proprietatea și dreptul la ea și-au găsit expresie în numeroase acte normative internaționale și naționale.

Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamă, în art. 17, că „orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociere cu alții. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa“.

Acest drept nu se regăsește expres în cele două pacte internaționale ONU din 1966: Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Pactul cu privire la drepturile civile și politice. Totuși, într-o formulare proclama-torie, art. 47 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, ONU dispune că „nicio dispoziție din Pact nu va fi interpretată ca aducând atingere dreptului inerent al tuturor popoarelor de a beneficia și de a se folosi pe deplin și în mod liber de bogățiile și resursele lor naturale“.

¹⁰⁰ Art. 54 din Constituția Republicii Moldova, „Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți.“

De asemenea, tot în sistemul ONU de protecție a drepturilor omului, dreptul de proprietate al oricărei persoane, atît singură, cît și în asociere este recunoscut prin art. 5 lit. d) pct. V din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.

Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în primul său articol, reglementează protecția dreptului de proprietate în sistemul internațional, regional și european de protecție a drepturilor omului : „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decît pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional”¹⁰¹.

Constituția Republicii Moldova conține o serie de prevederi ce dezvăluie conținutul economic, social și juridic al proprietății.

Articolul 9

Principiile fundamentale privind proprietatea

„(1) Proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale.

(2) Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului.

(3) Piața, libera inițiativă economică, concurența loială sînt factorii de bază ai economiei.”

Articolul 46

Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

„(1) Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sînt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi expropriat decît pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreptă și prealabilă despăgubire.

(3) Averea dobîndită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobîndirii se prezumă.

(4) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

(5) Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea bunei vecinătă-

¹⁰¹ Art. 1 alin. (2) din Protocolul adițional: „Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general și pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor“.

tăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.

(6) Dreptul la moștenire a proprietății private este garantat.”

Articolul 127

Proprietatea

„(1) Statul ocrotește proprietatea.

(2) Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății.

(3) Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

(4) Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.”

Articolul 128

Proprietatea cetățenilor străini și a apatrizilor

„(1) În Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor state, a organizațiilor internaționale, a cetățenilor străini și a apatrizilor.

(2) Modul și condițiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice și juridice străine, precum și al apatrizilor, pe teritoriul Republicii Moldova sînt reglementate prin lege.”

În articolul 9, Constituția consfințește principiile fundamentale privind proprietatea, stabilind că aceasta este publică și privată, iar în cuprinsul articolului 127 descrie mai detaliat aspectele legate de proprietatea publică și de participarea statului la administrarea proprietății. Din proprietatea publică fac parte bunurile ce aparțin Republicii Moldova cu drept de posesiune, de folosință și de administrare (de dispoziție). Art. 127, alin. (4) al Constituției stabilește bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietății publice, și anume: bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, alte bunuri stabilite de lege.

Proprietatea publică este de două tipuri:

- proprietatea de stat, obiecte ale acestui tip de proprietate fiind: pămîntul; solul, apele, pădurile, alte resurse naturale; bunurile autorităților publice; valorile culturale și istorice; mijloacele bugetelor de stat; bunurile întreprinderilor de stat etc.;

- proprietatea unităților administrativ-teritoriale, obiecte ale acestora fiind: bunurile care aparțin autorităților locale, mijloacele bugetelor locale, fondurile locative și gospodăria comunală și de locuințe ale autorităților locale etc.

Din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale fac parte bunurile determinate de lege, precum și bunurile care, prin natura lor, sînt de uz sau de interes public. Interesul public implică afectarea bunului la un serviciu public sau la orice activitate care satisface nevoile colectivității fără a presupune accesul nemijlocit al acestora la utilizarea bunului conform destinației menționate. Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.

Atributele dreptului de proprietate publică (posesiunea, folosința, administrarea) se exercită în mod diferit, în funcție de titularii tipului respectiv de proprietate și în raport cu bunurile care fac obiectul proprietății publice. Esențial însă este faptul că, indiferent de titularul său, dreptul de proprietate publică trebuie să se exercite în interesul general, al întregului popor – interes național, sau al unui grup restrîns de locuitori dintr-o comunitate concretă – interes local.

Printre principalele împlutniciri ale Guvernului în domeniul economiei remarcăm faptul că acesta exercită, din însărcinarea Parlamentului, funcțiile de proprietar al patrimoniului statului, creează condițiile necesare pentru dezvoltarea tuturor tipurilor de proprietate și reglementează, folosind mijloacele economice și juridice, activitatea tuturor ramurilor economiei și a subiecților proprietății pe teritoriul Republicii Moldova¹⁰².

Avînd în vedere că prevederile art. 9 și art. 127 din Constituția Republicii Moldova sînt dezvoltate și de Legea privind administrația publică locală, este important de reliefat faptul că art. 4 din legea sus-amintită statuează că unitățile administrativ-teritoriale sînt persoane juridice de drept public și dispun, în condițiile legii, de un patrimoniu distinct de cel al statului și al altor unități administrativ-teritoriale.

Astfel, subiecți ai dreptului de proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale sînt: autoritățile administrației publice a satului, comunei, orașului, municipiului, raionului, Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia, care exercită acest drept în numele colectivității din teritoriul unității administra-

¹⁰² Art. 12 alin. (1), (2) din Legea cu privire la Guvern nr. 64 din 31.05.1990.

tiv-teritoriale respective¹⁰³. Reglementări privind atribuțiile subiecților vizați în raport cu dreptul la proprietate se conțin în Legea privind administrația publică locală¹⁰⁴.

Constituția Republicii Moldova consacră expres, în articolul 46, dreptul la proprietate privată și protecția acesteia. Legea Supremă a Statului nu numește titularul proprietății private, deoarece acesta poate aparține oricărui subiect de drept: cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini, apatrizi, persoane juridice, inclusiv autorități publice și chiar statul. Proprietatea privată poate avea ca obiect orice bun, cu excepția bunurilor care pot fi doar proprietate publică.

Definiția dreptului la proprietate privată și bunurile ce-l constituie sînt reglementate de Codul civil, de Legea privind terenurile proprietate publică și delimitarea lor nr. 91 din 05.04.2007 și Legea privind administrarea și deetatiizarea proprietății publice nr. 121 din 04.05.2007. Conform legilor menționate, bunurile sînt considerate că fac parte din domeniul privat dacă prin lege nu sînt atribuite domeniului public.

Proprietatea privată poate avea ca obiect orice bun, cu excepția bunurilor care pot fi doar proprietate publică exclusivă. Bunurile proprietate privată se află în circuit civil, prin urmare, pot fi înstrăinate, iar în unele cazuri, conform legii, proprietatea privată poate constitui obiectul exproprierii.

În raport cu proprietatea, Statul are o dublă poziție, fiind, în același timp, subiect al dreptului de proprietate privată, dar și titular al proprietății și puterii publice. Prin garanția oferită de Constituție, statul este împiedicat să facă uz de atributele sale de putere publică cînd apare ca titular al unei proprietăți private, în condiții de egalitate cu alți titulari ai unui astfel de drept.

Întru garantarea dreptului de proprietate, Constituția statuează în alineatul (2) al articolului 46 că „nimeni nu poate fi expropriat decît pentru o cauză de utilitate publică, stabilită, potrivit legii, cu dreptă și prealabilă despăgubire“. Astfel, în conținutul garanției constituționale a dreptului de proprietate este inclusă condiția obligatorie a despăgubirii pentru expropriere și se menționează expres condițiile despăgubirii. Aceste prevederi sînt dezvoltate în Legea exproprierii pentru cauză de utilitate publică nr. 488 din 08.07.1999, care definește noțiunea și obiectul exproprierii, stabilește lucrările ce se consideră de utilitate publică, măsurile care purced exproprierea, procedurile judiciare de expropriere, drepturile expropriatului.

¹⁰³ Art. 4 alin. (1) din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale.

¹⁰⁴ Vezi capitolul „Dreptul de petiționare“.

Un element deosebit de important al garantării dreptului de proprietate este interdicția confiscării bunurilor dobândite licit. Pentru neadmiterea abuzurilor și pentru degrevarea proprietarului de sarcina dovezii provenienței licite a bunurilor sale, Constituția prevede expres că averea dobândită licit nu poate fi confiscată, iar caracterul licit al dobândirii se prezumă. Prezumția dobândirii licite a averii instituie o protecție generală ce se aplică tuturor persoanelor, inclusiv, în egală măsură și în același volum, funcționarilor publici și altor persoane salarizate de la bugetul de stat.¹⁰⁵ Însă, este general recunoscut faptul că sub protecție se află doar proprietatea dobândită pe căi licite, fără încălcarea normelor legale și drepturilor altor persoane. Bunurilor de proveniență ilegală li se poate aplica sancțiunea *confiscării*.

Trebuie de menționat că dreptul de proprietate are un conținut complex, de drept și obligație. În acest sens, dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea unei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului. Cu referire la problema dată trebuie să se respecte câteva reguli: avantajul dreptului de proprietate trebuie să fie mai mare decât dezavantajul ce se produce prin realizarea sarcinilor impuse proprietății și proprietarului; la realizarea sarcinilor în cauză trebuie să se respecte principiul proporționalității, adică sarcinile ce grevează proprietatea trebuie să fie proporționale cu situația care le determină.

Garantarea și protecția dreptului la proprietate privată nu ar fi deplină dacă nu s-ar asigura continuarea calității de proprietar de către succesorii fostului proprietar. Prin urmare, dreptul la moștenire este o consecință firească a dreptului de proprietate, de aceea dreptul la moștenire a proprietății private este garantat. Moștenirea are un caracter complex, întrucât presupune și asumarea, în anumite condiții, a obligațiilor persoanei decedate, precum și dobândirea altor drepturi ale acesteia, spre a se asigura continuitatea executării lor. Esențială este însă dobândirea de către succesori a calității de proprietar asupra bunurilor care erau în proprietatea persoanei decedate. Garantarea dreptului la moștenire este asigurată și prin faptul că, în conformitate cu articolul 72 alin. (3) lit. I) din Constituție, regimul juridic general al moștenirii trebuie să fie reglementat prin lege organică.

Aspecte ale dreptului la proprietate privată și protecția acesteia sînt reglementate și de Codul familiei, Codul penal, Codul contravențional, Codul de

¹⁰⁵ Hotărîrea Curții Constituționale nr. 21 din 20.10.2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție.

executare, Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006, Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr. 523 din 16.07.1999, Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.2006, Legea privind finanțele publice locale nr. 397 din 16.10.2003, Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice nr. 1225 din 08.12.1992, Legea privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii nr. 1530 din 12.12.2002, Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324 din 10.03.1993, Legea condominiului în fondul locativ nr. 913 din 30.03.2000, Legea cu privire la rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în interes public nr. 1384 din 11.10.2002, Legea cu privire la Guvern nr. 64 din 31.05.1990, Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr. 275 din 10.11.1994 ș.a.

Este semnificativ faptul că la examinarea cadrului legal internațional și al celui național, primul lucru de care trebuie să se țină cont este *interpretarea extrem de vastă atribuită conceptului de proprietate sau bunuri*. În acest context, art. 1 din Protocolul nr. 1 din CEDO cuprinde o serie de bunuri economice: bunuri mobile sau imobile, bunuri corporale sau incorporale, așa cum sînt acțiunile, brevetele, dreptul la pensie, dreptul proprietarului funciar la arendă, bunuri economice legate de administrarea afacerii, dreptul la exercitarea unei profesii, o revendicare juridică etc.¹⁰⁶

În jurisprudența sa, CtEDO a evidențiat cîteva aspecte ale dreptului la proprietate privată:

- a) dreptul de proprietate nu este absolut, în sensul că poate fi supus exproprierii pentru cauze de utilitate publică;
- b) referindu-se la *bunuri*, textul Convenției consacră dreptul la proprietate în sens larg, nu numai în sensul dreptului civil;
- c) trebuie să existe un echilibru între exigențele interesului general și imperativul *de a respecta bunurile persoanei*;
- d) utilitatea publică este apreciată prin prisma legislației statului. Aceasta însă trebuie să aibă o bază rezonabilă.

Fenomenul privatizării a generat o nouă abordare a conceptului de proprietate privată în Republica Moldova. În speță, în cauza *Bramelid și Malmstrom vs Suedia* (1982), Comisia Europeană a Drepturilor Omului a examinat natura complexă a unor certificate care atribuiau deținătorului dreptul de proprietate asupra unei societăți, împreună cu drepturile aferente, fapt ce angaja o creanță

¹⁰⁶ Monica Carss-Frisk, *Dreptul la proprietate. Ghid privind punerea în aplicare a art. 1 al Protocolului nr. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, f/a, f/1.

indirectă asupra bunurilor companiei. În consecință, Comisia a statuat că „in-discutabil, acțiunile prezintă o valoare economică și constituie bunuri (ș.a.)”¹⁰⁷.

În cauzele Republicii Moldova, Curtea a constatat încălcarea dreptului garantat de art. 1 al Protocolului nr. 1 la CEDO din următoarele motive: ne-executarea sau executarea tardivă a hotărîrilor judecătorești; casarea neregulamentară a hotărîrilor judecătorești; împiedicarea ilegală a reclamantului de a se folosi de licențele sale sau anularea licențelor; neacordarea unei pretenții legitime; lipsirea de proprietate în urma anulării privatizării din motive ne-imputabile reclamantului.

Jurisprudența CtEDO

Cauza MEGADAT.COM SRL contra Moldovei, hotărîrea din 08 iulie 2008

Cauza Cebotari și alții contra Moldovei, hotărîrea din 27 aprilie 2009

Cauza Eugenia Duca și Doina Duca împotriva Moldovei, hotărîrea din 14 septembrie 2009

Cauza Olaru și alții contra Moldovei, hotărîrea din 28 octombrie 2009

Cauza IPTEH S.A. și alții contra Moldovei, hotărîrea din 24 februarie 2010

Cauza Fedotov contra Moldovei, hotărîrea din 15 martie 2010

Cauza Dragostea copiilor-Petrovski-Nagornii contra Moldovei, hotărîrea din 13 septembrie 2011

Cauza Vartic și alții contra Moldovei, hotărîrea din 20 septembrie 2011

Cauza Agurdino SRL contra Moldovei, hotărîrea din 27 decembrie 2011

Cauza Bercut SRL contra Moldovei, hotărîrea din 06 martie 2012

Cauza Banca Internațională de Investiții și Dezvoltare MB S.A. contra Moldovei, hotărîrea din 12 octombrie 2011

1.10 | Viața intimă, familială și privată

Pentru a se garanta respectul față de om și pentru a se asigura protecția lui, în Constituție a fost înscris articolul 28, cu următorul conținut:

Viața intimă, familială și privată

„Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată”.

Sub incidența acestui articol cad toate persoanele aflate sub jurisdicția statului, fără niciun temei de discriminare și în baza prevederilor constituționale, conform cărora toți sînt egali în fața legii și au dreptul de a se adresa în justiție în cazul violării drepturilor lor.

¹⁰⁷ *Ibidem.*

Constituția impune tuturor autorităților publice, organelor de drept, persoanelor fizice și juridice, mijloacelor de informare în masă etc. să respecte și să ocrotească viața intimă, familială și privată a fiecărui om de orice imixtiune din partea oricărui subiect de drept. Prin două verbe laconice – „respectă” și „ocrotește” – legiuitorul a evidențiat două obligații ce îi revin statului, și nu persoanelor care au dreptul la viața intimă, familială și privată. Formularea din Constituție sugerează prezumția că persoanele deja au aceste drepturi, că există o coabitare între aceste drepturi și funcțiile statului și nu este nevoie de a face o constatare sau o declarație în acest sens. Intenția legiuitorului este de a limita imixtiunile posibile ale statului și a-l obliga să *respecte* (o obligație pasivă), și să *ocrotească* (o obligație activă), viața intimă, familială și privată a persoanelor. Respectiv, statului îi revine nu numai obligația negativă de a apăra individul împotriva ingerințelor de orice natură ale autorităților publice în sfera vieții sale private, dar și obligația pozitivă de a lua măsurile necesare pentru a proteja dreptul la viața intimă, familială și privată.

După cum se poate observa, Constituția utilizează trei noțiuni ce nu sînt definite expres – **viață intimă**, **viață privată**, **viață familială**. Stabilirea concretă a semnificațiilor rămîne pe seama comentatorilor, a oamenilor de știință și a autorităților care operează cu acestea într-un context determinat. Deși, la nivel național, cele trei noțiuni sînt în corelație și se explică reciproc, la nivel internațional sînt utilizate doar noțiunile de viață privată și de familie¹⁰⁸. Sfera acestor valori este cuprinzătoare și face referire la mai multe aspecte care țin de viața individului, raportate la persoana sa, la viața privată, la familia din

¹⁰⁸ Art. 12 din Declarația Universală a Drepturilor Omului: „*Nimeni nu va fi obiectul unor imixtiuni arbitrare în viața sa particulară, în familia sa, în domiciliul său ori în corespondență, nici al unor atingeri ale onoarei sau reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor astfel de imixtiuni sau atingeri*”.

Art. 17 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice: „*Nimeni nu va fi supus vreunor imixtiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri*”.

Art. 8 din CEDO: „*Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decît în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora*”.

care face parte, la locul în care trăiește, la legăturile pe care le poate stabili în diverse moduri de comunicare cu ceilalți membri ai societății.

Prin consacrară dreptului la viață intimă, familială și privată în Constituție, s-a creat cadrul juridic al reglementărilor ce au apărut sau pot apărea în domeniile respective: Codul civil, Codul familiei, Codul de procedură civilă, Codul de procedură penală, Legea privind accesul la informație nr. 982 din 11.05.2000, Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010, Legea privind activitatea particulară de detectiv și pază nr. 283 din 04.07.2003, Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane nr. 41 din 20.10.2005, Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005, Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2011, Legea privind activitatea specială de investigații nr. 59 din 29.03.2012, Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010, Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45 din 01.03.2007, Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012 ș.a.

Dreptul la viață familială este o noțiune largă, care cuprinde aspecte legate de viața de familie, fără distincție între familia legal constituită și o relație de fapt, raporturile între părinți și copii, încredințarea copiilor după divorț, adopția, încredințarea copilului unor instituții publice, expulzarea unor străini de către autoritățile naționale.

O traducere directă în viață a respectului față de viața familială este cadrul legislativ referitor la relațiile legate de familie, prin care statul enunță principiul conform căruia *familia și relațiile familiale sînt ocrotite de stat*, sînt bazate pe principii de *monogamie, căsătorie liber consimțită între bărbat și femeie, egalitate în drepturi a soților, sprijin reciproc moral și material, fidelitate conjugală, prioritate a educației copilului în familie, soluționare pe cale amiabilă a tuturor problemelor vieții familiale, liber acces la apărarea pe cale judecătorească a drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei*.¹⁰⁹ Aspectele vieții de familie sînt tratate, în special, într-o serie de articole constituționale¹¹⁰, în Codul familiei, în Codul civil și în mai multe acte normative în domeniul protecției sociale.

Dreptul la viață privată este un concept vast care nu are o definiție exhaustivă. Este vorba despre o noțiune a cărei conținut variază în funcție de epoca la care se raportează, de societatea în cadrul căreia individul trăiește și chiar de grupul social căruia acesta îi aparține.

¹⁰⁹ Art. 2 din Codul familiei.

¹¹⁰ Art. 48 Familia; art. 49 Protecția familiei și a copiilor orfani; art. 50 Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor.

Conceptul a fost explicat mai întâi prin „dreptul de a fi lăsat în pace“, însă acesta a evoluat pînă în zilele noastre într-un concept mai larg, care ar putea fi definit ca dreptul unei persoane fizice de a decide cîtă informație personală să divulge, cui și pentru ce anume. În prezent, noțiunea de viață privată înglobează atît aspecte „tradiționale“, precum dreptul la imagine, starea civilă a persoanei, identitatea, starea de sănătate, integritatea fizică și morală, apartenența religioasă, viața sentimentală, dreptul la corespondență și domiciliu, dar și aspecte „moderne“, legate de percepții noi referitoare la avort, homosexualitate, transexualitate etc. Recent, ca urmare a dezvoltării mijloacelor de comunicare în masă, au fost inițiate dezbateri cu privire la interceptările telefonice sau ale corespondenței electronice, la utilizarea bazelor de date personale păstrate în fișiere informatizate prin raportarea conținutului dreptului la viața privată.

Din jurisprudența CtEDO rezultă că noțiunea de **viață privată**, fiind una largă, cuprinde: integritatea fizică și morală a persoanei, identitatea fizică și socială a individului, inclusiv identitatea sa sexuală, dreptul la dezvoltare sau la prosperare personală, dreptul de a întreține și/ sau a dezvolta relații cu alte ființe umane și lumea exterioară.

Identitatea – o sferă a existenței individuale, care presupune protejarea vieții, integrității fizice și psihice, libertatea conștiinței și gândirii și recunoașterea personalității juridice. Protejarea vieții private include și ocrotirea calităților individuale ale existenței umane, felul în care persoana se manifestă, identitatea ei (de exemplu, numele, îmbrăcămintea, stilul coafurii, sexul, sentimentele și gândurile etc.).

Integritatea – protejarea contra tratamentelor inumane sau degradante. De exemplu, percheziția corporală neautorizată sau administrarea unui tratament medical contra voinței persoanei și în afara cadrului legal.

Intimitatea – nedezvăluirea în fața publicului a caracteristicilor, acțiunilor și datelor personale. La determinarea gradului de caracter privat al informației, o serie de factori se iau în considerație, inclusiv conduita specifică și sentimentele subiective trăite de persoană. În sens îngust, intimitatea este asigurată prin respectul locuinței și corespondenței, la fel și prin protecția datelor personale. În sens mai larg, intimitatea se manifestă și prin respectul tainei mărturisirii și garanția secretului – de exemplu, caracterul secret al votului individual.

Autonomia – domeniul în care ființele umane se străduiesc să se realizeze fără ingerință în libertățile altora.

Comunicarea – stabilirea și întreținerea relațiilor cu alte ființe umane, în special în domeniul emoțional și profesional, pentru dezvoltarea și realizarea propriei personalități.

Identitatea sexuală – autonomia sexuală este un aspect cu o importanță personală. Reglementarea relațiilor care nu au loc în public constituie o formă de ingerință în viața intimă și în cadrul limitelor specifice. De exemplu, ingerința este permisă doar atunci când este *absolut necesară* pentru protecția părților afectate, de exemplu, drepturile copilului, și nu este admisibilă în cazurile în care o anumită practică sexuală este în conflict cu concepțiile generale. În temeiul acestui raționament, CtEDO a considerat criminalizarea homosexualității drept o violare a Convenției, cu excepția raporturilor sexuale cu minorii, unde ingerința statului a fost considerată drept permisibilă.

Astfel, viața privată cuprinde toate aspectele activității individuale a omului, faptele, acțiunile și relațiile în care el se manifestă ca individ. Statul, fiind exponentul puterii publice, nu trebuie să se amestece nejustificat în viața privată a indivizilor și să le ofere tuturor posibilitatea de a se dezvolta pe propria discreție.

Odată cu automatizarea și informatizarea proceselor legate de existența umană și în special în ceea ce privește interacțiunea cetățenilor atât cu sectorul privat, cât și cu sectorul public, subiectul vieții private, a devenit din ce în ce mai important în contextul protecției datelor cu caracter personal. Prin date cu caracter personal se înțeleg acele informații care pot fi puse direct sau indirect în legătură cu o persoană fizică identificată sau identificabilă, cum ar fi, de exemplu, *numele, prenumele, adresa, telefonul, imaginea* etc., datele cu caracter personal privind starea de sănătate sau viața intimă, precum și cele privind condamnările penale, constituie categorii speciale de date cu caracter personal. În Republica Moldova, apărarea dreptului la viață privată în legătură cu transmiterea transfrontalieră a datelor cu caracter personal și controlul asupra corespunderii prelucrării datelor cu caracter personal se efectuează de Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, care este o autoritate publică autonomă, independentă și imparțială față de alte autorități publice, persoane fizice și juridice, exercitându-și atribuțiile ce îi sînt date în competență prin Legea privind protecția datelor cu caracter personal.

Respectarea confidențialității informației despre viața privată a individului este o obligație a tuturor persoanelor, inclusiv a reprezentanților autorităților publice și a exponenților puterii de stat. Astfel, judecătorii sînt obligați să asigure protejarea informațiilor despre viața privată și intimă a persoanelor

prin judecarea cauzei în ședință secretă¹¹¹ sau închisă¹¹²; toți specialiștii implicați în acordarea serviciilor de sănătate sau în cercetarea biomedicală sînt obligați să asigure confidențialitatea informațiilor cu privire la solicitarea de asistență medicală, examinare, tratament și a altor informații care constituie secret medical¹¹³; colaboratorilor organelor de drept le revine obligația să nu divulge informația privind urmărirea penală¹¹⁴ etc.

Codul penal criminalizează încălcarea inviolabilității vieții personale și pedepsește *culegerea ilegală sau răspîndirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimțămîntul ei*.

În tot procesul penal, statul este obligat să respecte *dreptul la inviolabilitatea vieții private, la confidențialitatea vieții intime, familiale, la protejarea onoarei și demnității personale*. De altfel, *nimeni nu este în drept să se implice în mod arbitrar și nelegitim în viața intimă a persoanei*. Legea prevede și reguli de asigurare a dreptului persoanei la inviolabilitatea vieții private, precum și măsuri pentru repararea prejudiciului cauzat. *Probele care confirmă informația despre viața privată și intimă a persoanei, la cererea acesteia, se examinează în ședința de judecată închisă și prejudiciul cauzat persoanei în cursul procesului penal prin violarea vieții private și intime a acesteia se repară în modul stabilit de legislația în vigoare*.

Astfel, pentru a realiza obligația de respectare și de ocrotire a vieții intime, familiale și private, statul a instituit sancțiuni împotriva atingerilor aduse acestui drept. Convențional, sancțiunile ar putea fi clasificate în *administrative* sau *penale*, stabilind răspunderea pentru următoarele infracțiuni sau contravenții: violarea intimității, adică culegerea ilegală sau răspîndirea cu bunăștiință a informațiilor despre viața privată a persoanei fără consimțămîntul acesteia¹¹⁵; violarea dreptului la secretul scrisorilor, telegramelor, coletelor

¹¹¹ Art. 23 (3) din Codul de procedură civilă: „Instanța de judecată poate dispune judecarea pricinii în ședință secretă pentru a preveni divulgarea unor informații care se referă la aspectele intime ale vieții, care lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională ori la alte circumstanțe care ar putea prejudicia interesele participanților la proces, ordinea publică sau moralitatea“.

¹¹² Art. 15 (4) din Codul de procedură penală: „Probele care confirmă informația despre viața privată și intimă a persoanei, la cererea acesteia, se examinează în ședință de judecată închisă“.

¹¹³ Art. 12 (2) din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005.

¹¹⁴ Art. 212 din Codul de procedură penală.

¹¹⁵ Art. 177 din Codul penal.

și altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și înștiințărilor telegrafice, cu încălcarea legislației¹¹⁶; pătrunderea sau rămânerea ilegală în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia¹¹⁷; accesul ilegal la informația computerizată¹¹⁸; producerea, deținerea sau utilizarea ilegală a mijloacelor tehnice speciale pentru obținerea ascunsă a informației¹¹⁹; divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu virusul HIV/SIDA¹²⁰; divulgarea tainei mărturisirii de către un desertant al cultului religios¹²¹; divulgarea secretului adopției¹²²; divulgarea datelor urmăririi penale¹²³; încălcarea regimului de confidențialitate a informațiilor din declarațiile cu privire la venituri și proprietate¹²⁴.

Sancțiunile pot avea și caracter *civil*, aplicându-se atunci când atingerile aduse vieții private sînt susceptibile de a cauza prejudicii de natură civilă.

În temeiul legislației civile, persoana poate cere și obține despăgubiri atît pentru cauzarea de prejudicii, cît și pentru propriu-zisa violare a dreptului la viață intimă, familială și privată.

Persoanele publice și persoanele fizice care exercită funcții publice au și ele dreptul la respectarea vieții private și de familie. Totodată, informația despre viața lor privată și de familie poate fi dezvăluită în cazurile în care prezintă interes public, însă răspîndirea acestor informații nu trebuie să aducă prejudicii nejustificate terților. În toate cazurile, trebuie evaluat echilibrul dintre drepturile individului și interesul public, aplicându-se principiul proporționalității. Principiul proporționalității recunoaște că drepturile omului nu sînt absolute și că exercitarea drepturilor unui individ trebuie întotdeauna să fie apreciată în raport cu interesul public mai larg sau cu interesele statului.

În acest context, este de menționat că dreptul la viață intimă, familială și privată nu este absolut, exercițiul său putînd fi limitat în temeiul art. 54 din Constituție. Astfel, exercitarea dreptului în cauză poate fi supusă doar restrîngerilor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale,

¹¹⁶ Art. 178 din Codul penal.

¹¹⁷ Art. 179 din Codul penal.

¹¹⁸ Art. 259 din Codul penal.

¹¹⁹ Art. 261 din Codul contravențional.

¹²⁰ Art. 75 din Codul contravențional.

¹²¹ Art. 54 (7) din Codul contravențional.

¹²² Art. 204 din Codul penal.

¹²³ Art. 315 din Codul penal.

¹²⁴ Art. 330¹ din Codul penal.

integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

CtEDO a condamnat Republica Moldova în repetate rânduri pentru ingerința în viața privată și de familie, materializată, în special, prin publicarea declarațiilor defăimătoare în ziar și neasigurarea protecției reputației, refuzul autorităților de a introduce în actele de identitate etnia reclamantului, lipsa garanțiilor suficiente în legislație pentru a preveni interceptarea abuzivă a convorbirilor telefonice, lipsa garanției protecției confidențialității avocat-client la percheziția biroului și a locuinței unui avocat, intrarea ilegală a colaboratorilor poliției în curtea casei reclamantului, interdicția pentru reclamantul deținut de a avea întrevederi cu familia sa, cenzurarea corespondenței deținuților, încălcarea dreptului la integritate fizică și psihologică a victimei violenței în familie, dezvăluirea de către un spital de stat a informației despre starea de sănătate a pacientei, imposibilitatea de a-și vedea copilul, înlăturarea ovarelor în timpul unei intervenții chirurgicale, fără acordul pacientei.

Jurisprudența CtEDO

Cauza Petrenco contra Moldovei, hotărîrea din 4 octombrie 2010

Cauza Ciubotaru contra Moldovei, hotărîrea din 27 iulie 2010

Cauza Iordachi și alții contra Moldovei, hotărîrea din 14 septembrie 2009

Cauza Mancevschi contra Moldovei, hotărîrea din 07 ianuarie 2009

Cauza Guțu contra Moldovei, hotărîrea din 07 septembrie 2007

Cauza Ciorap contra Moldovei, hotărîrea din 19 iunie 2007

Cauza Ostrovar contra Moldovei, hotărîrea din 13 septembrie 2005

Cauza Șarban contra Moldovei, hotărîrea din 4 ianuarie 2006

Cauza G.B. și R.B. contra Moldovei, hotărîrea din 18 decembrie 2012

Cauza B. contra Moldovei, hotărîrea din 16 iulie 2013

Cauza Radu contra Moldovei, hotărîrea din 15 aprilie 2014

Cauza Tocarenco contra Moldovei, hotărîrea din 4 noiembrie 2014

1.11 | Dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie

Cu siguranță că la prima vedere cititorul va fi cuprins de confuzie din cauza dilemei privind interpretarea „dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie“, incluzînd de fapt două drepturi distincte sau strîns legate între ele. Constituția Republicii Moldova stipulează următoarele:

Articolul 48. Familia

„(1) Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotirea din partea societății și a statului.

(2) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(3) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4) Copiii sînt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor“.

Familia este un mod de organizare a vieții în comun a oamenilor, bazat pe legăturile stabilite prin căsătorie și pe legăturile de rudenie, avînd o importanță și un statut juridic deosebite. Ea îndeplinește multiple funcții (biologice, economice, sociale, educative și spirituale).

Importanța familiei a fost stabilită din cele mai vechi timpuri, fapt pentru care s-a urmărit protecția ei pleneră, atît pe plan intern, cît și internațional.

Astfel, articolul 16 al Declarației Universale a Drepturilor Omului stipulează că, începînd de la vîrsta nubilă, bărbatul și femeia au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie fără nicio restricție în privința rasei, cetățeniei sau religiei¹²⁵. Iar alin. 3 din același articol stabilește că „familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului“.

În același context, este important să menționăm prevederile articolului 23 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

CEDO, prin prevederile art. 12, afirmă același fapt, specificînd suplimentar că exercitarea acestui drept se reglementează conform legislației naționale. Sintagma „potrivit dispozițiilor naționale privitoare la exercițiul acestui drept“, prezentă în textul art. 12 al Convenției, ar putea face trimitere la dreptul unic la căsătorie și la întemeierea unei familii.

Cu toate acestea, jurisprudența organelor Convenției a evoluat în sensul recunoașterii a două drepturi distincte reglementate de art. 12: dreptul la căsătorie și dreptul la întemeierea unei familii¹²⁶. Diferența constă în faptul că, deși dreptul de a întemeia o familie este strîns legat de dreptul la căsătorie, primul nu este condiționat de al doilea; un cuplu care nu poate procrea sau crește copii nu poate fi lipsit de dreptul la căsătorie. În orice caz, conținutul dreptului de a întemeia o familie este dat de dreptul de a avea copii, deci de a procrea, precum și de dreptul de a adopta copii¹²⁷.

¹²⁵ Art. 16 alin. (1), Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948.

¹²⁶ Corneliu Birsan, *Op. cit.*, p. 906.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 913.

Un alt aspect important rămîne a fi principiul potrivit căruia căsătoria este liber consimțită între bărbat și femeie, ceea ce presupune un tratament egal al celor doi și nu admite anumite ingerințe externe, ce ar putea determina o decizie în acest sens, fără ca aceasta să fie consimțită reciproc.

Cît privește referirea la drepturile egale ale soților la încheierea, în decursul și la desfacerea căsătoriei, prevăzute în art. 16 (1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului, ea și-a găsit consacrarea în sistemul european prin dispozițiile articolului 5 din Protocolul 7 la Convenție¹²⁸.

Dreptul familiei la protecția socială, juridică și economică este prevăzut în art. 16 din Carta socială europeană revizuită, dispozițiile căruia sînt recunoscute de Republica Moldova¹²⁹.

La nivel național, dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie este reglementat, în principal, prin dispozițiile din articolele 5-15 ale Codului familiei¹³⁰.

Conform prevederilor art. 5 al legii prenotate, toate persoanele căsătorite au drepturi și obligații egale în relațiile familiale¹³¹. Drepturile și obligațiile familiale sînt legate de titularii lor și nu pot fi cedate persoanelor terțe¹³². Prin urmare, drepturile și obligațiile juridice ale soților iau naștere din ziua înregistrării căsătoriei.¹³³ Încheierea căsătoriei se face de către organele de stare civilă¹³⁴ și presupune respectarea unei proceduri care prevede atingerea vârstei matrimoniale¹³⁵, depunerea unei declarații de căsătorie¹³⁶, precum și respectarea condițiilor¹³⁷ și modalităților¹³⁸ de încheiere a căsătoriei.

¹²⁸ Art. 5 Egalitatea între soți. Protocolul nr. 7 la Convenție, încheiat la Strasbourg, 22.XI.1984

¹²⁹ Legea pentru ratificarea parțială a Cartei sociale europene revizuite nr. 484 din 28.09.2001 //MO 130/959, 26.10.2001.

¹³⁰ Codul familiei nr. 1316 din 26.10.2000 //MO 47-48/210, 26.04.2001.

¹³¹ Alin. (1) al art. 5 din Codul familiei.

¹³² Alin. (2) al art. 5 din Codul familiei.

¹³³ Alin. (2) al art. 9 din Codul familiei.

¹³⁴ Alin. (1) al art. 9 din Codul familiei.

¹³⁵ Art. 14 din Codul familiei.

¹³⁶ Conform prevederilor art. 10 din Codul familiei, declarația de căsătorie se depune personal de cetățenii care doresc să se căsătorească la oficiul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre ei sau al părinților unuia dintre ei. În declarația de căsătorie, viitorii soți trebuie să indice că nu există niciun impediment legal la căsătorie. Depunerea declarației de căsătorie și înregistrarea căsătoriei au loc în modul stabilit pentru înregistrarea de stat a actelor de stare civilă.

¹³⁷ Art. 11 din Codul familiei. Trebuie să menționăm că și în cazul legislației naționale principiul în baza căruia este încheiată căsătoria este consimțământul reciproc, neviat, exprimat personal și necondiționat, al bărbatului și al femeii care se căsătoresc.

¹³⁸ Art. 12 din Codul familiei.

Vârsta matrimonială minimă prevăzută de Codul familiei este de 18 ani. De asemenea, legea prevede derogări de la regula generală, astfel încât pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani. Reducerea vârstei matrimoniale va fi încuviințată de autoritatea administrației publice locale în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească, în baza cererii acestora și acordului părinților minorului.

Ca urmare a modificărilor operate¹³⁹ în art. 13 din Codul familiei, a fost exclusă obligativitatea examenului medical pentru persoanele care doresc să se căsătorească. Respectiv, acestea pot efectua, la solicitare, un examen medical gratuit, în scopul depistării bolilor sau a agenților patogeni ce pot fi transmiși copiilor, cu acordul informat al lor.

Rezultatul examenului medical se comunică numai persoanei examinate. Această necesitate apare în contextul în care informația respectivă, în conformitate cu prevederile Legii privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2011, este calificată drept informație cu caracter personal, a cărei prelucrare necorespunzătoare ar permite identificarea directă sau indirectă a persoanei, lezându-i astfel drepturile și libertățile la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private.

Funcționarii responsabili ai oficiilor de stare civilă, iar în cazurile stabilite de lege, ai primăriei satului (comunei) sau orașului eliberează, la solicitare, persoanelor care doresc să se căsătorească bilet de trimitere pentru efectuarea examenului medical, conform modelului stabilit în anexa nr. 1 la Ordinul Ministerului Sănătății și Ministerului Justiției nr. 954/446 din 28.09.2012.¹⁴⁰

Anterior am menționat că încheierea căsătoriei se face de către organele de stare civilă, care se compun din Serviciul stare civilă și oficiile sale teritoriale subordonate Ministerului Justiției. În conformitate cu prevederile Legii privind actele de stare civilă în orașe (unde lipsesc oficiile de stare civilă), comune și sate, înregistrarea nașterii, căsătoriei și decesului se efectuează în cadrul primăriilor unităților administrativ-teritoriale respective. Consiliul orașului, comunei, satului, prin decizie, va abilita secretarul consiliului ori alt

¹³⁹ Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 107 din 11.05.2012// MO 120-125/396, 15.06.2012.

¹⁴⁰ Ordinul Ministerului Sănătății și Ministerului Justiției cu privire la organizarea examenului medical al persoanelor care doresc să se căsătorească nr. 954/446 din 28.09.2012// MO 212-215/1186, 12.10.2012.

funcționar al primăriei respective cu exercitarea atribuțiilor de stare civilă¹⁴¹. Totodată legea vizată prevede limitarea răspîndirii informațiilor care devin cunoscute funcționarilor organelor de stare civilă în legătură cu înregistrarea actelor de stare civilă.

1.12 | Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

Dreptul la alegeri libere, cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului, constituie baza oricărei societăți democratice¹⁴².

Dreptul cetățenilor de a participa la alegerea reprezentanților lor în autoritățile publice este prevăzut în art. 38 din Constituția Republicii Moldova:

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

„(1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.”

Unul din drepturile indispensabile ființei umane este cel de a participa la administrarea treburilor publice, fiind reflectat și în Constituția Republicii Moldova, art. 39, intitulat *Dreptul la administrare*:

„(1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.”

În dezvoltarea prevederilor privind dreptul la administrare, legiuitorul constituant se referă și la *accesul liber la funcțiile publice*, stabilind în art. 39 alin. (2) din Constituție:

„(2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.”

¹⁴¹ Art. 16 alin. (3) din Legea privind actele de stare civilă nr. 100 din 26.04.2001 //MO 97-99/765, 17.08.2001.

¹⁴² Comisia Europeană a Drepturilor Omului, decizie din 5 noiembrie 1969, în cauza Danemarca, Norvegia, Regatul Unit și Suedia împotriva Greciei.

Concomitent, Constituția Republicii Moldova, într-o serie de articole (art. 38, 43, 68-71, 78-81, 98-101, 112, 116, 122, 124-125, 133, 134, 138 etc.) stipulează garanțiile legale, dar și condițiile pe care trebuie să le îndeplinească persoana pentru a putea fi aleasă sau pentru a ocupa în alt mod funcții publice.

Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede, în art. 21, că „orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși. Orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa. Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal exprimat prin vot secret sau urmînd o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului“.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede, în art. 25, că „orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără niciuna dintre discriminările la care se referă art. 2¹⁴³ și fără restricții rezonabile: a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși; b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurînd exprimarea liberă a voinței alegătorilor; c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcții publice din țara sa“.

Primul Protocol adițional la CEDO, în art. 3, stabilește dreptul la alegeri libere, stipulînd în acest sens: „Înaltele Părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ“.

Convenția asupra drepturilor politice ale femeii statuează, în art. 1: „Femeile vor avea, în condiții de egalitate cu bărbații, dreptul la vot în toate alegerile, fără nicio discriminare“, iar în art. 2: „Femeile vor fi, în condițiile de egalitate cu bărbații, eligibile în oricare din organismele publice, constituite în baza legislației naționale, fără nicio discriminare“, și în art. 3: „Femeile vor avea, în condiții de egalitate, același drept ca și bărbații de a ocupa orice post public și de a exercita oricare dintre funcțiile stabilite în baza legislației naționale, fără nicio discriminare“.

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei prevede, în art. 7, că „statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru

¹⁴³ Vezi subdibiziunea „Egalitatea în fața legilor și a autorităților“ (pag. 34).

eliminarea discriminării față de femei în viața politică și publică a țării și, în special, pentru a le asigura, în condiții de egalitate cu bărbații: a) dreptul de a vota la toate alegerile și referendumurile publice și de a fi alese în toate organismele eligibile în mod public; b) dreptul de a lua parte la elaborarea politicii statului și la punerea acesteia în aplicare, de a ocupa funcții publice și a exercita toate funcțiile publice la toate eșaloanele de guvernământ; c) dreptul de a participa în organizațiile și asociațiile neguvernamentale care activează în viața publică și politică a țării“.

Din prevederile enunțate rezultă că actele internaționale nu obligă instaurarea unui sistem electoral particular, ci doar ca alegerile să se organizeze; să aibă loc la intervale rezonabile; să fie libere și prin vot secret; să fie organizate în condiții ce ar asigura libertatea expresiei și manifestării de voință¹⁴⁴. Actele internaționale permit chiar anumite restrângeri ale exercițiului dreptului de a alege și de a fi ales, în funcție de principiile politicii statului.

Trebuie să menționăm că dreptul la vot este un drept complex, deoarece conține atât elemente constituționale, cât și elemente ce țin de legile organice. Codul electoral¹⁴⁵ stabilește mecanismul de realizare a dreptului la vot, modul de organizare și desfășurare a alegerilor în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și modul de organizare și desfășurare a referendumurilor. Totodată, această lege reiterează trăsăturile constituționale ale votului: universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Votul este **universal** atunci când acesta aparține tuturor cetățenilor cu anumite condiții minimale, care țin de vîrstă și de exercițiul drepturilor civile și cetățenești. Codul electoral prevede că cetățenii Republicii Moldova pot alege și pot fi aleși fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.¹⁴⁶

Egalitatea votului presupune că fiecare cetățean are dreptul la un singur vot pentru alegerea aceluiași organ de stat și că fiecare vot are putere juridică egală¹⁴⁷, fapt ce constituie o manifestare importantă a egalității în drepturi a tuturor cetățenilor. Egalitatea votului se asigură, în primul rînd, prin dreptul fiecărui alegător la un anumit număr de voturi după principiul un om – un vot, esențial fiind ca toți să aibă dreptul la același număr de voturi. În al doilea rînd, pentru asigurarea egalității, este importantă prevederea legală privind

¹⁴⁴ Ion Creangă, Corneliu Gurin, *Op. cit.*

¹⁴⁵ Codul electoral adoptat prin Legea nr. 1381 din 21.11.97 //MO 81/667, 08.12.1997.

¹⁴⁶ Art. 3 din Codul electoral.

¹⁴⁷ Art. 4 din Codul electoral.

înscrierea cetățeanului într-o singură listă electorală. În acest sens, prevederile art. 9 și art. 39 din Codul electoral¹⁴⁸ transpun principiul egalității votului.

Caracterul **direct** al votului presupune că alegătorul poate și trebuie să-și exprime opțiunea direct și nu prin reprezentant, principiu care se regăsește în art. 5 din Codul electoral. Totuși, există o derogare prevăzută de Codul electoral¹⁴⁹ de la acest principiu în conformitate cu care: „Alegătorul care nu este în stare să completeze de sine stătător buletinul are dreptul să invite în cabină o altă persoană, cu excepția membrilor biroului secției de votare, reprezentanților concurenților electorali și a persoanelor autorizate să asiste la operațiunile electorale. Aceste cazuri vor fi consemnate aparte în raportul biroului electoral al secției de votare“.

Votul exprimat este **secret**, ceea ce urmează să excludă orice posibilitate de a vicia voința alegătorului¹⁵⁰. Acest principiu constă în excluderea supravegherii și a controlului asupra exprimării voinței alegătorului și asigurarea completării buletinului de vot de către acesta din urmă într-o cabină izolată. De asemenea, garanții suplimentare ale votului secret sînt și condițiile stabilite în articolele 48 și 49 din Codul electoral cu referire la buletinele de vot, modul de organizare a votării prevăzut prin dispozițiile articolelor 52-55.

Votul trebuie să fie **liber exprimat** și de aceea: „Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent.“¹⁵¹ În acest context, nu interesează tipul presiunii exercitate asupra alegătorului, după cum nici scopul pentru care se exercită această presiune. Esențial este caracterul ilegal al influenței exercitate și care trebuie sancționată. În acest sens, Codul electoral a prevăzut în articolele 69-71 răspunderea pentru încălcarea legislației electorale (răspundere juridică, penală și contravențională).

¹⁴⁸ Art. 39 din Codul electoral.

(1) Listele electorale, întocmite în baza Registrului de stat al alegătorilor, sînt liste ce cuprind toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază ori își au reședința pe teritoriul unei secții de votare. Alegătorul poate fi înscris numai într-o singură listă electorală și la o singură secție de votare. Alegătorul care are și domiciliu, și reședință este înscris, în perioada valabilității reședinței, în lista electorală de la secția de votare în a cărei rază teritorială acesta își are reședința. Regulamentul privind întocmirea, administrarea, difuzarea și actualizarea listelor electorale se aprobă de Comisia Electorală Centrală.

¹⁴⁹ Art. 54 alin. (1) din Codul electoral.

¹⁵⁰ Art. 6 din Codul electoral.

¹⁵¹ Art. 7 din Codul electoral.

În contextul modificărilor operate la articolul 70 din Codul electoral¹⁵², „se consideră încălcări ale prezentului cod și sînt pasibile de răspundere penală faptele prevăzute la art. 181 și 182 din Codul penal. Președinții organelor electorale și alte persoane cu funcții de răspundere sînt obligați să informeze, cel tîrziu a doua zi lucrătoare din momentul constatării, organele procuraturii sau organele afacerilor interne despre acțiunile ce conțin elemente constitutive ale unei infracțiuni privind organizarea și desfășurarea alegerilor sau finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, care le-au devenit cunoscute“.

În conformitate cu prevederile articolului 71, „sînt pasibile de răspundere contravențională faptele prevăzute la art. 47–53 din Codul contravențional. Președinții organelor electorale și alte persoane ce dețin informații concludente despre comiterea unor contravenții sînt obligați să informeze, cel tîrziu a doua zi lucrătoare din momentul constatării, organele constatatoare cu privire la faptele care le-au devenit cunoscute și care conțin elemente constitutive ale unei contravenții, privind organizarea și desfășurarea alegerilor sau finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale“.

O altă componentă a drepturilor electorale este **dreptul de a fi ales**¹⁵³. Prevederile constituționale implică abordarea mai multor aspecte, cum ar fi: existența dreptului de a fi ales și condițiile ce urmează a fi îndeplinite, garanțiile dreptului de a fi ales, condițiile (procesul electoral) în al căror cadru persoana poate fi aleasă. Atît Constituția, cît și Codul electoral condiționează dreptul de a fi ales prin existența calității de *cetățean cu drept de vot*¹⁵⁴. *Ținem să menționăm că dreptul de vot, fiind unul exclusiv politic, este unanim recunoscut de comunitatea internațională și se admite ca numai cetățenii să poată avea drepturi exclusiv politice.*

Remarcăm faptul că, în cazul dreptului de vot, Constituția nu permite alte derogări decît cele prevăzute expres de textul acesteia, iar în cazul dreptului de a fi ales, reglementează expres doar anumite condiții, celelalte fiind lăsate la discreția legislativului, competent să stabilească sistemul electoral, modul de organizare și desfășurare a alegerilor și referendumurilor¹⁵⁵.

Garanțiile *dreptului de a fi ales* se conțin în Codul electoral: principiile participării la alegeri (art. 2), caracterul votului (art. 3-7), asigurarea materială

¹⁵² Legea nr. 36 pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 09.04.2015 // MO 93/134, 14.04.2015.

¹⁵³ Art. 38 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova.

¹⁵⁴ Ion Creangă, Corneliu Gurin, *Op. cit.*

¹⁵⁵ *Ibidem.*

a desfășurării alegerilor (art. 35-38), asigurarea unor drepturi ale concurenților în cadrul campaniilor electorale (art. 45-47), înscrierea în buletinele de vot (art. 48-49), asigurarea condițiilor și a securității procesului de votare, totalizarea rezultatelor alegerilor (art. 50-62), garantarea accesului liber și prompt la justiție în caz de încălcare a drepturilor electorale și sancționarea actelor ilicite (art. 65-71), periodicitatea alegerilor, care se desfășoară cel puțin o dată în patru ani (art. 73 și art. 119) etc.

Condițiile în cadrul cărora persoana poate fi aleasă (procesul electoral) presupun existența unui sistem electoral clar determinat, a unor organe electorale formate în condițiile legii, precum și obligativitatea îndeplinirii cerințelor privind participarea concurenților electorali la alegeri.

Condițiile în cauză sînt stabilite în Codul electoral, în preambul și în prevederile despre: modalitatea de instituire și constituire a organelor și circumscripțiilor electorale permanente și temporare (art. 14-34), întocmirea listelor electorale (art. 39-40), înregistrarea candidaților (art. 44), numărarea și totalizarea rezultatelor votării (art. 56-60), monitorizarea și reflectarea alegerilor în mijloacele de informare în masă (art. 63-64¹), soluționarea contestațiilor (art. 65- 68), numărarea, atribuirea și validarea mandatelor (art. 87-88, art. 133, art. 135).

Este important de menționat că art. 13 din Codul electoral, care stabilește restricțiile în realizarea dreptului de a alege și de a fi ales, a fost modificat recent, în virtutea angajamentelor asumate de stat, pentru a asigura punerea în aplicare a articolului 12 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități¹⁵⁶. Putem afirma că prin excluderea literei b) din alineatul 1 al articolului 13 din Codul electoral, *care interzicea dreptul la vot al persoanelor recunoscute incapabile prin hotărîrea definitivă a instanței de judecată*, s-a dat startul reformelor care se impun în vederea stabilirii unei prezumții permanente că toate persoanele cu dizabilități au capacitate juridică deplină. Or, potrivit standardelor internaționale, capacitatea persoanei care ia decizia nu poate fi utilizată pentru a justifica orice excludere a persoanelor cu dizabilități de la exercitarea drepturilor politice, inclusiv dreptul la vot, dreptul de a candida.

Precizările care se impun în contextul *dreptului de a participa la administrarea* treburilor publice în mod nemijlocit, precum și prin reprezentanți, vizează: condiția de a fi cetățean al Republicii Moldova, definirea treburilor publice, participarea nemijlocită la administrare, participarea la administrare prin reprezentanți.

¹⁵⁶ Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități; articolul 12 Recunoașterea egală în fața legii.

Noțiunea de treburi publice se identifică cu cea de treburi (funcții, atribuții, prerogative etc.) ale autorităților publice, a căror activitate reprezintă ansamblul activităților Președintelui Republicii Moldova, Parlamentului, Guvernului, autorităților administrației publice centrale și locale, precum și a structurilor subordonate acestora, prin care se aduc la îndeplinire legile și se prestează serviciile publice.

Participarea nemijlocită la administrarea treburilor publice presupune dreptul de a ocupa funcții în autoritățile publice, dar și participarea cetățenilor la luarea unor decizii prin intermediul referendumului.

În dezvoltarea prevederilor privind dreptul la administrare, legiuitorul constituant, prin *art. 39 alin. (2)*, se referă și la *accesul liber la funcțiile publice*. Textul constituțional vizat cuprinde două aspecte: noțiunea de funcție publică și trăsăturile acesteia, condițiile stabilite de lege pentru ocuparea funcției publice (întreprinderea în funcția publică).

Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 04.07.2008 reglementează regimul general al funcției publice¹⁵⁷, statutul funcționarului public, raporturile juridice dintre funcționarii publici și autoritățile publice. Anexa nr. 1 la această lege enumeră autoritățile publice ce cad sub incidența acesteia.

Regimul general al funcției de demnitate publică¹⁵⁸, statutul juridic al persoanei care ocupă această funcție, precum și alte raporturi ce decurg din exercitarea funcției de demnitate publică sînt reglementate în Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199 din 16.07.2010. Funcțiile de demnitate publică sînt stipulate în anexa la această lege.

Modul de organizare și funcționare a autorităților administrației publice în unitățile administrativ-teritoriale este prevăzut de Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006. În sensul acestei legi, *administrația publică locală* reprezintă totalitatea autorităților publice locale constituite pentru promovarea intereselor generale ale locuitorilor unei unități administrativ-teritoriale. Legea stabilește principiile de bază ale administrării publice locale: autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice, eligibilității autorităților publice locale și consultării cetățenilor în probleme locale de interes deosebit.

¹⁵⁷ *Funcție publică* – ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică.

¹⁵⁸ *Funcția de demnitate publică* este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199 din 16.07.2010 //MO 194-196/637, 05.10.2010.

Chestiunile ce țin de statutul și exercitarea mandatului alesului local¹⁵⁹ sînt reglementate de Legea privind administrația publică locală, precum și de Legea privind statutul alesului local nr. 768 din 02.02.2000.

Rezumînd cele enunțate mai sus, putem spune că dreptul de vot joacă un rol important, deoarece prin exercitarea lui se traduc în fapt toate aspirațiile populației. Prin urmare, acesta este domeniul în care statul este obligat să intervină fără rețineri în caz de necesitate, or, este de datoria statului de a garanta (a asigura) funcționarea impecabilă a mecanismului de realizare a dreptului de vot, astfel încît exercițiul acestui drept să excludă orice factor care ar putea afecta calitatea votului exprimat.

Jurisprudența CtEDO

Cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei, hotărîrea din 18 noiembrie 2008

Cauza Tănase contra Moldovei, hotărîrea din 27 aprilie 2010

1.13 | Dreptul de petiționare

Drepturile și libertățile persoanei sînt privilegii conferite prin lege. În teameiul acestora, titularul dreptului, adică orice persoană, poate să adopte o anumită conduită și să ceară altora să se comporte adecvat dreptului său în scopul valorificării unui interes personal, legitim și juridic protejat, în acord cu interesul general și cu normele de conviețuire. Conform art. 15 din Constituția Republicii Moldova, cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin legea supremă și prin alte legi. Această normă constituțională orientează activitatea autorităților statului spre asigurarea protecției și respectării drepturilor fiecărei persoane. Cetățeanul, de asemenea, dispune de pîrghii constituționale orientate spre a-i asigura un comportament activ în raport cu autoritățile publice. Una dintre aceste pîrghii este prevăzută de art. 52 din Constituție, care statuează dreptul de petiționare:

„(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.”

Dreptul de petiționare constituie și o garanție juridică generală pentru realizarea altor drepturi și libertăți fundamentale ale omului. În acest context,

¹⁵⁹ Noțiunea de *ales local* vizează consilierii consiliilor satești (comunale), orășenești (municipale), raionale și ai Consiliului municipal Chișinău, deputații în Adunarea Populară a Găgăuziei, primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții raioanelor.

petiția reprezintă modalitatea prin care cetățenii își pot valorifica dreptul de a cere o explicație cu privire la orice problemă personală sau de interes general în relațiile cu o autoritate publică.

Prin *petiție* se înțelege orice cerere, reclamație, propunere, sesizare, adresată organelor de resort, inclusiv cererea prealabilă prin care se contestă un act administrativ sau nesoluționarea în termenul stabilit de lege a unei cereri.

Pornind de la textul constituțional, petițiile pot fi atât individuale (semnate de către un singur semnatar), cât și colective (semnate de un grup de persoane). Un alt aspect se referă la faptul că petițiile se adresează organelor și persoanelor care se înscriu în categoria de autorități publice.

Prevederile constituționale referitoare la instituția petiționării și procedura de examinare a petițiilor sînt dezvoltate în Legea cu privire la petiționare nr. 190 din 19.07.1994. Legea stabilește că:

- **Președintelui Republicii Moldova, Parlamentului și Guvernului** le sînt adresate petițiile ce țin de problemele securității naționale, de drepturile și interesele legitime ale unor grupuri largi de cetățeni, ori care conțin propuneri privind modificarea legislației, deciziilor organelor de stat¹⁶⁰.
- Petițiile, în care sînt abordate oricare alte probleme decît cele menționate supra, se adresează organelor sau persoanelor oficiale, de a căror competență nemijlocită ține soluționarea lor¹⁶¹.
- Cererile privind încălcările drepturilor și libertăților constituționale ale omului se examinează în conformitate cu legislația cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul).

Sub incidența acestei legi cad nu doar cetățenii Republicii Moldova, dar și cetățenii străini și apatrizii ale căror drepturi și interese legitime au fost lezate pe teritoriul Republicii Moldova, precum și organizațiile legal constituite care înaintează petiții în numele colectivului pe care îl reprezintă.

Prin cerința constituțională privind formularea petițiilor numai în numele semnatarilor se subînțelege că petiția trebuie să aibă o anumită formă și să nu fie anonimă. Respectiv, Legea cu privire la petiționare stabilește în art. 10 cerințele față de petiții. În corespundere cu articolul 52 din Constituție, care consfințește expres formularea petițiilor în numele semnatarului, art. 10 alin. (1) din Legea nr. 190 prevede că petiționarul este obligat să semneze adresarea înaintată și să indice în ea numele, prenumele și domiciliul său, condiții necesare pentru identificarea și înștiințarea autorului petiției despre rezultatul

¹⁶⁰ Articolul 6 din Legea cu privire la petiționare nr. 190 din 19.07.1994.

¹⁶¹ Articolul 7 alin. (1) din Legea cu privire la petiționare nr. 190 din 19.07.1994.

examinării acesteia. În acest context, Curtea Constituțională¹⁶², exercitînd controlul constituționalității excepției stabilite prin alin. (2) al art. 10, precum că „*petițiile anonime ce conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică se remit spre examinare organelor competente*“, a declarat neconstituțională sintagma respectivă.

Curtea reține că norma constituțională (art. 52 alin. (1)) oferă cetățenilor dreptul de a intra în relație directă cu autoritățile statului din propria inițiativă și posibilitatea de a-și apăra drepturile lezate. Totodată, Curtea a observat că utilizarea adverbului „*numai*“ indică o restricție și exclude posibilitatea examinării petițiilor anonime.

Necesitatea semnării petiției rezultă și din faptul că, potrivit prevederilor legale, petițiile adresate de către cetățeni **au scopul de a asigura protecția drepturilor și a intereselor lor legitime**, adică aspectele sesizate trebuie să privească direct persoana petiționarului sau grupul de petiționari.

Constituția nu prevede expres termenul de examinare a petițiilor, precum și obligația de a răspunde la petiții. Aceste reglementări se regăsesc în art. 8 din Legea cu privire la petiționare¹⁶³. De asemenea, Legea stabilește obligațiile autorităților care examinează petițiile.

¹⁶² Hotărîrea Curții Constituționale nr. 25 din 17.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la examinarea petițiilor anonime (Sesizarea nr. 14a/2013) //MO 276-280/44, 29.11.2013.

¹⁶³ Articolul 8

(1) Petițiile se examinează de către organele corespunzătoare în termen de 30 de zile lucrătoare, iar cele care nu necesită o studiere și examinare suplimentară – fără întîrziere sau în termen de 15 zile lucrătoare de la data înregistrării, cu excepția cazurilor prevăzute la alin. (4) și (5).

(2) Termenul de examinare a petiției poate fi prelungit cu cel mult 30 de zile lucrătoare de către conducătorul organului corespunzător, fapt despre care este informat petiționarul, dacă:

a) sînt necesare consultări suplimentare pentru întocmirea răspunsului la petiție;

b) petiția se referă la un volum complex de informații sau dacă se impune studierea unor materiale suplimentare ce urmează a fi selectate și folosite pentru întocmirea răspunsului.

(3) Cererea prealabilă se examinează de către organul emitent sau ierarhic superior în termen de 30 de zile de la data înregistrării ei, decizia urmînd a fi comunicată de îndată petiționarului.

(4) Petițiile (cererile) prin care se solicită o informație oficială se examinează în termene stabilite în legislația privind accesul la informație.

(5) Petițiile care conțin elemente de extraneitate se examinează în termen de pînă la 90 de zile lucrătoare, cu condiția ca, în termen de 30 de zile lucrătoare, petiționarului să i se expedieze un răspuns prin care să fie informat despre măsurile întreprinse în vederea soluționării petiției sale. În cazul în care petiționarul nu este de acord cu răspunsul primit, el are dreptul să sesizeze instanța de contencios administrativ în modul stabilit.

Așadar, organul sau persoana oficială cărora le-au fost adresate petițiile sînt obligate: să examineze petițiile, inclusiv cererile prealabile, în termenul stabilit de lege (art. 8); să asigure restabilirea drepturilor lezate și recuperarea, în condițiile legii, a prejudiciului cauzat; să asigure executarea deciziilor adoptate în urma examinării petițiilor.

Încălcarea ordinii de examinare a petiției, refuzul neîntemeiat de a o examina sau tărăgănarea examinării acesteia, adoptarea unor decizii ce contravin legislației, neluarea măsurilor necesare în legătură cu examinarea petiției, divulgarea informațiilor privind viața personală a petiționarului contra voinței lui, atrage, după caz, **răspunderea disciplinară sau administrativă**.

Persecutarea petiționarului în legătură cu înaintarea petiției ori cu exprimarea unor aprecieri critice ce se conțin în ea, precum și acțiunile prevăzute în art. 18, dacă acestea au fost însoțite de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu, de atitudine neglijentă față de îndatoririle sale din partea persoanelor cu funcții de răspundere, în urma cărora au fost prejudiciate considerabil drepturile petiționarului, interesele de stat și obștești, atrage după sine **răspundere penală**.

Petiționarii pot fi primiți în audiență de către persoanele de stat de rang superior în modul stabilit de acestea, dar nu mai rar de o dată pe lună.

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova privind asigurarea dreptului cetățenilor la petiționare nr. 46 din 17.02.2009 se stabilește că ziua de primire în audiență a petiționarilor de către Președintele Republicii Moldova este a patra zi de luni a fiecărei luni, de la ora 14.00 pînă la ora 19.00. Totodată, prin același act:

- se recomandă Președintelui Parlamentului și Prim-Ministrului să-și stabilească zilele de primire în audiență a petiționarilor, respectiv, în a doua și a treia zi de luni ale fiecărei luni, de la ora 14.00 pînă la ora 19.00;
- conducătorii ministerelor și departamentelor vor asigura primirea în audiență a petiționarilor în prima și în a doua zi de luni, de la ora 14.00 pînă la ora 19.00;
- conducătorii autorităților administrației publice locale vor asigura primirea în audiență a petiționarilor în fiecare zi de luni, de la ora 14.00 pînă la ora 19.00.

În particular, organizarea audiențelor și programul audiențelor cu cetățenii în Parlament se stabilește prin HP privind asigurarea dreptului la petiționare și programul de audiențe în Parlament nr. 104 din 28.05.2010.

Autoritățile administrației publice trebuie să plaseze pe pagina web oficială orele de primire în audiență a cetățenilor, datele necesare privind modul de depunere a petițiilor.¹⁶⁴

Autoritățile administrației publice centrale și locale sînt obligate să asigure ținerea lucrărilor de secretariat referitoare la petițiile persoanelor fizice și juridice, în toate organele din subordine și cele amplasate pe teritoriul lor, în conformitate cu Instrucțiunile aprobate prin HG nr. 208 din 31.03.1995. În conformitate cu prevederile Instrucțiunii respective¹⁶⁵, programul de audiență a petiționarilor este coordonat cu conducătorul autorității publice, întocmit în conformitate cu Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și afișat într-un loc accesibil petiționarilor.

Evidența audiențelor, acordate petiționarilor de autoritățile publice sau locale și a cererilor, expuse verbal de aceștia, se ține pe fișele de evidență și control și în cadrul sistemului informațional automatizat respectiv.

1.14 | Dreptul la informație

Dreptul la informație este unul fundamental, deoarece dezvoltarea spirituală a omului, exercitarea libertăților referitoare la gîndire, opinie, credință și creație implică și necesitatea asigurării posibilității de recepționare a datelor și informațiilor despre viața socială, politică, economică, științifică și culturală din stat. Libertatea de a primi informații și idei include dreptul de a colecta informații și de a căuta informații, utilizînd toate sursele legitime disponibile.¹⁶⁶ Regimul adecvat al libertății de informare este un aspect vital al activității unui guvern deschis și al democratizării societății. Doar în condițiile în care există un schimb liber de informații poate fi asigurată responsabilitatea și evitată corupția în eșaloanele puterii, satisfăcut dreptul cetățenilor de a cunoaște. Managementul resurselor, inițiativele sociale și strategiile economice pot fi eficiente doar dacă publicul este informat și antrenat în luarea deciziilor.

O consecință firească a procesului de democratizare constă în consfințirea prin art. 34 din Constituție a dreptului la informație, și anume:

¹⁶⁴ Punctul 15 alin. (9) din HG privind paginile oficiale ale autorităților administrației publice în rețeaua Internet 188 din 03.04.2012 //MO 70-71/227, 06.04.2012.

¹⁶⁵ HG pentru aprobarea Instrucțiunilor privind ținerea lucrărilor de secretariat referitoare la petițiile persoanelor fizice și juridice, adresate organelor de stat, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor Republicii Moldova nr. 208 din 31.03.95 //MO 24/192, 05.05.1995.

¹⁶⁶ Monica Macovei, *Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului*, București, 2003.

- „(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.
 (2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.
 (3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională.
 (4) Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sînt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.
 (5) Mijloacele de informare publică nu sînt supuse cenzurii.”

Dreptul la informație constituie preocuparea comunității internaționale, fiind înscris în actele internaționale referitoare la drepturile omului. În acest sens, menționăm Declarația Universală a Drepturilor Omului care statuează, în art. 19, că *„orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a primi și răspîndi informații și idei prin orice mijloace de comunicare și independent de frontierele de stat“*.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice enunță, în art. 19 alin. (2), că *„orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc la alegerea sa“*.

Articolul 10 alin. (1) din CEDO prevede că *„orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere“*.

Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, art. 13 alin. (1) stipulează: *„Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza informații și idei de orice natură, fără să țină seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin oricare alte mijloace, la alegerea copilului“*.

Alte acte internaționale ce reglementează libertatea de exprimare și accesul la informație:

- Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului din 25.06.1998.
- Rezoluția 1003 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind etica jurnalismului.
- Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind accesul la documentele publice;

- Memorandumul Explicativ la Recomandarea nr. R(94)13 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la măsurile de promovare a transparenței mijloacelor de comunicare în masă.
- Recomandarea nr. R(97)21 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la mijloacele de comunicare în masă și promovarea unei culturi a toleranței.
- Recomandarea nr. R(99)1 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la măsurile de promovare a pluralismului mijloacelor de comunicare în masă.
- Recomandarea nr. R(2000)7 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la dreptul jurnaliștilor de a nu-și dezvălui sursele de informație.
- Memorandumul Explicativ la Recomandarea nr. R(2000)7 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la dreptul jurnaliștilor de a nu-și dezvălui sursele de informație.

Principalele acte juridice în acest domeniu sînt Legea privind accesul la informație¹⁶⁷, care oferă instrumentele juridice concrete necesare exercitării dreptului la informație și Legea privind transparența în procesul decizional¹⁶⁸, care creează condiții favorabile pentru informarea, consultarea și participarea publicului în procesul de luare a deciziilor.

Legea privind accesul la informație are drept scop crearea cadrului normativ general al accesului la informațiile oficiale, clasificarea informațiilor cu accesibilitate limitată și protecția lor, eficientizarea procesului de informare a populației și a controlului efectuat de către cetățeni asupra activității autorităților și instituțiilor publice, precum și stimularea formării opiniilor și participării active a populației la luarea deciziilor în spirit democratic. Pentru ca persoana să-și poată forma o opinie asupra problemelor complexe ale lumii moderne este necesar să i se asigure accesul în instituțiile publice, la informații publice, la documente oficiale și la orice alte acte publice. Respectarea acestui drept presupune interdicția îngrădirii lui, indiferent de motive și situații.

Cea mai importantă problemă pe care o ridică textul constituțional în art. 34 se conține în sintagma **de interes public**.

Caracterul public al informației poate fi dedus din art. 6 al Legii privind accesul la informație, în conformitate cu care sînt considerate **informații oficiale** – toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de infor-

¹⁶⁷ Legea privind accesul la informație nr. 982 din 11.05.2000 //MO 88-90/664, 28.07.2000.

¹⁶⁸ Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239 din 13.11.2008//MO 215-217/798, 05.12.2008.

mații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept.

Drept documente purtătoare de informații sînt considerate: orice hîrtie sau alt material pe care există un înscris; o hartă, un plan, un desen, o fotografie; orice hîrtie sau alt material pe care sînt marcaje, figuri, simboluri sau perforări care au un sens pentru persoanele calificate să le interpreteze; orice obiect sau material din care pot fi reproduse sunete, imagini sau înscrisuri cu sau fără ajutorul unui alt articol sau mecanism; orice alt înregistrator de informație apărut ca rezultat al progresului tehnic.

Furnizori de informații, adică posesori ai informațiilor oficiale, obligați să le furnizeze solicitanților în condițiile Legii privind accesul la informație, sînt¹⁶⁹:

- a) autoritățile publice centrale și locale;
- b) instituțiile publice centrale și locale – organizațiile fondate de către stat în persoana autorităților publice și finanțate de la bugetul de stat, care au ca scop efectuarea atribuțiilor de administrare, social-culturale și altor atribuții cu caracter necomercial;
- c) persoanele fizice și juridice care, în baza legii sau a contractului cu autoritatea publică ori instituția publică, sînt abilitate cu gestionarea unor servicii publice și culeg, selectează, posedă, păstrează, dispun de informații oficiale, inclusiv de informații cu caracter personal.

Informațiile oficiale pot fi solicitate de: orice cetățean al Republicii Moldova; cetățenii altor state, care au domiciliul sau reședința pe teritoriul Republicii Moldova; apatrizii stabiliți cu domiciliul sau cu reședința pe teritoriul Republicii Moldova.

Luînd în considerare prevederile art. 34 alin. (2) din Constituție, este important să subliniem că orice autoritate publică este îndreptățită și, în același timp, obligată să informeze asupra problemelor publice care țin exclusiv de competența sa, precum și să informeze cetățenii asupra problemelor personale pe care poate să le examineze și în legătură cu care este competentă să ia decizii. Competența autorităților publice este stabilită de Constituție, de legi și de alte acte normative (decrete, hotărîri, ordonanțe, regulamente, instrucțiuni, ordine, dispoziții etc.) care reglementează activitatea și modul de exercitare a atribuțiilor autorităților publice¹⁷⁰.

Totuși, libertatea accesului la informație nu poate fi interpretată ca un drept absolut. Or, art. 34 alin. (3) din Constituție stipulează expres limitele dreptului

¹⁶⁹ Art. 5 din Legea privind accesul la informație nr. 982 din 11.05.2000.

¹⁷⁰ Ion Creangă, Corneliu Gurin, *Op. cit.*

la informație, că nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională. Aceste limite își au rațiunea în faptul că există situații când accesul liber la informație și, în special, publicitatea informației poate aduce grave prejudicii morale sau materiale persoanei ori statului.

Menționăm aici și prevederile art. 55 din Constituție, care stipulează că orice persoană își exercită drepturile și libertățile cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora. În virtutea celor expuse, este firesc ca prin lege să se prevadă anumite limite, enumerându-se cazurile în care informația nu poate fi adusă la cunoștința publicului, deoarece ar putea să prejudicieze drepturile, interesele legale și măsurile de protecție ale cetățenilor.

Astfel, articolul 7 din Legea privind accesul la informație indică informațiile oficiale cu accesibilitate limitată, stabilind că exercitarea dreptului de acces la informație poate fi supusă doar restricțiilor reglementate prin lege organică în vederea respectării drepturilor și reputației altei persoane, protecției securității naționale, ordinii publice, ocrotirii sănătății sau protecției moralei societății. Conform prevederilor acestei legi, se exceptează de la accesul liber al cetățenilor informațiile atribuite la secret de stat; informațiile confidențiale din domeniul afacerilor, prezentate instituțiilor publice cu titlu de confidențialitate; informațiile cu caracter personal, a căror divulgare este considerată drept o imixtiune în viața privată a persoanei, protejată de legislația privind protecția datelor cu caracter personal; informațiile ce țin de activitatea operativă și de urmărire penală a organelor de resort, dar numai în cazurile în care divulgarea acestor informații ar putea prejudicia urmărirea penală, interveni în desfășurarea unui proces de judecată, lipsi persoana de dreptul la o judecare corectă și imparțială a cazului său, ori ar pune în pericol viața sau securitatea fizică a oricărei persoane – aspecte reglementate de legislație; informațiile ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice și a căror divulgare privează autorii investigațiilor de prioritatea de publicare sau influențează negativ exercitarea altor drepturi protejate prin lege.

Legea cu privire la secretul de stat nr. 245 din 27.11.2008 prevede în art. 7 informațiile atribuite la secret de stat.

Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.95 obligă personalul medical să păstreze secretul informațiilor referitoare la boală, la viața intimă și familială a pacientului de care au luat cunoștință în exercițiul profesiei, cu excepția cazurilor de pericol al răspândirii maladiilor transmisibile, la cererea motivată a organelor de urmărire penală sau a instanțelor judecătorești.

Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 04.07.2008 obligă funcționarul public să păstreze, în conformitate cu le-

gea, secretul de stat, precum și confidențialitatea în legătură cu faptele, informațiile sau documentele de care ia cunoștință în exercițiul funcției publice, cu excepția informațiilor considerate de interes public.

Legea comunicațiilor electronice nr. 241 din 15.11.2007 interzice persoanelor care activează în domeniul comunicațiilor electronice divulgarea conținutului convorbirilor telefonice și al altor comunicări efectuate prin rețele de comunicații electronice, precum și divulgarea informațiilor privind serviciile furnizate altor persoane decît expeditorul sau destinatarul.

Legea cu privire la secretul comercial nr. 171 din 06.07.1994 prevede că persoanele fizice și juridice, inclusiv persoanele cu funcții de răspundere ale organelor de stat de control și supraveghere, care au acces la secretul comercial, sînt obligate să respecte cu strictețe cerințele privind nedivulgarea lui, să împiedice scurgerea informației către terți, achiziționarea sau folosirea de către aceștia a informației fără consimțămîntul proprietarului și într-un mod contrar practicii comerciale loiale.

Totodată, Legea cu privire la accesul la informații statuează că refuzul de a furniza o asemenea informație se face în scris, indicîndu-se data întocmirii refuzului, numele persoanei responsabile, motivul refuzului, făcîndu-se în mod obligatoriu trimitere la actul normativ (titlul, numărul, data adoptării, sursa publicației oficiale), pe care se bazează refuzul. Așadar, refuzul de a dezvălui informații trebuie justificat în fiecare caz aparte.

De asemenea, Legea prevede termene stricte pentru procesarea cererilor de acces la informație (nu mai tîrziu de 15 zile lucrătoare).

În scopul asigurării transparenței activității instituțiilor, eficientizării accesului la informație, creării condițiilor pentru căutarea, identificarea operativă a documentelor și informațiilor, *autoritățile publice, instituțiile publice* vor publica, cel puțin o dată pe an, îndrumări ce vor conține liste ale dispozițiilor, hotărîrilor, altor documente oficiale, emise de instituția respectivă, și domeniile în care aceasta poate furniza informații, punînd la dispoziția reprezentanților mijloacelor de informare în masă date oficiale despre propria activitate, inclusiv despre domeniile în care pot furniza informații¹⁷¹.

Încălcarea intenționată a dispozițiilor legale privind accesul la informație sau a celor cu privire la petiționare sau prezentarea, la solicitare, a unui răspuns cu date vădit eronate atrage răspunderea contravențională în conformitate cu prevederile art. 71 din Codul contravențional.

¹⁷¹ Art. 11 din Legea privind accesul la informație. Obligațiile furnizorului de informații.

Jurisprudența CtEDO (violarea art.10)*Cauza Șofranschi contra Moldovei, hotărîrea din 21.12.2010**Cauza Gavrilovici contra Moldovei, hotărîrea din 15.12.2009**Cauza Manole și alții contra Moldovei, hotărîrea din 17.09.2009**Cauza Guja contra Moldovei, hotărîrea din 12.02.2008**Cauza Flux (nr.7) contra Moldovei, hotărîre din 24.11.2009**Cauza Flux (nr.5) contra Moldovei, hotărîrea din 01.07.2008**Cauza Flux (nr.4) contra Moldovei, hotărîrea din 12.02.2008**Cauza Flux (nr.3) contra Moldovei, hotărîrea din 12.06.2007**Cauza Flux (nr.2) contra Moldovei, hotărîrea din 03.07.2007**Cauza Flux și Samson contra Moldovei, hotărîrea din 23.10.2007**Cauza Flux contra Moldovei, hotărîrea din 20.11.2007**Cauza Timpul Info-Magazin și Anghel contra Moldovei, hotărîrea din 27.11.2007**Cauza Țara și Poiată contra Moldovei, hotărîrea din 16.10.2007**Cauza Kommersant Moldovî contra Moldovei, hotărîrea din 09.01.2007**Cauza Savițchi contra Moldovei, hotărîrea din 11.10.2005**Cauza Amihalachioaie contra Moldovei, hotărîrea din 20.04.2004**Cauza Busuioc contra Moldovei, hotărîrea din 21.12.2004***1.15 | Libertatea conștiinței**

Libertatea conștiinței stă la baza altor drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea cuvîntului, libertatea de asociere, libertatea presei. În esență, acest drept prevede posibilitatea persoanei de a-și putea exprima în particular sau în public o anumită concepție despre lumea înconjurătoare, de a avea sau nu o credință religioasă, de a aparține sau nu unui cult religios sau unei organizații de orice fel, recunoscută de ordinea constituțională existentă la momentul respectiv. Libertatea conștiinței exprimă în același timp și libertatea de a gândi, de a avea opinii, concepții teoretice, sentimente, păreri, exprimate public sau nu, fără ca cineva să poată interveni sau cenzura, fără voința persoanei, aceste gânduri. Este un drept natural, pentru că omul se diferențiază de celelalte forme de viață tocmai prin existența conștiinței și a libertății de a gândi, de a avea sentimente.¹⁷²

În procesul gândirii, individul își formează anumite convingeri; ca ființă socială, el are nevoie să manifeste convingerile sale – adeseori îmbrățișînd o anumită religie – în exterior, față de alți semeni ai săi sau împreună cu aceștia.

¹⁷² Dr. Marius Andreescu. *Libertatea conștiinței. Implicații juridice și religioase.*

Constituția Republicii Moldova garantează, în art. 31, libertatea conștiinței și enunță principiul autonomiei cultelor față de stat, iar art. 41 din Legea Supremă statuează că cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice.

Articolul 31. Libertatea conștiinței

„(1) Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(2) Cultele religioase sînt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(3) În relațiile dintre cultele religioase sînt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4) Cultele religioase sînt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfelinate.“

Libertatea de conștiință, drepturile și libertățile religioase sînt consacrate la nivel internațional și regional de numeroase documente ale ONU, ale Consiliului European, care proclamă că orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei și implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia în mod liber, individual sau colectiv, în public sau în particular, cu condiția ca această exercitare să nu contravină normelor constituționale sau legislației interne în vigoare.

Declarația Universală a Drepturilor Omului statuează, în art. 18, că „orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atît în public, cît și privat, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea ritualurilor“.

În termeni aproape identici acest text se regăsește în paragraful 1 al art. 18 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Paragraful 2 al acestui articol proclamă dreptul fiecărei persoane de a nu fi supusă vreunei constrîngerii ce ar putea aduce atingere libertății sale de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa.

Prin paragraful 3 al aceluiași articol se proclamă că „libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decît restricțiilor prevăzute de lege și necesare pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice ori a moralei sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.“

De asemenea, statele-părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci când este cazul, a tutorilor legali, de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor în conformitate cu propriile convingeri.

În art. 9, CEDO enunță:

- „1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățămînt, practici și îndeplinirea ritualurilor.
2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate forma obiectul altor restrîngerii decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora“.

Acest drept fundamental este consacrat și în alte acte adoptate de organismele internaționale, al căror conținut se referă la probleme distincte: Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială art. 5, Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, art.14.¹⁷³

Recomandarea 1804 (2007) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind statul, religia, secularismul și drepturile omului, menționează că și cultele religioase ca atare sînt parte integrantă a societății și, prin urmare, trebuie să fie considerate instituții înființate de și prin implicarea cetățenilor și care au dreptul la libertatea de religie, de asemenea, acestea fiind organizații care sînt parte a societății civile apte să furnizeze indicatori cu privire la aspectele etice și civice cu rol important în cadrul comunității naționale, fie religioase, fie laice.

¹⁷³ Convenția internațională din 20.11.89 cu privire la drepturile copilului // *Tratate internaționale 1/51*, 1998.

Articolul 14

1. Statele-părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie.

2. Statele-părți vor respecta dreptul și obligația părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului de a-l orienta pe acesta în exercitarea dreptului sus-menționat de o manieră care să corespundă dezvoltării capacităților sale.

3. Libertatea de a-și manifesta religia sa sau convingerile sale nu poate fi supusă decît restricțiilor care sunt prevăzute de lege și care sunt necesare pentru protecția securității publice, a ordinii publice, a sănătății și moralei publice sau libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.

Concomitent, Adunarea reafirmă că una dintre valorile comune ale Europei, depășind diferențele naționale, este separarea bisericii de stat. Acesta este un principiu general acceptat ce predomină în politicile și în instituțiile din țările democratice.

În Recomandarea 1720 (2005) privind educația și religia, APCE a remarcat faptul că „religia fiecăruia, inclusiv opțiunea de a nu avea nicio religie, este o chestiune strict personală“.

La nivel național, raporturile ce țin de libertatea de conștiință, de gândire și de religie, garantate de Constituția Republicii Moldova (art. 31) și de tratatele internaționale, precum și de statutul juridic al cultelor religioase și al părților lor componente sînt reglementate de Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125 din 11.05.2007.

Legea vizată proclamă autonomia și egalitatea în drepturi în fața legii și a autorităților publice a cultelor religioase, separarea cultelor religioase de stat, încurajarea și sprijinirea de către stat a activității sociale, morale, culturale și de caritate a cultelor religioase și părților ei componente,¹⁷⁴ precum și promovarea față de cultele religioase a unei politici fiscale preferențiale¹⁷⁵.

Garantînd libertatea conștiinței, atît Constituția, cît și Legea organică, impune cultivarea unui spirit de toleranță, de respect reciproc și cuprinde libertatea de a aparține sau nu unei anumite religii, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, dar și de a adera liber la orice cult religios.

În același timp, prin formularea „este garantată“ se evidențiază rolul statului în crearea cadrului normativ și a condițiilor specifice pentru exercitarea libertății conștiinței, precum și prin intervențiile necesare în cazurile în care libertatea conștiinței nu se manifestă în spirit de toleranță. Prin urmare, legiuitorul a stabilit răspunderea contravențională pentru faptele prevăzute de articolul 54 (încălcarea legislației cu privire la cultele religioase) din Codul contravențional nr. 218 din 24.10.2008.

De asemenea, legiuitorul a calificat „săvîrșirea infracțiunii din motive de ură religioasă“¹⁷⁶ drept circumstanță agravantă la o serie de infracțiuni prevăzute de Codul penal, cum ar fi: omorul (art. 145 alin. (2) lit. I)), vătămarea

¹⁷⁴ Articolul 15 din Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125 din 11.05.2007 cu modificările ulterioare.

¹⁷⁵ Articolul 43 din Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125 din 11.05.2007 cu modificările ulterioare.

¹⁷⁶ Articolul 77 alin. (1) lit. d) din Codul penal nr. 985 din 18.04.2002 //MO 128-129/1012, 13.09.2002.

intenționată gravă a integrității corporale sau sănătății (art. 151 alin. (2) lit. j)), vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau sănătății (art. 152 alin. (2) lit. j)), distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor (art. 197 alin. (2) lit. b)), profanarea mormintelor (art. 222 alin. (2) lit. b)). Atentarea la persoană și la drepturile cetățenilor sub formă de propovăduire a credințelor religioase și de îndeplinire a riturilor religioase poate fi pasibilă de răspundere penală în temeiul art. 185 din Codul penal.

În conformitate cu prevederile legale¹⁷⁷, statul exclude orice apreciere din partea sa asupra legitimității credințelor religioase, iar prozelitismul abuziv¹⁷⁸ este interzis. De asemenea, Legea interzice urmărirea pentru convingeri, gândire, credință sau necredință religioasă, stabilind totodată că gândirea, convingerile, credința religioasă, activitatea în cadrul unui cult religios nu pot fi un obstacol în dobândirea și exercitarea drepturilor civile sau politice.

Învățământul moral-religios în școlile de stat de toate gradele este opțional și facultativ, exceptând cazurile prevăzute în acordurile sau convențiile de cooperare dintre stat și cultele religioase, care vor prevedea dreptul copiilor de a fi exceptați de la orele de religie, în baza cererii părinților sau tutorilor legali.¹⁷⁹

Avînd în vedere prevederile alin. (2) al articolului 31 din Constituție, Legea nr. 125 stipulează modul de constituire și înregistrare, avertizarea, suspendarea și încetarea activității cultelor religioase și a părților lor componente.

Ministerul Justiției este autoritatea publică responsabilă de înregistrarea cultelor religioase, a părților ei componente, a comunităților și instituțiilor religioase, procedura de înregistrare fiind aceeași pentru toate cultele. Totodată, Ministerul Justiției reprezintă statul în relațiile cu confesiunile și asociațiile religioase, supraveghează exercitarea legislației în domeniu, ține Registrul cultelor religioase și a părților lor componente.

În conformitate cu ultimele modificări operate în Legea nr. 125¹⁸⁰, controlul asupra utilizării mijloacelor financiare obținute în urma desemnării

¹⁷⁷ Articolul 4 din Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125 din 11.05.2007.

¹⁷⁸ *Prozelitism abuziv* – acțiune de schimbare a convingerilor religioase ale unei persoane sau ale unui grup de persoane prin constrîngeri.

¹⁷⁹ Articolul 32 din Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125 din 11.05.2007.

¹⁸⁰ Articolul 43¹ introdus prin Legea nr. 158 din 18.07.2014, în vigoare din 15.08.2014.

procentuale¹⁸¹ se efectuează de către comisia de pe lângă Ministerul Justiției împuternicită să atribuie și să certifice statutul de utilitate publică.

Garantarea libertății de gândire, de conștiință și de religie presupune, în primul rând, obligația negativă a autorităților statale de a nu întreprinde acțiuni care ar restrânge exercițiul efectiv al acestor libertăți. Asemenea restrângeri sînt permise numai în limitele strict determinate de dispozițiile paragrafului 2 al articolului 9 din Convenția Europeană și numai în privința libertății de religie și de conștiință. „El constată în acest mod că, într-o societate democratică, în care coexistă mai multe religii în sînul aceleiași populații, se poate dovedi necesar de a echilibra această libertate cu limitări capabile să concilieze și să asigure respectarea convingerilor fiecăruia”¹⁸².

De rînd cu obligația negativă, instanța europeană a hotărît că statul poate fi ținut de anumite obligații pozitive care constau în adoptarea unor măsuri ce au ca scop evitarea producerii unei situații în care o persoană să fie perturbată în exercițiul unui cult.

Trebuie de menționat că pentru a asigura compatibilitatea prevederilor legislației cu normele constituționale (alin. (4) al articolului 31) și standardele internaționale, prevederi care asigură respectarea libertății conștiinței se conțin și în alte legi organice. Astfel, articolul 207 din Codul de executare al Republicii Moldova asigură libertatea conștiinței și libertatea confesională a condamnaților, iar articolul 11 din Legea cu privire la statutul militarilor nr. 162 din 22.07.2005 asigură militarilor libertatea conștiinței. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului stabilește că pacientul are dreptul la acceptare sau refuz în ce privește efectuarea ritualurilor religioase în perioada spitalizării în instituția medico-sanitară, dacă aceasta nu afectează activitatea ei și nu provoacă prejudiciu moral altor pacienți.¹⁸³

Jurisprudența CtEDO

Cauza Mitropolia Basarabiei și alții contra Moldovei, hotărîrea din 13.12.2001

Cauza Biserica Adevărat Ortodoxă contra Moldovei, hotărîrea din 27.02.2007

Cauza Mașaev contra Moldovei, hotărîrea din 12.05.2009

Cauza Fusu Arcadie și alții contra Moldovei, hotărîrea din 17 iulie 2012

¹⁸¹ Desemnarea procentuală este o formă de susținere indirectă din partea statului a cultelor religioase și părților componente ale acestora.

¹⁸² Cauza Kokkinakis contra Greciei, hotărîrea din 25 mai 1995; Cauza Mitropolia Basarabiei și alții contra Moldovei, hotărîrea din 13.12.2001.

¹⁸³ Art. 5 lit. l din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005 //MO 176-181/867, 30.12.2005.

1.16 | Libertatea întrunirilor, opiniei și exprimării

Exprimarea opiniilor poate fi realizată nu doar prin intermediul surselor de informare în masă, dar și în cadrul întrunirilor, mitingurilor, demonstrațiilor, altor procesiuni sau manifestări pașnice. Considerată unul din elementele principale ale statutului juridic al personalității, libertatea întrunirilor, de rînd cu libertatea conștiinței și libertatea de exprimare constituie o garanție a pluralismului politic, o dovadă a caracterului democratic al statului.

Libertatea întrunirilor este consacrată în art. 40 din Constituția Republicii Moldova, fiindu-i recunoscut caracterul de drept fundamental.

Libertatea întrunirilor

„Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără niciun fel de arme.”

Articolul 32 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova statuează:

Libertatea opiniei și a exprimării

„(1) Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gîndirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvînt, imagine sau prin alt mijloc posibil.”

Drepturile și libertățile omului, prerogative conferite de dreptul intern, sînt recunoscute de dreptul internațional pentru fiecare individ aparte, dînd expresie valorilor sociale fundamentale. Republica Moldova a aderat la un șir de acte internaționale și regionale care conțin standarde unanim recunoscute în domeniul dreptului la libera întrunire și asociere.

Actele internaționale acordă o atenție deosebită libertății întrunirilor.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, în articolul 20 alin. (1), stabilește: „Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică”.

Dreptul la libertatea opiniilor și exprimării se regăsește în art. 19 din Declarația Universală a Drepturilor Omului: „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a primi și răspîndi informații și idei prin orice mijloace de comunicare și independent de frontierele de stat”.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, în articolul 21, prevede: „Dreptul la întrunire pașnică este recunoscut. Exercițarea acestui

drept nu poate fi supusă decît restricțiilor conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora“.

Cu referire la dreptul la libertatea opiniilor și exprimării, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, enunță, prin art. 19, că „nimeni nu trebuie să aibă de suferit din cauza opiniilor sale. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa“¹⁸⁴.

CEDO, în articolul 11, stipulează: „Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrîngerii decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrîngerii legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat“.

Dreptul la libertatea opiniilor și exprimării este tratat într-un articol distinct, art. 10, din CEDO, care statuează că „orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere“.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Art. 19 p. 3 din PIDCP: „Exercitarea acestor libertăți comportă obligații și răspunderi speciale. În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sînt necesare: a) respectării drepturilor sau reputației altora; b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.“

¹⁸⁵ Art. 10 p. 2 din CEDO: „Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrîngerii sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.“

Curtea Europeană a precizat că dreptul la întrunire pașnică prevăzut de art. 11 al Convenției reprezintă un drept fundamental într-o societate democratică, un element esențial al vieții publice. Acest drept îi vizează nu numai pe participanții la o manifestație publică, dar și pe organizatorii acesteia, care pot fi asociați, grupuri organizate sau partide politice. De aceea, instanța europeană a decis că dreptul la libertatea de întrunire pașnică este garantat de art. 11 oricărui subiect de drept care intenționează să organizeze o asemenea manifestație, iar eventuala organizare a unei contramanifestații violente sau a unei manifestări extremiste sau cu intenții violente de către alte persoane care nu sînt membre ale asociațiilor sau partidelor organizatoare nu poate să conducă la suprimarea acestui drept.

Din cele expuse, este în afara oricărei îndoieli faptul că autoritățile naționale au obligația de a nu întreprinde nimic de natură să împiedice exercitarea acestei libertăți. În același timp, așa după cum a statuat cu valoare de principiu instanța de contencios european a drepturilor omului, punerea în valoare, în mod real și efectiv, a libertății de întrunire pașnică nu presupune doar neamestec din partea autorităților publice naționale, realizarea acestui scop poate impune uneori adoptarea unor măsuri pozitive de către autoritățile statale pentru a asigura derularea pașnică a unei manifestări licite.

Legea privind întrunirile nr. 26 din 22.02.2008 garantează exercitarea de oricare persoană a libertății întrunirilor în modul prevăzut de Constituția Republicii Moldova și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte. Aceasta reglementează modul de organizare și desfășurare a întrunirilor în spații deschise.

Termenul *întrunire* este definit în Legea privind întrunirile ca fiind o prezență temporară și intenționată a unui grup de persoane, aflate împreună cu scopul exprimării unor idei sau atitudini. Aceasta presupune exprimarea unor idei de susținere, promovare sau exprimarea dezacordului față de o acțiune socotită ca fiind ilegală sau injustă, o opoziție hotărîtă, protest. Astfel, întrunirile constituie o formă instituționalizată a libertății de exprimare, care este una dintre libertățile fundamentale ale omului și care uneori devine datorie civică și morală a acestuia.

Pentru desfășurarea unei întruniri, persoana/organizatorul notifică în scris, printr-o declarație prealabilă, autoritatea administrației publice locale din unitatea administrativ-teritorială respectivă cu cel puțin 5 zile înainte de data desfășurării întrunirii. Autoritatea administrației publice locale înregistrează declarația prealabilă și eliberează organizatorului o copie ștampilată a acesteia, care trebuie să conțină numărul, data și ora de înregistrare a decla-

rației și întreprinde acțiunile necesare pentru asigurarea serviciilor solicitate de către organizator¹⁸⁶.

Totodată, legea prevede excepții de la procedura de notificare în cazul întrunirilor spontane¹⁸⁷, stabilind că notificarea este admisă și fără respectarea formei scrise sau a termenului menționat mai sus, fiind suficientă furnizarea informației cu privire la locul, data, ora, scopul și organizatorul întrunirii.

În conformitate cu dispozițiile Legii privind întrunirile, autoritatea administrației publice locale este obligată să creeze toate condițiile pentru desfășurarea pașnică a întrunirii; să desemneze un responsabil de desfășurarea legală a întrunirii și să comunice organizatorului și organului de poliție numele și datele de contact ale acestuia.

Poliției îi revine atribuția de desfășurare a acțiunilor pentru asigurarea ordinii publice cu ocazia întrunirilor, manifestațiilor cultural-sportive și a altor activități similare. Conform atribuțiilor sale, polițistul poate să efectueze controlul corporal preventiv asupra persoanei participante la întruniri publice.¹⁸⁸

Autoritatea administrației publice locale poate să interzică, pe durata întrunirii, comercializarea și consumarea băuturilor alcoolice în locul de desfășurare a întrunirii și/sau în imediata apropiere a acestuia.

Exercitarea dreptului la libera exprimare este reglementată de Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010, care garantează un echilibru între asigurarea dreptului la libera exprimare și apărarea onoarei, demnității, reputației profesionale și vieții private și de familie ale persoanei. Acest drept include libertatea de a căuta, de a primi și de a comunica fapte și idei.

Exercitarea libertății de întrunire este strâns legată de libertatea de exprimare. Și una, și cealaltă sînt considerate de Comisia Europeană a Drepturilor Omului ca fundamente ale procesului democratic, însă atunci cînd sînt invocate ambele drepturi, organismele internaționale de la Strasbourg consideră că art. 10 trebuie interpretat ca *lex specialis*, astfel încît nu este necesară

¹⁸⁶ Art. 10 din Legea privind întrunirile nr. 26 din 22.02.2008 //MO 80/261, 22.04.2008.

¹⁸⁷ *Întrunire spontană* – întrunire a cărei inițiere și desfășurare reprezintă un răspuns direct și imediat la evenimentele din societate și care, din punctul de vedere al participanților la aceasta, nu poate fi amînată, motiv pentru care procedura ordinară de notificare nu este posibilă.

¹⁸⁸ Art. 21 lit. b), art. 25 din Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27.12.2012//MO 42-47/145, 01.03.2013.

analizarea separată a dreptului la libertatea de exprimare¹⁸⁹. În cazul Ezelin contra Franței, CtEDO a ajuns pînă la recunoașterea faptului că libertatea de exprimare poate fi redată, în cursul unei manifestări, doar prin gesturi, chiar prin tăcerea manifestaților¹⁹⁰.

Conform standardelor internaționale, libertatea întrunirilor pașnice și libertatea exprimării aparțin tuturor persoanelor, nu doar celor care constituie majoritatea. Prin urmare, se admite ca o întrunire să deranjeze anumite persoane sau grupuri de persoane vizavi de ideile propagate sau revendicările înaintate. Aceste revendicări pot fi contrare poziției majorității în societate și pot constitui un motiv pentru interzicerea întrunirii pașnice. Dacă există temeri pentru securitatea demonstraților, autoritățile trebuie să întreprindă măsuri de protecție a acestora sau să sugereze alternative pentru ca, în cele din urmă, manifestarea să se desfășoare, pe cît e posibil, în forma solicitată.

Legea cu privire la libertatea de exprimare¹⁹¹ stabilește că „libertatea de exprimare protejează atît conținutul, cît și forma informației exprimate, inclusiv a informației care ofensează, șochează sau deranjează“.

Pentru a fi protejată, o reuniune trebuie să fie „pașnică“. Termenul trebuie înțeles și în sens pozitiv, și în sens negativ, ținînd cont de faptul că reuniunea nu trebuie să aibă ca obiectiv tulburarea ordinii publice și invers, desfășurarea întrunirii nu trebuie să provoace reacții violente din partea terților¹⁹².

Pentru asigurarea caracterului pașnic al întrunirilor, un rol important îl are interacțiunea dintre actorii implicați în asigurarea realizării libertății de întrunire care, conform art. 18-22 din Legea privind întrunirile, au obligații distincte. Respectiv, organizatorul întrunirii are obligația de a desemna un coordonator al întrunirii și de a comunica administrației publice locale, în timp util, numele acestuia. Participanții la întrunire au obligația de a părăsi întrunirea la cererea organizatorului și/sau a reprezentantului autorității administrației publice locale ori a organului de poliție, în condițiile prevăzute de art. 21 și art. 22.

Dacă în timpul desfășurării întrunirii unii participanți încalcă ordinea publică sau prevederile articolului 8¹⁹³, organizatorul, în caz de necesitate, îm-

¹⁸⁹ Cauza Ezelin contra Franței din 26 aprilie 1991.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ Art. 3 alin. (2) din Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010// MO 117-118/355, 09.07.2010.

¹⁹² Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, *Codul Convenției Europene*, 2008.

¹⁹³ Articolul 8 Întrunirile interzise

Sînt interzise întrunirile prin care se urmărește:

preună cu poliția, îi va îndepărta pe aceștia de la locul manifestării. Dacă în timpul desfășurării întrunirii au loc acțiuni prin care se încalcă grav prevederile art. 8, reprezentantul autorității administrației publice locale va cere organizatorului sistarea imediată a întrunirii. Aceasta este o măsură excepțională, ce poate fi folosită doar dacă alte măsuri nu sînt suficiente pentru asigurarea desfășurării întrunirii în mod legal.

În cazul în care, după cererea reprezentantului autorității administrației publice locale, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția va avertiza participanții asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordînd un termen rezonabil conformării acestei cereri, după care va repeta cererea de dispersare a participanților. În cazul în care, după cererea repetată de dispersare, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, la solicitarea reprezentantului autorității administrației publice locale, poliția va întreprinde măsurile legale pentru dispersarea întrunirii.

Avînd în vedere faptul că autoritatea administrației publice locale constituie unul dintre actorii responsabili de asigurarea tuturor condițiilor pentru desfășurarea pașnică a întrunirii, în cazul în care mai mulți solicitanți au depus declarații prealabile cu privire la organizarea unor întruniri în același loc și în același timp, organul abilitat al autorității administrației publice locale organizează o ședință, cu participarea tuturor solicitanților, pentru a găsi soluția potrivită privind desfășurarea tuturor întrunirilor simultane¹⁹⁴.

În cazul în care, în urma discuțiilor dintre organul abilitat și organizatorii întrunirilor, se ajunge la concluzia că nu este posibilă desfășurarea tuturor întrunirilor simultane declarate în locul solicitat și cu numărul preconizat de participanți, organul în cauză propune organizatorilor modificarea orei, a locului sau a formei de desfășurare a întrunirilor. Această propunere se face oral în cadrul ședinței pentru organizatorii prezenți și se trimite în scris, în cel mult 24 de ore de la încheierea ședinței, celor care nu au participat la ea¹⁹⁵.

a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă;

b) incitarea la discriminare sau violență publică;

c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvîrșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora.

¹⁹⁴ Art. 11 alin.(1) din Legea nr. 26 privind întrunirile din 22.02.2008.

¹⁹⁵ Art. 11 alin. (3) din Legea nr. 26 privind întrunirile din 22.02.2008.

Dacă în urma discuțiilor menționate supra, niciunul dintre solicitanți nu acceptă să modifice ora, locul sau forma de desfășurare a întrunirii, *prioritate la desfășurarea întrunirii* are organizatorul care a depus primul declarația prealabilă¹⁹⁶.

În același timp, și dacă se dovedește necesar, autoritatea administrației publice locale poate recomanda organizatorilor modificarea condițiilor de desfășurare a întrunirii declarate privind ora, locul sau forma acesteia. *Decizia finală* cu privire la modificarea orei, a locului sau a formei de desfășurare a întrunirii îi aparține organizatorului¹⁹⁷.

Dacă deține probe concludente că întrunirea urmează să se desfășoare cu încălcarea prevederilor art. 8, autoritatea administrației publice locale poate iniția o procedură judiciară, prin care să ceară interzicerea întrunirii sau modificarea, după caz, a orei, a locului sau a formei de desfășurare a acesteia. *Intentarea acțiunii nu suspendă dreptul de a desfășura întrunirea*¹⁹⁸.

După caz, participanții poartă răspundere civilă, administrativă sau penală pentru acțiunile lor, în conformitate cu legea.

Organizatorul poate fi tras la răspundere administrativă pentru desfășurarea întrunirii fără depunerea declarației prealabile în modul stabilit de prezenta lege sau pentru desfășurarea întrunirii contrar prevederilor declarației. Organizatorul poartă răspundere pentru acțiunile participanților doar dacă în instanța de judecată se dovedește că participanții au acționat la chemarea sau instigarea organizatorului. În acest sens, CC stabilește, în art. 67, răspunderea pentru încălcarea legislației privind întrunirile.

Totodată, violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri ori a participării cetățenilor la acestea, fie prin constrângerea lor la participare, este pasibilă de răspundere penală.¹⁹⁹

Atît Constituția și Legea privind întrunirile, cît și art. 11 din CEDO conferă protecție doar întrunirilor pașnice. Problema care apare în această situație este dacă autoritățile pot interzice protestele pe motivul încălcării caracterului pașnic înainte ca ele să aibă loc. Relevantă sub acest aspect este abordarea CtEDO în decizia Stankov împotriva Bulgariei din 2001. În speță, statul bulgar a interzis organizarea unei demonstrații, considerînd că „în mod clar“ acestea nu ar fi fost de natură pașnică. Curtea a precizat că statul nu poate, pur și sim-

¹⁹⁶ Art. 11 alin. (4) din Legea nr. 26 privind întrunirile din 22.02.2008.

¹⁹⁷ Art. 14 alin. (3) din Legea nr. 26 privind întrunirile din 22.02.2008.

¹⁹⁸ Art. 14 alin. (4) din Legea nr. 26 privind întrunirile din 22.02.2008.

¹⁹⁹ Art. 184 din Codul penal.

plu, invoca intențiile violente posibile, iar pentru a interzice un protest pe acest motiv, i-ar reveni obligația de a proba intențiile violente ale fiecărui participant și fiecărui organizator. O astfel de obligație este aproape imposibil de îndeplinit, însă statul nu trebuie să vizeze intenția, ci comportamentul violent.

Din abordarea CtEDO, se poate concluziona că protecția articolului 11 este depășită exclusiv în cazul intențiilor violente dovedite ale participanților și organizatorilor. Nici invocarea de către stat a posibilității unei contrademonstrații violente și nici posibilitatea organizării unui eveniment ilegal cu ocazia desfășurării protestului nu constituie motive de interzicere sau limitare a întrunirii, autoritățile avînd obligația de a lua măsuri corespunzătoare pentru siguranța desfășurării pașnice a acesteia.²⁰⁰

Republica Moldova a fost condamnată de instanța europeană în mai multe cauze pentru violarea libertății întrunirii cu privire la refuzul fără motive imperioase de a autoriza întruniri pașnice, dar și pentru aplicarea măsurilor disproporționate – arestarea reclamanților pentru participarea la întruniri.

Jurisprudența CtEDO

Cauza Promo-LEX și alții contra Moldovei, hotărîrea din 24.02.2015

Cauza Brega și alții contra Moldovei, hotărîrea din 24.01.2012

Cauza Genderdoc-M contra Moldovei, hotărîrea din 12.06.2012

Cauza Brega contra Moldovei, hotărîrea din 20.04.2010

Cauza Hyde Park și alții contra Moldovei (nr. 5 și 6), hotărîrea din 14.09.2010

Cauza Hyde Park și alții contra Moldovei (nr. 4), hotărîrea din 07.04.2009

Cauza Hyde Park și alții contra Moldovei (nr. 2 și nr. 3), hotărîrea din 31.03.2009

Cauza Roșca, Secăreanu și alții contra Moldovei, hotărîrea din 27.03.2008

Cauza Partidul Popular Creștin Democrat contra Moldovei, hotărîrea din 14.02.2006

§2 DREPTURILE SOCIALE, ECONOMICE ȘI CULTURALE

Drepturile sociale, economice și culturale (cum ar fi dreptul la muncă, dreptul la asigurări sociale, dreptul la odihnă, dreptul la sănătate, dreptul la locuință etc.) sînt formulate mai degrabă sub forma unor recomandări care țin cont în mod esențial de puterea economică a fiecărui stat. În privința mecanismelor de control pentru respectarea acestor drepturi, trebuie spus că ele sînt mai puțin eficiente, de cele mai multe ori reducîndu-se la rapoarte pe care statele trebuie să le întocmească pentru diverse organisme internaționale, pre-

²⁰⁰ Cauza Platform „Artze fur das Leben“ contra Austriei, 1988.

zentînd, totodată, progresele realizate. Drepturile economice nu fac obiectul propriu-zis de reglementare al CEDO și protocoalelor sale adiționale. Curtea Europeană subliniază însă constant, în jurisprudența sa, rațiunea garanțiilor oferite de Convenție cu privire la drepturile civile și politice, context în care constatăm că anumite efecte **economice** ale acestor drepturi cad în sfera de preocupare a judecătorilor Curții.

2.1 | Dreptul la asistență și protecție socială

Asistența și protecția socială are ca obiectiv nu doar crearea unei societăți prospere, dar și a unei societăți înalt incluzive pentru toți cetățenii ei, aceasta referindu-se și la cei care, din motive subiective sau obiective, se află în poziții marginale. Tocmai succesele și realizările în domeniul protecției și politicii sociale constituie un factor ce indică nivelul de prosperitate a statului.

Protecția socială trebuie să constituie elementul fundamental al politicilor statului, mecanismul principal prin care societatea intervine pentru a preveni, limita sau înlătura efectele negative ale evenimentelor considerate drept „riscuri sociale“. Astfel, autoritățile publice nu vor neglija persoanele care și-au îndeplinit obligațiile față de stat sau sînt în incapacitate să le îndeplinească din motive independente de voința acestora. Dreptul la asistență și protecție socială este consacrat în articolul 47 din Constituția Republicii Moldova, care stipulează:

„(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzînd hrana, îmbrăcămîntea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

(2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrînețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.“

Acest drept este înscris și în cuprinsul unor acte de importanță universală, și anume în Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 25, în Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 11.

În articolul 47, alin. 2 din Constituție sînt stipulate criteriile pentru care cetățenii au drepturi garantate: anumite perioade de vîrstă, starea sănătății, capacitatea de muncă etc. Asigurările pentru astfel de situații de risc se stabilesc și se acordă în temeiul prevederilor din diferite acte juridice naționale referitoare la probleme de asistență și protecție socială.

Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr. 156 din 14.10.1998 stabilește dreptul la pensie, tipurile, stagiul de cotizare, sursele, organele competente etc. Pensiile se indexează anual, la 1 aprilie, coeficientul de indexare constituind media dintre creșterea anuală a indicelui prețurilor de consum și creșterea anuală a salariului mediu pe țară pentru anul precedent, determinate în modul stabilit de Guvern.

Legea privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489 din 08.07.1999 reglementează organizarea și funcționarea sistemului public de asigurări sociale. Instituția publică națională ce administrează și gestionează sistemul public de asigurări sociale este Casa Națională de Asigurări Sociale.

Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289 din 22.07.2004 statuează dreptul la prestații de asigurări sociale pentru prevenirea, limitarea, înlăturarea riscurilor sociale și susținerea financiară a persoanelor îndreptățite a le primi, în cazul producerii unor astfel de riscuri.

Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756 din 24.12.99 stipulează raporturile specifice prin care se asigură protecția socială împotriva riscurilor profesionale: diminuarea capacității de muncă, pierderea capacității de muncă, deces ca urmare a accidentelor de muncă, a bolilor profesionale.

Contribuirea la realizarea măsurilor de asistență socială și ajutor social, coordonarea activității de asistență socială privind copiii, persoanele în etate, invalizii, familiile cu mulți copii, familiile afectate de violență intrafamilială, alte categorii de persoane socialmente vulnerabile constituie unele dintre atribuțiile de bază ale primarului²⁰¹.

Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003 stabilește beneficiarii de asistență socială, formele de asistență socială, organizarea și funcționarea sistemului de asistență socială. Persoanele și familiile care, din cauza unor factori de natură economică, fizică, psihologică sau socială, nu au posibilitate să își asigure un nivel de trai decent beneficiază de asistență socială în condițiile acestei legi. Asistența socială se acordă sub formă de servicii sociale și de prestații sociale.

Serviciile sociale reprezintă ansamblul de măsuri și activități realizate pentru satisfacerea necesităților sociale ale persoanei sau familiei, în scopul depășirii unor situații de dificultate, precum și al prevenirii marginalizării și excluziunii sociale. Serviciile sociale cuprind serviciile sociale primare, speci-

²⁰¹ Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006 //MO 32-35/116, 09.03.2007.

alizate și cu specializare înaltă. Serviciile sociale se prestează cu prioritate în mediul familial, în comunitate și, ca ultimă soluție, în instituțiile rezidențiale. Prestatori de servicii sociale pot fi persoane fizice sau persoane juridice publice ori private²⁰².

Accreditarea prestatorilor de servicii sociale se face în baza Legii privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale nr. 129 din 08.06.2012, în scopul determinării, în baza standardelor de calitate ale acestor servicii, a capacității prestatorilor de servicii sociale de a presta către populație servicii sociale calitative și în scopul sporirii răspunderii pentru respectarea standardelor de calitate. Modul de organizare și desfășurare a procedurii de acreditare a prestatorilor de servicii sociale este stabilit în Regulamentul cu privire la procedura de acreditare a prestatorilor de servicii sociale.²⁰³

Prestațiile sociale se acordă sub formă de compensații, alocații, indemnizații de ajutor social, material și de altă natură.

După cum am menționat mai sus, un rol important în organizarea asistenței sociale le revine autorităților administrației publice locale. Astfel, autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea organizează structura teritorială de asistență socială care, împreună cu autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și în colaborare cu reprezentanții societății civile, realizează politica de asistență socială și asigură aplicarea legislației la nivel teritorial²⁰⁴.

Autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea, prin intermediul structurii teritoriale de asistență socială, exercită următoarele atribuții: identifică problemele sociale în raza administrativ-teritorială și elaborează strategii de dezvoltare și prestare a asistenței sociale în conformitate cu politica socială a Guvernului, promovată de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei; organizează și acordă asistență socială în funcție de necesitățile identificate; generalizează și sistematizează informația privind asistența socială acordată și analizează eficiența acesteia; susțin autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și pe reprezentanții societății civile în activitatea de elaborare și implementare a programelor locale de dezvoltare a asistenței sociale, precum și în cea de monitorizare a realizării acestora; asigură gestionarea mijloacelor financiare și a resurselor umane pentru dezvoltarea și prestarea

²⁰² Art. 7 Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010 //MO 155-158/541, 03.09.2010.

²⁰³ HG pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de acreditare a prestatorilor de servicii sociale nr. 95 din 07.02.2014 //MO 35-41/112, 14.02.2014.

²⁰⁴ Art. 13 din Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003.

asistenței sociale pe teritoriul administrat; sprijină activitatea instituțiilor de asistență socială din primăriile aflate în raza unității administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și înaintează propuneri în vederea optimizării activității acestora; completează sistemul informațional în domeniul asistenței sociale cu date la nivel de raion; informează populația despre situația în domeniul asistenței sociale, despre modul de acordare a prestațiilor și a serviciilor sociale; asigură prestarea asistenței sociale persoanelor aflate în situații de dificultate; asigură supervizarea personalului din sistemul de asistență socială.

La rândul lor, autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi exercită următoarele atribuții: inițiază studierea situației în sfera socială pe teritoriul subordonat; analizează problemele sociale; adoptă și dezvoltă strategii locale de susținere a persoanelor și familiilor defavorizate; adoptă programe de asistență socială și exercită controlul asupra realizării acestora; asigură resursele umane, materiale și financiare pentru implementarea programelor de asistență socială și pentru soluționarea problemelor sociale stringente; contribuie la asigurarea condițiilor adecvate de activitate pentru personalul structurii teritoriale de asistență socială de pe teritoriul administrat; monitorizează și coordonează activitatea personalului din sistemul de asistență socială împreună cu structura teritorială de asistență socială.

De asemenea, autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi, conform necesităților identificate, pot crea, în mod independent, servicii sociale și institui unități de personal.

Structura teritorială de asistență socială, de comun acord cu autoritatea administrației publice locale de nivelul întâi, angajează personalul din sistemul de asistență socială (asistentul social, lucrătorul social, asistentul parental profesionist cu formare specială, părintele-educator cu formare specială)²⁰⁵, pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației aflate în dificultate din unitatea administrativ-teritorială respectivă.

Autoritățile administrației publice locale, pornind de la posibilitățile financiare reale, asigură baza materială necesară pentru organizarea și funcționarea structurilor teritoriale de asistență socială, pentru acordarea serviciilor sociale proprii și sprijină acțiunile de asistență socială întreprinse de persoanele fizice și juridice, de instituțiile de cult recunoscute în Republica Moldova și de organizațiile societății civile.

Legea cu privire la ajutorul social nr. 133 din 13.06.2008 are drept scop asigurarea unui venit lunar minim garantat pentru familiile defavorizate prin

²⁰⁵ Art. 15 alin. (1) din Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003.

acordarea unui ajutor social stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al fiecărei familii și cu nevoia acesteia de asistență socială. Stabilirea ajutorului social²⁰⁶ și/sau ajutorului pentru perioada rece a anului²⁰⁷ ține de competența direcției/secției Asistență Socială și Protecție a Familiei. Verificarea autenticității informațiilor prezentate pentru stabilirea ajutorului social și/sau a ajutorului pentru perioada rece a anului se efectuează nemijlocit de către organul care a stabilit aceste plăți.

La rîndul său, Inspecția socială²⁰⁸ are misiunea inspectării modului de aplicare corectă și unitară a legilor și a altor acte normative care reglementează acordarea ajutorului social, ajutorului pentru perioada rece a anului și serviciilor sociale acordate de către prestatorii de servicii sociale, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare.

Persoanele care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea dreptului la pensie pot beneficia de alocație socială de stat, care se achită lunar sau o singură dată din bugetul de stat, în condițiile Legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499 din 14.07.1999. Alocația se stabilește și se plătește de către organele teritoriale de asistență socială pentru persoane cu dizabilități, pentru copii, în cazul pierderii întreținătorului, pentru persoane în etate, pentru persoane care îngrijesc de unele categorii de persoane cu dizabilități.

Acordarea de ajutor material păturilor socialmente vulnerabile ale populației constituie prerogativa Fondului republican de susținere a populației și a fondurilor locale în condițiile Legii fondului republican și a fondurilor locale de susținere socială a populației nr. 827 din 18.02.2000. Legea cu privire la veterani nr. 190 din 08.05.2003 reglementează drepturile și garanțiile economice și sociale ale veteranilor cetățeni ai Republicii Moldova în scopul creării condițiilor pentru un trai decent, formele și măsurile de protecție socială ale acestora etc. Legea privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909 din 30.01.92 apără drepturile și interesele cetățenilor care au suportat consecințele catastrofei de la Cernobîl și stabilește înlesniri și compensații suplimentare pentru acestea. Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice nr. 1225 din 08.12.1992 reglementează modul de restituire a bunurilor confiscate sau scoase în orice alt

²⁰⁶ *Ajutor social* – plată lunară în bani acordată familiilor defavorizate.

²⁰⁷ *Ajutor pentru perioada rece a anului* – plată lunară fixă, în bani, acordată familiilor defavorizate pentru lunile ianuarie-martie și noiembrie-decembrie.

²⁰⁸ HG cu privire la instituirea Inspecției Sociale nr. 802 din 28.10.2011 //MO 187-191/881, 04.11.2011.

mod din posesia cetățenilor Republicii Moldova supuși represiunilor politice și ulterior reabilitați. Autoritățile administrației publice locale ale raioanelor, ale municipiilor Chișinău și Bălți, ale Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia creează comisii speciale care examinează cererile cetățenilor reabilitați privind restituirea bunurilor confiscate, naționalizate etc.²⁰⁹

2.2 | Protecția familiei și copilului

Familia este considerată celula societății, iar copiii – viitorul acesteia. Două sintagme probabil foarte cunoscute tuturor celor care își consacră activitatea acestui domeniu. Constituția Republicii Moldova recunoaște instituțiile familiei și copilului și le oferă protecție, acordându-le suficient de multă atenție, în comparație cu alte drepturi sau domenii, ceea ce sugerează din start importanța lor pentru societate. Acest fapt este evident atât la nivel de acte internaționale la care țara noastră este parte, cât și atunci când este analizată politica statului în domeniu. Un vast și complex sistem a fost conceput pentru a oferi instituției familiei și copilului protecția adecvată. Acest sistem are menirea de a asigura viitorul unei țări.

Prevederile alin. (1) din articolul 48, alin. (1), din art. 49 și art. 50 stipulează următoarele:

Articolul 48. Familia

„Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.”

Articolul 49. Protecția familiei și a copiilor orfani

„Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin”.

Articolul 50. Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor

„(1) Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

²⁰⁹ Art. 12¹ din Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice nr. 1225 din 08.12.92// MO 12/363, 30.12.1992.

HG pentru aprobarea Regulamentului privind restituirea valorii bunurilor prin achitarea de compensații persoanelor supuse represiunilor politice, precum și achitarea compensației în cazul decedului ca urmare a represiunilor politice nr. 627 din 05.06.2007//MO 78-81/656, 08.06.2007.

- (2) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.
- (3) Statul acordă alocațiile necesare pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapați. Alte forme de asistență socială pentru copii și tineri se stabilesc prin lege.
- (4) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sînt interzise.
- (5) Autoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării“.

Totodată, instituția familiei este recunoscută și protejată și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale conține mai multe prevederi prin care se menționează eforturile ce trebuie depuse de statele-părți pentru a garanta familiei și copilului protecția necesară. Astfel, prevederile acestuia stipulează că statele-părți recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de condiții de muncă juste și prielnice, asigurînd îndeosebi remunerația care să permită tuturor muncitorilor o existență cel puțin decentă pentru ei și familia lor²¹⁰. Articolul 10 din Pact vizează în modul cel mai direct ocrotirea și asistența familiei și copilului, obligații asumate de statele-părți. Totodată, se menționează că, recunoscînd dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv la hrană, îmbrăcăminte și locuință, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență, statele-părți vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept atît de important și esențial în cadrul unei cooperări internaționale liber consimțite²¹¹.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului este cel mai important act internațional în domeniul drepturilor copilului la care Republica Moldova este parte. Convenția, ca un tot întreg, reprezintă un document referitor la protecția drepturilor copilului.

Ținînd cont de principiile stabilite în articolul 49 al Legii Supreme, statului îi revine obligația să manifeste grijă față de familie prin: crearea și dezvoltarea unei largi rețele de maternități, de creșe și grădinițe de copii, instituții de învățămînt pentru copii; organizarea și perfecționarea sferei de deservire soci-

²¹⁰ Art. 7 lit. a), punctul (ii) din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

²¹¹ Art. 11 alin. (1) din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

ală și alimentație publică; acordarea de ajutor la nașterea copilului; acordarea de ajutor și facilități familiilor monoparentale și celor cu mulți copii, precum și acordarea diverselor tipuri de asistență familiei. Prevederile constituționale în acest domeniu sînt dezvoltate prin reglementări care se conțin într-o serie de acte juridice.

Codul familiei²¹² stabilește că drepturile familiale sînt ocrotite de lege, de autoritățile abilitate ale administrației publice și de instanțele judecătorești.

Protecția familiei este parte integrantă a sistemului național de protecție socială și este asigurată prin prestarea serviciilor de asistență socială. Principiile și obiectivele asistenței sociale sînt reglementate de Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003, care prevede că statul și societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlătore efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale și care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate²¹³. În sensul acestei legi, *familie cu mulți copii* este considerată familia cu 3 și mai mulți copii; *persoană și familie defavorizată* – persoana și familia socialmente vulnerabile, aflate în situații care împiedică activitatea normală a acestora din punct de vedere economic, educativ, social etc.

Asistența socială se acordă sub formă de servicii sociale și prestații sociale²¹⁴. Pentru familiile defavorizate statul acordă suport în scopul asigurării unui venit lunar minim garantat prin acordarea unui ajutor social și/sau ajutor pentru perioada rece a anului stabilit în conformitate cu prevederile Legii cu privire la ajutorul social nr. 133 din 13.06.2008.

De asemenea, persoanele asigurate/neasigurate beneficiază de indemnizație unică la nașterea copilului și indemnizație pentru creșterea copilului pînă la împlinirea vârstei de 3 ani – în cazul persoanelor asigurate, și indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului pînă la împlinirea vârstei de 1,5 ani – în cazul persoanelor neasigurate²¹⁵. Cererea pentru stabilirea indemnizațiilor menționate se depune la casa teritorială de la locul de domiciliu sau, în cazul în care a fost stabilită indemnizația de maternitate, la casa teritorială în deservirea careia se află unitatea de la locul de lucru de bază unde a fost stabilită indemnizația de maternitate, personal de către persoana căreia i se va stabili indemnizația sau prin intermediul reprezentantului primăriei. În termen de 5 zile, actele pen-

²¹² Codul familiei nr. 1316 din 26.10.2000 //MO 47-48/210, 26.04.2001.

²¹³ Articolul 1 al Legii asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003.

²¹⁴ Vezi subdiviziunea „Dreptul la asistență și protecție socială“ (pag. 128).

²¹⁵ HG cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr. 1478 din 15.11.2002 // MO 154-157/1612, 21.11.2002.

tru stabilirea indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, depuse la primărie sînt verificate, înregistrate și transmise de către reprezentantul primăriei către casa teritorială în raza de activitate a căreia se află primăria respectivă.

Protecția copilului, la nivel național, este asigurată de un șir de acte legislative. În conformitate cu prevederile Legii privind drepturile copilului²¹⁶, ocrotirea de către stat și societate a copilului, familiei și maternității constituie, în Republica Moldova, o preocupare politică, socială și economică de prim ordin. Această lege stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent, prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, formarea conștiinței lui civice pe baza valorilor naționale și general-umane, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familial sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme.

Identificarea, evaluarea, asistența, referirea, monitorizarea și evidența copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective este stabilită prin Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013 (în vigoare de la 1 ianuarie 2014)²¹⁷.

Autoritățile tutelare²¹⁸ trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru asistența și suportul copiilor și al familiilor acestora în scopul prevenirii separării copilului de mediul familial sau, după caz, în scopul (re)integrării acestuia în familie. Plasamentul copilului poate fi dispus de autoritățile tutelare numai în cazul în care, în urma evaluărilor, se constată că menținerea copilului alături de părinți nu este posibilă sau contravine interesului superior al acestuia. În cazul separării copilului de familie, autoritatea tutelară teritorială va dispune plasamentul copilului, ținînd cont de prioritatea plasamentului sub tutelă în familia extinsă față de celelalte tipuri de plasament, iar în cazul în care acest lucru este imposibil, de prioritatea plasamentului în serviciile de tip familial față de serviciile de tip rezidențial.

²¹⁶ Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15.12.94 //MO 13/127, 02.03.1995.

²¹⁷ Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013 //MO 167-172/534, 02.08.2013.

²¹⁸ *Autoritate tutelară locală* – primarii de sate (comune) și de orașe.

Autoritate tutelară teritorială – secțiile/direcțiile asistență socială și protecție a familiei/ Direcția municipală pentru protecția copilului Chișinău. În municipiile Bălți și Chișinău, autoritățile tutelare teritoriale exercită și atribuțiile de autoritate tutelară locală, cu excepția unităților administrativ-teritoriale autonome din componența acestora, în cadrul cărora atribuțiile de autoritate tutelară locală sînt exercitate de primarii unităților administrativ-teritoriale respective.

Autoritățile tutelare locale și cele teritoriale din diferite unități administrativ-teritoriale sînt obligate să coopereze în domeniul protecției copilului prin obținerea și transmiterea informațiilor și a documentelor necesare pentru identificarea, evaluarea, acordarea asistenței și stabilirea statutului copiilor.

Angajații autorităților publice centrale și locale, ai structurilor, instituțiilor și serviciilor din cadrul sau subordonate acestora, care activează în domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, organelor de drept sînt obligați: să transmită autorității tutelare competente sesizările privind copiii aflați în situație de risc, precum și cele privind cazurile de abuz, neglijare sau exploatare a copiilor în cadrul serviciilor sociale, al instituțiilor medicale, educaționale, culturale; să participe la activitatea echipelor multidisciplinare în procesul de evaluare inițială și complexă a situației copilului la solicitarea autorității tutelare locale, precum și la elaborarea și implementarea planului individualizat de asistență; să realizeze măsuri de prevenire a situațiilor de risc pentru copii.

Regimul juridic privind protecția drepturilor copilului prin adopție, modalitatea de cooperare a autorităților administrației publice cu organizații ne-guvernamentale pentru a asigura copilului un mediu familial sănătos este reglementată prin Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010. Codul familiei reglementează, în capitolul 19, procedura instituirii tutelei și curatelei asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime.

Pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, părinților adoptatori, tutorilor/curatorilor li se plătesc lunar indemnizații pentru alimentație, procurarea îmbrăcăminte/încălțăminte, obiectelor de igienă personală etc²¹⁹. Stabilirea și plata indemnizațiilor respective se efectuează de către primăriile orașelor (municipiilor), satelor (comunelor) și de către Comitetul executiv al unității teritoriale autonome Găgăuzia (Gagauz-Yeri) din bugetele unităților administrativ-teritoriale respective în temeiul cererii depuse de părintele adoptator, tutore sau curator.

O altă formă de protecție a copilului este instituirea Serviciului de asistență parentală profesionistă în scopul de a-i oferi copilului îngrijire într-un mediu familial substitutiv pentru o perioadă determinată de timp²²⁰.

²¹⁹ HG pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă nr. 581/25.05.2006 // MO 83-86/624, 02.06.2006.

²²⁰ HG pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a standardelor minime de calitate nr. 760 din 17.09.2014 //MO 282-289/815, 26.09.2014.

2.3 | Protecția tinerilor

Constituția Republicii Moldova consacră un articol protecției copiilor și tinerilor, din care aflăm că tinerii și copiii constituie potențialul uman, viitorul și perspectiva societății. Acest potențial are dreptul la protecție specială, de unde și obligația autorităților de a asigura copiilor și tinerilor condiții pentru o dezvoltare armonioasă.

Aceste prevederi se conțin în art. 50, care, în alin. (2), stipulează: „Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor“. Acest enunț vine, de altfel, în completarea principiului constituțional prevăzut de articolul 49 alin. (2), conform căruia „statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii“.

De asemenea, articolul 50 al Constituției prevede cele mai importante măsuri pe care Statul trebuie să le întreprindă. Astfel, în alin. (3) se stabilește: „Statul acordă alocațiile necesare pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapați. Alte forme de asistență socială pentru copii și tineri se stabilesc prin lege.“, iar în alin. (5) se menționează că „autoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării.“

Totodată, alin. (4) al aceluiași articol enumeră și acțiunile care sînt interzise: „Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală (...)“.

În context internațional, cadrul legal, precum și standardele internaționale și regionale care se referă la protecția tinerilor, sînt, înainte de toate, actele ONU, inclusiv Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, ce prevede, în art. 10 pct. 3, următoarele: „Măsuri speciale de ocrotire și de asistență trebuie luate în favoarea tuturor copiilor și adolescenților, fără nicio discriminare din motive de filiațiune sau din alte motive. Copiii și adolescenții trebuie ocrotiți împotriva exploatării economice și sociale. Folosirea lor la lucrări de natură a dăuna moralității sau sănătății, de a le pune viața în primejdie sau de a dăuna dezvoltării lor normale trebuie sancționată prin lege.“

Statele trebuie, de asemenea, să stabilească limite de vîrstă sub care folosirea muncii salariate a copiilor va fi interzisă și sancționată prin lege“.

La nivel european, Carta socială europeană revizuită stipulează că părțile contractante recunosc ca obiectiv al politicii lor, a cărui realizare o vor urmări prin toate mijloacele utile pe plan național și internațional, atingerea condiți-

ilor specifice pentru asigurarea exercitării efective a drepturilor și principiilor prevăzute de aceasta, și anume faptul că și copiii, și tinerii au dreptul la protecție specială împotriva pericolelor fizice și morale la care sînt expuși.

Astfel, Carta prevede un șir de angajamente ale statului în vederea asigurării exercitării efective a dreptului copiilor și al tinerilor la protecție (art. 7)²²¹, la orientare profesională (art. 9), la protecție socială, juridică și economică (art. 17). Ținînd cont de faptul că legislația națională și internațională definește noțiunea de *tineri* cu privire la toate persoanele începînd de la vîrsta de 16 ani, trebuie să facem trimitere și la art. 17 al Cartei, „Dreptul copiilor și al adolescenților la protecție“. În acest articol, Carta stipulează că, „în vederea asigurării exercitării efective a dreptului copiilor și al adolescenților de a crește într-un mediu favorabil dezvoltării personalității lor și a aptitudinilor lor fizice și mentale, părțile se angajează să ia, fie direct, fie în cooperare cu organizațiile publice sau private, toate măsurile necesare și corespunzătoare, care: 1) a) să asigure copiilor și adolescenților, ținînd seama de drepturile și de obligațiile părinților, îngrijirile, asistența, educația și pregătirea de care au nevoie, în special prin crearea sau menținerea unor instituții ori servicii adecvate și suficiente în acest scop“.

Printre angajamentele cele mai importante ale statului trebuie menționate măsurile de elaborare și adoptare a unui cadru normativ adecvat.

Legea cu privire la tineret nr. 279 din 11.02.1999²²² definește politica de stat în domeniul tineretului și reglementează crearea de condiții sociale, economice și organizatorice pentru dezvoltarea tineretului în interesul persoanei și al societății în ansamblu, stabilește direcțiile prioritare de promovare a politicii de stat în domeniul tineretului în temeiul Constituției și al actelor juridice internaționale la care Republica Moldova este parte.

Subiecți ai acestei legi sînt persoanele de la 16 pînă la 30 de ani, cetățeni ai Republicii Moldova sau cetățeni străini și apatrizi de această vîrstă, domiciliați în Moldova, familiile tinere²²³, precum și organizațiile și mișcările de tineret.

²²¹ Potrivit articolului 2 din Legea pentru ratificarea parțială a Cartei sociale europene revizuite nr. 484 din 28.09.2001, Republica Moldova se declară legată prin prevederile art. 1, 2, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 16, 17, 20, 21, 24, 26, 28, 29, precum și, parțial, prin prevederile art. 3 (paragrafele 1-3), art. 4 (paragrafele 3-5), art. 7 (paragrafele 1-4, 7-10), art. 13 (paragrafele 1-3), art. 15 (paragrafele 1, 2), art. 18 (paragrafele 3, 4), art. 19 (paragrafele 7, 8), și art. 27 (paragraful 2).

²²² Legea cu privire la tineret nr. 279 din 11.02.99//MO 39-41/169, 22.04.1999.

²²³ *Familie tînără* – cuplu, format prin căsătorie, în care nici unul dintre soți nu a atins vîrsta de 30 de ani; familie formată dintr-un singur părinte de pînă la 30 de ani și copil (copii).

În conformitate cu prevederile din legea nominalizată, autoritățile publice vor elabora și vor implementa programe speciale, cu caracter național și local, de susținere a activității economice a tineretului.

Autoritățile administrației publice locale promovează în teritoriu politica de stat în domeniul tineretului prin: crearea de structuri responsabile pentru lucrul cu tineretul, care activează în bază de regulament, coordonat cu organul central de specialitate în domeniul tineretului; crearea de consilii teritoriale pentru problemele tineretului și coordonarea activității lor; colaborarea cu asociațiile locale de tineret, cu filialele organizațiilor naționale și internaționale din teritoriu.

Printre principalele structuri specializate, vom menționa serviciul social pentru tineri – instituție specială prestatoare de servicii informaționale și de consultanță, de asistență socială pentru tineri, precum și de acordare a sprijinului în vederea integrării sociale a tinerilor veniți din penitenciare și din instituțiile de învățământ special²²⁴. De asemenea, autoritățile administrației publice centrale și locale trebuie să înființeze centre de tineret, menite să ofere tinerilor oportunități de recreare activă după programe speciale²²⁵.

În funcțiile din instituțiile de lucru cu tineretul, inclusiv în funcțiile de conducere, sînt promovate, prin concurs, persoane cu studii superioare și cu pregătire profesională corespunzătoare: pedagogi, medici, lucrători sociali, juriști, psihologi, sociologi.

Susținerea asociațiilor de tineret este o prerogativă a statului, care se manifestă, în special prin: acordarea de spații, de utilaj și de alte bunuri pentru diferitele activități; aplicarea în relațiile cu aceste asociații a principiului prioritar în finanțarea programelor pentru tineret; antrenarea în procesul emiterii deciziilor în politica națională și locală privitoare la tineret etc.²²⁶

În acest context, trebuie menționate și măsurile de stimulare a voluntariatului prevăzute în Legea voluntariatului²²⁷. Așadar, voluntariatul va fi considerat vechime în muncă dacă voluntarul a activat în același domeniu cu specialitatea deținută, fapt confirmat prin carnetul de voluntar, certificatul nominal și contractul de voluntariat.

Documentul strategic național în domeniul tineretului îl constituie Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și Planul de acțiuni

²²⁴ Art. 13 din Legea cu privire la tineret nr. 279 din 11.02.1999.

²²⁵ Art. 15 din Legea cu privire la tineret nr. 279 din 11.02.1999.

²²⁶ Art. 17 din Legea cu privire la tineret nr. 279 din 11.02.1999.

²²⁷ Art. 14 din Legea voluntariatului nr. 121 din 18.06.2010 //MO 179-181/608, 24.09.2010.

privind implementarea acesteia.²²⁸ Direcțiile prioritare de intervenție identificate în acest document sînt: participarea tinerilor, serviciile pentru tineri, oportunitățile economice pentru tineri, consolidarea sectorului de tineret.

Tinerii specialiști cu studii medicale și farmaceutice plasați în câmpul muncii în mediul rural beneficiază de facilități în temeiul HG nr. 1345 din 30.11.2007.²²⁹

De asemenea, tinerii specialiști cu studii superioare și postuniversitare de rezidențiat, repartizați și angajați în câmpul muncii în instituțiile publice (bugetare) din sate (comune) beneficiază de locuință gratuită în temeiul HG nr. 1259 din 12.11.2008.²³⁰ Astfel, în temeiul demersului angajatorului, autoritățile administrației publice locale acordă tînărului specialist locuință gratuită.

În scopul ameliorării situației pe piața forței de muncă, promovării politicilor active, atingerii unei ocupări cît mai depline și reducerii șomajului, îmbunătățirii calității și creșterii productivității muncii, consolidării coeziunii și incluziunii sociale, îndeosebi prin combaterea oricăror forme de discriminare pe piața muncii, a fost aprobată Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015.²³¹ Prin acest document strategic, se recomandă autorităților administrației publice locale să elaboreze anual planuri de acțiuni teritoriale de ocupare a forței de muncă cu indicarea măsurilor concrete ce urmează a fi efectuate, a termenelor și responsabililor de re-

²²⁸ HG cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia nr. 1006 din 10.12.2014 //MO 400-403/1109, 31.12.2014.

²²⁹ HG cu privire la acordarea facilităților tinerilor specialiști cu studii medicale și farmaceutice nr. 1345 din 30.11.2007 stabilește o compensație pentru închirierea locuinței sau locuință gratuită acordată de autoritatea administrației publice locale și o indemnizație unică în mărime de 30 de mii de lei pentru medici și farmaciști și de 24 de mii de lei pentru personalul medical și farmaceutic mediu, care se achită cîte 7,5 mii de lei, respectiv, cîte 6 mii de lei, după expirarea primei luni și, ulterior, la finele fiecărui an de activitate.

De asemenea, este prevăzută și compensarea lunară a cheltuielilor pentru 30 kW de energie electrică și compensarea anuală a costului unui metru cub de lemne și al unei tone de cărbuni, inclusiv în cazul încălzirii cu gaze.

²³⁰ Punctul 5 din HG cu privire la asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști cu studii superioare și postuniversitare de rezidențiat, repartizați și angajați în câmpul muncii în instituțiile publice (bugetare) din sate (comune) nr. 1259 din 12.11.2008 prevede:

De locuință gratuită beneficiază următoarele categorii de tineri specialiști: cadrele didactice; medicii și farmaciștii; asistenții sociali; specialiștii din domeniul culturii.

²³¹ HG pentru aprobarea Strategiei naționale privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015 nr. 605 din 31.05.2007 //MO 82-85/660, 15.06.2007.

alizare a acestor acțiuni, precum și să întreprindă măsuri eficiente în vederea realizării integrale a obiectivelor Strategiei.

De asemenea, autoritățile administrației publice care desfășoară activități pentru tineret vor elabora anual un plan de acțiuni în domeniul vizat, în limita alocațiilor bugetare prevăzute pe anul respectiv. Autoritățile respective vor organiza concursuri în conformitate cu metodologia-cadru privind finanțarea programelor și/sau proiectelor pentru tineret, elaborată de autoritatea publică centrală în domeniul tineretului. Astfel, autoritățile administrației publice centrale și locale, în limita alocațiilor bugetare aprobate, pot asigura pînă la 80% din finanțarea programelor și/sau proiectelor pentru tineret²³².

2.4 | Protecția persoanelor cu dizabilități

Persoanele cu dizabilități sînt o categorie de populație cu un statut evident dezavantajat față de alte categorii de persoane, necesitînd crearea unor condiții speciale pentru integrarea lor în societate.

Obligațiile statului privind asigurarea unui minim de protecție socială pentru această categorie de populație sînt reflectate în cuprinsul art. 51 din Constituția Republicii Moldova, intitulat „Protecția persoanelor handicapate“, după cum urmează:

- „(1) Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățămînt, de instruire și de integrare socială.
- (2) Nimeni nu poate fi supus niciunui tratament medical forțat, decît în cazurile prevăzute de lege.“

Standardele internaționale de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități se bazează pe principiul comun pentru întregul sistem de protecție a drepturilor omului – cel al universalității drepturilor omului și al interzicerii discriminării.

Recunoscînd faptul că dizabilitatea rezultă din interacțiunea dintre persoanele cu dizabilități și barierele ce țin de atitudine și de mediul înconjurător, care împiedică participarea lor deplină și eficientă la viața socială în condiții egale cu alți cetățeni, Adunarea Generală a ONU a adoptat, pe 13 decembrie

²³² HG privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret nr. 1213 din 27.12.2010 //MO 18-21a/60, 03.02.2011.

2006, Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități²³³. Această Convenție este recunoscută drept primul instrument juridic obligatoriu care vizează direct drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități, oferind un nivel de protecție fără precedent și stabilind standarde universale minime de acțiune, precum și pași concreți care ar asigura incluziunea persoanelor cu dizabilități în toate domeniile de activitate.

Subiectul protecției drepturilor acestei categorii de persoane a fost abordat și pînă la adoptarea Convenției menționate mai sus.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) reprezintă baza normativă care a condus la formularea standardelor privind drepturile persoanelor cu dizabilități. În special art. 7 garantează egalitatea în fața legii și protejarea, în mod egal, a tuturor oamenilor, fără nicio discriminare. Există și alte documente care reglementează drepturile persoanelor cu dizabilități: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966), Declarația privind drepturile persoanelor cu dizabilități (1975). Această declarație este primul document internațional care a încercat să definească termenul de „dizabilitate“.

Programul Global de Acțiuni cu privire la persoanele cu dizabilități (1982)²³⁴ promovează participarea deplină și egalitatea persoanelor cu dizabilități în viața socială. Astfel, anii 1983-1992 a fost proclamat drept „Deceniul persoanelor cu dizabilități“, statele fiind încurajate să implementeze programul respectiv.

Regulile standard privind egalizarea șanselor pentru persoanele cu dizabilități (1993) au fost adoptate de Adunarea Generală în urma Decadei Persoanelor cu Dizabilități. Regulile respective nu reprezintă un document obligatoriu pentru statele membre, însă au fost considerate drept cele mai importante standarde ale drepturilor omului pentru persoanele cu dizabilități pînă la adoptarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

La nivel european nu a fost adoptat niciun tratat privind drepturile persoanelor cu dizabilități, dar au fost semnate tratate ce garantează protecția drepturilor tuturor persoanelor, inclusiv a persoanelor cu dizabilități: CEDO (1950), care prevede, în art. 14, interzicerea discriminării, Carta socială europeană (1961) și Carta socială europeană revizuită (1996).

²³³ Republica Moldova a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități prin Legea nr. 166 din 09.07.2010//*MO nr.126-128/428*, 23.07.2010.

²³⁴ Programul de Acțiuni adoptat prin Rezoluția Adunării Generale 37/53 din 03.12.1982.

La nivel național, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012 este legea-cadru care reglementează drepturile persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garanțării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, avînd ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Această lege stabilește un cadru general de garanții și servicii sociale în conformitate cu standardele internaționale privind incluziunea socială a acestei categorii de persoane. În linii generale, legea prevede asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, în egală măsură cu alți cetățeni, la protecție socială, asistență medicală, reabilitare, educație, muncă, viață publică, mediul fizic, transport, tehnologii și sisteme informaționale, de comunicare și la alte utilități și servicii la care are acces publicul larg.

Autoritățile responsabile de incluziunea persoanelor cu dizabilități sînt autorizate prin Legea nr. 60 capitolul VIII din 30.03.2012. Prin urmare, **Consiliul național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități** este organul colegial consultativ, instituit cu scopul de a monitoriza implementarea și promovarea politicii de stat în domeniu în conformitate cu prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei este organul central de specialitate al administrației publice abilitat să elaboreze, promoveze și realizeze politica statului în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități, să asigure coordonarea și evaluarea funcționalității sistemului de incluziune socială a acestor persoane. Celelalte autorități ale administrației publice centrale sînt responsabile de incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități în limita competențelor lor funcționale.

Autoritățile administrației publice locale, în colaborare cu reprezentanții societății civile, realizează politica de asistență socială a persoanelor cu dizabilități și asigură aplicarea legislației la nivel teritorial. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități este asigurată de către autoritățile administrației publice locale prin intermediul structurilor sale (secțiile/direcțiile Asistență Socială și Protecție a Familiei, de învățămînt, cultură, sport).

În conformitate cu prevederile acestei Legi, autoritățile administrației publice locale sînt responsabile de analizarea și evaluarea problemelor sociale ale persoanelor cu dizabilități pe teritoriul arondat, aprobarea și dezvoltarea programelor locale de asistență socială pentru această categorie de persoane, precum și controlul asupra realizării acestora, înființarea serviciilor sociale primare și specializate cu asigurarea resurselor umane, materiale și financiare

necesare pentru buna lor funcționare, stabilirea de facilități suplimentare pentru persoanele cu dizabilități privind accesul la serviciile medicale, sociale, comerciale, de transport, de telecomunicații și la alte tipuri de servicii sociale²³⁵.

Un capitol separat din Legea nr. 60 vizează măsurile care urmează a fi întreprinse de autorități în scopul asigurării unei vieți independente persoanelor cu dizabilități/principiului accesibilității.²³⁶ În acest sens trebuie amintit și Planul de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială,²³⁷ care conține acțiuni concrete pe termen scurt²³⁸, și indicatori bine determinați, fiind indicate și autoritățile responsabile de aceste acțiuni.

Ca urmare a ratificării Convenției ONU, au fost adoptate un șir de acte normative privind dezvoltarea de noi servicii sociale în scopul depășirii situațiilor de dificultate, precum și pentru prevenirea marginalizării și excluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități. În acest context, menționăm responsabilitatea autorităților publice locale pentru instituirea următoarelor servicii sociale: „**Locuință protejată**“ – în scopul creării condițiilor pentru dezvoltarea deprinderilor necesare pentru o viață autonomă, pentru integrarea socială și profesională în comunitate a persoanelor cu dizabilități mintale²³⁹; „**Casă comunitară**“ – destinat persoanelor cu dizabilități mintale, care necesită asigurarea continuă a condițiilor minime de existență, protecție, îngrijire și asistență, pentru a se dezvolta și include în comunitate²⁴⁰; „**Echipă mobilă**“ – destinat persoanelor cu dizabilități, care oferă asistență socială și suport la domiciliul beneficiarilor, în baza nevoilor identificate ale acestora, precum și acordarea serviciilor de consiliere și suport persoanelor implicate în

²³⁵ Art. 56 din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012 //MO 155-159/508, 27.07.2012.

²³⁶ Capitolul III. Accesibilitatea. Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012.

²³⁷ HG nr. 599 din 13.08.2013 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială//MO 182-185/701, 23.08.2013.

²³⁸ Conform Planului de acțiuni aprobat prin HG nr. 599, autoritățile administrației publice locale urmau să elaboreze și aprobe planuri de acțiuni la nivel local privind adaptarea clădirilor la necesitățile persoanelor cu dizabilități, cu prevederea finanțării acțiunilor din bugetele unităților administrativ-teritoriale, proprietarilor de clădiri etc. (acțiunea nr. 2) pînă în decembrie 2013.

²³⁹ HG nr. 711 din 09.08.2010 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Locuință protejată“ și a Standardelor minime de calitate.

²⁴⁰ HG nr. 936 din 08.10.2010 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea serviciului social și a standardelor minime de calitate.

procesul de incluziune a acestora²⁴¹; „**Asistență personală**“ – în scopul oferirii de asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate (în domeniile: protecție socială, muncă, asistență medicală, instructiv-educativ, informațional, acces la infrastructură etc.)²⁴²; „**Respiro**“ – în scopul oferirii de asistență socială, suport, îngrijire și supraveghere 24 de ore a persoanelor cu dizabilități severe, în cadrul unor centre specializate sau altor tipuri de servicii sociale, pentru ca familiile, rudele sau alte persoane care le îngrijesc să poată beneficia de un repaus de maximum 30 de zile pe an²⁴³; „**Plasament familial pentru adulți**“ – în scopul îmbunătățirii calității vieții beneficiarilor prin oferirea de sprijin și protecție pe perioada prestării serviciului, în vederea creșterii gradului de autonomie personală, de prevenire a instituționalizării/deinstituționalizării și incluziunea socială a acestora²⁴⁴.

Determinarea dizabilității și a capacității de muncă a persoanei și întocmirea programului individual de reabilitare și incluziune socială se realizează de Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau de structurile sale teritoriale²⁴⁵.

Respectarea prevederilor Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către autoritățile publice centrale și locale, de către instituții și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, de către asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelele este monitorizată de societatea civilă și de Avocatul Poporului (Ombudsmanul).

Dreptul la recunoașterea egală în fața legii²⁴⁶ prevede: capacitatea juridică este un atribut universal, care aparține tuturor persoanelor în virtutea umanității lor și se aplică și persoanelor cu dizabilități în condiții de egalitate cu ceilalți. Articolul 12 stabilește o prezumție permanentă prin care toate persoanele cu dizabilități au capacitate juridică deplină. Datorită prejudecăților,

²⁴¹ HG nr. 722 din 22 septembrie 2011 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă“.

²⁴² HG nr. 314 din 23.05.2012 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală“ și a Standardelor minime de calitate.

²⁴³ HG nr. 413 din 14.06.2012 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Respiro“ și a Standardelor minime de calitate.

²⁴⁴ HG nr. 75 din 03.02.2014 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Plasament familial pentru adulți“ și a Standardelor minime de calitate.

²⁴⁵ HG nr. 65 din 23.01.2013 cu privire la determinarea dizabilității și capacității de muncă.

²⁴⁶ Articolul 12 din Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.

capacitatea juridică a mai multor grupuri de persoane cu dizabilități de-a lungul istoriei a fost negată.

Capacitatea juridică este indispensabilă pentru exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale. În particular, Comitetul ONU pentru persoanele cu dizabilități accentuează că, în vederea realizării depline a recunoașterii egale a capacității juridice în toate aspectele vieții, este important să se recunoască capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități în viața publică și politică. Acest lucru se explică astfel: capacitatea persoanei care ia decizia nu poate fi utilizată pentru a justifica orice excludere a persoanelor cu dizabilități de la exercitarea drepturilor politice, inclusiv dreptul la vot, dreptul de a candida.

2.5 | Dreptul la învățătură

Dreptul la învățătură este un drept complex prin conținutul său și prin numărul mare de subiecte implicate în realizarea lui. Este de remarcat nu numai multitudinea de componente ale conținutului acestui drept, dar și specificul juridic ce rezultă din îmbinarea libertății cu obligația, deoarece dreptul la învățătură este, în același timp, o îndatorire. Aceasta explică obligativitatea unor forme de învățământ (învățământul general obligatoriu). Dreptul la învățătură, ca drept fundamental, urmează să fie asigurat în așa mod încât să ofere tuturor persoanelor șanse egale, ceea ce implică neadmiterea discriminărilor și privilegiilor. Dreptul la învățătură este garantat de Constituția Republicii Moldova prin prevederile articolului 35, care stipulează că:

- „(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.
- (2) Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor.
- (3) Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele.
- (4) Învățământul de stat este gratuit.
- (5) Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.
- (6) Instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.
- (7) Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.
- (8) Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.
- (9) Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților.”

Dreptul la învățătură (la educație) este protejat și de prevederile Convenției ONU privind drepturile copilului, precum și de Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățămîntului. Potrivit articolului 13 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, statele-părți recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Prin prevederile aceluiași articol al Pactului, sînt reglementate condițiile ce trebuie respectate de statele-părți în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept, precum și angajamentul statelor părți de a respecta libertatea părinților și, atunci cînd este cazul, a tutorilor legali de a alege pentru copiii lor alte instituții de învățămînt decît cele ale autorităților publice, dar conforme cu normele minimale pe care le poate prescrie sau aproba statul în materie de educație, și de a asigura educația religioasă și morală a copiilor în conformitate cu propriile lor convingeri.

La nivel național, cadrul juridic al raporturilor privind proiectarea, organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului de educație este stabilit de Codul educației, adoptat la 17 iulie 2014.

Dreptul la învățătură trebuie asigurat de stat prin organizarea învățămîntului și, în acest sens, articolul 35 alin. (1) din Constituție determină principalele forme ale instruirii: învățămîntul general obligatoriu, învățămîntul liceal, învățămîntul profesional, învățămîntul superior, alte forme de instruire și de perfecționare. Conform articolului 20 din Codul educației, **învățămîntul general** cuprinde:

- educația timpurie (grupele antepreșcolare pentru copiii cu vîrsta de la 0 la 3 ani, grupele preșcolare pentru copiii cu vîrsta de la 3 la 6 (7) ani, inclusiv grupele pregătitoare);
- învățămîntul primar (clasele I-IV);
- învățămîntul gimnazial (clasele V-IX);
- învățămîntul liceal (clasele X-XII (XIII));
- învățămîntul special, învățămîntul extrașcolar, alternativele educaționale.

Potrivit Codului educației, învățămîntul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățămîntul preșcolar și se finalizează cu învățămîntul liceal sau învățămîntul profesional tehnic secundar și postsecundar. Obligativitatea frecventării învățămîntului obligatoriu încetează la vîrsta de 18 ani. Responsabilitatea școlarizării obligatorii a copiilor cu vîrsta de pînă la 16 ani revine părinților sau altor reprezentanți legali și autorităților administrației publice locale de nivelurile întîi și al doilea.

Învățămîntul pentru copiii și elevii cu cerințe educaționale speciale este parte integrantă a sistemului de învățămînt și are drept scop educarea, rea-

bilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și interacțiune, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale.

Învățământul pentru copiii și elevii cu cerințe educaționale speciale este gratuit, se organizează în instituțiile de învățământ general, inclusiv în instituțiile de învățământ special, sau prin învățământ la domiciliu. Statul trebuie să asigure incluziunea copiilor și elevilor cu cerințe educaționale speciale prin abordarea individualizată, determinarea formei de incluziune, examinarea și/sau reexaminarea complexă a copilului sau elevului cu cerințe educaționale speciale, realizate în baza unei metodologii care trebuie să fie aprobată de Ministerul Educației, de către structurile abilitate constituite la nivel central și local. Instituțiile de învățământ general în care sînt înscriși copiii sau elevii cu cerințe educaționale speciale și instituțiile de învățământ special sînt chemate să colaboreze cu instituțiile de protecție socială. Instituțiile de învățământ special și instituțiile de învățământ general, deopotrivă cu autoritățile publice responsabile, trebuie să asigure condiții de ordin ambiental și să ofere servicii educaționale în funcție de necesitățile individuale ale copiilor și elevilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv prin facilitarea învățării alfabetului Braille, limbajului mimico-gestual, formelor alternative de scriere, de comunicare, de orientare și a aptitudinilor de mobilitate. În instituțiile de învățământ general trebuie să activeze cadre didactice de sprijin abilitate pentru incluziunea copiilor și elevilor cu cerințe educaționale speciale.

Învățământul special se realizează în instituții de învățământ special cu sau fără servicii rezidențiale și în instituții de învățământ alternative care acordă asistență recuperatorie copiilor și elevilor cu deficiențe senzoriale și alte deficiențe, inclusiv celor integrați în învățământul general. Instruirea la domiciliu trebuie să fie organizată pe o perioadă de timp determinată pentru copiii și elevii care, din cauza problemelor de sănătate sau a unei dizabilități, sînt lipsiți temporar de posibilitatea de a se deplasa. Modul de desfășurare a instruirii la domiciliu trebuie să fie stabilit de Ministerul Educației, prin coordonare cu Ministerul Sănătății.

Sistemul de învățământ profesional tehnic include ansamblul instituțiilor de învățământ care oferă programe de formare profesională și recalificare a muncitorilor, a maiștrilor, tehnicienilor și altor categorii de specialiști. Învățământul profesional tehnic se finanțează din bugetul de stat, din taxele de studii achitate de către persoanele fizice și juridice interesate, din alte surse legal constituite. Instituțiile de învățământ profesional tehnic sînt subordonate Ministerului Educației și, după caz, organelor centrale de resort.

Învățământul superior are drept misiune crearea, păstrarea și diseminarea cunoașterii la cel mai înalt nivel de excelență, formarea specialiștilor de înaltă calificare competitivi pe piața națională și internațională a muncii, crearea oportunităților de formare profesională pe parcursul întregii vieți, păstrarea, dezvoltarea și promovarea valorilor naționale cultural-istorice în contextul diversității culturale.

Învățământul superior se realizează pe două filiere – academică și profesională avansată – și este structurat pe trei cicluri: ciclul I – studii superioare de licență; ciclul II – studii superioare de master; ciclul III – studii superioare de doctorat. Acest tip de învățământ este organizat în universități, academii de studii, institute, școli superioare, școli de înalte studii ș.a.

În învățământul superior, managementul se realizează pe două niveluri: la nivel național – de către Ministerul Educației și la nivel instituțional – de către structurile de conducere și administrative ale instituțiilor de învățământ superior. Managementul învățământului superior se axează pe câteva principii: a) principiul autonomiei universitare și libertății academice; b) principiul responsabilității publice; c) principiul conducerii strategice; d) principiul gestionării eficiente și transparente.

Autonomia universitară constă în dreptul comunității universitare de organizare și autogestionare, de exercitare a libertăților academice fără niciun fel de ingerințe ideologice, politice sau religioase, de asumare a unui ansamblu de competențe și obligații în concordanță cu politicile și strategiile naționale ale dezvoltării învățământului superior. Autonomia universitară vizează domeniile conducerii, structurării și funcționării instituției, activității didactice și de cercetare științifică, administrării și finanțării.

Asigurarea calității în învățământul superior se realizează printr-un ansamblu de acțiuni de dezvoltare a capacității instituționale de elaborare, planificare și implementare de programe de studii, prin care se formează și se consolidează încrederea beneficiarilor că instituția ofertantă de educație satisface și îmbunătățește standardele de calitate în conformitate cu misiunea asumată de aceasta. Managementul calității în învățământul superior este asigurat la nivel național – de Ministerul Educației și de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional, iar la nivel instituțional – de structuri interne de asigurare a calității.

În funcție de tipul de proprietate, instituțiile de învățământ se clasifică în *instituții de învățământ publice* și *instituții de învățământ private*. Instituțiile de învățământ private de toate nivelurile pot fi înființate, reorganizate și lichidate în modul prevăzut de legislația civilă și de Codul educației, iar instituțiile de

învățămînt private acreditate sînt parte componentă a sistemului național de învățămînt și își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile Codului educației.

În Republica Moldova, învățămîntul de stat este laic. Învățămîntul moral-religios în școlile de stat de toate gradele este opțional și facultativ, condiție obligatorie generată de necesitatea respectării credinței și dreptului părinților și tutorilor de a asigura educația copiilor minori, potrivit propriilor convingeri. Întru realizarea libertății conștiinței, statul trebuie să păstreze o poziție de neutralitate față de religii. Aceasta nu înseamnă că este interzisă predarea religiei în instituțiile de învățămînt, este vorba doar de principiul conform căruia statul nu favorizează în mod special niciuna dintre religii. Statul asigură libertatea învățămîntului moral-religios și teologic în interiorul cultelor. Astfel, Legea privind cultele religioase și părțile ei componente nr. 125 din 11.05.2007²⁴⁷ oferă cultelor libertatea de a-și organiza învățămîntul pentru pregătirea propriului personal. Cultele religioase pot înființa instituții teologice de orice grad, cu statut distinct sau cu statut de extensiune a unor instituții de profil din țară și de peste hotare. Aceste instituții, la cererea fondatorilor, pot fi supuse licențierii sau acreditării de stat. În acest context, seminariștii și studenții teologi beneficiază de toate drepturile și înlesnirile prevăzute pentru elevii și studenții din învățămîntul de stat.

Sistemul de învățămînt este administrat de Guvern, Ministerul Educației și de autoritățile administrației publice locale. Astfel, Guvernul aprobă politicile de stat în domeniul educației, organizează elaborarea proiectelor de acte legislative în domeniul educației, adoptă acte normative privind executarea prevederilor legislației în domeniul educației și asigurarea priorității educației, aprobă structura și efectivul-limită ale Ministerului Educației, precum și regulamentul de organizare și funcționare al acestuia, monitorizează activitatea Ministerului Educației, aprobă planul (comanda de stat) de pregătire a cadrelor de specialitate cu finanțare de la bugetul de stat, pe meserii, specialități și domenii generale de studiu, în instituțiile de învățămînt profesional tehnic și superior, aprobă normativele de timp și de cheltuieli pentru organizarea și desfășurarea examenelor de absolvire în învățămîntul gimnazial și liceal și pentru organizarea și desfășurarea evaluării finale în învățămîntul primar.

Managementul sistemului de învățămînt se realizează la trei niveluri: național, local și instituțional. Competențele manageriale în sectorul educațional se stabilesc după cum urmează: ale organelor centrale – prin Codul

²⁴⁷ Art. 32 din Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125 din 11.05.2007.

educației al Republicii Moldova; ale organelor locale – prin deciziile autorităților administrației publice locale, adoptate în condițiile Codului educației; ale structurilor instituționale – prin carta universitară și regulamentele instituționale, aprobate în condițiile legii. Organele locale de specialitate în domeniul învățământului se creează de autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea în forma organizatorică de subdiviziuni interioare, subordonate consiliilor raionale/municipale. În UTA Găgăuzia aceste organe se creează de Adunarea Populară și se subordonează acesteia. Consiliile raionale/municipale (în UTA Găgăuzia – Adunarea Populară) trebuie să stabilească titulatura, structura și regulamentele de funcționare ale organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, în baza structurii-tip și a regulamentului-tip care se aprobă de Guvern.

Atribuțiile Ministerului Educației, organul central al administrației publice în domeniul învățământului, sînt specificate în art. 140 din Codul educației și constau, în special, în elaborarea și promovarea politicii de stat în domeniul educației și cercetării din învățământul superior. Pentru exercitarea atribuțiilor în sfera de competență, Ministerul Educației poate constitui consilii, comisii, grupuri de experți și alte organe consultative.

La nivel local, competențele în domeniul educației sînt împărțite între autoritățile publice locale de nivelul al doilea²⁴⁸ și autoritățile publice locale de nivelul întâi²⁴⁹.

Atribuțiile autorităților administrației publice locale în domeniul educației sînt enumerate în art. 141 și 142 din Codul educației. În principal, atribuțiile autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea țin de supravegherea respectării legislației în domeniul educației în teritoriul administrat, asigurarea funcționării eficiente a rețelei instituțiilor de învățămînt general ai căror fondatori sînt, asigurarea școlarizării copiilor cu vîrsta cuprinsă între 6(7)–18 ani, adoptarea deciziilor privind optimizarea și dezvoltarea rețelei instituțiilor de învățămînt din teritoriul administrat, monitorizarea activității instituțiilor de învățămînt private din teritoriul administrat, asigurarea

²⁴⁸ *Autorități ale administrației publice locale de nivelul al doilea* – autorități publice, luate în ansamblu, care sînt constituite și activează pe teritoriul raionului, municipiului Chișinău, municipiului Bălți, unității teritoriale autonome cu statut juridic special, pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației unității administrativ-teritoriale respective (art. 1 din Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006).

²⁴⁹ *Autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi* – autorități publice, luate în ansamblu, care sînt constituite și activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului) pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale (art. 1 din Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006).

transportării gratuite a elevilor și cadrelor didactice la și de la instituțiile de învățământ în localitățile rurale pe distanțe ce depășesc 2 km, contribuirea la plasarea în câmpul muncii a absolvenților.

Sursa prioritară de finanțare a sistemului de învățământ public o constituie transferurile cu destinație specială de la bugetul de stat la bugetele locale, pentru instituțiile de educație antepreșcolară și preșcolară, de învățământ primar, gimnazial, liceal și extrașcolar; alocațiile de la bugetul de stat, pentru instituțiile de învățământ profesional tehnic, superior și alte instituții de învățământ subordonate Ministerului Educației; alte alocații de la stat și de la unitățile administrativ-teritoriale, destinate educației.

Instituțiile de învățământ general private acreditate pot beneficia de sprijin din partea statului în modul stabilit de Guvern.

Finanțarea învățământului extrașcolar se face și din bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și ale UTA Găgăuzia, din taxele de studii, sponsorizări, donații și din alte surse legale.

Instituțiile de învățământ pot beneficia și de alte surse de finanțare, și anume: venituri provenite din prestarea contra plată a unor servicii educaționale, precum și din activitatea de cercetare și de transfer tehnologic, în condițiile legii; venituri provenite din comercializarea articolelor confecționate în procesul de studii (în gospodării didactice, ateliere experimentale etc.), precum și din darea în locațiune/arendă a spațiilor, echipamentelor, terenurilor și a altor bunuri proprietate publică sau privată; granturi, sponsorizări și donații și alte surse legale.

Totodată, statul garantează finanțarea studiilor superioare pe toată durata acestora în conformitate cu planul de admitere (comanda de stat) aprobat anual de Guvern.

Relațiile dintre instituțiile de învățământ și persoanele fizice sau juridice se reglementează printr-un contract de prestare contra plată a serviciilor educaționale, în care sînt specificate drepturile și obligațiile părților, durata studiilor și mărimea taxei de studii.

Asigurarea cu manuale școlare este gestionată prin intermediul Fondului special pentru manuale, care este o structură cu autonomie financiară din sfera de competență a Ministerului Educației. Modul de funcționare a Fondului special pentru manuale se stabilește de Guvern.

Astfel, statul asigură finanțarea pachetului standard de servicii educaționale pentru învățământul preșcolar, primar, gimnazial și liceal, indiferent de tipul de proprietate a instituției de învățământ. Pachetul standard de servicii educaționale pentru învățământul general se aprobă de Guvern.

Finanțarea de bază a învățământului general se face după principiul „banul urmează elevul“, conform căruia resursele alocate pentru un elev sau un copil se transferă la instituția de învățământ în care acesta învață. Învățământul profesional tehnic și învățământul superior se finanțează din bugetul de stat în limita planului de admitere aprobat anual de Guvern.

Cetățenii Republicii Moldova au drepturi egale de acces la educație și formare profesională inițială și continuă prin sistemul național de învățământ. Cetățenii altor state, precum și apatrizii au acces la educație prin sistemul național de învățământ, în condițiile stabilite de Codul educației.

CtEDO a examinat o singură cerere privind pretinsa încălcare a dreptului la educație în contextul închiderii școlilor cu predare în limba moldovenească din regiunea transnistreană (*Cauza Catan și alții contra Moldovei, hotărîrea din 19 octombrie 2012*). Curtea a constatat că Republica Moldova și-a onorat obligațiile sale pozitive, luînd toate măsurile pentru a-i sprijini pe reclamanți. În special, în urma rechiziționării sediilor școlilor de către autoritățile „RMN“, Guvernul RM a suportat toate cheltuielile legate de arendarea și reparația noilor sedii, procurarea echipamentului, plata salariilor personalului și de transport, astfel permițînd școlilor să-și continue activitatea și copiilor să continue să învețe în limba moldovenească, chiar dacă în condiții greu de numit ideale. În aceste circumstanțe, Curtea a hotărît în unanimitate că nu a avut loc o violare a articolului 2 al protocolului nr. 1 la Convenție în privința Republicii Moldova.

2.6 | Dreptul la ocrotirea sănătății

Legislația ce guvernează ocrotirea sănătății se fundamentează pe o normă constituțională, pe care o regăsim în art. 36 al Constituției Republicii Moldova:

- „(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.
- (2) Minimul asigurării medicale oferite de stat este gratuit.
- (3) Structura sistemului național de ocrotire a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice.“

Acest drept constituțional valorifică, la rîndul său, dispozițiile unor acte internaționale în materie de sănătate. Pentru prima dată, în anul 1946, Constituția Organizației Mondiale a Sănătății, în preambulul său, a proclamat : „*O stare perfectă de sănătate pe care poate să o atingă un om constituie un drept fundamental al oricărei ființe umane, indiferent de rasă, religie, vederi politice, situație economică sau socială*“. Ulterior, dreptul la sănătate a fost înscris în numeroase acte internaționale. Astfel, articolul 25 alin. 1 din Declara-

ția Universală a Drepturilor Omului prevede că orice persoană are dreptul la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, la îngrijire medicală și la serviciile sociale necesare. Pactul internațional cu privire la drepturile economice sociale și culturale consacră, în art. 12, dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge, în baza următoarelor măsuri: scăderea mortalității nou-născuților și a mortalității infantile, precum și dezvoltarea sănătoasă a copilului; îmbunătățirea tuturor aspectelor igienei mediului și ale igienei industriale; profilaxia și tratamentul maladiilor epidemice, endemice, profesionale ș.a., precum și lupta împotriva unor maladii; crearea de condiții care să asigure tuturor servicii medicale și un ajutor medical în caz de boală.

Din normele internaționale rezultă câteva caracteristici ale dreptului la ocrotirea sănătății: este un drept individual și un drept colectiv; statul, autoritățile statale, persoanele private și oricare cetățean au obligații negative (de abstențiune) și obligații pozitive (de acțiune); dreptul la ocrotirea sănătății se află în interconexune cu alte drepturi fundamentale.

Aceste stipulări pun piatra de temelie a întregului sistem de legi ce urmează să reglementeze domeniul în cauză: Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995, Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005, Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27.10.2005, Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585 din 27.02.1998, Legea privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16.12.1997, Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice nr. 10 din 03.02.2009, Legea privind sănătatea reptoducerii nr. 138 din 15.06.2012, Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nr. 23 din 16.02.2007 ș.a. Așadar, statul, fără echivoc, direct și necondiționat, își asumă responsabilitatea pentru ocrotirea sănătății cetățenilor săi, care, la rîndul lor, pot cere de la stat realizarea acestui drept.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut, privind dreptul la ocrotirea sănătății: dreptul persoanei la asistență medicală include dreptul de a alege sau de a schimba medicul și instituția medico-sanitară, precum și dreptul de a primi asistență adecvată și de calitate; acest drept este asigurat prin păstrarea fondului genetic al țării, prin crearea condițiilor de viață și de muncă, prin garantarea unei asistențe medicale calificate, acordate în corespundere cu exigențele medicinei moderne, precum și prin apărarea juridică împotriva prejudiciilor cauzate sănătății; ocrotirea sănătății populației constituie un domeniu de importanță vitală și de interes public deosebit, care obligă statul să ia măsuri pentru asigurarea viabilității, modernizării și dezvoltării

lui; răspunderea pentru garantarea dreptului cetățenilor la ocrotirea sănătății, în ultimă instanță, revine statului.

Dat fiind faptul că Legea ocrotirii sănătății nu conține reglementări referitoare la regulile, mecanismele și principiile de structurare a serviciilor ce acordă asistență medicală, soluțiile respective au fost introduse prin acte subordonate legii. În același timp, Legea ocrotirii sănătății transferă o parte din responsabilitățile statului autorităților publice locale, stabilind în calitate de principii ale sistemului ocrotirii sănătății următoarele: conducerea descentralizată și responsabilitatea autorităților publice locale pentru promovarea politicii statului în domeniu²⁵⁰. Astfel, autorităților administrației publice locale le revin competențe vaste în domeniul asigurării sănătății populației: îndrumarea subdiviziunilor de sănătate de interes local, numirea și eliberarea din funcție a conducătorilor acestora; organizarea educației sanitare a populației, dezvoltării rețelei de instituții medico-sanitare și consolidării bazei lor tehnico-materiale; organizarea controlului asupra salubrității și radiației mediului înconjurător, asupra respectării regulilor sanitare, luarea măsurilor preventive împotriva maladiilor sociale și transmisibile, epidemiilor, epizootiilor, întreprinderea de acțiuni pentru lichidarea acestora; organizarea acordării de asistență medicală populației; aprobarea și asigurarea implementării planurilor strategice locale de dezvoltare a serviciilor de sănătate, a programelor locale de sănătate și, în limitele posibilităților, participarea la consolidarea bazei tehnico-materiale a instituțiilor medico-sanitare, fondate în condițiile legii; luarea măsurilor excepționale pentru asigurarea sănătății și salvarea vieții oamenilor în situații extremale, în perioada de lichidare a urmărilor cataclismelor naturale și antropogene, precum și în procesul de combatere a epidemiilor; exercitarea altor funcții pentru asigurarea sănătății populației.²⁵¹

În Republica Moldova, sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală reprezintă principalul sistem de ocrotire a sănătății populației ce funcționează avînd la bază cîteva principii: unicitatea, egalitatea, solidaritatea, obligativitatea, contributivitatea, repartitia, autonomia.²⁵² Sistemul a fost pus în aplicare în anul 2004, reconstruind principalul mecanism de constituire a fluxurilor financiare.

Sistemul de asigurări medicale obligatorii a schimbat cardinal relația instituțiilor medico-sanitare cu „fondatorii“, oricare ar fi aceștia, sau cu alte

²⁵⁰ Art. 2 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995.

²⁵¹ Art. 6 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995.

²⁵² Art. 5 din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585 din 27.02.1998.

organe de administrare (altele decît fondatorii), deoarece redimensionează raportul de dependență între instituțiile medico-sanitare și organul care are competența să influențeze asupra activității acestora. Asigurarea obligatorie de asistență medicală reprezintă un sistem autonom, garantat de stat, de protecție financiară a populației în domeniul ocrotirii sănătății prin constituirea, pe principii de solidaritate, din contul primelor de asigurare, a unor fonduri bănești destinate pentru acoperirea cheltuielilor de tratare a stărilor condiționate de survenirea evenimentelor asigurate (maladie sau afecțiune). Acest sistem este chemat să ofere cetățenilor Republicii Moldova posibilități egale în obținerea asistenței medicale oportune și calitative. La rîndul lor, cetățenii au obligația de a plăti primele de asigurare obligatorie a asistenței medicale, în caz contrar survenind răspunderea contravențională²⁵³.

Potrivit prevederilor Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, asigurarea obligatorie a persoanelor angajate se face din mijloacele patronilor și ale salariaților. Statul, în persoana Guvernului, asigură din contul mijloacelor bugetului de stat cîteva categorii de persoane neangajate: copiii de vîrstă preșcolară; elevii din învățămîntul primar, gimnazial, liceal și mediu de cultură generală; elevii din învățămîntul secundar profesional; elevii din învățămîntul mediu de specialitate (colegii) cu învățămînt la zi; studenții din învățămîntul superior universitar cu învățămînt la zi, inclusiv cei care își fac studiile peste hotarele țării; rezidenții învățămîntului postuniversitar obligatoriu și doctoranzii la cursuri de zi, inclusiv cei care își fac studiile peste hotarele țării; copiii neîncadrați la învățătură pînă la împlinirea vîrstei de 18 ani; gravidele, parturientele și lăuzele; persoanele cu dizabilități severe, accentuate sau medii; pensionarii; șomerii înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă; persoanele care îngrijesc la domiciliu o persoană cu dizabilitate severă care necesită îngrijire și/sau supraveghere permanentă din partea altei persoane; mame cu patru și mai mulți copii; persoanele din familiile defavorizate care beneficiază de ajutor social conform Legii cu privire la ajutorul social nr. 133 din 13.06.2008; străinii beneficiari ai unei forme de protecție incluși într-un program de integrare, în perioada desfășurării acestuia. Calitatea de asigurat și de plătitor al primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru alte categorii de persoane neangajate o au ele înseși.

Organizarea, desfășurarea și dirijarea procesului de asigurare obligatorie de asistență medicală, controlul calității asistenței medicale acordate și imple-

²⁵³ Art. 266 (2) din CC: „Neplata primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă în termenul stabilit de legislație se sancționează cu amendă de la 25 la 55 de unități convenționale“.

mentarea cadrului normativ aferent asigurărilor de asistență medicală îi revin Companiei Naționale de Asigurări în Medicină. În calitatea sa de asigurător, Compania răspunde material față de persoana asigurată pentru prejudiciile cauzate vieții și sănătății acesteia în urma acordării în mod necalitativ și insuficient a asistenței medicale, contrar prevederilor Programului unic al asigurării obligatorii de asistență medicală. Asigurătorul este obligat să achite serviciile prestate de prestatorii de servicii medicale în modul și în termenele prevăzute în contractele încheiate cu aceștia. Totodată, Compania Națională de Asigurări în Medicină și agențiile sale teritoriale sînt în drept să ceară persoanelor juridice sau fizice, responsabile pentru prejudiciul cauzat sănătății persoanei asigurate, recuperarea cheltuielilor pentru acordarea asistenței medicale în volumul prevăzut de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

Prestatorii de servicii medicale din sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală sînt instituțiile medico-sanitare, organizațiile (instituțiile) specializate în îngrijiri la domiciliu, inclusiv paliative, care au încheiat un contract de acordare a asistenței medicale (de prestare a serviciilor medicale) cu Compania Națională de Asigurări în Medicină sau cu agențiile ei teritoriale²⁵⁴. Prestatorii de servicii medicale răspund²⁵⁵ pentru volumul și calitatea serviciilor medicale prestate, pentru refuzul de a acorda asistență medicală persoanelor asigurate, pentru gestionarea mijloacelor financiare provenite din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală și pentru împiedicarea exercitării de către asigurător a funcțiilor sale de control.

În cadrul sistemului ocrotirii sănătății, populației îi revine o serie de drepturi și obligații, precum: dreptul la asigurarea sănătății, care se garantează fără discriminare; educația sanitară, care presupune implementarea cunoștințelor despre modul de viață sănătos, igiena individuală, alimentația rațională, prevenirea maladiilor, daunelor alcoolului, fumatului, stupefianțelor și substanțelor psihotrope; dreptul la repararea prejudiciului adus sănătății de factori nocivi generați prin încălcarea regimului antiepidemic, regulilor și normelor sanitar-igienice, de protecție a muncii, de circulație rutieră, precum și de acțiunile rău intenționate ale altor persoane; dreptul la diverse tipuri de asistență medicală; dreptul la concedii medicale; liberul consimțămînt pentru intervenții medicale; libera alegere a medicului și a formei de asistență medicală; dreptul la informații despre starea sănătății.

²⁵⁴ Art. 4 (8) din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală.

²⁵⁵ Art. 266¹ din CC; art. 213 din CP.

Realizarea drepturilor sociale ale pacientului la asistență medicală, conform Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, este asigurată prin accesul echitabil la serviciile de sănătate de cea mai înaltă calitate, pe care societatea le poate garanta cu ajutorul resurselor umane, financiare și materiale disponibile. Fiecărui pacient i se asigură accesul nelimitat și înscrierea la un medic de familie, iar dacă este posibil, și dreptul de alegere sau schimbare a acestuia. În acest sens, în cadrul fiecărei unități medico-sanitare sau al organului de conducere a asistenței medicale primare, trebuie să fie afișate listele cu medicii de familie și modul de alegere a acestora în localitatea respectivă. Orice pacient beneficiază de acces gratuit la serviciile de sănătate de urgență, oferite atât prin intermediul medicului de familie, cât și prin structurile instituțiilor medico-sanitare de tip ambulatoriu sau staționar din localitatea unde este domiciliat suferindul.

Toate deciziile cu caracter economic, administrativ sau social care influențează asupra stării de sănătate a populației, la nivel național ori local, trebuie luate ținându-se cont de opinia publică. Pacienții au dreptul colectiv la o formă de reprezentare, la fiecare nivel al sistemului de servicii de sănătate, în luarea deciziilor privind planificarea și reevaluarea serviciilor, inclusiv gama, calitatea și prestarea serviciilor acordate.

Cetățenii, în calitate de pacienți, sau reprezentanții acestora, pot ataca acțiunile prestatorilor de servicii de sănătate ce au condus la lezarea drepturilor lor, precum și acțiunile și/ sau deciziile autorităților publice și ale persoanelor cu funcții de răspundere ce au condus la lezarea drepturilor sociale stabilite de legislație.

Realizarea protecției drepturilor pacientului se asigură pe cale extrajudiciară și judiciară. Astfel, orice persoană care consideră că i-au fost lezate drepturile și interesele legitime, prevăzute de Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, este în drept să se adreseze în instanța judecătorească competentă, conform prevederilor legislației în vigoare. Protecția extrajudiciară a drepturilor pacientului se realizează, după caz, de Ministerul Sănătății, direcțiile teritoriale de sănătate, instituțiile medico-sanitare și farmaceutice, organizațiile de asigurări de sănătate, organizațiile profesionale ale medicilor, asociațiile pacienților, asociațiile obștești pentru protecția consumatorilor de servicii de sănătate sau de alte structuri, create și acreditate în conformitate cu legislația. Fiecare instituție medico-sanitară este obligată să afișeze într-un loc accesibil pentru public informația cu privire la drepturile pacienților, modul și termenele de depunere a petițiilor și sugestiilor. Cererile sau reclamațiile pacienților se examinează în temeiul Legii cu privire la petiții-

onare nr. 190 din 19.07.1994 și al altor acte legislative. Despre rezultatele examinării și decizia luată sînt informați pacientul sau reprezentantul său legal (ruda apropiată) și prestatorul de servicii de sănătate pe a cărui adresă a fost depusă reclamația.

Responsabilitatea pentru încălcarea drepturilor sociale ale pacientului la asistență medicală o poartă autoritățile administrației publice centrale și locale și autoritățile sistemului de sănătate de toate nivelurile, iar pentru încălcarea drepturilor individuale, stipulate de Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului – prestatorii de servicii de sănătate.

Omisiunea drepturilor de tip economic și social din CEDO poate da impresia că cererile legate de beneficiile asistenței medicale depășesc competența CtEDO. Or, cererile legate de standardele generale sau de interzicerea accesului la asistență medicală ar putea ridica probleme din perspectiva articolului 2 din Convenție, care garantează dreptul la viață, a articolului 3, care interzice tortura, și a articolului 5, care garantează dreptul la libertate și siguranță. Totodată, ar putea fi invocată și violarea articolului 8 din Convenție în situațiile în care reclamantul pretinde a fi victime, avînd în vedere cuantumul compensațiilor acordate de instanțele naționale pentru prejudiciul adus sănătății și integrității corporale în urma acțiunilor/ inacțiunilor personalului medical sau în urma divulgării informațiilor despre starea sănătății.

Republica Moldova a fost condamnată de CtEDO pentru neacordarea asistenței medicale adecvate deținuților, înlăturarea ovarelor în timpul unei intervenții chirurgicale, fără acordul pacientei, dezvăluirea de către un spital de stat a informației despre starea de sănătate a pacientei.

Jurisprudența CtEDO

Cauza Istrati ș.a. contra Moldovei, hotărîrea din 27 martie 2007

Cauza Paladi contra Moldovei, hotărîrea din 10 iulie 2007

Cauza Boicenco contra Moldovei, hotărîrea din 11 octombrie 2006

Cauza Oprea contra Moldovei, hotărîrea din 21 decembrie 2010

Cauza G.B. și R.B. contra Moldovei, hotărîrea din 18 decembrie 2012

Cauza Radu contra Moldovei, hotărîrea din 15 aprilie 2014

2.7 | Dreptul la un mediu înconjurător sănătos

Mediul și protecția acestuia au dobîndit un statut de drept fundamental, pentru că au devenit expresia unei politici publice de interes colectiv, a unei solidarități nu numai în interiorul statelor, dar și la scară internațională. Preocupările vizînd prezervarea unui mediu sănătos privesc ameliorarea condițiilor

ilor de viață ale omului, menținerea echilibrului ecologic, a ecosistemelor din care ființa umană face parte integrantă. Existența mediului ambiant sănătos reprezintă o condiție importantă a realizării drepturilor fundamentale ale omului: dreptul la sănătate fizică și morală și dreptul la viață. Aceasta implică păstrarea calității principalelor componente ale mediului – aerului, apei, solului, florei și faunei în condițiile unei dezvoltări durabile.

Constituția Republicii Moldova a consacrat acestei teme articolul 37, intitulat „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos“:

- „(1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător nepriemicios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive.
- (2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.
- (3) Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sînt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.
- (4) Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane, ca urmare a unor contravenții ecologice.“

Declarația Universală a Drepturilor Omului, în art. 25 alin. (1), stabilește dreptul fiecărei persoane la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, în art. 11 și 12, stabilește dreptul persoanei la un nivel de trai suficient și la cea mai bună sănătate. Convenția pentru conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa²⁵⁶ stabilește că statele-părți recunosc rolul esențial al florei și faunei în menținerea echilibrului ecologic și că se obligă să ia măsuri de conservare și de protecție a acestora. Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în zonele transfrontaliere²⁵⁷ prevede că statele-părți se arată conștiente de interdependența dintre activitățile economice și consecințele lor asupra mediului, confirmînd necesitatea garantării stării de sănătate a mediului și a dezvoltării continue. Carta Mondială

²⁵⁶ Convenția pentru conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa, adoptată la Berna pe 19 septembrie 1979. Republica Moldova a aderat la aceasta prin HP nr. 1546 din 23.06.1993.

²⁵⁷ Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în zonele transfrontaliere, adoptată la Espoo (Finlanda) pe 25 februarie 1991. Republica Moldova a aderat la aceasta prin HP nr. 1546 din 23.06.1993.

pentru natură²⁵⁸ subliniază necesitatea luării unor măsuri corespunzătoare la nivel național și internațional, individual și colectiv, privat și public, în scopul protecției naturii și a promovării cooperării în acest domeniu, proclamând un șir de principii de conservare pentru a ghida și judeca conduita omului care afectează natura. Convenția-cadru a ONU cu privire la schimbarea climei prevede că părțile se arată îngrijorate de schimbările climei ce se datorează acțiunii diferitor factori nocivi generați de activitățile umane și se obligă să stabilizeze concentrațiile de gaze cu efect de seră în atmosferă la un nivel care să împiedice orice perturbare antropică periculoasă a sistemului climatic. Preambulul Convenției de la Aarhus – Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului (25 iunie 1998) – pune în evidență două concepte: dreptul la un mediu sănătos, privit ca un drept fundamental al omului, precum și importanța accesului la informație, a participării publice și a accesului la justiție în ocrotirea acestui drept.

Dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic presupune obligația statului de a lua măsurile necesare pentru protecția mediului înconjurător, un rol important revenind elaborării, adoptării și implementării unor reglementări juridice referitoare la mediu. Resursele naturale – solul, subsolul, apele, flora și fauna –, aflate pe teritoriul republicii, precum și aerul din spațiul de deasupra acestui teritoriu, constituie patrimoniul național al Republicii Moldova²⁵⁹. Cunoștințele în domeniul protecției mediului și folosirii raționale a resurselor naturale constituie o condiție calificativă obligatorie pentru suplinirea funcțiilor de conducere în toate organele de stat.

Exercitarea controlului de stat asupra stării mediului și componentelor acestuia, asupra respectării legislației cu privire la protecția mediului și a acordurilor interstatale și internaționale, elaborarea și desfășurarea de acțiuni în scopul diminuării presingului antropic asupra ecosistemelor, biodiversității și sănătății oamenilor, prognozarea eventualelor crize, accidente și catastrofe ecologice constituie sarcinile de bază ale autorității centrale pentru resursele naturale și mediu²⁶⁰.

Asigurarea respectării legislației de protecție a mediului la nivel local ține de competența autorităților administrației publice ale raionului, municipiu-

²⁵⁸ Carta Mondială pentru natură, adoptată la New York pe 28 octombrie 1982. Republica Moldova a aderat la aceasta prin HP nr. 1546 din 23.06.1993.

²⁵⁹ Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515 din 16.06.93 //MO 10/283, 30.10.1993, art.4.

²⁶⁰ *Ibidem*, art. 15.

lui, comunei (satului), împreună cu autoritățile locale pentru mediu și pentru sănătate²⁶¹. De asemenea, autoritățile vizate asigură informarea sistematică și operativă a populației, întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor privind starea mediului în raion, municipiu; contribuie la instruirea și conștientizarea populației în problemele protecției mediului și folosirii raționale a resurselor naturale; stabilesc perimetrele pentru depozitarea deșeurilor de producție și menajere etc.

Inspectoratul Ecologic de Stat exercită controlul de stat asupra respectării legilor și altor acte normative în problemele protecției mediului și folosirii resurselor naturale. În scopul prevenirii sau minimalizării unui eventual impact direct, indirect sau cumulativ al noilor activități economice asupra mediului, componentelor acestuia, asupra ecosistemelor și sănătății oamenilor, se efectuează expertiza ecologică de stat. Documentația de proiect și planificare privind obiectele și activitățile economice preconizate care influențează sau pot influența starea mediului înconjurător și/sau prevăd folosirea resurselor naturale, indiferent de amplasare, destinație, tipul de proprietate și subordonare, dar și de modul de executare a lucrărilor de construcții, este supusă în mod obligatoriu expertizei ecologice de stat în condițiile Legii privind expertiza ecologică nr. 851 din 29.05.1996. Aceasta stabilește scopurile, sarcinile și principiile expertizei ecologice, precum și regulile de bază privind organizarea și efectuarea acesteia.

Expertiza ecologică de stat este atribuția exclusivă a autorității centrale pentru resursele naturale și mediu. Expertiza ecologică civică se organizează și se efectuează din inițiativa asociațiilor civice care au ca profil protecția mediului înconjurător²⁶². Expertiza ecologică civică se efectuează în baza cererii depuse de asociația civică respectivă la administrația publică locală, care este obligată, în decurs de 7 zile, să o informeze oficial despre decizia luată²⁶³.

Legea privind evaluarea impactului asupra mediului nr. 86 din 29.05.2014 constituie cadrul juridic de funcționare a mecanismului de evaluare a impactului asupra mediului al unor proiecte publice și private sau al unor genuri de activitate planificate, pentru asigurarea prevenirii sau minimizării, la etapele inițiale, a impactului negativ asupra mediului și sănătății populației. Evaluarea impactului asupra mediului este o procedură efectuată conform acestei

²⁶¹ *Ibidem*, art. 9, 10, 69.

²⁶² Legea privind expertiza ecologică nr. 851 din 29.05.1996 //MO 52-53/494, 08.08.1996, capitolul III.

²⁶³ În cazul în care au depus cerere două sau mai multe asociații civice, se creează o comisie unică de experți care efectuează expertiza ecologică civică.

legi pentru evaluarea impactului eventual al activității planificate asupra mediului, precum și pentru elaborarea propunerilor privind prevenirea și minimizarea impactului negativ sau, în cazul încălcării cerințelor prevăzute de această lege, pentru interzicerea demarării activității planificate.

Autoritatea administrației publice locale, în termen de 5 zile de la primirea documentației privind evaluarea impactului asupra mediului, plasează documentația respectivă într-un loc accesibil publicului, informează despre aceasta inițiatorul, autoritatea competentă și publicul și comunică datele despre persoana care oferă sprijin inițiatorului în organizarea dezbatelor publice.²⁶⁴

Pentru evaluarea și prognozarea impactului asupra mediului al deșeurilor de producție și menajere, pentru prevenirea, depistarea și lichidarea la timp a consecințelor negative ale acestuia, autoritățile teritoriale pentru protecția mediului monitorizează locurile de depozitare (incinerare) a deșeurilor²⁶⁵. Informațiile privind starea locurilor de depozitare a deșeurilor și influența acestora asupra mediului și sănătății populației sînt prezentate de către autoritățile administrației publice locale, de organele autorității centrale abilitate cu gestionarea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător și de Ministerul Sănătății, la cererea întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, cetățenilor și a mijloacelor de informare în masă. Autoritățile administrației publice locale sînt obligate să întocmească, cu sprijinul metodologic al autorităților competente pentru sănătate și pentru protecția mediului, registrele locurilor de depozitare a deșeurilor, conform indicilor lor calitativi și cantitativi²⁶⁶.

În ceea ce privește protecția aerului atmosferic, competențele autorităților publice locale se reduc la elaborarea măsurilor de amenajare și de creare a spațiilor verzi în localități, la asigurarea planificării și realizării măsurilor de prevenire a acțiunilor nocive ale poluanților asupra aerului atmosferic, la asigurarea informării sistematice și operative a populației, a persoanelor fizice și juridice interesate de nivelul de poluare a aerului²⁶⁷. De asemenea, autoritățile administrației publice locale și agenții economici sînt obligați să elaboreze și să realizeze măsuri în vederea prevenirii, reducerii și eliminării impactului

²⁶⁴ Art. 21 din Legea privind evaluarea impactului asupra mediului nr. 86 din 29.05.2014

²⁶⁵ Legea privind deșeurile de producție și menajere nr. 1347 din 09.10.1997.

²⁶⁶ Registrele se întocmesc în baza datelor evidenței deșeurilor, a datelor din dările de seamă ale întreprinderilor generatoare de deșeuri și a informațiilor prezentate de autoritățile care efectuează controlul locurilor de depozitare a deșeurilor.

²⁶⁷ Art. 7 din Legea privind protecția aerului atmosferic nr. 1422 din 17.12.1997//MO 44-46/312, 21.05.1998.

dăunător asupra atmosferei al proceselor radiante, vibrațiilor, undelor sonore, inclusiv al radiațiilor și zgomotelor.

Codul funciar nr. 828 din 25.12.1991 stabilește protecția ecologică și ameliorarea terenurilor, terenurile destinate ocrotirii naturii și sănătății, terenurile fondului silvic etc.

Legea apelor nr. 272 din 23.12.2011 stabilește mecanismele de protecție a stării apelor, prevenirea oricărei degradări ulterioare a apelor, protecția și restabilirea mediului acvatic, convergența treptată și sistematică a protecției și a gestionării lor cu cerințele europene.

Legea regnului animal nr. 439 din 27.04.1995 statuează că lumea animală joacă un rol important în menținerea echilibrului ecologic. Autoritățile administrației publice locale, de comun acord cu autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător, exercită controlul asupra protecției și folosirii resurselor regnului animal, coordonează amplasamentele obiectelor care afectează starea regnului animal, programele de acțiuni în domeniul protecției, folosirii și reproducerii regnului animal, efectuează măsuri de protecție și ameliorare a habitatului animalelor, limitează drepturile beneficiarilor regnului animal²⁶⁸.

CEDO nu conține prevederi exprese care garantează dreptul la un mediu înconjurător sănătos, însă acest drept a fost consacrat în jurisprudența europeană prin interpretarea extensivă a domeniului de aplicare a unor drepturi prevăzute expres de Convenție, cum ar fi dreptul la viață privată. Comisia a decis că atingerile aduse mediului înconjurător prin anumite activități nocive pot „afecta calitatea vieții unei persoane și, prin aceasta, îi este afectată viața sa privată“.

Prima afirmare netă a principiului integrării dreptului la un mediu înconjurător sănătos în domeniul de aplicare a art. 8 o găsim în hotărîrea pronunțată **pe cauza Lopez Ostra contra Spaniei, 1994**. Curtea a decis că prin plasarea unei stații de epurare/ prelucrare a deșeurilor în apropierea locuinței reclamantelor, autoritățile naționale au încălcat dreptul acestora la un mediu înconjurător sănătos, deci, implicit, dreptul la viață privată. Autoritățile au fost ținute de obligația de a adopta măsuri adecvate în vederea reducerii sau încetării poluării pentru asigurarea respectării dreptului la domiciliu. Mai mult, statele sînt ținute să furnizeze celor interesați informații pertinente, în ipoteza existenței unor riscuri majore cu privire la mediul înconjurător (**Guerra și alții contra Italiei 1998**).

²⁶⁸ Art. 5 din Legea regnului animal nr. 439 din 27.04.1995//MO 62-63/688, 09.11.1995.

În același timp, este necesar să subliniem că atenția deosebită acordată pe plan național și internațional protecției mediului înconjurător a condus la faptul ca APCE să adopte recomandarea 1885 (2009) din 30 septembrie 2009 prin care aceasta recomandă Comitetului de Miniștri să elaboreze un protocol adițional la Convenție, „care să recunoască dreptul subiectiv la un mediu înconjurător sănătos viabil”. Aceasta ar însemna că în viitorul apropiat, dreptul la un mediu înconjurător sănătos ar putea căpăta o și mai mare forță juridică, deoarece ar putea avea o reglementare distinctă și clară în sistemul european al drepturilor omului.

2.8 | Dreptul la muncă și la protecția socială a muncii

Dreptul la muncă este dreptul ființei umane de a trăi procurându-și resursele necesare vieții prin munca sa. Este un drept social economic de tradiție, cu un conținut juridic complex și este reglementat prin Constituție, în art. 43, intitulat „Dreptul la muncă și la protecția muncii”:

„(1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

(2) Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămînal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

(3) Durata săptămîinii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4) Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sînt garantate.”

Declarația Universală a Drepturilor Omului, prin articolul 23, stipulează: „Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotirea împotriva șomajului.

Toți oamenii, fără nicio discriminare, au dreptul la salariu egal pentru muncă egală.

Orice om care muncește are dreptul la o retribuție echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială.

Orice persoană are dreptul de a întemeia sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.”

Dreptul la muncă este proclamat și în articolul 7 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Normele fundamentale enunțate sînt dezvoltate în mai multe acte ale Organizației Internaționale a Muncii (OIM). Una dintre sarcinile principale ale OIM a fost elaborarea unor reglementări și afirmarea unor practici menite să îmbunătățească condițiile de muncă și de viață. OIM a adoptat peste 170 de convenții, care reglementează aspectele administrării forței de muncă, ale bunăstării sociale și drepturilor omului. Republica Moldova a aderat la OIM și a ratificat principalele convenții ale acesteia: Convenția privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei nr. 111 din 25.06.1958; Convenția privind politica de ocupare a forței de muncă nr. 122 din 09.07.1964; Convenția cu privire la protecția maternității nr. 103 din 28.06.1952; Convenția cu privire la încetarea raporturilor de muncă din inițiativa patronului nr. 158 din 22.06.1982 etc.

Carta socială europeană revizuită²⁶⁹, în art. 1, prevede că părțile se angajează: să recunoască drept unul dintre principalele obiective și responsabilități realizarea și menținerea celui mai ridicat și stabil nivel posibil de ocupare a forței de muncă, în vederea realizării unei ocupări depline; să protejeze de o manieră eficientă dreptul lucrătorului de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă; să stabilească sau să mențină servicii gratuite de angajare pentru toți lucrătorii; să asigure sau să favorizeze o orientare, formare și readaptare profesională corespunzătoare.

Prin articolul 2 al aceluiași document, părțile se angajează să asigure exercitarea efectivă a dreptului la condiții echitabile de muncă.

Dreptul la muncă presupune, în primul rînd, libera alegere a muncii, adică libertatea alegerii profesiei și a locului de muncă. Constituția recurge și la anumite rectificări, asigurînd un minim de protecție împotriva șomajului: plata indemnizației de șomaj și salariul minim garantat.

Nivelul minim al drepturilor și garanțiilor de muncă pentru salariați se stabilește în Codul muncii.²⁷⁰ Prin contractele individuale de muncă, contractele colective de muncă și convențiile colective, se pot stabili pentru salariați drepturi și garanții suplimentare la cele prevăzute de lege. În acest context, sînt relevante normele Codului muncii (art. 12) care recunosc nulitatea clauzelor din contractele individuale de muncă, contractele colective de muncă și convențiile colective sau din actele juridice emise de autoritățile administrației publice, care înrăutățesc situația salariaților și care introduc orice limitări în drepturi.

²⁶⁹ Legea pentru ratificarea parțială a Cartei sociale europene revizuite nr. 484 din 28.09.2001.

²⁷⁰ Codul muncii adoptat prin Legea nr. 154 din 28.03.2003.

Codul muncii interzice orice discriminare, directă sau indirectă, a salariatului pe criterii de sex, vîrstă, rasă, culoare a pielii, etnie, religie, opțiune politică, origine socială, domiciliu, handicap, infectare cu HIV/SIDA, apartenență sau activitate sindicală, precum și pe alte criterii nelegate de calitățile sale profesionale.

Nu constituie discriminare stabilirea unor diferențieri, excepții, preferințe sau drepturi ale salariaților, care sînt determinate de cerințele specifice unei munci, stabilite de legislația în vigoare, sau de grija deosebită a statului față de persoanele care necesită o protecție socială și juridică sporită.

Respectiv, încălcarea egalității în domeniul muncii este pasibilă de răspundere contravențională în conformitate cu prevederile articolului 54² din CC²⁷¹.

Protecția socială a muncii este, de asemenea, un domeniu complex și de importanță majoră. Măsurile ce trebuie luate întru asigurarea acesteia sînt enumerate în textul constituțional și stabilite în Codul muncii.

Raporturile juridice ce țin de instituirea de măsuri privind asigurarea sănătății și securității lucrătorilor la locul de muncă sînt reglementate prin Legea securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008.

²⁷¹ Codul contravențional nr. 218 din 24.10.2008//MO 3-6/15, 16.01.2009.

Art. 54² Încălcarea egalității în domeniul muncii

(1) Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vîrstă, orientare sexuală, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care are ca efect limitarea sau subminarea egalității de șanse sau de tratament la angajare sau la concediere, în activitatea nemijlocită și în formarea profesională, săvîrșită prin:

a) plasarea de anunțuri de angajare cu indicarea condițiilor și criteriilor care exclud sau favorizează anumite persoane;

b) refuzul neîntemeiat de angajare a persoanei;

c) refuzul neîntemeiat de admitere a unor persoane la cursurile de calificare profesională;

d) remunerarea diferențiată pentru același tip și/sau volum de muncă;

e) distribuirea diferențiată și neîntemeiată a sarcinilor de lucru, fapt ce rezultă din acordarea unui statut mai puțin favorabil unor persoane,

se sancționează cu amendă de la 100 la 140 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 200 la 350 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 350 la 450 de unități convenționale aplicată persoanei juridice.

(2) Hărțuirea, adică manifestarea de către angajator a oricărui comportament, bazat pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vîrstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator la locul de muncă se sancționează cu amendă de la 130 la 150 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 250 la 400 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

Guvernul aprobă cerințele minime de securitate și sănătate la locul de muncă pentru protecția lucrătorilor în anumite activități complexe, pentru folosirea echipamentelor de lucru și a echipamentelor individuale de protecție²⁷². Controlul aplicării de către angajatori a acestei legi, precum și asupra respectării tuturor actelor legislative și normative în domeniul muncii, a prevederilor convențiilor colective și a contractelor colective de muncă la toate unitățile, precum și în autoritățile publice centrale și locale se realizează de către Inspectoratul de Stat al Muncii. Modul, condițiile și procedura realizării controlului de stat se stabilește în Legea privind Inspectoratul de Stat al Muncii nr. 140 din 10.05.2001.

Inspectoratul de Stat al Muncii este în drept să solicite și să primească de la autoritățile administrației publice centrale și locale, de la persoanele juridice și fizice informațiile necesare exercitării atribuțiilor sale; să aplice sancțiuni administrative, inclusiv amenzi, pentru încălcarea dispozițiilor actelor legislative și ale altor acte normative referitoare la condițiile de muncă și protecția salariaților în exercitarea atribuțiilor lor.

Protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă se realizează prin măsuri active și pasive. Măsurile active includ măsurile de stimulare a ocupării forței de muncă, orientarea profesională a populației adulte și formarea profesională a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. Măsurile pasive includ plata unor indemnizații bănești pe perioade limitate, diferențiate, în condițiile Legii privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă nr. 102 din 13.03.2003.

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă este organul central din subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, abilitat să promoveze politicile, strategiile și programele de stat în domeniul dezvoltării pieței forței de muncă, protecției sociale a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, prevenirii șomajului și combaterii efectelor sociale ale acestuia. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă activează în baza Regulamentului aprobat prin HG nr. 832 din 14.07.2003 și asigură pe piața forței de muncă un șir de măsuri și servicii pentru integrarea populației pe piața muncii.

Legea cu privire la minimumul de existență nr. 152 din 05.07.2012 reglementează garanțiile minime de stat în domeniul veniturilor populației, în procesul de implementare a politicilor statului în domeniul social, proporțional costului de trai, pentru asigurarea unui standard de viață adecvat. Conform

²⁷² HG cu privire la aprobarea cerințelor minime de securitate și sănătate la locul de muncă nr. 353 din 05.05.2010.

prevederilor legii nominalizate, minimumul de existență²⁷³ se utilizează la argumentarea necesității de modificare a mărimilor salariului minim și pensiei minime pentru limită de vîrstă, a venitului lunar minim garantat al familiei, a mărimilor burselor, indemnizațiilor și compensațiilor.

Cu începere de la 1 octombrie 2014, salariul minim pe țară este stabilit în cuantum de 1000 lei lunar pentru un program complet de lucru de 169 de ore (în medie pe lună), ceea ce reprezintă 5,92 lei pe oră²⁷⁴. Salariul minim reprezintă mărimea minimă a retribuției, stabilită de către stat pentru o muncă simplă, necalificată, sub nivelul căreia patronul nu este în drept să plătească pentru norma de muncă pe lună sau pe oră, îndeplinită de angajat.²⁷⁵

Este de menționat că salariul, în accepțiunea CtEDO, constituie un „bun“, iar drepturile de natură salarială intră în sfera dreptului de proprietate reglementat de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO.

De asemenea, Curtea a constatat în mod repetat că procedurile privind reintegrarea în serviciu sînt de o „importanță crucială“ pentru reclamanți și că, de fapt, ele trebuie examinate cu „promptitudine“. Curtea a notat că dificultățile specifice la care persoana este supusă cînd ea este privată în mod ilegal de salariu, chiar pentru o perioadă scurtă de timp, au fost luate în considerație de către legislatorul național în articolul 208 din Codul de procedură civilă²⁷⁶ care făcea ca hotărîrile judecătorești privind reintegrarea în serviciu și plata unei părți a salariului să devină executorii imediat.²⁷⁷

Organele sindicale au dreptul să efectueze controlul asupra respectării de către angajatori și reprezentanții acestora a legislației muncii și a altor acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii la toate unitățile, indiferent de subordonarea departamentală sau apartenența ramurală.

Activitatea sindicatelor este orientată spre apărarea drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale, colective și individuale ale salariaților membri de sindicat, în conformitate cu prevederile Codului muncii și Legii sindicatelor²⁷⁸.

²⁷³ *Minim de existență* – indicator ce reprezintă mărimea valorică a volumului minim de consum al bunurilor materiale și a serviciilor pentru satisfacerea necesităților principale, menținerea sănătății și pentru susținerea viabilității omului.

²⁷⁴ HG privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară nr. 550 din 09.07.2014 // MO 185-199/596, 18.07.2014.

²⁷⁵ Legea privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim nr. 1432 din 28.12.2000 //MO 21-24/79, 27.02.2001.

²⁷⁶ Actualmente art. 256 din Codul de procedură civilă. Executarea imediată a hotărîrii.

²⁷⁷ Cauza Ungureanu contra Moldovei, hotărîrea din 6 septembrie 2007.

²⁷⁸ Legea sindicatelor nr. 1129 din 07.07.2000.

ANEXE

CONVENȚIA PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE DIN 04.11.1950

** Adoptată la Roma pe 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953.*

În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997.

Notă: Ratificată prin Hot. Parl. nr. 1298-XIII din 24.07.97.

PREAMBUL

Roma, 4.XI.1950

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, luînd în considerare Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948,

considerînd că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță,

considerînd că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strînsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale,

reafirmînd atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului din care acestea decurg

hotărîte, în calitatea lor de guverne ale statelor europene animate de același spirit și avînd un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a dreptului să ia primele măsuri menite să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală,

au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1. OBLIGAȚIA DE A RESPECTA DREPTURILE OMULUI

Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții.

TITLUL I**DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI****Articolul 2. DREPTUL LA VIAȚĂ**

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decît în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.
2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:
 - a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
 - b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
 - c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Articolul 3. INTERZICEREA TORTURII

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Articolul 4. INTERZICEREA SCLAVIEI ȘI A MUNCII FORȚATE

1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.
2. Nimeni nu poate fi constrîns să execute o muncă forțată sau obligatorie.
3. Nu se consideră muncă forțată sau obligatorie în sensul prezentului articol:
 - a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta Convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;
 - b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
 - c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
 - d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civile normale.

Articolul 5. DREPTUL LA LIBERTATE ȘI LA SIGURANȚĂ

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:
 - a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărîre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
 - c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci cînd există motive verosimile de a bănuși că a săvîrșit o infracțiune sau cînd există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvîrșescă o infracțiune sau să fugă după săvîrșirea acesteia;
 - d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărîită pentru educația sa sub supraveghere, sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
 - e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
 - f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extradare.
2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.
 3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.
 4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.
 5. Orice persoană care este victimă a unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Articolul 6. DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura

- considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.
2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită.
 3. Orice acuzat are, în special, dreptul:
 - a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
 - b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
 - c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
 - d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
 - e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 7. NICIO PEDEAPSĂ FĂRĂ LEGE

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvîrșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decît aceea care era aplicabilă în momentul săvîrșirii infracțiunii.
2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvîrșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Articolul 8. DREPTUL LA RESPECTARE A VIEȚII PRIVATE ȘI DE FAMILIE

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decît în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 9. LIBERTATEA DE GÎNDIRE, DE CONȘTIINȚĂ ȘI DE RELIGIE

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gîndire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățămînt, practici și îndeplinirea ritualurilor.
2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrîngerii decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o

societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 10. LIBERTATEA DE EXPRIMARE

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.
2. Executarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11. LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE ȘI DE ASOCIERE

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.
2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Articolul 12. DREPTUL LA CĂSĂTORIE

Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

Articolul 13. DREPTUL LA UN RECURS EFECTIV

Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea ar fi fost comisă de persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Articolul 14. INTERZICEREA DISCRIMINĂRII

Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare,

limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Articolul 15. DEROGARE ÎN CAZ DE STARE DE URGENȚĂ

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.
2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nicio derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 paragraful 1 și art. 7.
3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze Secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou pe deplin aplicabile.

Articolul 16. RESTRICȚII ALE ACTIVITĂȚII POLITICE A STRĂINILOR

Nicio dispoziție a art. 10, 11 și 14 nu poate fi considerată ca interzicând înaltele părți contractante să impună restrângeri activității politice a străinilor.

Articolul 17. INTERZICEREA ABUZULUI DE DREPT

Nicio dispoziție din prezenta Convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta Convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această Convenție.

Articolul 18. LIMITAREA FOLOSIRII RESTRÎNGERII DREPTURILOR

Restrîngerile care, în termenii prezentei Convenții, sînt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

TITLUL II

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Articolul 19. ÎNFIINȚAREA CURȚII

Pentru a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante din prezenta Convenție și din Protocoalele sale, se înființează o Curte Europeană a Drepturilor Omului, numită în continuare *Curtea*. Aceasta va funcționa permanent.

Articolul 20. NUMĂRUL JUDECĂTORILOR

Curtea se compune dintr-un număr de judecători egal cu cel al înalțelor părți contractante.

Articolul 21. CONDIȚII DE EXERCITARE A FUNCȚIILOR

1. Judecătorii trebuie să se bucure de cea mai înaltă reputație morală și să întrunească condițiile cerute pentru exercitarea unor înalte funcțiuni judiciare sau să fie juriști avînd o competență recunoscută.
2. Judecătorii își exercită mandatul cu titlul individual.
3. În cursul mandatului lor, judecătorii nu pot exercita nicio activitate incompatibilă cu cerințele de independență, de imparțialitate sau de disponibilitate impuse de o activitate cu caracter permanent; orice problemă ridicată în aplicarea acestui paragraf este rezolvată de către Curte.

Articolul 22. ALEGEREA JUDECĂTORILOR

1. Judecătorii sînt aleși de Adunarea Parlamentară în numele fiecărei înalte părți contractante, cu majoritatea voturilor exprimate, de pe o listă de trei candidați prezentați de înalta parte contractantă.
2. Aceeași procedură este urmată pentru a completa Curtea în cazul aderării de noi înalte părți contractante și pentru a se ocupa locurile devenite vacante.

Articolul 23. DURATA MANDATULUI

1. Judecătorii sînt aleși pentru o durată de 6 ani. Ei pot fi realeși. Totuși, mandatele unei jumătăți din numărul judecătorilor desemnați la prima alegere se vor încheia la împlinirea a 3 ani.
2. Judecătorii al căror mandat se va încheia la împlinirea perioadei inițiale de 3 ani sînt desemnați prin tragere la sorți, efectuată de către Secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegerea lor.
3. Pentru a asigura în măsura posibilului, reînnoirea mandatelor unei jumătăți din numărul judecătorilor la fiecare 3 ani, Adunarea Parlamentară poate, înainte de a proceda la orice alegere ulterioară, să decidă ca unul sau mai multe mandate ale judecătorilor ce urmează să fie aleși să aibă o altă durată decît cea de 6 ani, fără ca totuși ea să poată depăși 9 ani sau să fie mai mică de 3 ani.
4. În cazul în care trebuie atribuite mai multe mandate și Adunarea Parlamentară aplică paragraful precedent, repartizarea mandatelor se face prin tragere la sorți, efectuată de către Secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegere.
5. Judecătorul ales în locul unui judecător al cărui mandat nu a expirat va duce la sfîrșit mandatul predecesorului său.
6. Mandatul judecătorilor se încheie atunci cînd ei împlinesc vîrsta de 70 de ani.
7. Judecătorii rămîn în funcție pînă la înlocuirea lor. Ei continuă totuși să se ocupe de cauzele cu care au fost deja sesizați.

Articolul 24. REVOCARE

Un judecător nu poate fi revocat din funcțiile sale decât dacă ceilalți judecători decid, cu majoritate de două treimi, că el a încetat să corespundă condițiilor necesare.

Articolul 25. GREFĂ ȘI SECRETARI JURIDICI

Curtea dispune de o Grefă ale cărei sarcini și organizare sînt stabilite prin regulamentul Curții. Grefa este asistată de secretari juridici.

Articolul 26. ADUNAREA PLENARĂ A CURȚII

Curtea, reunită în Adunarea plenară:

- a) alege, pentru o durată de 3 ani, pe președintele său și pe unul sau doi vicepreședinți; ei pot fi realeși;
- b) constituie Camere pentru o perioadă determinată;
- c) alege președinții camerelor Curții, care pot fi realeși;
- d) adoptă regulamentul Curții; și
- e) alege grefierul și unul sau mai mulți grefieri adjuncți.

Articolul 27. COMITETE, CAMERE ȘI MAREA CAMERĂ

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea își desfășoară activitatea în Comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitete pentru o perioadă determinată.
2. Judecătorul ales în numele unui stat-parte la litigiu este membru de drept al Camerei și al Marii Camere; în cazul absenței acestui judecător sau atunci cînd el nu-și poate desfășura activitatea, acest stat-parte desemnează o persoană care să activeze în calitate de judecător.
3. Fac, de asemenea, parte din Marea Cameră președintele Curții, vicepreședinții, președinții Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Cînd cauza este deferită Marii Camere în virtutea art. 43, niciun judecător al Camerei care a emis hotărîrea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui Camerei și a judecătorului ales în numele statului-parte interesat.

**Articolul 28. DECLARAȚII ALE COMITETELOR PRIVIND
INADMISIBILITATEA**

Un Comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere individuală, introdusă în virtutea art. 34, atunci cînd o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară. Decizia este definitivă.

**Articolul 29. DECIZII ALE CAMERELOR ASUPRA ADMISIBILITĂȚII
ȘI FONDULUI**

1. Dacă nicio decizie nu a fost luată în virtutea art. 28, o Cameră se poate pronunța asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale introduse în virtutea art. 34.

2. O Cameră se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor introduse de state în virtutea art. 33.
3. În afara unei decizii contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia asupra admisibilității este luată în mod separat.

Articolul 30. DESESIZAREA ÎN FAVOAREA MARIII CAMERE

În cazul în care cauza adusă înaintea unei Camere ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea Convenției sau a Protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei probleme poate conduce la o contradicție cu o hotărîre pronunțată anterior de Curte, Camera poate, atît timp cît nu a pronunțat hotărîrea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere, în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta.

Articolul 31. ATRIBUȚII ALE MARIII CAMERE

Marea Cameră:

1. se pronunță asupra cererilor introduse în virtutea art. 33 sau a art. 34, atunci cînd cauza i-a fost deferită de Cameră în virtutea art. 30 sau cînd cauza i-a fost deferită în virtutea art. 43; și
2. examinează cererile de aviz consultativ introduse în virtutea art. 47.

Articolul 32. COMPETENȚA CURȚII

1. Competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea Convenției și a Protocoalelor sale, care îi sînt supuse în condițiile prevăzute în art. 33, 34 și 47.
2. În caz de contestare a competenței sale, Curtea hotărăște.

Articolul 33. CAUZE INTERSTATALE

Orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei pretinse încălcări a prevederilor Convenției și ale Protocoalelor sale de către o altă înaltă parte contractantă.

Articolul 34. CERERI INDIVIDUALE

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Articolul 35. CONDIȚII DE ADMISIBILITATE

1. Curtea nu poate fi sesizată decît după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începînd cu data deciziei interne definitive.
2. Curtea nu reține nicio cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă:
 - a) ea este anonimă; sau

- b) ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi.
3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale Protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.
 4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.

Articolul 36. INTERVENȚIA TERȚILOR

1. În orice cauză aflată în fața unei Camere sau a Marii Camere, o înaltă parte contractantă, al cărei cetățean este reclamantul, are dreptul de a prezenta observații scrise și de a lua parte la audieri.
2. În interesul bunei administrări a justiției, președintele Curții poate invita orice înaltă parte contractantă care nu este parte în cauză sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, să prezinte observații scrise sau să ia parte la audiere.

Articolul 37. SCOATEREA DE PE ROL

1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate hotărî scoaterea de pe rol a unei cereri atunci când circumstanțele permit să se tragă concluzia că:
 - a) solicitantul nu dorește să o mai mențină; sau
 - b) litigiul a fost rezolvat; sau
 - c) pentru orice alt motiv, constat de Curte, continuarea examinării cererii nu se mai justifică.

Totuși, Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin Convenție și prin Protocoalele sale o cere.

2. Curtea poate hotărî repunerea pe rol a unei cereri atunci când ea consideră că împrejurările o justifică.

Articolul 38. EXAMINAREA CAUZEI ÎN CONDIȚII DE CONTRADICTORIALITATE ȘI PROCEDURA DE REZOLVARE PE CALE AMIABILĂ

1. În cazul în care Curtea declară o cerere admisibilă, ea:
 - a) procedează la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate, împreună cu reprezentanții părților, și, dacă este cazul, la o anchetă, pentru a cărei desfășurare eficientă statele interesate vor furniza toate facilitățile necesare;
 - b) se pune la dispoziția celor interesați, în scopul de a se ajunge la rezolvarea cauzei pe cale amiabilă, pe baza respectării drepturilor omului, astfel cum acestea sînt recunoscute în Convenție și în Protocoalele sale.
2. Procedura descrisă la paragraful 1 b) este confidențială.

Articolul 39. REZOLVAREA PE CALE AMIABILĂ

În cazul rezolvării pe cale amiabilă, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.

Articolul 40. AUDIERE PUBLICĂ ȘI ACCES LA DOCUMENTE

1. Audierea este publică, în afara cazului în care Curtea nu decide altfel, motivat de circumstanțe excepționale.
2. Documentele depuse la Grefă sînt accesibile publicului, în afara cazului în care președintele Curții nu decide altfel.

Articolul 41. REPARAȚIE ECHITABILĂ

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoloalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decît o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

Articolul 42. HOTĂRÎRILE CAMERELOR

Hotărîrile Camerelor devin definitive conform dispozițiilor art. 44 paragraful 2.

Articolul 43. RETRIMITEREA ÎN FAȚA MARIII CAMERE

1. Într-un termen de 3 luni de la data hotărîrii unei Camere, orice parte în cauză poate, în cazuri excepționale, să ceară retrimiteră cauzei în fața Marii Camere.
2. Un Colegiu de cinci judecători ai Marii Camere acceptă cererea în cazul în care cauza ridică o problemă gravă referitoare la interpretarea sau la aplicarea Convenției sau a Protocoloalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general.
3. În cazul în care Colegiul acceptă cererea, Marea Cameră se pronunță asupra cauzei printr-o hotărîre.

Articolul 44. HOTĂRÎRI DEFINITIVE

1. Hotărîrea Marii Camere este definitivă.
2. Hotărîrea unei Camere devine definitivă:
 - a) atunci cînd părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau
 - b) la 3 luni de la data hotărîrii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau
 - c) atunci cînd Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43.
3. Hotărîrea definitivă se publică.

Articolul 45. MOTIVAREA HOTĂRÎRILOR ȘI DECIZIILOR

1. Hotărîrile, precum și deciziile care declară cererile admisibile sau inadmisibile sînt motivate.
2. Dacă hotărîrea nu exprimă în totalitate sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să adauge acesteia expunerea opiniei sale separate.

Articolul 46. FORȚA OBLIGATORIE ȘI EXECUTAREA HOTĂRÎRILOR

1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărîrilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sînt părți.

2. Hotărîrea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor, care supraveghează executarea ei.

Articolul 47. AVIZE CONSULTATIVE

1. Curtea poate, la cererea Comitetului Miniștrilor, să dea avize consultative asupra problemelor juridice privind interpretarea Convenției și a Protocoloalelor sale.
2. Aceste avize nu se pot referi la probleme legate de conținutul sau de întinderea drepturilor și a libertăților definite în titlul I al Convenției și în Protocoloalele sale, nici asupra altor probleme de care Curtea sau Comitetul Miniștrilor ar putea să ia cunoștință ca urmare a introducerii unui recurs prevăzut în Convenție.
3. Decizia Comitetului Miniștrilor de a cere un aviz Curții este luată prin votul majorității reprezentanților care au dreptul de a face parte din acesta.

Articolul 48. COMPETENȚA CONSULTATIVĂ A CURȚII

Curtea decide dacă cererea de aviz consultativ prezentată de Comitetul Miniștrilor este de competența sa, așa cum aceasta este definită de art. 47.

Articolul 49. MOTIVAREA AVIZELOR CONSULTATIVE

1. Avizul Curții trebuie motivat.
2. Dacă avizul nu exprimă în tot sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să alăture acestuia expunerea opiniei sale separate.
3. Avizul Curții este transmis Comitetului Miniștrilor.

Articolul 50. CHELTUIELI DE FUNCȚIONARE A CURȚII

CheLTuielile de funcționare a Curții sînt în sarcina Consiliului Europei.

Articolul 51. PRIVILEGIILE ȘI IMUNITĂȚI ALE JUDECĂTORILOR

Judecătorii se bucură, pe timpul exercitării funcțiilor lor, de privilegiile și imunitățile prevăzute la art. 40 din Statutul Consiliului Europei și de acordurile încheiate în virtutea acestui articol.

TITLUL III

DISPOZIȚII DIVERSE

Articolul 52. ANCHETELE SECRETARULUI GENERAL

Oricare înaltă parte contractantă va furniza, la solicitarea Secretarului general al Consiliului Europei, explicațiile cerute asupra felului în care dreptul său intern asigură aplicarea efectivă a tuturor dispozițiilor acestei convenții.

Articolul 53. APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI RECUNOSCUTE

Nicio dispoziție din prezenta convenție nu va fi interpretată ca limitînd sau aducînd atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi

recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte convenții la care această parte contractantă este parte.

Articolul 54. COMPETENȚELE COMITETULUI MINIȘTRILOR

Nicio dispoziție a prezentei convenții nu aduce atingere competențelor conferite Comitetului Miniștrilor prin Statutul Consiliului Europei.

Articolul 55. RENUNȚAREA LA ALTE MIJLOACE DE REGLEMENTARE A DIFERENDELOR

Înaltele părți contractante renunță reciproc, în afara unei înțelegeri speciale, să se prevaleze de tratatele, convențiile sau de declarațiile care există între ele, în vederea supunerii, pe calea unei cereri, a unui diferend apărut din interpretarea sau aplicarea prezentei convenții unui alt mod de reglementare decât cele prevăzute de numita convenție.

Articolul 56. APLICARE TERITORIALĂ

1. Orice stat poate, în momentul ratificării, sau în orice alt moment ulterior, să declare, prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei, că prezenta convenție se va aplica sub rezerva paragrafului 4 al prezentului articol tuturor sau unuia dintre teritoriile ale căror relații internaționale el le asigură.
2. Convenția se va aplica teritoriului sau teritoriilor desemnate în notificare începînd cu a 30-a zi socotită de la data la care Secretarul general al Consiliului Europei va fi primit această notificare.
3. În respectivele teritorii, dispozițiile prezentei convenții vor fi aplicate ținînd seama de necesitățile locale.
4. Orice stat care a făcut o declarație conform primului paragraf din acest articol poate ulterior, în orice moment, să declare relativ la unul sau mai multe teritorii vizate în această declarație că acceptă competența Comisiei de a lua cunoștință de cererile persoanelor fizice, organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din Convenție.

Articolul 57. REZERVE

1. Oricare stat poate, în momentul semnării prezentei convenții sau al depunerii instrumentului său de ratificare, să formuleze o rezervă în legătură cu o dispoziție anume a convenției, în măsura în care o lege atunci în vigoare pe teritoriul său nu este conformă cu această dispoziție. Rezervele cu caracter general nu sînt autorizate în termenii prezentului articol.
2. Orice rezervă emisă conform prezentului articol necesită o scurtă expunere privind legea în cauză.

Articolul 58. DENUNȚARE

1. O înaltă parte contractantă nu poate denunța prezenta convenție decât după expirarea unui termen de 5 ani începînd cu data intrării în vigoare a convenției

- în ceea ce o privește și prin intermediul unui preaviz de 6 luni, dat printr-o notificare adresată Secretarului general al Consiliului Europei, care informează despre aceasta celelalte părți contractante.
2. Această denunțare nu poate avea drept efect să dezlege înalta parte contractantă interesată de obligațiile conținute în prezenta convenție în ceea ce privește orice fapt care, putînd constitui o încălcare a acestor obligații, ar fi fost comis de ea anterior datei la care denunțarea își produce efectele.
 3. Sub aceeași rezervă ar înceta de a mai fi parte la prezenta convenție orice parte contractantă care ar înceta de a mai fi membru al Consiliului Europei.
 4. Convenția poate fi denunțată conform dispozițiilor paragrafelor precedente în ceea ce privește orice teritoriu pentru care ea a fost declarată aplicabilă potrivit art. 56.

Articolul 59. SEMNARE ȘI RATIFICARE

1. Prezenta convenție este deschisă spre semnare membrilor Consiliului Europei. Ea va fi ratificată. Ratificările vor fi depuse la Secretarul general al Consiliului Europei.
2. Prezenta convenție va intra în vigoare după depunerea a zece instrumente de ratificare.
3. Pentru orice semnatar care o va ratifica ulterior, convenția va intra în vigoare din momentul depunerii instrumentului de ratificare.
4. Secretarul general al Consiliului Europei va notifica tuturor membrilor Consiliului Europei intrarea în vigoare a Convenției, numele înaltelor părți contractante care au ratificat-o, precum și depunerea oricărui instrument de ratificare intervenită ulterior.

Încheiată la Roma, la 4 noiembrie 1950, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei.

Secretarul general va transmite cîte o copie certificată tuturor semnatarilor.

PRIMUL PROTOCOL

adițional la Convenție

Paris, 20.III.1952

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, hotărîte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decît cele care sînt deja înscrise în Titlul I al Convenției pentru

apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare *Convenția*),

au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1. PROTECȚIA PROPRIETĂȚII

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decît pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

Articolul 2. DREPTUL LA INSTRUIRE

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățămîntului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățămînt conform convingerilor lor religioase și filozofice.

Articolul 3. DREPTUL LA ALEGERI LIBERE

Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Articolul 4. APLICARE TERITORIALĂ

Orice înaltă parte contractantă poate, în momentul semnării ori al ratificării prezentului protocol sau în orice alt moment ulterior, să comunice secretarului general al Consiliului Europei o declarație precizînd măsura în care aceasta se angajează ca dispozițiile prezentului protocol să se aplice anumitor teritorii care sînt desemnate în declarația respectivă și ale căror relații internaționale aceasta le asigură.

Orice înaltă parte contractantă care a comunicat o declarație în virtutea paragrafului precedent poate, după un anumit interval de timp, să comunice o nouă declarație care să modifice termenii oricărei declarații anterioare sau care să pună capăt aplicării dispozițiilor prezentului protocol cu privire la un anumit teritoriu.

O declarație făcută potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind în conformitate cu paragraful 1 din art. 56 al Convenției.

Articolul 5. RAPORTARE LA CONVENȚIE

Înaltele părți contractante vor considera art. 1, 2, 3 și 4 din acest protocol ca articole adiționale la convenție și toate dispozițiile Convenției se vor aplica în consecință.

Articolul 6. SEMNARE ȘI RATIFICARE

Prezentul protocol este deschis spre semnare membrilor Consiliului Europei, semnatori ai convenției; el va fi ratificat odată cu Convenția sau după ratificarea acesteia. El va intra în vigoare după depunerea a zece instrumente de ratificare. Pentru oricare semnatar care îl va ratifica ulterior, protocolul va intra în vigoare odată cu depunerea instrumentului de ratificare.

Instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Consiliului Europei, care va notifica tuturor membrilor numele celor care au ratificat protocolul.

Încheiat la Paris la 20 martie 1952, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general va transmite câte o copie certificată fiecăruia dintre statele semnatare.

PROTOCOLUL NR. 4**recunoscînd anumite drepturi și libertăți,
altele decît cele deja înscrise în Convenție
și în primul Protocol adițional la Convenție**

Strasbourg, 16.IX.1963

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei,
hotărîte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decît cele care sînt deja înscrise în titlul I al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare Convenția), și în art. 1-3 din primul Protocol adițional la convenție, semnat la Paris la 20 martie 1952,
au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1. INTERZICEREA PRIVĂRII DE LIBERTATE PENTRU DATORII

Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Articolul 2. LIBERTATEA DE CIRCULAȚIE

1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.
2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.
3. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrîngeri decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică,

pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrîngereri care, prevăzute de lege, sînt justificate de interesul public într-o societate democratică.

Articolul 3. INTERZICEREA EXPULZĂRII PROPRIILOR CETĂȚENI

1. Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este.
2. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

Articolul 4. INTERZICEREA EXPULZĂRIILOR COLECTIVE DE STRĂINI

Expulzările colective de străini sînt interzise.

Articolul 5. APLICARE TERITORIALĂ

1. Oricare înaltă parte contractantă poate, în momentul semnării ori al ratificării prezentului protocol sau în orice moment ulterior, să comunice Secretarului general al Consiliului Europei o declarație precizînd măsura în care ea se angajează ca dispozițiile prezentului protocol să se aplice anumitor teritorii care sînt desemnate în declarația respectivă și ale căror relații internaționale ea le asigură.
2. Orice înaltă parte contractantă care a comunicat o declarație în virtutea paragrafului precedent poate, periodic, să comunice o nouă declarație prin care să modifice termenii oricărei declarații anterioare sau prin care să pună capăt aplicării dispozițiilor prezentului protocol cu privire la un anumit teritoriu.
3. O declarație făcută potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind făcută în conformitate cu paragraful 1 din art. 56 al Convenției.
4. Teritoriul oricărui stat la care se aplică prezentul protocol, în virtutea ratificării sau a acceptării sale de către respectivul stat, și fiecare dintre teritoriile cu privire la care protocolul se aplică, în virtutea unei declarații semnate de respectivul stat conform prezentului articol, vor fi considerate ca teritorii distincte în sensul referirilor la teritoriul unui stat, făcute de art. 2 și 3.
5. Orice stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau la mai multe teritorii vizate în această declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din Convenție privitor la art. 1-4 din prezentul Protocol sau la unele dintre acestea.

Articolul 6. RAPORTARE LA CONVENȚIE

1. Înaltele părți contractante vor considera art. 1-5 ale acestui protocol ca articole adiționale la Convenție și toate dispozițiile Convenției se vor aplica în consecință.

Articolul 7. SEMNARE ȘI RATIFICARE

1. Prezentul protocol este deschis spre semnare membrilor Consiliului Europei, semnatori ai Convenției; el va fi ratificat odată cu Convenția sau după ratificarea acesteia. El va intra în vigoare după depunerea a cinci instrumente de ratificare. Pentru oricare semnatar care îl va ratifica ulterior, protocolul va intra în vigoare odată cu depunerea instrumentului de ratificare.
2. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Consiliului Europei care va notifica tuturor membrilor numele celor care au ratificat protocolul.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, avînd depline puteri în acest sens, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg la 16 septembrie 1963, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general va transmite cîte o copie certificată fiecăruia dintre statele semnatare.

PROTOCOLUL NR. 7

Strasbourg, 22.XI.1984

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului protocol, *hotărîte* să ia noi măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi și libertăți prin Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare *Convenția*),

au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1. GARANȚII PROCEDURALE ÎN CAZUL EXPULZĂRILOR DE STRĂINI

1. Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decît în temeiul executării unei hotărîri luate conform legii și el trebuie să poată:
 - a) să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale;
 - b) să ceară examinarea cazului său; și
 - c) să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către această autoritate.
2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragraful 1 a), b) și c) al acestui articol, atunci cînd expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

Articolul 2. DREPTUL LA DOUĂ GRADE DE JURISDICȚIE ÎN MATERIE PENALĂ

1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sînt reglementate de lege.
2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sînt definite de lege, sau cînd cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

Articolul 3. DREPTUL LA DESPĂGUBIRI ÎN CAZ DE EROARE JUDICIARĂ

Atunci cînd o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau cînd este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte.

Articolul 4. DREPTUL DE A NU FI JUDECAT SAU PEDEPSIT DE DOUĂ ORI

1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceleiași stat pentru săvîrșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărîre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.
2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sînt de natură să afecteze hotărîrea pronunțată.
3. Nicio derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din Convenție.

Articolul 5. EGALITATEA ÎNTRE SOȚI

Soții se bucură de egalitate în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor în ceea ce privește căsătoria, pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia. Prezentul articol nu împiedică statele să ia măsurile necesare în interesul copiilor.

Articolul 6. APLICARE TERITORIALĂ

1. Orice stat poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului său de ratificare, de acceptare sau de aprobare, să desemneze teritoriul sau teritoriile cu privire la care se va aplica prezentul protocol, precizînd măsura în care el se angajează ca dispozițiile prezentului protocol să se aplice acestui sau acestor teritorii.

2. Orice stat poate, în oricare moment ulterior, printr-o declarație adresată Secretarului general al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentului protocol la oricare alt teritoriu desemnat în declarație. Protocolul va intra în vigoare pentru acest teritoriu în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data primirii declarației de către Secretarul general.
3. Orice declarație făcută în virtutea celor două paragrafe precedente va putea fi retrasă sau modificată, în ceea ce privește orice teritoriu desemnat în această declarație, prin notificare adresată Secretarului general. Retragera sau modificarea va produce efecte în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data primirii notificării de către Secretarul general.
4. O declarație potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind în conformitate cu paragraful 1 din art. 56 al Convenției.
5. Teritoriul oricărui stat cu privire la care prezentul protocol se aplică în virtutea ratificării, a acceptării sau a aprobării sale de către statul respectiv și fiecare dintre teritoriile cu privire la care protocolul se aplică în baza unei declarații făcute de respectivul stat, conform prezentului articol, pot fi considerate ca teritorii distincte în sensul referirii la teritoriul unui stat făcute la art. 1.
6. Orice stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 a prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare referitor la unul sau la mai multe teritorii vizate în această declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din Convenție privitor la art. 1-5 din prezentul Protocol.

Articolul 7. RAPORTARE LA CONVENȚIE

1. Statele-părți consideră art. 1-6 ale prezentului protocol că articolele adiționale la convenție și toate dispozițiile convenției se aplică în consecință.

Articolul 8. SEMNARE ȘI RATIFICARE

Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei care au semnat Convenția. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un stat membru al Consiliului Europei nu poate ratifica, accepta sau aproba prezentul protocol fără să fi ratificat simultan sau anterior Convenția. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la Secretarul general al Consiliului Europei.

Articolul 9. INTRARE ÎN VIGOARE

1. Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data la care șapte state membre ale Consiliului Europei își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol conform dispozițiilor art. 8.
2. Pentru orice stat membru care își va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează

expirării unei perioade de 2 luni de la data depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

Articolul 10. FUNCȚIILE DEPOZITARULUI

Secretarul general al Consiliului Europei va notifica tuturor statelor membre ale Consiliului Europei:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau aprobare;
- c) orice dată de intrare în vigoare a prezentului protocol conform art. 6 și 9;
- d) orice alt act, notificare sau declarație avînd legătură cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, avînd depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg la 22 noiembrie 1984, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite cîte o copie certificată fiecăruia dintre statele membre ale Consiliului Europei.

PROTOCOLUL NR. 11

la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin Convenție

Strasbourg, 11.V.1994

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare Convenția),

considerînd că este necesar și urgent să restructureze mecanismul de control stabilit de Convenție pentru a menține și a întări eficacitatea apărării drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevăzute de Convenție, avînd în vedere, în principal, creșterea numărului de cereri și de state membre ale Consiliului Europei,

considerînd că se impune, prin urmare, amendarea anumitor dispoziții ale Convenției în sensul înlocuirii, în special, a Comisiei și a Curții Europene a Drepturilor Omului existente printr-o nouă Curte permanentă,

avînd în vedere Rezoluția nr. 1, adoptată la Conferința Ministerială Europeană asupra Drepturilor Omului, ținută la Viena la 19-20 martie 1985,

avînd în vedere Recomandarea nr. 1194 (1992), adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei la 6 octombrie 1992,

avînd în vedere decizia luată asupra reformei mecanismului de control al Convenției de către șefii de stat și de guvern ai statelor membre ale Consiliului Europei în Declarația de la Viena din 9 octombrie 1993,

au convenit asupra celor ce urmează:

ARTICOLUL 1

Textele titlurilor II-IV din Convenție (articolele 19-56) și Protocolul nr. 2 atribuind Curții Europene a Drepturilor Omului competența de a da avize consultative sînt înlocuite cu următorul Titlu II din Convenție (articolele 19-51):

„TITLUL II

Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Articolul 19. ÎNFIINȚAREA CURȚII

Pentru a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante din prezenta Convenție și din Protocoalele sale, se înființează o Curte Europeană a Drepturilor Omului, numită în continuare *Curtea*. Aceasta va funcționa permanent.

Articolul 20. NUMĂRUL JUDECĂTORILOR

Curtea se compune dintr-un număr de judecători egal cu cel al înaltelor părți contractante.

Articolul 21. CONDIȚII DE EXERCITARE A FUNCȚIILOR

1. Judecătorii trebuie să se bucure de cea mai înaltă reputație morală și să întrunească condițiile cerute pentru exercitarea unor înalte funcțiuni judiciare sau să fie juriști avînd o competență recunoscută.
2. Judecătorii își exercită mandatul cu titlul individual.
3. În cursul mandatului lor, judecătorii nu pot exercita nicio activitate incompatibilă cu cerințele de independență, de imparțialitate sau de disponibilitate impuse de o activitate cu caracter permanent; orice problemă ridicată în aplicarea acestui paragraf este rezolvată de către Curte.

Articolul 22. ALEGEREA JUDECĂTORILOR

1. Judecătorii sînt aleși de Adunarea Parlamentară în numele fiecărei înalte părți contractante, cu majoritatea voturilor exprimate, de pe o listă de trei candidați prezentați de înalta parte contractantă.
2. Aceași procedură este urmată pentru a completa Curtea în cazul aderării de noi înalte părți contractante și pentru a se ocupa locurile devenite vacante.

Articolul 23. DURATA MANDATULUI

1. Judecătorii sînt aleși pentru o durată de 6 ani. Ei pot fi realeși. Totuși, mandatele unei jumătăți din numărul judecătorilor desemnați la prima alegere se vor încheia la împlinirea a 3 ani.

2. Judecătorii al căror mandat se va încheia la împlinirea perioadei inițiale de 3 ani sînt desemnați prin tragere la sorți, efectuată de către Secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegerea lor.
3. Pentru a asigura, în măsura posibilului, reînnoirea mandatelor unei jumătăți din numărul judecătorilor la fiecare 3 ani, Adunarea Parlamentară poate, înainte de a proceda la orice alegere ulterioară, să decidă ca unul sau mai multe mandate ale judecătorilor ce urmează să fie aleși să aibă o altă durată decît cea de 6 ani, fără ca totuși ea să poată depăși 9 ani sau să fie mai mică de 3 ani.
4. În cazul în care trebuie atribuite mai multe mandate și Adunarea Parlamentară aplică paragraful precedent, repartizarea mandatelor se face prin tragere la sorți, efectuată de către Secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegere.
5. Judecătorul ales în locul unui judecător al cărui mandat nu a expirat va duce la sfîrșit mandatul predecesorului său.
6. Mandatul judecătorilor se încheie atunci cînd ei împlinesc vîrsta de 70 de ani.
7. Judecătorii rămîn pînă la înlocuirea lor. Ei continuă totuși să se ocupe de cauzele cu care au fost deja sesizați.

Articolul 24. REVOCARE

Un judecător nu poate fi revocat din funcțiile sale decît dacă ceilalți judecători decid, cu majoritate de două treimi, că el a încetat să corespundă condițiilor necesare.

Articolul 25. GREFĂ ȘI SECRETARI JURIDICI

Curtea dispune de o Grefă ale cărei sarcini și organizare sînt stabilite prin regulamentul Curții. Ea este asistată de secretari juridici.

Articolul 26. ADUNAREA PLENARĂ A CURȚII

Curtea reunită în Adunarea plenară:

- a) alege, pentru o durată de 3 ani, pe președintele său și pe unul sau doi vicepreședinți; ei pot fi realeși;
- b) constituie Camere pentru o perioadă determinată;
- c) alege președinții camerelor Curții, care pot fi realeși;
- d) adoptă regulamentul Curții; și
- e) alege grefierul și unul sau mai mulți grefieri adjuncți.

Articolul 27. COMITETE, CAMERE ȘI MAREA CAMERĂ

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea își desfășoară activitatea în Comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitete pentru o perioadă determinată.
2. Judecătorul ales în numele unui stat-parte la litigiu este membru de drept al Camerei și al Marii Camere; în cazul absenței acestui judecător sau atunci cînd el

nu-și poate desfășura activitatea, acest stat-parte desemnează o persoană care să activeze în calitate de judecător.

3. Fac, de asemenea, parte din Marea Cameră președintele Curții, vicepreședintele, președinții Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Când cauza este deferită Marii Camere în virtutea art. 43, niciun judecător al Camerei care a emis hotărîrea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui Camerei și a judecătorului ales în numele statului-parte interesat.

Articolul 28. DECLARAȚII ALE COMITETELOR PRIVIND INADMISIBILITATEA

Un Comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere individuală, introdusă în virtutea art. 34, atunci când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară. Decizia este definitivă.

Articolul 29. DECIZII ALE CAMERELOR ASUPRA ADMISIBILITĂȚII ȘI FONDULUI

1. Dacă nicio decizie nu a fost luată în virtutea art. 28, o Cameră se poate pronunța asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale introduse în virtutea art. 34.
2. O Cameră se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor introduse de state în virtutea art. 33.
3. În afara unei decizii contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia asupra admisibilității este luată în mod separat.

Articolul 30. DESESIZAREA ÎN FAVOAREA MARIII CAMERE

În cazul în care cauza adusă înaintea unei Camere ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea Convenției sau a Protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei probleme poate conduce la o contradicție cu o hotărîre pronunțată anterior de Curte, Camera poate, atît timp cît nu a pronunțat hotărîrea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere, în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta.

Articolul 31. ATRIBUȚII ALE MARIII CAMERE

Marea Cameră:

1. se pronunță asupra cererilor introduse în virtutea art. 33 sau a art. 34, atunci când cauza i-a fost deferită de Cameră în virtutea art. 30 sau când cauza i-a fost deferită în virtutea art. 43; și
2. examinează cererile de aviz consultativ introduse în virtutea art. 47.

Articolul 32. COMPETENȚA CURȚII

1. Competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea Convenției și a Protocoalelor sale, care îi sînt supuse în condițiile prevăzute în art. 33, 34 și 47.
2. În caz de contestare a competenței sale, Curtea hotărăște.

Articolul 33. CAUZE INTERSTATALE

Orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei pretinse încălcări a prevederilor Convenției și ale Protocoalelor sale de către o altă înaltă parte contractantă.

Articolul 34. CERERI INDIVIDUALE

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Articolul 35. CONDIȚII DE ADMISIBILITATE

1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începînd cu data deciziei interne definitive.
2. Curtea nu reține nicio cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă:
 - a) ea este anonimă; sau
 - b) ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi.
3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci cînd ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale Protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.
4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.

Articolul 36. INTERVENȚIA TERȚILOR

1. În orice cauză aflată în fața unei Camere sau a Marii Camere, o înaltă parte contractantă, al cărei cetățean este reclamantul, are dreptul de a prezenta observații scrise și de a lua parte la audieri.
2. În interesul bunei administrări a justiției, președintele Curții poate invita orice înaltă parte contractantă care nu este parte în cauză sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, să prezinte observații scrise sau să ia parte la audiere.

Articolul 37. SCOATEREA DE PE ROL

1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate hotărî scoaterea de pe rol a unei cereri atunci cînd circumstanțele permit să se tragă concluzia că:
 - a) solicitantul nu dorește să o mai mențină; sau
 - b) litigiul a fost rezolvat; sau
 - c) pentru orice alt motiv, constatat de Curte, continuarea examinării cererii nu se mai justifică.

Totuși, Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin Convenție și prin Protocoalele sale o cere.

2. Curtea poate hotărî repunerea pe rol a unei cereri atunci când ea consideră că împrejurările o justifică.

Articolul 38. EXAMINAREA CAUZEI ÎN CONDIȚII DE CONTRADICTORIALITATE ȘI PROCEDURA DE REZOLVARE PE CALE AMIABILĂ

1. În cazul în care Curtea declară o cerere admisibilă, ea:

- a) procedează la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate, împreună cu reprezentanții părților, și, dacă este cazul, la o anchetă, pentru a cărei desfășurare eficientă statele interesate vor furniza toate facilitățile necesare;
- b) se pune la dispoziția celor interesați, în scopul de a se ajunge la rezolvarea cauzei pe cale amiabilă, pe baza respectării drepturilor omului, astfel cum acestea sînt recunoscute în Convenție și în Protocoalele sale.

2. Procedura descrisă la paragraful 1 b) este confidențială.

Articolul 39. REZOLVAREA PE CALE AMIABILĂ

În cazul rezolvării pe cale amiabilă, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.

Articolul 40. AUDIERE PUBLICĂ ȘI ACCES LA DOCUMENTE

1. Audierea este publică, în afara cazului în care Curtea nu decide altfel, motivat de circumstanțe excepționale.
2. Documentele depuse la Grefă sînt accesibile publicului, în afara cazului în care președintele Curții nu decide altfel.

Articolul 41. REPARAȚIE ECHITABILĂ

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decît o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

Articolul 42. HOTĂRÎRILE CAMERELOR

Hotărîrile Camerelor devin definitive conform dispozițiilor art. 44 paragraful 2.

Articolul 43. RETRIMITEREA ÎN FAȚA MARIII CAMERE

1. Într-un termen de 3 luni de la data hotărîrii unei Camere, orice parte în cauză poate, în cazuri excepționale, să ceară retrimiteră cauzei în fața Marii Camere.
2. Un Colegiu de cinci judecători ai Marii Camere acceptă cererea în cazul în care cauza ridică o problemă gravă referitoare la interpretarea sau la aplicarea Convenției sau a Protocoalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general.
3. În cazul în care Colegiul acceptă cererea, Marea Cameră se pronunță asupra cauzei printr-o hotărîre.

Articolul 44. HOTĂRÎRI DEFINITIVE

1. Hotărîrea Marii Camere este definitivă.
2. Hotărîrea unei Camere devine definitivă:
 - a) atunci cînd părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau
 - b) la 3 luni de la data hotărîrii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau
 - c) atunci cînd Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43.
3. Hotărîrea definitivă se publică.

Articolul 45. MOTIVAREA HOTĂRÎRILOR ȘI DECIZIILOR

1. Hotărîrile, precum și deciziile care declară cererile admisibile sau inadmisibile sînt motivate.
2. Dacă hotărîrea nu exprimă în totalitate sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să adauge acesteia expunerea opiniei sale separate.

Articolul 46. FORȚA OBLIGATORIE ȘI EXECUTAREA HOTĂRÎRILOR

1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărîrilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sînt părți.
2. Hotărîrea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor, care supraveghează executarea ei.

Articolul 47. AVIZE CONSULTATIVE

1. Curtea poate, la cererea Comitetului Miniștrilor, să dea avize consultative asupra problemelor juridice privind interpretarea Convenției și a Protocoalelor sale.
2. Aceste avize nu se pot referi la probleme legate de conținutul său de întinderea drepturilor și a libertăților definite în Titlul I al Convenției și în Protocoalele sale, nici asupra altor probleme de care Curtea sau Comitetul Miniștrilor ar putea să ia cunoștință ca urmare a introducerii unui recurs prevăzut în Convenție.
3. Decizia Comitetului Miniștrilor de a cere un aviz Curții este luată prin votul majorității reprezentanților care au dreptul de a face parte din acesta.

Articolul 48. COMPETENȚA CONSULTATIVĂ A CURȚII

Curtea decide dacă cererea de aviz consultativ prezentată de Comitetul Miniștrilor este competența sa, așa cum aceasta este definită de art. 47.

Articolul 49. MOTIVAREA AVIZELOR CONSULTATIVE

1. Avizul Curții trebuie motivat.
2. Dacă avizul nu exprimă în tot sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să alăture acestuia expunerea opiniei sale separate.
3. Avizul Curții este transmis Comitetului Miniștrilor.

Articolul 50. CHELTUIELI DE FUNCȚIONARE A CURȚII

CheLTuielile de funcționare a Curții sînt în sarcina Consiliului European.

Articolul 51. PRIVILEGII ȘI IMUNITĂȚI ALE JUDECĂTORILOR

Judecătorii se bucură, pe timpul exercitării funcțiilor lor, de privilegiile și imunitățile prevăzute la art. 40 din Statutul Consiliului European și de acordurile încheiate în virtutea acestui articol.“

ARTICOLUL 2.**1. Titlul V din Convenție devine Titlul III din Convenție;**

Articolul 57 din Convenție devine articolul 52 din Convenție; articolele 58 și 59 din Convenție sînt suprimate, iar articolele 60-66 din Convenție devin articolele 53-59 din Convenție.

2. Titlul I din Convenție se intitulează „Drepturi și libertăți“, iar noul Titlu III, „Dispoziții diverse“. Articolele 1-18, precum și noile articole 52-59 din Convenție au titlurile menționate în anexa la prezentul Protocol.**3. În noul articol 56, la paragraful 1, se inserează cuvintele „sub rezerva paragrafului 4 al prezentului articol“, după cuvintele „se va aplica“; la paragraful 4, cuvintele „comisiei“ și „conform art. 25 din prezenta Convenție“ sînt înlocuite cu cuvintele „Curții“ și „conform art. 34 din Convenție“. În noul articol 58 paragraful 4, cuvintele „art. 63“ sînt înlocuite cu cuvintele „art. 56“.****4. Protocolul adițional la Convenție se modifică după cum urmează:**

a) articolele sînt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul Protocol; și

b) în articolul 4, ultima frază, cuvintele „din art. 63“ sînt înlocuite cu cuvintele „din art. 56“.

5. Protocolul nr. 4 se modifică după cum urmează:

a) articolele sînt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul Protocol;

b) în articolul 5 paragraful 3, cuvintele „din art. 63“ sînt înlocuite cu cuvintele „din art. 56“; se adaugă un nou paragraf 5 care are următorul conținut:

„5. Orice stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau la mai multe teritorii vizate în această declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din Convenție privitor la art. 1-4 din prezentul Protocol sau la unele dintre acestea“.

c) paragraful 2 al articolului 6 se suprimă.

6. Protocolul nr. 6 se modifică după cum urmează:

a) articolele sînt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul Protocol; și

b) în articolul 4, cuvintele „pe temeiul art. 64”, sînt înlocuite prin cuvintele „pe temeiul art. 57”.

7. Protocolul nr. 7 se modifică după cum urmează:

a) articolele sînt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul Protocol;

b) în articolul 6 paragraful 4, cuvintele „din art. 63” sînt înlocuite cu cuvintele „din art. 56”; se adaugă un nou paragraf 6, care are următorul conținut:

„6. Orice stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare referitor la unul sau la mai multe teritorii vizate în această declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din Convenție privitor la art. 1-5 din prezentul „Protocol”.

c) paragraful 2 al articolului 7 se suprimă.

8. Protocolul nr. 9 se abrogă.

ARTICOLUL 3.

1. Prezentul Protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, semnatare ale Convenției, care își pot exprima consimțămîntul de a fi legate prin:

a) semnare fără rezerva ratificării, a acceptării sau a aprobării, sau

b) semnare sub rezerva ratificării, a acceptării sau a aprobării, urmată de ratificare, acceptare sau aprobare.

2. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la Secretarul general al Consiliului Europei.

ARTICOLUL 4.

Prezentul Protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de un an de la data la care toate părțile din Convenție își vor fi exprimat consimțămîntul de a fi legate prin Protocol conform dispozițiilor articolului 3. Alegerea noilor judecători va putea fi realizată, și toate celelalte măsuri necesare stabilirii noii Curți vor putea fi luate, conform dispozițiilor prezentului Protocol, începînd cu data la care toate părțile la Convenție își vor fi exprimat consimțămîntul de a fi legate prin Protocol.

ARTICOLUL 5.

1. Fără a se aduce atingere dispozițiilor paragrafelor 5 și 4 de mai jos, mandatul judecătorilor, membrilor Comisiei, grefierului și grefierului adjunct încetează la data intrării în vigoare a prezentului Protocol.

2. Cererile aflate pe rolul Comisiei care nu au fost încă declarate admisibile la data intrării în vigoare a prezentului Protocol se examinează de către Curte conform dispozițiilor prezentului Protocol.

3. Cererile declarate admisibile la data intrării în vigoare a prezentului Protocol continuă să fie examinate în anul în care urmează de către membrii Comisiei. Toate cauzele a căror examinare nu s-a încheiat în timpul acestei perioade se transmit Curții, care le va examina, considerându-le cereri admisibile, conform dispozițiilor prezentului Protocol.
4. În cazul cererilor pentru care Comisia, după intrarea în vigoare a prezentului Protocol, a adoptat un raport conform fostului articol 31 din Convenție, raportul se transmite părților, care nu au dreptul să-l publice. Potrivit dispozițiilor aplicabile înaintea intrării în vigoare a Prezentului Protocol, o cauză poate fi deferită Curții. Colegiul Marii Camere stabilește dacă una dintre Camere sau Marea Cameră trebuie să se pronunțe asupra cauzei. Dacă o cameră se pronunță asupra cauzei, decizia sa este definitivă. Cauzele care nu au fost deferite Curții se examinează de către Comitetul Miniștrilor, care procedează conform dispozițiilor fostului articol 32 din Convenție.
5. Cauzele aflate pe rolul Curții, a căror examinare nu a fost încheiată la data intrării în vigoare a prezentului Protocol, se transmit Marii Camere a Curții, care se pronunță asupra cauzei conform dispozițiilor acestui Protocol.
6. Cauzele aflate pe rolul Comitetului Miniștrilor, a căror examinare potrivit fostului articol 52 nu s-a încheiat la data intrării în vigoare a prezentului Protocol, se rezolvă de către Comitetul Miniștrilor, care procedează conform respectivului articol.

ARTICOLUL 6

În cazul în care înalta parte contractantă a recunoscut competența Comisiei sau jurisdicția Curții numai pentru cauzele posterioare sau bazate pe fapte survenite posterior declarației prevăzute de fostul articol 25 sau de fostul articol 46 din Convenție, respectiva restricție se aplică în continuare jurisdicției Curții în termenii prezentului Protocol.

ARTICOLUL 7

Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului Europei:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
- c) data intrării în vigoare a prezentului Protocol sau a anumitor dispoziții conform art. 4; și
- d) orice alt act, notificare sau comunicare în legătură cu prezentul Protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, avînd depline puteri în acest scop, au semnat prezentul Protocol.

Încheiat la Strasbourg, la 11 mai 1994, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite cîte o copie certificată fiecărui stat membru al Consiliului Europei.

PROTOCOLUL NR. 13**la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, cu privire la abolirea pedepsei cu moartea în orice împrejurări**

Notă: Ratificat prin Legea nr. 272-XVI din 29.07.06

Vilnius, 3.V.2002

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului protocol, convinse că dreptul oricărei persoane la viață este valoarea fundamentală într-o societate democratică și că abolirea pedepsei cu moartea este esențială pentru protecția acestui drept și pentru deplina recunoaștere a demnității inerente oricărei ființe umane,

*dorind să consolideze protecția dreptului la viață garantat de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (numită în continuare *Convenția*),*

notînd că Protocolul nr. 6 al Convenției cu privire la abolirea pedepsei cu moartea, semnat la Strasbourg la 28 aprilie 1983, nu exclude pedeapsa cu moartea pentru unele acte comise în timpul războiului sau în timpul unui pericol iminent de război,

hotărîte să facă ultimul pas pentru abolirea pedepsei cu moartea în orice împrejurări,

au convenit asupra următoarelor:

Articolul 1. ABOLIREA PEDEPSEI CU MOARTEA

Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o astfel de pedeapsă, nici executat.

Articolul 2. INTERZICEREA DEROGĂRILOR

În termenii articolului 15 din Convenție, față de dispozițiile prezentului Protocol nicio derogare nu este autorizată.

Articolul 3. INTERZICEREA REZERVELOR

În termenii articolului 57 din Convenție, nu este admisă nicio rezervă la dispozițiile prezentului Protocol.

Articolul 4. APLICAREA TERITORIALĂ

1. Orice Stat poate, la momentul semnării sau la momentul depunerii instrumentului său de ratificare, de acceptare sau de aprobare, să desemneze teritoriul sau teritoriile cu privire la care se va aplica prezentul Protocol.

2. Orice Stat poate, în orice moment ulterior, printr-o declarație adresată Secretarului general al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentului Protocol la orice alt teritoriu desemnat în declarație. Protocolul va intra în vigoare pentru acest teritoriu în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de trei luni de la data primirii declarației de către Secretarul general.
3. Orice declarație făcută în virtutea celor două paragrafe precedente va putea fi retrasă sau modificată, în ceea ce privește orice teritoriu desemnat în această declarație, prin notificare adresată Secretarului general. Retragera sau modificarea va produce efecte în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de trei luni de la data primirii notificării de către Secretarul general.

Articolul 5. RELAȚIILE CU CONVENȚIA

Statele-părți consideră articolele 1-4 ale prezentului Protocol ca articole adiționale la Convenție și toate dispozițiile Convenției se aplică în consecință.

Articolul 6. SEMNAREA ȘI RATIFICAREA

Prezentul Protocol este deschis spre semnare Statelor membre ale Consiliului Europei care au semnat Convenția. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un Stat membru al Consiliului Europei nu poate ratifica, accepta sau aproba prezentul Protocol fără să fi ratificat simultan sau anterior Convenția. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la Secretarul general al Consiliului Europei.

Articolul 7. INTRAREA ÎN VIGOARE

1. Prezentul Protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de trei luni de la data la care zece State membre ale Consiliului Europei își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin prezentul Protocol conform dispozițiilor articolului 6.
2. Pentru orice Stat membru care-și va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin Protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de trei luni de la data depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

Articolul 8. FUNCȚIA DE DEPOZITAR

Secretarul general al Consiliului Europei va notifica tuturor Statelor membre ale Consiliului Europei:

a) orice semnare; b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare; c) orice dată de intrare în vigoare a prezentului Protocol conform articolelor 4 și 7; d) orice alt act, notificare sau declarație avînd legătură cu prezentul Protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, avînd depline puteri în acest scop, au semnat prezentul Protocol.

Încheiat la Vilnius, la 3 mai 2002, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite câte o copie certificată fiecăruia dintre Statele membre ale Consiliului Europei.

PROTOCOLUL NR. 14

la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, privind amendarea sistemului de control al Convenției

Notă: Ratificat prin Legea nr. 130-XVI din 23.06.05

Strasbourg, 13.V.2004

Preambul

*Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (numită în continuare *Convenția*),*

avînd în vedere Rezoluția nr. 1 și Declarația adoptată în cadrul Conferinței ministeriale europene cu privire la drepturile omului, desfășurată la Roma la 3 și 4 noiembrie 2000,

avînd în vedere Declarațiile adoptate de către Comitetul Miniștrilor la 8 noiembrie 2001, la 7 noiembrie 2002 și la 15 mai 2003, în cadrul sesiunilor sale 109, 111 și, respectiv, 112,

avînd în vedere Avizul nr. 251(2004), adoptat de către Adunarea parlamentară a Consiliului Europei la 28 aprilie 2004,

considerînd că este necesar și urgent da a amenda unele prevederi ale Convenției în scopul menținerii și consolidării pe termen lung a sistemului de control, mai ales din cauza sporirii continue a sarcinii de lucru a Curții europene a Drepturilor Omului și a Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei,

considerînd, în particular, că este necesar de a veghea asupra faptului ca Curtea să continue să joace rolul său preeminent în protecția drepturilor omului în Europa, *au convenit* asupra următoarelor:

Articolul 1

Paragraful 1 al articolului 22 din Convenție este abrogat.

Articolul 2

Articolul 23 al Convenției este modificat după cum urmează:

„**Articolul 23** – Durata mandatului și revocarea.

1. Judecătorii sînt aleși pentru o durată de nouă ani. Ei nu pot fi realeși.
2. Mandatul judecătorilor se încheie atunci cînd ei împlinesc 70 de ani.
3. Judecătorii rămîn în funcție pînă la înlocuirea lor. Totuși, ei continuă să se ocupe de cauzele cu care au fost sesizați.
4. Un judecător nu poate fi înlăturat din funcțiile sale decît dacă ceilalți judecători decid, cu majoritatea de două treimi, că el a încetat să răspundă condițiilor necesare.“

Articolul 3

Articolul 24 al Convenției este abrogat.

Articolul 4

Articolul 25 al Convenției devine articolul 24 și conținutul său este modificat după cum urmează:

„**Articolul 24** – Grefa și raportorii

1. Curtea dispune de o grefă ale cărei sarcini și organizare sînt fixate prin regulamentul Curții.
2. În cazul în care ea se constituie în format de unic judecător, Curtea este asistată de raportori care își exercită funcțiile sub autoritatea președintelui Curții. Ei fac parte din grefa Curții“.

Articolul 5

Articolul 26 al Convenției devine articolul 25 („Adunarea plenară“) și conținutul său este modificat după cum urmează:

1. La sfîrșitul paragrafului d), virgula este înlocuită de un punct și virgulă, iar cuvîntul „și“ este exclus.
2. La sfîrșitul paragrafului e), punctul este înlocuit cu un punct și virgulă.
3. Este adăugat un nou paragraf f), al cărui conținut este:
„f) înaintează orice cerere în virtutea articolului 26, paragraf 2.“

Articolul 6

Articolul 27 al Convenției devine articolul 26 și conținutul său este modificat după cum urmează:

„**Articolul 26** – Format de unic judecător, comitete, Camere și Marea Cameră

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea se constituie în format de unic judecător, în comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitetele pentru o perioadă determinată.
2. La cererea Adunării plene a Curții, Comitetul Miniștrilor poate, printr-o decizie unanimă și pentru o perioadă determinată, să reducă numărul judecătorilor camerelor la cinci persoane.

3. Un judecător convocat în calitate de unic judecător nu examinează nicio cerere introdusă împotriva unei Înalte Părți contractante în numele căreia acest judecător a fost ales.
4. Judecătorul ales în numele unei Înalte Părți contractante care este parte la litigiul este membru de drept al camerei și al Marii Camere. În cazul absenței acestui judecător sau atunci când el nu-și poate desfășura activitatea, în calitate de judecător va activa o persoană aleasă de președintele Curții de pe o listă prezentată în prealabil de către această Parte.
5. Marea Cameră mai include în componența sa președintele Curții, vicepreședintele, președintele Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Când cauza este deferită Marii Camere, în virtutea articolului 43, niciun judecător al Camerei care a emis hotărîrea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui camerei și a judecătorului care a activat din numele Înaltei Părți contractante interesate.“

Articolul 7

După noul articol 26, un nou articol 27 este inclus în Convenție, al cărui conținut este:

„**Articolul 27** – Competența judecătorilor unici

1. Un unic judecător poate să declare inadmisibilă sau să radieze de pe rol o cerere introdusă în virtutea articolului 34 când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară.
2. Decizia este definitivă.
3. Dacă judecătorul unic nu declară inadmisibilă sau nu radiază de pe rol o cerere, acest judecător o va transmite unui comitet sau unei Camere pentru examinare complementară.“

Articolul 8

Articolul 28 al Convenției este modificat după cum urmează:

„**Articolul 28** – Competența comitetelor

1. Un comitet sesizat cu o cerere individuală introdusă în virtutea articolului 34 poate, prin vot unanim,
 - a) să o declare inadmisibilă sau să o radieze de pe rol când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară; sau b) să o declare admisibilă și să adopte concomitent o hotărîre asupra fondului când problema relativă la interpretarea sau aplicarea Convenției sau Protocoalelor sale care se află la originea cauzei constituie obiectul unei jurisprudențe bine stabilite de Curte.
2. Deciziile și hotărîrile prevăzute la paragraful 1 sînt definitive.
3. Dacă judecătorul ales în numele Înaltei Părți contractante care este parte la litigiul nu este membru al comitetului, acesta din urmă poate să-l invite să activeze în cadrul său în locul și pe locul unuia dintre membrii său, la orice etapă a procesului, ținînd cont de toți factorii pertinenti, inclusiv problema de a ști dacă această Parte a contestat aplicarea procedurii de la paragraful 1 b).“

Articolul 9

Articolul 9 al Convenției este amendat după cum urmează:

1. Conținutul paragrafului 1 este modificat după cum urmează: „Dacă nu a fost adoptată nicio decizie în virtutea articolelor 27 sau 28 și nu a fost pronunțată nicio hotărâre în virtutea articolului 28, o cameră se va pronunța asupra admisibilității și fondului cererilor individuale introduse în virtutea articolului 34. Decizia cu privire la admisibilitate poate fi luată în mod separat.“
2. La sfârșitul paragrafului 2 este adăugată o nouă propoziție, cu următorul conținut: „Cu excepția deciziei contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia cu privire la admisibilitate este adoptată separat.“
3. Paragraful 3 este exclus.

Articolul 10

Articolul 31 al Convenției este amendat după cum urmează:

1. La sfârșitul paragrafului a), cuvântul „și“ este exclus.
2. Paragraful b) devine paragraful c) și este inclus un nou paragraf b), având următorul conținut:
„b) se pronunță asupra problemelor cu care Curtea este sesizată de Comitetul Miniștrilor în virtutea articolului 46, paragraful 4; și“

Articolul 11

Articolul 32 al Convenției este amendat după cum urmează:

La sfârșitul paragrafului 1, după numărul 34, este inclusă o virgulă și numărul 46.

Articolul 12

Paragraful 3 al articolului 35 al Convenției este modificat după cum urmează:

- „3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea articolului 34 dacă consideră că:
- a) cererea este incompatibilă cu prevederile Convenției sau Protoacoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă; sau b) reclamantul nu a suferit vreun prejudiciu important, cu excepția faptului dacă respectarea drepturilor omului garantate de Convenție și Protoacoalele sale nu cer în mod obligatoriu examinarea fondului cererii și cu condiția de a nu respinge din acest motiv nicio cauză care nu a fost examinată în modul convenit de către o instanță judecătorească internă.“

Articolul 13

La sfârșitul articolului 36 al Convenției este adăugat un nou paragraf 3, având următorul conținut:

- „3. În orice cauză adusă înaintea unei Camere sau a Marii Camere, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei poate prezenta observații scrise și poate participa la audieri.“

ARTICOLUL 14

Articolul 38 al Convenției este modificat după cum urmează:

„**Articolul 38** – Examinarea contradictorie a cauzei

Curtea examinează cauza în mod contradictoriu împreună cu reprezentanții părților și, dacă este cazul, procedează la o anchetă pentru a cărei conducere eficiență Înaltele Părți contractante interesate vor furniza toate facilitățile necesare.“

Articolul 15

Articolul 39 al Convenției este modificat după cum urmează:

„**Articolul 39** – Reglementări amiabile

1. La orice moment al procesului, Curtea se află la dispoziția celor interesați în vederea parvenirii la o reglementare amiabilă a cauzei inspirându-se din respectarea drepturilor omului astfel cum ele sînt recunoscute în Convenție și în Protocoalele sale.
2. Procedura descrisă la paragraful 1 este confidențială.
3. În cazul reglementării amiabile, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.
4. Această decizie este transmisă Comitetului Miniștrilor care va supraveghea executarea termenilor reglementării amiabile astfel cum ei figurează în decizie.“

Articolul 16

Articolul 46 al Convenției este modificat după cum urmează:

„**Articolul 46** – Forța obligatorie și executarea hotărîrilor

1. Înaltele Părți contractante se angajează să se conformeze hotărîrilor definitive ale Curții în litigiile la care ele sînt părți.
2. Hotărîrea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor care supraveghează executarea ei.
3. Cînd Comitetul Miniștrilor consideră că supravegherea executării unei hotărîri definitive este împiedicată de o dificultate de interpretare a acestei hotărîri, el poate sesiza Curtea pentru a-i cere să se pronunțe asupra acestei probleme de interpretare. Decizia de sesizare a Curții este luată prin votul majorității a două treimi a reprezentanților care au dreptul de a face parte din Comitet.
4. Cînd Comitetul Miniștrilor consideră că o Înantă Parte contractantă refuză să se conformeze unei hotărîri definitive într-un litigiu la care este parte, el poate, după avertizarea acestei Părți și printr-o decizie luată prin votul majorității a două treimi a reprezentanților care au dreptul de a face parte din Comitet, să sesizeze Curtea cu problema respectării de către această Parte a obligației față de paragraful 1.
5. Cînd Curtea constată o încălcare a paragrafului 1, ea transmite cazul Comitetului Miniștrilor care va examina măsurile ce urmează a fi luate. Cînd Curtea constată că nu a avut loc nicio încălcare a paragrafului 1, ea transmite cauza Comitetului Miniștrilor, care decide să încheie examinarea ei.“

Articolul 17

Articolul 59 al Convenției este amendat după cum urmează:

1. Este inclus un nou paragraf 2, avînd următorul conținut:
„2. Uniunea Europeană poate adera la prezenta Convenție.“
2. Paragrafele 2, 3 și 4 devin respectiv paragrafele 3, 4 și 5.

DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII**Articolul 18**

1. Prezentul Protocol este deschis spre semnare Statelor membre ale Consiliului Europei semnatare ale Convenției, care își pot exprima acordul de a fi legate prin:
 - a) semnare fără rezervă de ratificare, acceptare sau aprobare; sau
 - b) semnare sub rezerva ratificării, acceptării sau aprobării, urmată de ratificare, acceptare sau aprobare.
2. Instrumentele de ratificare, acceptare sau aprobare vor fi depuse pe lângă Secretarul General al Consiliului Europei.

Articolul 19

Prezentul Protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care va urma după expirarea unei perioade de trei luni de la data la care toate Părțile la Convenție și-au exprimat acordul de a fi legate prin Protocol, în conformitate cu dispozițiile articolului 18.

Articolul 20

1. La data intrării în vigoare a prezentului Protocol, dispozițiile sale se vor aplica tuturor cererilor suspendate în fața Curții precum și tuturor hotărîrilor a căror executare constituie obiectul unei supravegheri din partea Comitetului Miniștrilor.
2. Noul criteriu de admisibilitate introdus prin articolul 12 al prezentului Protocol în articolul 35, paragraful 3 b) al Convenției, nu se aplică cererilor declarate admisibile pînă la intrarea în vigoare a Protocolului. Pe parcursul următorilor doi ani după intrarea în vigoare a prezentului Protocol, doar camerele și Marea Cameră a Curții pot aplica noul criteriu de admisibilitate.

Articolul 21

La data intrării în vigoare a prezentului Protocol, durata mandatului judecătorilor care își îndeplinesc primul lor mandat este prelungit de plin drept pentru a atinge un total de nouă ani. Alți judecători își încheie mandatul, care este prelungit de plin drept pentru doi ani.

Articolul 22

Secretarul General al Consiliului Europei va notifica Statelor membre ale Consiliului Europei: a) orice semnare;

b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
c) orice dată de intrare în vigoare a prezentului Protocol conform articolelor 4 și 7;

d) orice alt act, notificare sau declarație avînd legătură cu prezentul Protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, avînd depline puteri în acest scop, au semnat prezentul Protocol.

Încheiat la Strasbourg, la 13 mai 2004, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite cîte o copie certificată fiecăruia din Statele membre ale Consiliului Europei.

CONVENȚIA INTERNAȚIONALĂ PRIVIND ELIMINAREA TUTUROR FORMELOR DE DISCRIMINARE RASIALĂ* DIN 21.12.1965

Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 2106 (XX) din 21 decembrie 1965. Intrată în vigoare pe 4 ianuarie 1969, conform dispozițiilor art. 19.

În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

Statele-părți la prezenta Convenție, considerînd că la baza Cartei Națiunilor Unite stau principiile demnității și egalității ființelor umane și că toate statele membre s-au angajat să acționeze atât împreună cît și separat, în cooperare cu Organizația, pentru îndeplinirea unuia din scopurile Națiunilor Unite, anume de a dezvolta și încuraja respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie,

considerînd că Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamă că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi și că fiecare poate să se prevaleze de toate drepturile și de toate libertățile care sînt enunțate în Declarație, fără nicio deosebire, mai ales de rasă, de culoare sau de origine națională,

luînd în considerare că toți oamenii sînt egali în fața legii și au dreptul la o protecție egală a legii împotriva oricărei discriminări și împotriva oricărei incitări la discriminare,

considerînd că Națiunile Unite au condamnat colonialismul și toate practicile de segregare și de discriminare care îl însoțesc, sub orice formă și în orice loc ar exista, și că Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, din 14 decembrie 1960 (rezoluția 1514 (XV) a Adunării Generale), a afirmat și a proclamat solemn necesitatea de a se pune capăt rapid și necondiționat,

considerînd că Declarația Națiunilor Unite privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, din 20 noiembrie 1963 (Rezoluția 1904 (XVIII) a

* Adoptată la 21 decembrie 1965, la New York.

Adunării Generale), afirmă în mod solemn necesitatea de a se elimina rapid toate formele și toate manifestările de discriminare rasială în toate părțile lumii și de a asigura înțelegerea și respectarea demnității persoanei umane,

convinse că orice doctrină de superioritate bazată pe diferențierea dintre rase este falsă din punct de vedere științific, condamnată sub raport moral, injustă și periculoasă din punct de vedere social și că nimic nu ar putea să justifice, oriunde ar fi, discriminarea rasială, nici în teorie, nici în practică,

reafirmând că discriminarea între ființele umane pentru motive de rasă, culoare sau origine etnică este un obstacol în calea relațiilor pașnice de prietenie între națiuni, fiind susceptibilă să tulbure pacea și securitatea popoarelor, precum și coexistența armonioasă a persoanelor în cadrul aceluiași stat,

convinse că existența barierelor rasiale este incompatibilă cu idealurile oricărei societăți umane,

alarmate de manifestările de discriminare rasială care există încă în unele regiuni ale lumii și de politica unor guverne bazată pe superioritate sau ură rasială, cum este politica de apartheid, de segregare sau de separare,

hotărâte să adopte toate măsurile necesare pentru eliminarea rapidă a tuturor formelor și a tuturor manifestărilor de discriminare rasială spre a favoriza buna înțelegere între rase și a edifica o comunicare internațională eliberată de orice forme de segregare și de discriminare rasială,

având prezentă în spirit Convenția privind discriminarea în materie de angajare și de profesie, adoptată de Organizația Internațională a Muncii în 1958 și de Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, adoptată de Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură în 1960,

dornice să pună în aplicare principiile enumerate în Declarația Națiunilor Unite privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială și să asigure cât mai repede posibil adoptarea măsurilor practice în acest scop,

au convenit asupra celor ce urmează:

PARTEA ÎNTÂI

Articolul 1

1. În prezenta Convenție, expresia „discriminare rasială“ are în vedere orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile: politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.
2. Prezenta Convenție nu se aplică deosebirilor, excluderilor, restricțiilor sau preferințelor stabilite de către un stat parte la Convenție, după cum este vorba de cetățenii săi sau de străini.

3. Nicio dispoziție a prezentei Convenții nu poate fi interpretată ca afectând, în vreun fel, dispozițiile legislative ale statelor-părți la Convenție, în ceea ce privește naționalitatea, cetățenia sau naturalizarea, cu condiția ca aceste dispoziții să nu fie discriminatorii față de o anumită naționalitate.
4. Măsurile speciale luate cu singurul scop de a se asigura cum se cuvine progresul unor grupuri rasiale sau etnice sau unor indivizi având nevoie de protecția care poate fi necesară pentru a le garanta folosința și exercitarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în condiții de egalitate nu sînt considerate ca măsuri de discriminare rasială, cu condiția totuși ca ele să nu aibă drept efect menținerea de drepturi distincte pentru grupuri rasiale diferite și ca ele să nu fie menținute în vigoare după realizarea scopurilor pentru care au fost adoptate.

Articolul 2

1. Statele-părți condamnă discriminarea rasială și se angajează să urmeze, prin toate mijloacele potrivite și fără întârziere, o politică menită să elimine orice formă de discriminare rasială, să favorizeze înțelegerea între toate rasele și în acest scop.
 - a) fiecare stat-parte se angajează să nu recurgă la acte sau practici de discriminare rasială împotriva unor persoane, grupuri de persoane sau instituții și să facă în așa fel încît toate autoritățile publice și instituțiile publice, naționale și locale, să se conformeze acestei obligații;
 - b) fiecare stat-parte se angajează să nu încurajeze, să nu apere și să nu sprijine discriminarea rasială practică de vreo persoană sau organizație, oricare ar fi ea;
 - c) fiecare stat-parte trebuie să ia măsuri eficace pentru a reexamina politica guvernamentală națională și locală și pentru a modifica, abroga sau anula orice lege și orice reglementare avînd drept efect crearea discriminării rasiale sau perpetuarea ei, acolo unde există;
 - d) fiecare stat-parte trebuie, prin toate mijloacele corespunzătoare, inclusiv, dacă împrejurările o cer, prin măsuri legislative, să interzică discriminarea rasială practică de persoane, de grupuri sau de organizații și să-i pună capăt;
 - e) fiecare stat-parte se angajează să favorizeze, dacă va fi cazul, organizațiile și mișcările integraționiste multirasiale și alte mijloace de natură a elimina barierele între rase și a descuraja ceea ce tinde spre întărirea dezbinării rasiale.
2. Statele-părți vor lua, dacă împrejurările o vor cere, măsuri speciale și concrete în domeniile social, economic, cultural și altele, pentru a asigura cum se cuvine dezvoltarea sau protecția anumitor grupuri rasiale sau anumitor indivizi aparținînd acestor grupuri, în scopul de a le garanta, în condiții de egalitate, deplina exercitare a drepturilor omului și libertăților fundamentale. Aceste măsuri nu vor putea în niciun caz să aibă drept efect menținerea de drepturi inegale sau deosebite pentru diversele grupuri rasiale, odată atinse obiectivele pentru care au fost adoptate.

Articolul 3

Statele-părți condamnă în special segregarea rasială și apartheidul și se angajează să prevină, să interzică și să elimine pe teritoriile ținând de jurisdicția lor toate practicile de această natură.

Articolul 4

Statele-părți condamnă orice propagandă și orice organizații care se inspiră din idei sau teorii bazate pe superioritatea unei rase sau unui grup de persoane de o anumită culoare sau de o anumită origine etnică, sau care pretind să justifice sau să încurajeze orice formă de ură și de discriminare rasială și se angajează să adopte de îndată măsuri pozitive menite să elimine orice incitare la o astfel de discriminare sau orice acte de discriminare și, în acest scop, ținând seama de principiile formulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și de drepturile enunțate în mod expres în articolul 5 al prezentei Convenții, ele se angajează îndeosebi:

- a) să declare delict pe depsite prin lege orice difuzare de idei bazate pe superioritate sau ură rasială, orice incitare la discriminare rasială ca și orice acte de violență sau provocare la astfel de acte, îndreptate împotriva oricărei rase sau oricărui grup de persoane de o altă culoare sau de o altă origine etnică, precum și orice sprijin acordat unor activități rasiste, inclusiv finanțarea lor;
- b) să declare ilegale și să interzică organizațiile, precum și activitățile de propagandă organizată și orice alt fel de activitate de propagandă care incită la discriminare rasială și care o încurajează și să declare delict pe depsit prin lege participarea la aceste organizații sau la aceste activități;
- c) să nu permită autorităților publice sau instituțiilor publice, naționale sau locale, să incite la discriminare rasială sau s-o încurajeze.

Articolul 5

În conformitate cu obligațiile fundamentale enunțate în articolul 2 al prezentei Convenții, statele-părți se angajează să interzică și să elimine discriminarea rasială sub toate formele și să garanteze dreptul fiecăruia la egalitate în fața legii fără deosebire de rasă, culoare, origine națională sau etnică, în folosința drepturilor următoare:

- a) dreptul la un tratament egal în fața tribunalelor și a oricărui alt organ de administrare a justiției;
- b) dreptul la securitatea persoanei și la protecția statului împotriva violențelor sau maltratărilor, fie din partea funcționarilor guvernului, fie a oricărui individ, grup sau instituție;
- c) drepturi politice, și anume dreptul de a participa la alegeri – de a vota și de a fi candidat – după sistemul sufragiului universal și egal, dreptul de a face parte din guvern, de a lua parte la conducerea treburilor publice, la orice nivel, și dreptul de acces, în condiții de egalitate, la funcții publice;
- d) alte drepturi civile, în special:

- i) dreptul de a circula liber și de a-și alege reședința în interiorul unui stat;
- ii) dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv pe a sa, și de a se întoarce în țara sa;
- iii) dreptul la o cetățenie;
- iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul;
- v) dreptul de proprietate al oricărei persoane, atât singură cât și în asociere;
- vi) dreptul de moștenire;
- vii) dreptul la libertate de gândire, conștiință și religie;
- viii) dreptul la libertate de opinie și de exprimare;
- ix) dreptul la libertate de întrunire și asociere pașnică;
- e) drepturi economice, sociale și culturale, în special:
 - i) dreptul la muncă, la libera alegere a ocupației sale, la condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare, la protecția împotriva șomajului, la un salariu egal pentru muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare;
 - ii) dreptul de a înființa sindicate și de a se afilia unor sindicate;
 - iii) dreptul la locuință;
 - iv) dreptul la sănătate, la îngrijire medicală, la securitate socială și la servicii sociale;
 - v) dreptul la educație și la pregătire profesională;
 - vi) dreptul de a lua parte, în condiții de egalitate, la activități culturale;
- f) dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice, cum ar fi mijloace de transport, hoteluri, restaurante, cafenele, spectacole, parcuri.

Articolul 6

Statele-părți vor asigura oricărei persoane supuse jurisdicției lor o protecție și o cale de recurs efective în fața tribunalelor naționale și a altor organe de stat competente, împotriva tuturor actelor de discriminare rasială care, contrar prezentei Convenții, ar viola drepturile sale individuale și libertățile sale fundamentale, precum și dreptul de a cere acestor tribunale satisfacție sau despăgubire dreaptă și adecvată pentru orice prejudiciu pe care l-ar putea suferi ca urmare a unei astfel de discriminări.

Articolul 7

Statele-părți se angajează să ia măsuri imediate și eficace în domeniile învățămîntului, educației, culturii și informației, pentru a lupta împotriva prejudecăților ce duc la discriminare rasială și pentru a favoriza înțelegerea, toleranța și prietenia între națiuni și grupuri rasiale sau etnice, ca și pentru a promova scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite, ale Declarației Universale a Drepturilor Omului, ale Declarației Națiunilor Unite privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială și ale prezentei Convenții.

PARTEA A DOUA

Articolul 8

1. Se constituie un Comitet pentru eliminarea discriminării rasiale (denumit în cele ce urmează Comitetul) compus din optsprezece experți cunoscuți pentru înalta lor moralitate și imparțialitate, care sînt aleși de către statele-părți din rîndul cetățenilor lor și care își exercită funcțiile cu titlu individual, ținîndu-se seama de o repartitie geografică echitabilă și de reprezentarea diferitelor forme de civilizație, precum și de principalele sisteme juridice.
2. Membrii Comitetului sînt aleși prin vot secret de pe o listă de candidați desemnați de statele-părți. Fiecare stat-parte poate să desemneze un candidat ales dintre cetățenii săi.
3. Prima alegere va avea loc la șase luni de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții. Cu cel puțin trei luni înainte de data fiecărei alegeri, Secretarul general al Națiunilor Unite trimite o scrisoare statelor-părți pentru a le invita să-și prezinte candidaturile într-un termen de două luni. Secretarul general întocmește o listă, în ordine alfabetică, a tuturor candidaților astfel desemnați, indicînd statele care i-au desemnat, și o comunică statelor-părți.
4. Membrii Comitetului sînt aleși în cursul unei reuniuni a statelor-părți, convocată de Secretarul general la sediul Organizației Națiunilor Unite. La această reuniune, al cărei cvorum este de două treimi din numărul statelor-părți, sînt aleși membri ai Comitetului candidații care obțin cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută a voturilor reprezentanților statelor-părți prezenți și votați.
5. a) Membrii Comitetului sînt aleși pentru patru ani. Totuși, mandatul a nouă dintre membrii desemnați la prima alegere va lua sfîrșit după doi ani; imediat după prima alegere, numele acestor nouă membri vor fi trase la sorți de către președintele Comitetului.
b) Pentru a ocupa locurile devenite vacante în mod fortuit, statul-parte al cărei expert a încetat să-și exercite funcțiile de membru al Comitetului va numi un alt expert dintre cetățenii săi, sub rezerva aprobării de către Comitet.
6. Statele-părți iau în sarcina lor cheltuielile membrilor Comitetului pentru perioada în care aceștia își îndeplinesc funcțiile în Comitet.

Articolul 9

1. Statele-părți se angajează să prezinte Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, pentru examinarea de către Comitet, un raport asupra măsurilor de ordin legislativ, judiciar, administrativ sau altele pe care le-au adoptat și care pun în aplicare dispozițiile prezentei Convenții:
 - a) în termen de un an, începînd de la intrarea în vigoare a Convenției, pentru fiecare stat interesat în ceea ce îl privește și
 - b) apoi, la fiecare doi ani și de fiecare dată cînd Comitetul o va cere. Comitetul poate să ceară informații suplimentare statelor-părți.

2. Comitetul supune, în fiecare an, Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite, prin intermediul Secretarului general, un raport asupra activității sale și poate să facă sugestii și recomandări de ordin general bazate pe examinarea rapoartelor și informațiilor primite de la statele-părți. El aduce la cunoștința Adunării Generale aceste sugestii și recomandări de ordin general însoțite, dacă este cazul, de observațiile statelor-părți.

Articolul 10

1. Comitetul adoptă regulamentul său de ordine interioară.
2. Comitetul își alege biroul pentru o perioadă de doi ani.
3. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite asigură secretariatul Comitetului.
4. Comitetul își ține în mod obișnuit reuniunile la sediul Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 11

1. Dacă un stat-parte consideră că un alt stat, de asemenea parte, nu aplică dispozițiile prezentei Convenții, el poate să atragă atenția Comitetului asupra problemei. Comitetul transmite comunicarea statului-parte interesat. În termen de trei luni, statul destinat prezintă Comitetului explicații sau declarații scrise elucidând problema și indicând, dacă este cazul, măsurile care eventual au putut fi luate de acest stat pentru remedierea situației.
2. Dacă, în termen de șase luni, începând de la data primirii comunicării originale de către statul destinat, problema nu a fost reglementată spre satisfacția celor două state, pe cale de negocieri bilaterale sau prin orice altă procedură care le-ar sta la dispoziție, atît unul, cît și celălalt vor avea dreptul să o supună din nou Comitetului, adresînd o notificare Comitetului și celui alt stat interesat.
3. Comitetul nu poate să se sesizeze cu o problemă care îi este supusă conform prevederilor paragrafului 2 al prezentului articol decît după ce s-a asigurat că toate căile interne disponibile au fost folosite sau epuizate în conformitate cu principiile de drept internațional general recunoscute. Această regulă nu se aplică dacă procedurile de recurs depășesc termene rezonabile.
4. În orice problemă care îi este supusă, Comitetul poate cere statelor-părți în cauză să-i furnizeze orice informații suplimentare pertinente.
5. Atunci cînd Comitetul examinează o problemă în aplicarea prezentului articol, statele-părți interesate au dreptul să desemneze un reprezentant care va participa fără drept de vot la lucrările Comitetului, pe toată durata dezbaterilor.

Articolul 12

1. a) După ce Comitetul a obținut și cercetat toate informațiile pe care le consideră necesare, președintele desemnează o comisie de conciliere ad-hoc (numită în cele ce urmează *comisia*) compusă din cinci persoane care pot sau nu să fie membri ai Comitetului. Membrii comisiei sînt desemnați cu asentimentul deplin și una-

nim al părților în diferend și comisia pune bunele sale oficii la dispoziția statelor interesate în scopul de a se ajunge la o soluționare amiabilă a problemei, bazată pe respectarea prezentei Convenții.

b) Dacă statele-părți în diferend nu ajung la o înțelegere asupra întregului sau unei părți a componenței comisiei într-un termen de trei luni, membrii comisiei care nu au asentimentul statelor-părți în diferend sînt aleși prin vot secret dintre membrii Comitetului, cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor Comitetului.

2. Membrii comisiei își exercită funcțiile cu titlu individual. Ei nu trebuie să fie cetățenii unuia dintre statele-părți în diferend și nici ai unui stat care nu este parte la prezenta Convenție.
3. Comisia își alege președintele și adoptă regulamentul său de ordine interioară.
4. Comisia își ține în mod obișnuit reuniunile la sediul Organizației Națiunilor Unite sau în orice alt loc potrivit pe care îl va determina comisia.
5. Secretarul prevăzut la paragraful 3 al articolului 10 al prezentei Convenții pune, de asemenea, serviciile sale la dispoziția comisiei ori de cîte ori un diferend între statele-părți determină constituirea comisiei.
6. Toate cheltuielile membrilor comisiei sînt repartizate în mod egal între statele-părți în diferend, pe baza unui stat de plată estimativ stabilit de Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
7. Secretarul general va fi împuternicit, dacă va fi nevoie să deconteze cheltuielile membrilor comisiei înainte ca rambursarea sumelor să fi fost efectuată de către statele-părți în diferend, în conformitate cu paragraful 6 al prezentului articol.
8. Informările obținute și cercetate de către Comitet sînt puse la dispoziția comisiei care poate cere statelor interesate să-i furnizeze orice informație complementară pertinentă.

Articolul 13

1. După ce a studiat problema sub toate aspectele sale, comisia pregătește și supune președintelui Comitetului un raport conținînd concluziile sale asupra tuturor chestiunilor de fapt, privind litigiul dintre părți și recomandările pe care le consideră oportune spre a se ajunge la o soluționare amiabilă a diferendului.
2. Președintele Comitetului transmite raportul comisiei fiecăruia dintre statele-părți în diferend. Aceste state fac cunoscut președintelui Comitetului în termen de trei luni dacă acceptă sau nu recomandările cuprinse în raportul comisiei.
3. După expirarea termenului prevăzut la paragraful 2 al prezentului articol, președintele Comitetului comunică raportul comisiei și declarațiile statelor-părți interesate celorlalte state-părți la Convenție.

Articolul 14

1. Orice stat-parte poate declara, în orice moment, că recunoaște Comitetului competența de a primi și examina comunicări emanînd de la persoane sau grupuri de persoane ținînd de jurisdicția sa care se plîng de a fi victime ale violării, de

- către acest stat-parte, a vreunui dintre drepturile enunțate în prezenta Convenție. Comitetul nu primește nicio comunicare privind un stat-parte care n-a făcut o astfel de declarație.
2. Orice stat-parte care face o declarație în conformitate cu paragraful 1 al prezentului articol poate crea sau desemna un organism în cadrul ordinii sale juridice naționale cu competența de a primi și examina cererile emanând de la persoane sau grupuri de persoane ce țin de jurisdicția aceluia stat, care se plîng de a fi victime ale violării vreunui dintre drepturile enunțate în prezenta Convenție și care au epuizat celelalte căi de recurs locale disponibile.
 3. Declarația făcută în conformitate cu paragraful 1 al prezentului articol și numele oricărui organism creat sau desemnat în conformitate cu paragraful 2 al prezentului articol sînt depuse de către statul-parte interesat la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, care comunică o copie de pe acestea celorlalte state-părți. Declarația poate să fie retrasă în orice moment, printr-o notificare adresată Secretarului general, dar această retragere nu afectează comunicările cu care Comitetul este deja sesizat.
 4. Organismul creat sau desemnat în conformitate cu paragraful 2 al prezentului articol va trebui să țină un registru de petiții, iar copii certificate conforme cu registrul vor fi depuse în fiecare an la Secretarul general pe căile corespunzătoare, fiind de la sine înțeles că conținutul acestor copii nu va fi divulgat publicului.
 5. Dacă nu obține satisfacție de la organismul creat sau desemnat în conformitate cu paragraful 2 al prezentului articol, petiționarul are dreptul de a adresa, în următoarele șase luni, o comunicare în acest sens Comitetului.
 6. a) Comitetul, cu titlu confidențial, aduce orice comunicare care îi este adresată la cunoștința statului-parte despre care se pretinde că a încălcat vreuna din dispozițiile Convenției, dar identitatea persoanei sau grupurilor de persoane interesate nu poate fi dezvăluită fără consimțămîntul expres al acelei persoane sau al acelor grupuri de persoane. Comitetul nu primește comunicări anonime.
b) În următoarele trei luni, statul în cauză prezintă în scris Comitetului explicații sau declarații elucidînd problema și indicînd, dacă este cazul, măsurile pe care eventual a putut să le ia pentru remedierea situației.
 7. a) Comitetul examinează comunicările ținînd seama de toate informările care îi sînt prezentate de către statul-parte interesat și de către petiționar. Comitetul nu va examina nicio comunicare a unui petiționar fără a se fi asigurat că acesta a epuizat toate căile interne disponibile. Totuși, această regulă nu se aplică dacă procedurile de recurs depășesc termene raționale.
b) Comitetul adresează sugestiile și recomandările sale eventuale statului-parte interesat și petiționarului.
 8. Comitetul include în raportul său anual un rezumat al acestor comunicări și, dacă este cazul, un rezumat al explicațiilor și declarațiilor statelor-părți interesate, precum și al propriilor sale sugestii și recomandări.

9. Comitetul nu are competență să exercite funcțiile prevăzute în prezentul articol decât dacă cel puțin zece state-părți la Convenție sînt legate prin declarații făcute în conformitate cu paragraful 1 al prezentului articol.

Articolul 15

1. Pînă la realizarea obiectivelor Declarației privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, cuprinsă în rezoluția 1514 (XV) a Adunării Generale, din 14 decembrie 1960, dispozițiile prezentei Convenții nu restrîng cu nimic dreptul de petiție acordat acestor popoare prin alte instrumente internaționale sau de către Organizația Națiunilor Unite și instituțiile sale specializate.
2. a) Comitetul constituit în conformitate cu paragraful 1 al articolului 8 primește în copie petițiile ce provin de la organele Națiunilor Unite care se ocupă de probleme, avînd un raport direct cu principiile și obiectivele prezentei Convenții, își exprimă părerea și face recomandări în legătură cu petițiile primite atunci cînd examinează petiții emanînd de la locuitorii teritoriilor sub tutelă sau neautonome sau de la orice alt teritoriu căruia i se aplică Rezoluția 1514 (XV) a Adunării generale, avînd legătură cu problemele prevăzute prin prezenta Convenție, de care sînt sesizate aceste organe.
 - b) Comitetul primește din partea organelor competente ale Organizației Națiunilor Unite copii de pe rapoartele privind măsurile de ordin legislativ, judiciar, administrativ sau altele interesînd în mod direct principiile și obiectivele prezentei Convenții pe care puterile administrante le-au aplicat în teritoriile menționate la alineatul a) al prezentului paragraf, dă avize și face recomandări acestor organe.
3. Comitetul include în rapoartele sale către Adunarea Generală un rezumat al petițiilor și rapoartelor pe care le-a primit din partea organelor Națiunilor Unite, precum și opiniile și recomandările care i-au fost prilejuite de acele petiții și rapoarte.
4. Comitetul solicită Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite să-i pună la dispoziție orice informație, avînd legătură cu obiectivele prezentei Convenții de care acesta dispune, cu privire la teritoriile menționate la paragraful 2, alineatul a) al prezentului articol.

Articolul 16

Dispozițiile prezentei Convenții privind măsurile ce urmează a fi luate pentru a rezolva un diferend sau pentru a lichida o plîngere se aplică fără prejudiciul celorlalte proceduri de soluționare a diferendelor sau de lichidare a plîngerilor în materie de discriminare prevăzute în instrumente constitutive ale Organizației Națiunilor Unite și ale instituțiilor sale specializate sau în convenții adoptate de către aceste organizații și nu împiedică statele-părți să recurgă la alte proceduri pentru reglementarea unui diferend, în conformitate cu acordurile internaționale generale sau speciale care le leagă.

PARTEA A TREIA

Articolul 17

1. Prezenta Convenție este deschisă spre semnare oricărui stat membru al Organizației Națiunilor Unite sau membru al vreuneia dintre instituțiile sale specializate, oricărui stat-parte la Statutul Curții Internaționale de Justiție, ca și oricărui stat invitat de către Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite să devină parte la prezenta Convenție.
2. Prezenta Convenție este supusă ratificării, iar instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 18

1. Prezenta Convenție va fi deschisă spre aderare oricărui stat menționat la paragraful 1 al articolului 17.
2. Aderarea se va face prin depunerea unui instrument de aderare la Secretarul general al Națiunilor Unite.

Articolul 19

1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi de la data depunerii la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de-al douăzeci și șaptelea instrument de ratificare sau de aderare.
2. Pentru fiecare dintre statele care vor ratifica prezenta Convenție sau vor adera la ea după depunerea celui de-al douăzeci și șaptelea instrument de ratificare sau de aderare, Convenția va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi de la data depunerii de către acest stat a instrumentului său de ratificare sau de aderare.

Articolul 20

1. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va primi și comunica tuturor statelor membre care sînt sau care pot să devină părți la prezenta Convenție, textul rezervelor ce vor fi făcute în momentul ratificării sau aderării. Orice stat care ridică obiecții împotriva rezervei va aviza Secretarul general în termen de nouăzeci de zile, începînd de la data comunicării menționate, că nu acceptă rezerva.
2. Nicio rezervă incompatibilă cu obiectul și scopul prezentei Convenții nu va fi autorizată și nicio altă rezervă care ar avea drept efect paralizarea funcționării vreunui dintre organele create de Convenție. O rezervă va fi considerată ca intrînd în categoriile definite mai sus, dacă cel puțin două treimi din statele-părți la această Convenție ridică obiecții.
3. Rezervele pot fi retrase în orice moment printr-o notificare adresată Secretarului general. Notificarea va avea efect la data primirii sale.

Articolul 21

Orice stat-parte poate să denunțe prezenta Convenție printr-o notificare adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Denunțarea va produce efectul după un an de la data la care Secretarul general va fi primit notificarea.

Articolul 22

Orice diferend între două sau mai multe state-părți privind interpretarea sau aplicarea prezentei Convenții, care nu va fi fost reglementat, pe cale de negocieri sau cu ajutorul procedurilor prevăzute în mod expres de această Convenție, va fi adus, la cererea oricărei părți, în diferend, în fața Curții Internaționale de Justiție pentru a se pronunța asupra lui, dacă părțile în diferend nu au convenit asupra altui mod de soluționare.

Articolul 23

1. Orice stat-parte poate formula în orice moment o cerere de revizuire a prezentei Convenții printr-o notificare scrisă adresată Secretarului general.
2. Adunarea generală va hotărî asupra măsurilor de luat, dacă este cazul, în legătură cu această cerere.

Articolul 24

Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va informa toate statele menționate la paragraful 1 al articolului 17 din prezenta Convenție:

- a) asupra semnăturilor puse pe prezenta Convenție și asupra instrumentelor de ratificare și de aderare depuse în conformitate cu articolele 17 și 18;
- b) asupra datei la care prezenta Convenție va intra în vigoare în conformitate cu articolul 19;
- c) asupra comunicărilor și declarațiilor primite în conformitate cu articolele 14, 20 și 23;
- d) asupra denunțărilor notificate în conformitate cu articolul 21.

Articolul 25

1. Prezenta Convenție, ale cărei texte în limbile chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă sînt în egală măsură valabile, va fi depusă la arhivele Organizației Națiunilor Unite.
2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va remite o copie certificată conformă cu originalul prezentei Convenții tuturor statelor aparținînd vreuneia dintre categoriile menționate la paragraful 1 al articolului 17 al Convenției. Drept care subscrișii, autorizați în modul convenit de guvernele respective, au semnat prezenta Convenție, care a fost deschisă spre semnare la New York, la șapte martie, una mie nouă sute șazeci și șase.

PACTUL INTERNAȚIONAL CU PRIVIRE LA DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE* DIN 16.12.1966

Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite pe 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare pe 23 martie 1967, cf. art. 49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art. 41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41.

În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993.

Notă: Ratificat prin Hot. Parl. nr. 217-XII din 28.07.90.

PREAMBUL

*Statele-părți la prezentul Pact,
considerînd că, în conformitate cu principiile enunțate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,*

recunoscînd că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane,

recunoscînd că, în conformitate cu Declarația universală a drepturilor omului, idealul ființei umane libere, bucurîndu-se de libertățile civile și politice și eliberată de teamă și de mizerie, nu poate fi realizată decît dacă se creează condiții care permit fiecăruia să se bucure de drepturile sale civile și politice, ca și de drepturile sale economice, sociale sau culturale,

considerînd că, potrivit Cartei Națiunilor Unite, statele au obligația de a promova respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților omului,

luînd în considerare faptul că individul are îndatoriri față de semenii săi și față de colectivitatea căreia îi aparține și este dator a se strădui să promoveze și să respecte drepturile recunoscute în prezentul Pact,

au convenit asupra următoarelor articole:

* Adoptat la 16 decembrie 1966, la New York.

PARTEA ÎNȚI

Articolul 1

1. Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept, ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală.
2. Pentru a-și îndeplini scopurile, toate popoarele pot dispune liber de bogățiile și resursele lor naturale, fără a aduce atingere obligațiilor care decurg din cooperarea economică internațională, întemeiată pe principiul interesului reciproc, și din dreptul internațional. În niciun caz un popor nu va putea fi lipsit de propriile mijloace de trai.
3. Statele-părți la prezentul Pact, inclusiv cele care au răspunderea administrării de teritorii neautonome și de teritorii sub tutelă, trebuie să înlesnească realizarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele și să respecte acest drept, în conformitate cu dispozițiile Cartei Națiunilor Unite.

PARTEA A DOUA

Articolul 2

1. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nicio deosebire, în special de rasă, culoare, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.
2. Statele-părți la prezentul Pact se angajează ca, potrivit cu procedura lor constituțională și cu dispozițiile prezentului Pact, să adopte măsurile care să permită luarea unor măsuri legislative sau de alt ordin, menite să traducă în viață drepturile recunoscute în prezentul Pact care nu ar fi încă în vigoare.
3. Statele-părți la prezentul Pact se angajează:
 - a) să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute în prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale;
 - b) să garanteze că autoritatea competentă, judiciară, administrativă ori legislativă sau orice altă autoritate competentă potrivit legislației statului va hotărî asupra drepturilor persoanei care folosește calea de recurs și să dezvolte posibilitățile de recurs jurisdicțional;
 - c) să garanteze că autoritățile competente vor da urmare oricărui recurs care a fost recunoscut ca justificat.

Articolul 3

Statele-părți la prezentul Pact se angajează să asigure dreptul egal legal al bărbaților și al femeilor de a se bucura de toate drepturile civile și politice enunțate în prezentul Pact.

Articolul 4

1. În cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial, statele-părți la prezentul Pact pot ca, în limita strictă a cerințelor situației, să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în prezentul Pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații ce le revin potrivit dreptului internațional și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată exclusiv pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială.
2. Dispoziția precedentă nu autorizează nicio derogare de la prevederile articolelor 6, 7, 8 (paragraful 1 și 2), 11, 15, 16 și 18.
3. Statele-părți la prezentul Pact care fac uz de dreptul de derogare trebuie ca prin intermediul Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite să semnaleze de îndată celorlalte state-părți dispozițiile de la care au derogat, precum și motivele care au provocat această derogare. O nouă comunicare va fi făcută, prin același intermediu, la data la care ele au pus capăt derogărilor.

Articolul 5

1. Nicio dispoziție din prezentul Pact nu poate fi interpretată ca implicând pentru un stat, o grupare sau un individ vreun drept de a se deda la o activitate sau de a săvârși un act urmărind suprimarea drepturilor și libertăților recunoscute în prezentul Pact ori limitărilor mai ample decât cele prevăzute în Pact.
2. Nu se poate admite nicio restricție sau derogare de la drepturile fundamentale ale omului recunoscute sau în vigoare în orice stat-parte la prezentul Pact în aplicarea legii, a convențiilor, regulamentelor sau cutumelor, sub pretextul că prezentul Pact nu recunoaște aceste drepturi sau le recunoaște într-o măsură mai mică.

PARTEA A TREIA

Articolul 6

1. Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar.
2. În țările în care pedeapsa cu moartea nu a fost abolită, o sentință de condamnare la moarte nu va putea fi pronunțată decât pentru crimele cele mai grave, în conformitate cu legislația în vigoare în momentul în care crima a fost comisă, legislație care nu trebuie să fie în contradicție cu dispozițiile prezentului Pact și nici cu cele ale Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.

Această pedeapsă nu poate fi aplicată decât în virtutea unei hotărâri definitive pronunțată de un tribunal competent.

3. Când privarea de viață constituie crimă de genocid, se înțelege că nicio dispoziție din prezentul articol nu autorizează un stat-parte la prezentul Pact să deroge în vreun fel de la o obligație asumată în virtutea dispozițiilor Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.
4. Orice condamnat la moarte are dreptul de a solicita grațierea sau comutarea pedepsei. Amnistia, grațierea sau comutarea pedepsei cu moartea pot fi acordate în toate cazurile.
5. O sentință de condamnare la moarte nu poate fi pronunțată pentru crime comise de persoane sub vârsta de 18 ani și nu poate fi executată împotriva unor femei gravide.
6. Nicio dispoziție din prezentul articol nu poate fi invocată pentru a se întârzia sau a se împiedica abolirea pedepsei capitale de către un stat-parte la prezentul Pact.

Articolul 7

Nimeni nu va fi supus torturii și niciunor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice.

Articolul 8

1. Nimeni nu va fi ținut în sclavie; sclavia și comerțul cu sclavi, sub toate formele, sînt interzise.
2. Nimeni nu va putea fi ținut în servitute.
3. a) Nimeni nu va putea fi constrîns să execute o muncă forțată sau obligatorie;
 - b) alineatul a) al prezentului paragraf nu poate fi interpretat ca interzicînd, în țările în care anumite crime pot fi pedepsite cu detențiunea însoțită de munci forțate, executarea unei pedepse de muncă forțată, pronunțată de un tribunal competent;
 - c) nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie“ în sensul prezentului paragraf:
 - (i) orice muncă sau serviciu, neindicate în alineatul b), cerute în mod normal unui individ deținut în virtutea unei decizii legale a justiției sau eliberat condiționat în urma unei asemenea decizii;
 - (ii) orice serviciu cu caracter militar și, în țările în care obiecția de conștiință este admisă, orice serviciu național cerut în virtutea legii acelor care fac obiecții pentru motive de conștiință;
 - (iii) orice serviciu cerut în cazurile de forță majoră sau de sinistre care amenință viața sau bunăstarea comunității;
 - (iv) orice muncă sau orice serviciu care face parte din obligațiile cetățenești firești.

Articolul 9

1. Orice individ are dreptul la libertatea și la securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motive legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege.
2. Orice individ arestat va fi informat, în momentul arestării sale, despre motivele acestei arestări și va fi înștiințat, în cel mai scurt timp, de orice învinuiri care i se aduc.
3. Orice individ arestat sau deținut pentru comiterea unei infracțiuni penale va fi adus, în termenul cel mai scurt, în fața unui judecător sau a unei alte autorități împuternicite prin lege să exercite funcțiuni judiciare și va trebui să fie judecat într-un interval rezonabil sau să fie eliberat. Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regulă, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurând înfățișarea lor la ședințele de judecată, pentru toate celelalte acte de procedură și, dacă este cazul, pentru executarea hotărârii.
4. Oricine a fost privat de libertate prin arestare sau detențiune are dreptul de a introduce o plîngere în fața unui tribunal, pentru ca acesta să hotărască neîntârziat asupra legalității detențiunii sale și să ordone eliberarea sa, dacă detențiunea este ilegală.
5. Orice individ care a fost victima unei arestări sau detențiuni ilegale are drept la o despăgubire.

Articolul 10

1. Orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate și cu respectarea demnității inerente persoanei umane.
2. a) Persoanele aflate în prevenție vor fi, în afară de circumstanțe excepționale, separate de condamnați și vor fi supuse unui regim distinct, potrivit condiției lor de persoane necondamnate.
b) Tinerii aflați în prevenție vor fi separați de adulți și se va hotărî în legătură cu cazul lor cât mai repede cu putință.
3. Regimul penitenciar va cuprinde un tratament al condamnaților avînd drept scop esențial îndreptarea lor și reclasarea lor socială. Tinerii delincvenți vor fi separați de adulți și supuși unui regim potrivit vârstei și statutului lor legal.

Articolul 11

Nimeni nu poate fi întemnițat pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Articolul 12

1. Orice persoană care se află în mod legal pe teritoriul unui stat are acolo dreptul de a circula liber și de a-și alege liber reședința.
2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.

3. Drepturile sus-menționate nu pot face obiectul unor restricții decât dacă acestea sînt prevăzute prin lege, necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sînt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul Pact.
4. Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de dreptul de a intra în țară.

Articolul 13

Un străin care se află în mod legal pe teritoriul unui stat-parte la prezentul Pact nu poate fi expulzat decât în executarea unei decizii luate în conformitate cu legea și, dacă rațiuni imperioase de securitate națională nu se opun, trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele care pledează împotriva expulzării sale și de a obține examinarea cazului său de către autoritatea competentă, ori de cîte una sau mai multe persoane special desemnate de numita autoritate, fiind reprezentat în acest scop.

Articolul 14

1. Toți oamenii sînt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestărilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil. Ședința de judecată poate fi declarată secretă în totalitate sau pentru o parte a desfășurării ei, fie în interesul bunelor moravuri, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, fie dacă interesele vieții particulare ale părților în cauză o cer, fie în măsura în care tribunalul ar socoti acest lucru ca absolut necesar, cînd datorită circumstanțelor speciale ale cauzei, publicitatea ar dăuna intereselor justiției; cu toate acestea, pronunțarea oricărei hotărîri în materie penală sau civilă va fi publică, afară de cazurile cînd interesul minorilor cere să se procedeze altfel sau cînd procesul se referă la diferende matrimoniale ori la tutela copiilor.
2. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale este prezumată a fi nevinovată cît timp culpabilitatea sa nu a fost stabilită în mod legal.
3. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții:
 - a) să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod detaliat despre natura și motivele acuzației ce i se aduce;
 - b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege;
 - c) să fie judecată fără o întîrziere excesivă;
 - d) să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să aibă asistența unui apărător ales de ea; dacă nu are apărător, să fie informată despre dreptul de a-l avea și, ori de cîte ori interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, fără plată dacă ea nu are mijloace pentru a-l remunera;

- e) să interogheze sau să ceară a fi interogați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
 - f) să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată;
 - g) să nu fie silită să mărturisească împotriva ei însăși sau să se recunoască vinovată.
4. Procedura aplicabilă tinerilor va ține seama de vârsta lor și de interesul reeducării lor.
 5. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune are dreptul de a obține examinarea de către o instanță superioară, în conformitate cu legea, a declarării vinovăției și a condamnării sale.
 6. Când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau se acordă grațierea deoarece un fapt nou sau nou-descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă în urma acestei condamnări va primi o indemnizație în conformitate cu legea, afară de cazul când s-a dovedit că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă ei, în întregime sau în parte.
 7. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărîre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări.

Articolul 15

1. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos, potrivit dreptului național sau internațional, în momentul în care au fost săvârșite. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai severă decît aceea care era aplicabilă în momentul comiterii infracțiunii. Dacă ulterior comiterii infracțiunii, legea prevede aplicarea unei pedepse mai ușoare, delincventul trebuie să beneficieze de aceasta.
2. Nimic din prezentul articol nu se opune judecării sau condamnării oricărui individ din pricina unor acțiuni sau omisiuni care atunci când au fost săvârșite erau considerate ca fapte criminale, potrivit principiilor generale de drept recunoscute de toate națiunile.

Articolul 16

Orice om are dreptul de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea juridică.

Articolul 17

1. Nimeni nu va putea fi supus vreunor imixțiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale.
2. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixțiuni sau atingeri.

Articolul 18

1. Orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, conștiinței și religiei; acest drept implică libertatea de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, individual sau în comun, atât în public cât și în particular prin cult și îndeplinirea riturilor, prin practici și prin învățămînt.
2. Nimeni nu va fi supus vreunei constrîngerii putînd aduce atingere libertății sale de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa.
3. Libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decît restricțiilor prevăzute de lege și necesare pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice sau a moralei sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.
4. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci cînd este cazul, a tutorilor legali, de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor, în conformitate cu propriile lor convingeri.

Articolul 19

1. Nimeni nu trebuie să aibă ceva de suferit din cauza opiniilor sale.
2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama de frontiere, în formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.
3. Exercițarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă îndatoriri și răspunderi speciale.

În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sînt necesare:

- a) respectării drepturilor sau reputației altora;
- b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.

Articolul 20

1. Orice propagandă în favoarea războiului este interzisă prin lege.
2. Orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență este interzisă prin lege.

Articolul 21

Dreptul de întrunire pașnică este recunoscut. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decît restricțiilor, conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora.

Articolul 22

1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale.

2. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și care sînt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora. Prezentul articol nu se opune ca exercițarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției să fie supusă unor restricții legale.
3. Nicio dispoziție din prezentul articol nu permite statelor-părți la *Convenția din 1948 a Organizației Internaționale a Muncii privind libertatea sindicală și ocrotirea dreptului sindical* să ia măsuri legislative aducînd atingere – sau să aplice legea într-un mod care să aducă atingere – garanțiilor prevăzute în acea Convenție.

Articolul 23

1. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.
2. Dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie este recunoscut bărbatului și femeii, începînd de la vîrsta nubilă.
3. Nicio căsătorie nu va putea fi încheiată fără consimțămîntul liber și deplin al viitorilor soți.
4. Statele-părți la prezentul Pact vor lua măsurile potrivite pentru a asigura egalitatea în drepturi și răspunderi a soților în privința căsătoriei, în timpul căsătoriei și atunci cînd ea se desface. În cazul defacerii, se vor lua măsuri pentru a se asigura copiilor ocrotirea necesară.

Articolul 24

1. Orice copil, fără nicio discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, origine națională sau socială, avere sau naștere, are dreptul din partea familiei sale, a societății și a statului la măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor.
2. Orice copil trebuie să fie înregistrat după naștere și să aibă un nume.
3. Orice copil are dreptul de a dobîndi o cetățenie.

Articolul 25

Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără niciuna din discriminările la care se referă articolul 2 și fără restricții nerezonabile:

- a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;
- b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurînd exprimarea liberă a voinței alegătorilor;
- c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiunile publice din țara sa.

Articolul 26

Toate persoanele sînt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la ocrotire egală din partea legii.

În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

Articolul 27

În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținînd acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, viața lor culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă.

PARTEA A PATRA

Articolul 28

1. Se instituie un Comitet al drepturilor omului (numit în continuare, în prezentul Pact, *Comitetul*). Acest Comitet este compus din optsprezece membri și are funcțiile stabilite în cele de mai jos.
2. Comitetul este compus din resortisanți ai statelor-părți la prezentul Pact, care trebuie să fie personalități de înaltă moralitate și avînd o competență recunoscută în domeniul drepturilor omului. Se va ține seama de interesul pe care îl prezintă participarea la lucrările Comitetului a cîtorva persoane avînd o experiență juridică.
3. Membrii Comitetului sînt aleși și exercită această funcție cu titlu individual.

Articolul 29

1. Membrii Comitetului sînt aleși prin vot secret, dintr-o listă de candidați care îndeplinesc condițiile prevăzute în articolul 28, propuși în acest scop de către statele-părți la prezentul Pact.
2. Fiecare stat-parte la prezentul Pact poate să propună cel mult doi candidați. Acești doi candidați trebuie să fie resortisanți ai statului care îi propune.
3. Candidatura aceleiași persoane poate fi propusă pentru o nouă alegere.

Articolul 30

1. Prima alegere va avea loc în cel mult șase luni de la data intrării în vigoare a prezentului Pact.
2. Cu cel puțin patru luni înainte de orice alegere în Comitet, alta decît o alegere pentru completarea unui loc declarat vacant în conformitate cu articolul 34, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite invită în scris statele-părți la

- prezentul Pact să desemneze, în termen de trei luni, candidații pe care îi propun ca membri ai Comitetului.
3. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite întocmește o listă alfabetică a tuturor candidaților astfel propuși și o comunică statelor-părți la prezentul Pact cel mai târziu cu o lună înainte de fiecare alegere.
 4. Membrii Comitetului sînt aleși în cursul unei reuniuni a statelor-părți la prezentul Pact, convocată de Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite la sediul Organizației. La această reuniune, unde cvorumul este constituit de două treimi din statele-părți la prezentul Pact, sînt aleși ca membri ai Comitetului candidații care obțin cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută a voturilor reprezentanților statelor-părți prezenți și votanți.

Articolul 31

1. Comitetul nu poate să cuprindă mai mult de un resortisant al aceluiași stat.
2. Pentru alegerile în Comitet se va ține seama de o repartitie geografică echitabilă și de reprezentarea diferitelor forme de civilizație, precum și a principalelor sisteme juridice.

Articolul 32

1. Membrii Comitetului sînt aleși pe patru ani. Ei sînt reeligibili dacă li se propune din nou candidatura. Cu toate acestea, mandatul a nouă membri aleși la prima alegere ia sfîrșit după doi ani; imediat după prima alegere, numele acestor nouă membri va fi tras la sorți de către președintele reuniunii la care se referă paragraful 4 al articolului 30.
2. La expirarea mandatului, alegerile au loc în conformitate cu dispozițiile articolelor precedente din această parte a Pactului.

Articolul 33

1. Dacă după părerea unanimă a celorlalți membri, un membru al Comitetului a încetat a-și îndeplini funcțiile pentru orice cauză alta decît o absență cu caracter temporar, președintele Comitetului informează despre aceasta pe Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, care declară atunci vacant locul pe care îl ocupă membrul menționat.
2. În caz de deces sau de demisie a unui membru al Comitetului, președintele informează despre aceasta pe Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, care declară locul vacant cu începere de la data decesului sau de la data cînd operează demisia.

Articolul 34

1. Cînd un loc a fost declarat vacant în conformitate cu articolul 33, dacă mandatul membrului care trebuie înlocuit nu expiră în cele șase luni următoare datei la care a fost declarată vacanța, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite înștiințează despre aceasta statele-părți la prezentul Pact, care pot, în termen de

două luni, să desemneze candidați în conformitate cu dispozițiile articolului 29, în vederea completării locului vacant.

2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite întocmește o listă alfabetică a candidaților astfel propuși și o comunică statelor-părți la prezentul Pact. Alegerea în vederea completării locului vacant va avea apoi loc în conformitate cu dispozițiile pertinente din această parte a Pactului.
3. Orice membru al Comitetului ales pentru completarea unui loc declarat vacant, în conformitate cu articolul 33, face parte din Comitet pînă la data expirării normale a mandatului membrului al cărui loc a devenit vacant în Comitet, în conformitate cu dispozițiile articolului menționat.

Articolul 35

Membrii Comitetului primesc, cu aprobarea Adunării Generale a Națiunilor Unite, remunerații prelevate din fondurile Organizației Națiunilor Unite în condiții stabilite de Adunarea generală, luîndu-se în considerare importanța funcțiilor Comitetului.

Articolul 36

Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite pune la dispoziția Comitetului personalul și mijloacele necesare pentru a îndeplini în mod eficient funcțiile care îi sînt încredințate în virtutea prezentului Pact.

Articolul 37

1. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite convoacă membrii Comitetului, pentru prima reuniune, la sediul Organizației.
2. După prima sa reuniune, Comitetul se va întruni cu orice prilej prevăzut prin regulamentul său interior.
3. Reuniunile Comitetului au loc, în mod obișnuit, la sediul Organizației Națiunilor Unite sau la Oficiul Națiunilor Unite de la Geneva.

Articolul 38

Înainte de a intra în funcție, orice membru al Comitetului trebuie să-și ia, în ședință publică, angajamentul solemn că își va îndeplini funcția cu deplină imparțialitate și conștiinciozitate.

Articolul 39

1. Comitetul își alege un birou pe o perioadă de doi ani. Membrii biroului sînt reeligibili.
2. Comitetul stabilește el însuși regulamentul său interior; acesta trebuie să cuprindă însă, între altele, următoarele dispoziții:
 - a) cvorumul este de doisprezece membri;
 - b) deciziile Comitetului se iau cu majoritatea membrilor prezenți.

Articolul 40

1. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să prezinte rapoarte asupra măsurilor pe care le-au adoptat și care transpun în viață drepturile recunoscute în prezentul Pact, precum și asupra progreselor realizate în folosința acestor drepturi:
 - a) în termen de un an de la intrarea în vigoare a prezentului Pact, pentru fiecare stat-parte interesat, în ceea ce îl privește;
 - b) după aceea, de fiecare dată când Comitetul i-o va cere.
2. Toate rapoartele vor fi adresate Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care le va transmite spre examinare Comitetului. Rapoartele vor trebui să indice, dacă va fi cazul, factorii și dificultățile care afectează punerea în aplicare a dispozițiilor prezentului Pact.
3. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite poate, după consultări cu Comitetul, să transmită instituțiilor specializate interesate copia oricăror părți din rapoarte care pot avea legătură cu sfera lor de competență.
4. Comitetul studiază rapoartele prezentate de statele-părți la prezentul Pact. El înaintează statelor-părți propriile sale rapoarte, precum și orice observații generale pe care le consideră potrivite. Comitetul poate, de asemenea, să transmită Consiliului Economic și Social aceste observații, însoțite de copii ale rapoartelor pe care le-a primit de la statele-părți la prezentul Pact.
5. Statele-părți la prezentul Pact pot să prezinte Comitetului comentarii cu privire la orice observație făcută în virtutea paragrafului 4 al prezentului articol.

Articolul 41

1. Orice stat-parte la prezentul Pact poate, în virtutea prezentului articol, să declare în orice moment că recunoaște Comitetului competența de a primi și examina comunicări în care un stat poate pretinde că un alt stat-parte nu-și îndeplinește obligațiile ce decurg din prezentul Pact. Comunicările prezentate în virtutea prezentului articol nu pot fi primite și examinate decât dacă ele emană de la un stat-parte care a făcut o declarație prin care recunoaște, în ceea ce îl privește, competența Comitetului. Comitetul nu va primi nicio comunicare privitoare la un stat-parte care nu a făcut o asemenea declarație. Comunicărilor primite în conformitate cu prezentul articol li se aplică următoarea procedură:
 - a) Dacă un stat-parte la prezentul Pact socotește că un alt stat, de asemenea parte la Pact, nu aplică dispozițiile Pactului, el poate, printr-o comunicare scrisă, să atragă atenția aceluși stat asupra chestiunii. În termen de trei luni de la primirea comunicării, statul destinat va furniza statului care a adresat comunicarea explicații sau orice alte declarații scrise lămurind chestiunea, care vor trebui să cuprindă, pe cât este posibil și util, indicații asupra regulilor sale de procedură și asupra căilor de recurs fie folosite deja, fie pendinte, fie deschise încă.

- b) Dacă în termen de șase luni de la primirea comunicării originale de către statul-destinatar chestiunea nu a fost soluționată spre satisfacerea celor două state-părți interesate, și unul, și altul vor avea dreptul de a o supune Comitetului, adresînd cîte o notificare Comitetului și celuiilalt stat interesat.
 - c) Comitetul nu poate lua în examinare o cauză care îi este supusă decît după ce s-a asigurat că toate căile interne de recurs disponibile au fost utilizate și epuizate, în conformitate cu principiile de drept internațional unanim recunoscute. Această regulă nu se aplică însă în cazurile în care procedurile de recurs depășesc termenele rezonabile.
 - d) Ședințele în care Comitetul examinează comunicările prevăzute în prezentul articol sînt secrete.
 - e) Sub rezerva dispozițiilor alineatului c), Comitetul își va oferi bunele oficii statelor-părți interesate, spre a se ajunge la o soluționare amiabilă a chestiunii, întemeiată pe respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, așa cum le recunoaște prezentul Pact.
 - f) În orice cauză care îi este supusă, Comitetul poate cere statelor-părți interesate, la care se referă alineatul b), să-i furnizeze orice informație pertinentă.
 - g) Statele-părți interesate la care se referă alineatul b) au dreptul de a fi reprezentate cu prilejul examinării problemei de către Comitet și de a prezenta observații orale sau scrise, ori în ambele forme.
 - h) În termen de douăsprezece luni din ziua cînd a primit notificarea la care se referă alineatul b), Comitetul trebuie să prezinte un raport.
 - i) Dacă s-a putut găsi o soluție în conformitate cu dispozițiile alineatului a), Comitetul se mărginește, în raportul său, la o scurtă expunere a faptelor și a soluției survenite;
 - ii) Dacă nu s-a putut găsi o soluție în conformitate cu dispozițiile alineatului e), Comitetul se mărginește în raportul său la o scurtă expunere a faptelor; textul observațiilor scrise și procesul-verbal al observațiilor orale prezentate de statele-părți interesate vor fi alăturate raportului.
- Raportul pentru fiecare cauză va fi comunicat statelor-părți interesate.
2. Dispozițiile prezentului articol vor intra în vigoare cînd zece părți la prezentul Pact vor fi făcut declarația prevăzută la paragraful 1 din prezentul articol. Declarația menționată va fi depusă de către statul-parte Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care o va transmite în copie celorlalte state-părți. O declarație poate fi retrasă oricînd printr-o notificare adresată Secretarului general. Această retragere nu va aduce atingere examinării oricărei chestiuni care face obiectul unei comunicări deja transmise în virtutea prezentului articol; nicio altă comunicare a unui stat-parte nu va fi însă primită după ce Secretarul general va primi notificarea de retragere a declarației, decît dacă statul-parte interesat va fi făcut o nouă declarație.

Articolul 42

1. a) Dacă o chestiune supusă Comitetului în conformitate cu articolul 41 nu a fost soluționată spre satisfacția statelor-părți interesate, Comitetul poate, cu asentimentul prealabil al acestora, să desemneze o Comisie de conciliere ad-hoc (numită în continuare *Comisia*). Comisia își oferă bunele oficii statelor-părți interesate spre a se ajunge la o soluție amiabilă a chestiunii, întemeiată pe respectarea prezentului Pact.
b) Comisia se compune din cinci membri numiți cu acordul statelor-părți interesate. Dacă ele nu ajung în termen de trei luni la o înțelegere asupra compunerii Comisiei în întregime sau în parte, membrii Comisiei în privința cărora nu s-a realizat acordul vor fi aleși dintre membrii Comitetului, cu o majoritate de două treimi din membrii Comitetului.
2. Membrii Comisiei își exercită funcțiile cu titlu individual. Ei nu trebuie să fie resortisanți nici ai statelor-părți interesate, nici ai unui stat care nu este parte la prezentul Pact și nici ai unui stat-parte care nu a făcut declarația prevăzută de articolul 41.
3. Comisia își alege președintele și își adoptă regulamentul interior.
4. Comisia își ține ședințele în mod normal la sediul Organizației Națiunilor Unite sau la Oficiul Națiunilor Unite de la Geneva. Cu toate acestea, ea se poate întruni în orice alt loc potrivit, pe care Comisia îl poate stabili consultându-se cu Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite și cu statele-părți interesate.
5. Secretariatul prevăzut în articolul 36 își va oferi serviciile comisiilor desemnate în virtutea prezentului articol.
6. Informațiile obținute și examinate de Comitet sînt puse la dispoziția Comisiei, iar Comisia poate să ceară statelor-părți interesate să-i furnizeze orice informații complementare pertinente.
7. După ce a examinat chestiunea sub toate aspectele, dar în orice caz într-un termen maxim de douăsprezece luni de cînd a fost sesizată, Comisia supune un raport președintelui Comitetului, care îl va comunica statelor-părți interesate:
 - a) dacă Comisia nu poate să termine examinarea chestiunii în douăsprezece luni, ea se mărginește să arate pe scurt în raportul său stadiul în care se află examinarea chestiunii;
 - b) dacă s-a ajuns la o soluționare amiabilă a chestiunii, întemeiată pe respectarea drepturilor omului recunoscute în prezentul Pact, Comisia se mărginește să arate pe scurt, în raportul său, faptele și soluția la care s-a ajuns.
 - c) dacă nu s-a ajuns la o soluționare în sensul alineatului b), în raportul Comisiei vor figura concluziile sale cu privire la toate aspectele de fapt ale chestiunii dezbătute de statele-părți interesate, precum și constatările sale cu privire la posibilitățile de soluționare amiabilă a cauzei; raportul va cuprinde, de asemenea, observațiile scrise și un proces-verbal al observațiilor orale prezentate de statele-părți interesate;

- d) dacă raportul Comisiei este înaintat în conformitate cu alineatul c), statele-părți interesate vor înștiința pe președintele Comitetului, în termen de trei luni de la primirea raportului, dacă acceptă sau nu cele formulate de raportul Comisiei.
8. Dispozițiile precedentului articol nu aduc atingere atribuțiilor Comitetului prevăzute în articolul 41.
 9. Toate cheltuielile membrilor Comisiei se repartizează în mod egal între statele-părți interesate, pe baza unui calcul estimativ stabilit de Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
 10. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite este împuternicit ca, dacă este nevoie, să plătească cheltuielile membrilor Comisiei înainte ca rambursările să fi fost efectuate de statele-părți interesate, în conformitate cu paragraful 9 al prezentului articol.

Articolul 43

Membrii Comitetului și membrii Comisiilor de conciliere ad-hoc care ar putea fi desemnați în conformitate cu articolul 42 au drept la înlesnirile, privilegiile și imunitățile recunoscute experților în misiune ai Organizației Națiunilor Unite, așa cum sînt ele enunțate în secțiunile pertinente ale Convenției cu privire la privilegiile și imunitățile Națiunilor Unite.

Articolul 44

Dispozițiile de punere în practică a prezentului Pact se aplică fără a aduce atingere procedurilor instituite în materie de drepturi ale omului în virtutea sau potrivit instrumentelor constitutive și convențiilor Organizației Națiunilor Unite și instituțiilor specializate și nu împiedică statele-părți de a recurge la alte proceduri pentru soluționarea unui diferend în conformitate cu acordurile internațional generale sau speciale care le leagă.

Articolul 45

Comitetul supune în fiecare an Adunării Generale a Națiunilor Unite, prin intermediul Consiliului Economic și Social, un raport asupra lucrărilor sale.

PARTEA A CINCEA

Articolul 46

Nicio dispoziție din prezentul Pact nu trebuie interpretată ca aducînd atingere dispozițiilor Cartei Națiunilor Unite și celor ale constituțiilor instituțiilor specializate care definesc răspunderile diverselor organe ale Organizației Națiunilor Unite și ale instituțiilor specializate cu privire la chestiunile prevăzute în prezentul Pact.

Articolul 47

Nicio dispoziție din prezentul Pact nu va fi interpretată ca aducând atingere dreptului inerent al tuturor popoarelor de a beneficia și de a se folosi pe deplin și în mod liber de bogățiile și resursele lor naturale.

PARTEA A ȘASEA**Articolul 48**

1. Prezentul Pact este deschis spre semnare oricărui stat membru al Organizației Națiunilor Unite sau membru al uneia dintre instituțiile sale specializate, oricărui stat-parte la statutul Curții Internaționale de Justiție, precum și oricărui alt stat invitat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite să devină parte la prezentul Pact.
2. Prezentul Pact este supus ratificării, iar instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
3. Prezentul Pact va fi deschis spre aderare oricărui stat la care se referă paragraful 1 din prezentul articol.
4. Aderarea se va face prin depunerea la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a unui instrument de aderare.
5. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite informează toate statele care au semnat prezentul pact sau care au aderat la el despre depunerea fiecărui instrument de ratificare sau de aderare.

Articolul 49

1. Prezentul Pact va intra în vigoare la trei luni de la data depunerii la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de al treizeci și cincilea instrument de ratificare sau aderare.
2. Pentru fiecare dintre statele care vor ratifica prezentul Pact sau vor adera la el după depunerea celui de al treizeci și cincilea instrument de ratificare sau de aderare, pactul va intra în vigoare la trei luni de la data depunerii de către acest stat a instrumentului său de ratificare sau de aderare.

Articolul 50

Dispozițiile prezentului Pact se aplică fără nicio limitare sau excepție tuturor unităților constitutive ale statelor federative.

Articolul 51

1. Orice stat-parte la prezentul Pact poate să propună un amendament și să-i depună textul la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. Secretarul general va transmite apoi toate proiectele de amendament statelor-părți la prezentul Pact, cerându-le să-i comunice dacă doresc să se convoace o conferință a statelor-părți pentru a examina aceste propuneri și a le supune votării. Dacă cel puțin

o treime din state se declară în favoarea acestei convocări, secretarul general va convoca conferința sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite. Orice amendament adoptat de majoritatea statelor prezente și votante la conferință, va fi supus spre aprobare Adunării Generale a Națiunilor Unite.

2. Aceste amendamente intră în vigoare după ce au fost aprobate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite și acceptate de o majoritate de două treimi a statelor-părți la prezentul Pact, în conformitate cu respectivele lor reguli constituționale.
3. Când aceste amendamente intră în vigoare, ele sînt obligatorii pentru statele-părți care le-au acceptat, celelalte părți rămînînd legate de dispozițiile prezentului Pact și de orice amendament pe care l-au acceptat anterior.

Articolul 52

Independent de notificările prevăzute în paragraful 5 al articolului 48, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va informa toate statele la care se referă paragraful 1 al menționatului articol:

- a) cu privire la semnăturile, instrumentele de ratificare și de aderare depuse în conformitate cu articolul 48;
- b) cu privire la data cînd prezentul Pact va intra în vigoare în conformitate cu articolul 49 și la data cînd vor intra în vigoare amendamentele prevăzute în articolul 51.

Articolul 53

1. Prezentul Pact, ale cărui texte în limbile chineză, engleză, rusă și spaniolă sînt în egală măsură autentice, va fi depus la arhivele Organizației Națiunilor Unite.
2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va transmite tuturor statelor la care se referă articolul 48 cîte o copie după prezentul Pact.

PACTUL INTERNAȚIONAL CU PRIVIRE LA DREPTURILE ECONOMICE, SOCIALE ȘI CULTURALE

DIN 16.12.1966

*Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 septembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI).
Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967, cf. dispozițiilor art. 27.*

În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993.

Notă: Ratificat prin Hot. Parl. nr. 217-XII din 28.07.90.

PREAMBUL

*Statele-părți la prezentul Pact,
considerînd că, în conformitate cu principiile enunțate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,
recunoscînd că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane,
recunoscînd că, în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, idealul ființei umane libere, eliberată de teamă și miserie, nu poate fi realizat decît dacă se creează condiții care să permită fiecăruia să se bucure de drepturile sale economice, sociale și culturale, ca și de drepturile civile și politice,
considerînd că, potrivit Cartei Națiunilor Unite, statele au obligația de a promova respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților omului,
luînd în considerare faptul că individul are îndatoriri față de semenii săi și față de colectivitatea căreia îi aparține, și este dator a se strădui să promoveze și să respecte drepturile recunoscute în prezentul Pact,
au convenit asupra următoarelor articole:*

* Adoptat la 16 decembrie 1966, la New York.

PARTEA ÎNȚI

Articolul 1

1. Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală.
2. Pentru a-și îndeplini scopurile, toate popoarele pot dispune liber de bogățiile și de resursele lor naturale, fără a aduce atingere obligațiilor care decurg din cooperarea economică internațională, întemeiată pe principiul interesului reciproc, și din dreptul internațional. În niciun caz un popor nu va putea fi lipsit de propriile mijloace de trai.
3. Statele-părți la prezentul Pact, inclusiv cele care au răspunderea administrării de teritorii neautonome și de teritorii sub tutelă, trebuie să înlănească realizarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele și să respecte acest drept, în conformitate cu dispozițiile Cartei Națiunilor Unite.

PARTEA A DOUA

Articolul 2

1. Fiecare stat-parte la prezentul Pact se angajează să acționeze, atât prin propriul său efort, cât și prin asistență și cooperare internațională, în special pe plan economic și tehnic, folosind la maximum resursele sale disponibile, pentru ca exercitarea deplină a drepturilor recunoscute în prezentul Pact să fie asigurată progresiv prin toate mijloacele adecvate, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative.
2. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să garanteze că drepturile enunțate în el vor fi exercitate fără nicio discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau pe orice altă împrejurare.
3. Țările în curs de dezvoltare, ținând seama în modul convenit de drepturile omului și de economia lor națională, pot să stabilească în ce măsură vor garanta celor care nu le sînt cetățeni drepturile economice recunoscute în prezentul Pact.

Articolul 3

Statele-părți la prezentul Pact se angajează să asigure dreptul egal pe care îl au bărbatul și femeia de a beneficia de toate drepturile economice, sociale și culturale care sînt enumerate în prezentul Pact.

Articolul 4

Statele-părți la prezentul Pact recunosc că, în ce privește folosința drepturilor asigurate de către stat în conformitate cu prezentul Pact, statul nu poate supune aceste drepturi decît la limitările stabilite de lege, numai în măsura compatibilă cu natura acestor drepturi și exclusive în vederea promovării bunăstării generale într-o societate democratică.

Articolul 5

1. Nicio dispoziție din prezentul Pact nu poate fi interpretată ca implicând pentru un stat, o grupare sau un individ vreun drept de a se deda la o activitate sau de a săvârși un act urmărind suprimarea drepturilor și libertăților recunoscute în prezentul Pact ori limitări ale lor mai ample decât cele prevăzute în Pact.
2. Nu se poate admite nicio restricție sau derogare de la drepturile fundamentale ale omului, recunoscute sau în vigoare în orice țară în virtutea unor legi, convenții, regulamente sau cutume, sub pretextul că prezentul Pact nu recunoaște aceste drepturi sau le recunoaște într-o măsură mai mică.

PARTEA A TREIA**Articolul 6**

1. Statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul la muncă ce cuprinde dreptul pe care îl are orice persoană de a obține posibilitatea să-și câștige existența printr-o muncă liber aleasă sau acceptată și vor lua măsuri potrivite pentru garantarea acestui drept.
2. Măsurile pe care fiecare stat-parte la prezentul Pact le va lua spre a asigura deplina exercitare a acestui drept trebuie să includă orientarea și pregătirea tehnică și profesională, elaborarea de programe, de măsuri și de tehnici potrivite pentru a asigura o dezvoltare economică, socială și culturală constantă și o deplină întrebuințare productivă a brațelor de muncă în condiții care garantează indivizilor folosința libertăților politice și economice fundamentale.

Articolul 7

Statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de condiții de muncă juste și prielnice, care să asigure îndeosebi:

- a) remunerația care să producă tuturor muncitorilor cel puțin:
 - (i) un salariu echitabil și o remunerație egală pentru o muncă de valoare egală, fără nicio distincție; în special femeile trebuie să aibă garanția că condițiile de muncă ce li se acordă nu sînt inferioare acelorora de care beneficiază bărbații și să primească aceeași remunerație cu ei pentru aceeași muncă;
 - (ii) o existență decentă pentru ei și familia lor, în conformitate cu dispozițiile prezentului Pact;
- b) securitatea și igiena muncii;
- c) posibilitatea egală pentru toți de a fi promovați în munca lor la o categorie superioară adecvată, luîndu-se în considerare numai durata serviciilor îndeplinite și aptitudinile;
- d) odihna, timpul liber, limitarea rațională a muncii și concediile periodice plătite, precum și remunerarea zilelor de sărbătoare.

Articolul 8

1. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să asigure:
 - a) dreptul pe care îl are orice persoană, în vederea favorizării și ocrotirii intereselor sale economice, de a forma, împreună cu alte persoane, sindicate și de a se afilia la un sindicat la alegerea sa, sub singura rezervă a regulilor stabilite de organizația interesată. Exercițarea acestui drept nu poate face obiectul altor restricții decât cele prevăzute de lege și care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale sau al ordinii publice, ori pentru a ocroti drepturile și libertățile altora;
 - b) dreptul pe care îl au sindicatele de a forma federații sau confederații naționale și dreptul pe care îl au acestea din urmă de a forma organizații sindicale internaționale și dreptul de a se afilia la acestea;
 - c) dreptul pe care îl au sindicatele de a-și exercita liber activitatea, fără alte limitări decât cele prevăzute de lege și care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale sau al ordinii publice ori pentru a ocroti drepturile și libertățile altora;
 - d) dreptul la grevă, exercitat în conformitate cu legile fiecărei țări.
2. Prezentul articol nu se opune ca exercitarea acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau de către funcționarii publici să fie supusă unor restricții legale.
3. Nicio dispoziție din prezentul articol nu permite statelor-părți *la Convenția din 1948 a Organizației Internaționale a Muncii privind libertatea sindicală și ocrotirea dreptului sindical* să ia măsuri legislative care să aducă atingere – sau să aplice legi într-un fel care ar aduce atingere – garanțiilor prevăzute în menționata Convenție.

Articolul 9

Statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la securitatea socială, inclusiv asigurări sociale.

Articolul 10

Statele-părți la prezentul Pact recunosc că:

1. O ocrotire și o asistență cât mai largă cu putință trebuie acordată familiei, elementul natural și fundamental al societății, în special pentru întemeierea sa și în răstimpul cât are responsabilitatea întreținerii și educării copiilor care sînt în sarcina sa. Căsătoria trebuie să fie liber consimțită de viitorii soți.
2. O ocrotire specială trebuie acordată mamelor, într-o perioadă de timp rezonabilă, înainte și după nașterea copiilor. Mamele salariate trebuie să beneficieze în decursul acestei perioade de un concediu plătit sau de un concediu completat cu alocații de securitate socială adecvată.
3. Măsuri speciale de ocrotire și de asistență trebuie luate în favoarea tuturor copiilor și adolescenților, fără nicio discriminare din motive de filiațiune sau din alte

motive. Copiii și adolescenții trebuie ocrotiți împotriva exploatării economice și sociale. Folosirea lor la lucrări de natură a dăuna moralității sau sănătății, de a le pune viața în primejdie sau de a dăuna dezvoltării lor normale trebuie sancționată prin lege.

Statele trebuie, de asemenea, să stabilească limite de vîrstă sub care folosirea muncii salariate a copiilor va fi interzisă și sancționată prin lege.

Articolul 11

1. Statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență. Statele-părți vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept și recunosc în acest scop importanța esențială a unei cooperări internaționale liber consimțite.
2. Statele-părți la prezentul Pact, recunoscînd dreptul fundamental pe care îl are orice persoană de a fi la adăpost de foame, vor adopta, fiecare în parte și prin cooperare internațională, măsurile necesare, inclusiv programe concrete:
 - a) pentru a îmbunătăți metodele de producție, de conservare și de distribuire a produselor alimentare prin deplina utilizare a cunoștințelor tehnice și științifice, prin difuzarea principiilor de educație în ce privește alimentația și prin dezvoltarea sau reforma regiunilor agrare în așa fel încît să asigure cît mai bine punerea în valoare și utilizarea resurselor naturale;
 - b) pentru a asigura o repartiție echitabilă a resurselor alimentare mondiale în raport cu nevoile, ținînd seama de problemele care se pun atît țărilor importatoare, cît și țărilor exportatoare de produse alimentare.

Articolul 12

1. Statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge.
2. Măsurile pe care statele-părți la prezentul Pact le vor adopta în vederea asigurării exercitării depline a acestui drept vor cuprinde măsurile necesare pentru a asigura:
 - a) scăderea mortalității nou-născuților și a mortalității infantile, precum și dezvoltarea sănătoasă a copilului;
 - b) îmbunătățirea tuturor aspectelor igienei mediului și ale igienei industriale;
 - c) profilaxia și tratamentul maladiilor epidemice, endemice, profesionale și a altora, precum și lupta împotriva acestor maladii;
 - d) crearea de condiții care să asigure tuturor servicii medicale și un ajutor medical în caz de boală.

Articolul 13

1. Statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sînt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să consolideze respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Pe lîngă aceasta, ele sînt de acord că prin educație orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă, că educația trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.
2. Statele-părți la prezentul Pact recunosc că în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept:
 - a) învățămîntul primar trebuie să fie obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit;
 - b) învățămîntul secundar, sub diferitele sale forme, inclusiv învățămîntul secundar tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite și în special prin instaurarea în mod progresiv a gratuității lui;
 - c) învățămîntul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplină egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele potrivite și în special prin introducerea treptată a gratuității;
 - d) educația de bază trebuie încurajată sau intensificată cît mai mult posibil, pentru persoanele care nu au primit-o pînă la capăt;
 - e) trebuie să se urmărească activ dezvoltarea unei rețele școlare la toate nivelurile, să se stabilească un sistem adecvat de burse și să se amelioreze în mod activ condițiile materiale ale personalului didactic.
3. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci cînd este cazul, a tutorilor legali, de a alege pentru copiii lor instituții de învățămînt altele decît cele ale autorităților publice, dar conforme cu normele minimale pe care le poate prescrie sau aproba statul în materie de educație și de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor în conformitate cu propriile lor convingeri.

Nicio dispoziție din prezentul articol nu trebuie interpretată ca aducînd atîngere libertății indivizilor și persoanelor juridice de a înființa și de a conduce instituții de învățămînt cu condiția ca principiile enunțate în paragraful 1 al prezentului articol să fie respectate, iar educația dată în aceste instituții să fie conformă cu normele minimale pe care le poate prescrie statul.

Articolul 14

Orice stat-parte la prezentul Pact care în momentul în care devine parte nu a putut încă asigura în teritoriul său metropolitan sau în teritoriile aflate sub jurisdicția sa obligativitatea și gratuitatea învățămîntului primar, se angajează să

stabilească și să adopte, într-un termen de doi ani, un plan detaliat de măsuri necesare pentru a realiza treptat, într-un număr rezonabil de ani, fixat prin acest plan, deplina aplicare a principiului învățământului primar obligatoriu și gratuit pentru toți.

Articolul 15

1. Statele-părți la prezentul Pact recunosc fiecăruia dreptul:
 - a) de a participa la viața culturală;
 - b) de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale;
 - c) de a beneficia de protecția intereselor morale și material decurgînd din orice producție științifică, literară sau artistică al cărui autor este.
2. Măsurile pe care statele-părți la prezentul Pact le vor lua pentru a asigura deplina exercitare a acestui drept trebuie să cuprindă măsurile necesare pentru a asigura menținerea, dezvoltarea și difuzarea științei și culturii.
3. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea indispensabilă cercetării științifice și activităților creatoare.
4. Statele-părți la prezentul Pact recunosc urmările binefăcătoare care trebuie să rezulte din încurajarea și dezvoltarea cooperării și contactelor internaționale în domeniul științei și culturii.

PARTEA A PATRA

Articolul 16

1. Statele-părți la prezentul Pact se angajează să prezinte, în conformitate cu dispozițiile cuprinse în această parte a Pactului, rapoarte asupra măsurilor pe care le-au adoptat și asupra progreselor obținute în asigurarea respectării drepturilor recunoscute în Pact.
2. a) Toate rapoartele vor fi adresate Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care le va transmite în copie, spre examinare, Consiliului Economic și Social, în conformitate cu dispozițiile prezentului Pact.
b) Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va transmite, de asemenea, instituțiilor specializate, copii ale rapoartelor sau ale părților relevante din rapoartele trimise de statele-părți la prezentul Pact, care sînt și membre ale instituțiilor specializate respective, în măsura în care aceste rapoarte privesc probleme de competența instituțiilor menționate, potrivit actelor lor constitutive.

Articolul 17

1. Statele-părți la prezentul Pact își vor prezenta rapoartele pe etape, potrivit unui program pe care îl va stabili Consiliul Economic și Social în termen de un an de la data intrării în vigoare a prezentului Pact, după ce va fi consultat statele-părți și instituțiile specializate interesate.

2. Rapoartele pot să aducă la cunoștință factorii și dificultățile care împiedică statele de a-și îndeplini întru totul obligațiile prevăzute în prezentul Pact.
3. În cazul în care informații cu privire la acest subiect au fost deja trimise Organizației Națiunilor Unite sau unei instituții specializate de către un stat-parte la Pact, nu va mai fi necesar a se reproduce informațiile, o referire precisă la aceste informații fiind suficientă.

Articolul 18

În virtutea responsabilităților care îi sînt conferite de Carta Națiunilor Unite în domeniul drepturilor omului și libertăților fundamentale, Consiliul Economic și Social va putea încheia înțelegeri cu instituțiile specializate, în vederea prezentării de către acestea de rapoarte cu privire la progresul realizat în îndeplinirea dispozițiilor prezentului Pact, care intră în cadrul activității lor. Rapoartele vor putea cuprinde date asupra deciziilor și recomandărilor adoptate în legătură cu traducerea în viață, de către organele competente ale instituțiilor specializate, a acestor dispoziții.

Articolul 19

Consiliul Economic și Social poate transmite Comisiei drepturilor omului, în scop de studiu și de recomandări de ordin general sau pentru informare, dacă este cazul, rapoartele privind drepturile omului pe care le comunică statelor, în conformitate cu articolele 16 și 17 și rapoartele privind drepturile omului pe care le comunică instituțiile specializate, în conformitate cu articolul 18.

Articolul 20

Statele-părți la prezentul Pact și instituțiile specializate interesate pot prezenta Consiliului Economic și Social observații cu privire la orice recomandare de ordin general făcută în virtutea articolului 19 sau cu privire la orice mențiune a unei recomandări de ordin general figurînd într-un raport al Comisiei drepturilor omului sau în orice alt document menționat în raportul respectiv.

Articolul 21

Consiliul Economic și Social poate prezenta periodic Adunării Generale rapoarte cuprinzînd recomandări cu caracter general și un rezumat al informațiilor primite de la statele-părți la prezentul Pact și de la instituțiile specializate în legătură cu măsurile luate și progresele realizate în vederea asigurării respectării generale a drepturilor recunoscute în prezentul Pact.

Articolul 22

Consiliul Economic și Social poate supune atenției celorlalte organe ale Organizației Națiunilor Unite, organelor subsidiare și instituțiilor specializate interesate, care se ocupă de furnizarea unei asistențe tehnice, orice problemă pe care o ridică rapoartele menționate în prezenta parte a prezentului Pact și care poate ajuta acestor organisme să se pronunțe fiecare în propria sa sferă de competență

asupra oportunității măsurilor internaționale capabile să contribuie la punerea în aplicare efectivă și progresivă a prezentului Pact.

Articolul 23

Statele-părți la prezentul Pact sînt de acord că măsurile de ordin internațional destinate să asigure realizarea drepturilor recunoscute în Pact cuprind în special încheierea de convenții, adoptarea de recomandări, furnizarea unei asistențe tehnice și organizarea, împreună cu guvernele interesate, a unor reuniuni regionale și reuniuni tehnice în scop de consultare și de studiu.

Articolul 24

Nicio dispoziție din prezentul Pact nu trebuie interpretată ca aducînd atingere dispozițiilor din Carta Națiunilor Unite și din actele constitutive ale instituțiilor specializate care definesc răspunderile diverselor organe ale Organizației Națiunilor Unite și ale instituțiilor specializate cu privire la chestiunile prevăzute în prezentul Pact.

Articolul 25

Nicio dispoziție din prezentul Pact nu va fi interpretată ca aducînd atingere dreptului inerent al tuturor popoarelor de a beneficia și de a se folosi pe deplin și în mod liber de bogățiile și resursele lor naturale.

PARTEA A CINCEA

Articolul 26

1. Prezentul Pact este deschis spre semnare oricărui stat membru al Organizației Națiunilor Unite sau membru al vreuneia dintre instituțiile sale specializate, oricărui stat-parte la Statutul Curții Internaționale de Justiție, precum și oricărui alt stat invitat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite să devină parte la prezentul Pact.
2. Prezentul Pact este supus ratificării, iar instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
3. Prezentul Pact va fi deschis spre aderare oricărui stat la care se referă paragraful 1 din prezentul articol.
4. Aderarea se va face prin depunerea la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a unui instrument de aderare.
5. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va informa toate statele care au semnat prezentul Pact sau care au aderat la el despre depunerea fiecărui instrument de ratificare sau de aderare.

Articolul 27

1. Prezentul Pact va intra în vigoare la trei luni de la data depunerii la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite al celui de-al treizeci și cincilea instrument de ratificare sau de aderare.

2. Pentru fiecare dintre statele care vor fi ratificat prezentul Pact sau vor adera la el după depunerea celui de-al treizeci și cincilea instrument de ratificare sau de aderare, Pactul va intra în vigoare la trei luni de la data depunerii de către acel stat a instrumentului său de ratificare sau de aderare.

Articolul 28

Dispozițiile prezentului Pact se aplică, fără nicio limitare sau excepție, tuturor unităților constitutive ale statelor federative.

Articolul 29

1. Orice stat-parte la prezentul Pact poate să propună un amendament și să depună textul acestuia la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. Secretarul general va transmite apoi toate proiectele de amendament statelor-părți la prezentul Pact, cerîndu-le să-i comunice dacă doresc să se convoace o conferință a statelor-părți pentru a examina aceste proiecte și a le supune votării. Dacă cel puțin o treime din state se declară în favoarea acestei convocări, Secretarul general va convoca conferința sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite. Orice amendament adoptat de majoritatea statelor prezente și votante la conferință va fi supus aprobării Adunării Generale a Națiunilor Unite.
2. Aceste amendamente intră în vigoare după aprobarea lor de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite și acceptarea de către o majoritate de două treimi a statelor-părți la prezentul Pact, în conformitate cu respectivele lor reguli constituționale.
3. Cînd aceste amendamente intră în vigoare, ele sînt obligatorii pentru statele-părți care le-au acceptat, celelalte state-părți rămînînd legate de dispozițiile prezentului Pact și de orice amendament anterior pe care l-au acceptat.

Articolul 30

Independent de notificările prevăzute la paragraful 5 al articolului 26, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, va informa toate statele la care se referă paragraful 1 al aceluiași articol:

- a) cu privire la semnăturile, instrumentele de ratificare și de aderare depuse în conformitate cu articolul 26;
- b) cu privire la data la care prezentul Pact va intra în vigoare, în conformitate cu articolul 27 și la data cînd vor intra în vigoare amendamentele prevăzute în articolul 29.

Articolul 31

1. Prezentul Pact, ale cărui texte în limbile chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă sînt în egală măsură autentice, vor fi depuse la arhivele Organizației Națiunilor Unite.
2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va transmite tuturor statelor la care se referă articolul 26 cîte o copie certificată după prezentul Pact.

CONVENȚIE ASUPRA ELIMINĂRII TUTUROR FORMELOR DE DISCRIMINARE FAȚĂ DE FEMEI* DIN 18.12.1979

Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 34/180 din 18 decembrie 1979. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1981, cf. dispozițiilor art. 27 (1).

În vigoare pentru Republica Moldova din 31 iulie 1994.

Notă: Aderat prin Hot. Parl. nr. 87-XIII din 28.04.94.

Statele-părți la prezenta Convenție,

luînd notă că în Carta Națiunilor Unite se reafirmă încrederea în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea drepturilor bărbatului și femeii,

luînd notă că Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă principiul nediscriminării și proclamă că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi și că fiecare om poate să se prevaleze de toate drepturile și libertățile enunțate în acest document, fără nicio deosebire, îndeosebi de sex,

luînd notă că statele-părți la pactele internaționale ale drepturilor omului au obligația să asigure egalitatea drepturilor bărbatului și femeii în exercitarea tuturor drepturilor economice, sociale, culturale, civile și politice,

luînd în considerare convențiile internaționale încheiate sub egida Organizației Națiunilor Unite și instituțiilor specializate în vederea promovării egalității drepturilor bărbatului și femeii,

luînd notă, de asemenea, de rezoluțiile, declarațiile și recomandările adoptate de Organizația Națiunilor Unite și instituțiile specializate în vederea promovării egalității drepturilor bărbatului și femeii,

preocupate în același timp de constatarea că, în pofida acestor diverse instrumente, femeile continuă să facă obiectul unor importante discriminări,

* Adoptată la 18 decembrie 1979, la New York.

reamintind că discriminarea față de femei violează principiile egalității în drepturi și respectului demnității umane, că ea împiedică participarea femeilor, în aceleași condiții ca bărbații, la viața politică, socială, economică și culturală din țara lor, creează obstacole creșterii bunăstării societății și a familiei și împiedică femeile să-și servească țara și omenirea în deplinătatea posibilităților lor,

preocupate de faptul că, în situațiile de sărăcie, femeile au un acces minim la alimentație, servicii medicale, educație, pregătire profesională, precum și la angajarea în muncă și la satisfacerea altor necesități,

convinse că instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe echitate și justiție, va contribui în mod semnificativ la promovarea egalității între bărbat și femeie,

subliniind că eliminarea apartheidului, a tuturor formelor de rasism, a discriminării rasiale, colonialismului, neocolonialismului, agresiunii, ocupației și dominației străine, a amestecului în treburile interne ale statelor este indispensabilă exercitării depline de către bărbat și femeie a drepturilor lor,

afirmînd că întărirea păcii și securității internaționale, diminuarea încordării internaționale, cooperarea dintre toate statele, indiferent de sistemele lor sociale și economice, dezarmarea generală și completă și, îndeosebi, dezarmarea nucleară sub control internațional strict și eficace, afirmarea principiilor justiției, egalității și avantajului reciproc în relațiile dintre țări și îndeplinirea dreptului popoarelor aflate sub dominație străină și colonială și sub ocupație străină la autodeterminare și la independență, precum și respectul suveranității naționale și al integrității teritoriale vor favoriza progresul social și dezvoltarea și vor contribui, în consecință, la realizarea deplinei egalități între bărbat și femeie,

convinse că dezvoltarea completă a unei țări, bunăstarea lumii și cauza păcii cer participarea deplină a femeilor, în condiții de egalitate cu bărbații, în toate domeniile,

avînd în vedere însemnătatea contribuției femeilor la bunăstarea familiei, în progresul societății, care pînă în prezent nu a fost pe deplin recunoscută, ca și importanța socială a maternității, precum și rolul părinților în familie și în educarea copiilor, și conștiente de faptul că rolul femeii în procreare nu trebuie să fie o cauză de discriminare și că educarea copiilor necesită o împărțire a responsabilităților între bărbați, femei și societate în ansamblul său,

conștiente că rolul tradițional al bărbatului în familie și societate trebuie să evolueze în aceeași măsură cu acela al femeii, dacă se dorește să se ajungă la o egalitate reală a bărbatului și a femeii,

hotărîte să pună în aplicare principiile enunțate în Declarația asupra eliminării discriminării față de femei și pentru aceasta să adopte măsurile necesare pentru eliminarea acestei discriminări sub toate formele și manifestările ei,

au convenit asupra celor ce urmează:

PARTEA ÎNTÎ

Articolul 1

În termenii prezentei Convenții, expresia *discriminare față de femei* vizează orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex, care are drept efect sau scop să compromită ori să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a drepturilor omului și libertăților fundamentale, în domeniile politic, economic, social, cultural și civil sau în orice alt domeniu.

Articolul 2

Statele-părți condamnă discriminarea față de femei sub toate formele sale, convin să ducă prin toate mijloacele adecvate și fără întârziere o politică vizînd să elimine discriminarea față de femei și, în acest scop, se angajează:

- a) să înscrie în constituția lor națională sau în alte dispoziții legislative corespunzătoare principiul egalității bărbaților și femeilor, în măsura în care acest lucru nu a fost deja efectuat, și să asigure, pe cale legislativă sau pe alte căi adecvate, aplicarea efectivă a acestui principiu;
- b) să adopte măsuri legislative și alte măsuri corespunzătoare, inclusiv sancțiuni în caz de nevoie, care să interzică orice discriminare față de femei;
- c) să instituie o protecție pe cale juridicțională a drepturilor femeilor pe bază de egalitate cu bărbații și să garanteze prin intermediul tribunalelor naționale competente și al altor instituții publice protecția efectivă a femeilor împotriva oricărui act discriminatoriu;
- d) să se abțină de la orice act sau practică discriminatorie față de femeie și să asigure ca autoritățile și instituțiile publice să se conformeze acestei obligații;
- e) să ia toate măsurile corespunzătoare pentru eliminarea discriminării față de femei de către o persoană, o organizație sau o întreprindere oricare ar fi aceasta;
- f) să ia toate măsurile corespunzătoare, inclusiv prin dispozițiile legislative, pentru modificarea sau abrogarea oricărei legi, dispoziții, cutume sau practici care constituie o discriminare față de femei;
- g) să abroge toate dispozițiile penale care constituie o discriminare față de femei.

Articolul 3

Statele-părți iau în toate domeniile – politic, social, economic și cultural – toate măsurile corespunzătoare, inclusiv prin dispoziții legislative, pentru a asigura deplina dezvoltare și progresul femeilor, în scopul de a le garanta exercitarea și beneficiul drepturilor omului și libertăților fundamentale, pe baza egalității cu bărbații.

Articolul 4

1. Adoptarea de către statele-părți a unor măsuri temporare speciale, menite să accelereze instaurarea egalității în fapt între bărbați și femei, nu este considerată cu un act de discriminare în sensul definiției din prezenta Convenție, dar nu trebuie ca aceasta să aibă drept consecință menținerea unor norme inegale sau diferențiate; aceste măsuri trebuie să fie abrogate de îndată ce au fost realizate obiectivele în materie de egalitate de șanse și tratament.
2. Adoptarea de către statele-părți a unor măsuri speciale, inclusiv cele prevăzute în prezenta Convenție, care au drept scop ocrotirea maternității, nu este considerată ca un act discriminatoriu.

Articolul 5

Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru:

- a) a modifica schemele și metodele de comportament social și cultural al bărbatului și femeii, pentru a se ajunge la eliminarea prejudecăților și practicilor cutumiare sau de altă natură care sînt bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unui sex, sau pe imaginea-șablon privind rolul bărbatului sau al femeii;
- b) a asigura ca educația în familie să contribuie la o înțelegere clară a faptului că maternitatea este o funcție socială și recunoașterea responsabilității comune a bărbatului și femeii în creșterea și educarea copiilor și în asigurarea dezvoltării lor, ținînd seama că interesul copilului este condiția primordială în toate cazurile.

Articolul 6

Statele-părți vor lua toate măsurile adecvate, inclusiv pe plan legislativ, pentru reprimarea sub toate formele existente a traficului de femei și a exploatării prostituției femeii.

PARTEA A DOUA

Articolul 7

Statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru eliminarea discriminării față de femei în viața politică și publică a țării și, în special, pentru a le asigura, în condiții de egalitate cu bărbații:

- a) dreptul de a vota la toate alegerile și referendumurile publice și de a fi alese în toate organismele eligibile în mod public;
- b) dreptul de a lua parte la elaborarea politicii statului și la punerea acesteia în aplicare, de a ocupa funcții publice și a exercita toate funcțiunile publice la toate nivelurile de guvernămînt;
- c) dreptul de a participa în organizațiile și asociațiile neguvernamentale care activează în viața publică și politică a țării.

Articolul 8

Statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru ca femeile să aibă posibilitatea, în condiții de egalitate cu bărbații și fără discriminare, de a reprezenta guvernul lor pe plan internațional și de a participa la activitățile organizațiilor internaționale.

Articolul 9

1. Statele-părți vor acorda femeilor drepturi egale cu cele ale bărbaților în ceea ce privește dobândirea, schimbarea sau păstrarea cetățeniei. Ele vor garanta îndeosebi că nici căsătoria cu un străin, nici schimbarea cetățeniei soțului în timpul căsătoriei nu o vor face apatridă și nici nu o vor obliga să-și ia cetățenia soțului.
2. Statele-părți vor acorda femeii drepturi egale cu cele ale bărbatului în ceea ce privește cetățenia copiilor lor.

PARTEA A TREIA**Articolul 10**

Statele-părți vor lua măsurile corespunzătoare pentru eliminarea discriminării față de femei, în scopul de a le asigura drepturi egale cu cele ale bărbatului în ceea ce privește educația și, în special, pentru a asigura pe baza egalității bărbatului cu femeia:

- a) aceleași condiții de orientare profesională, de acces la studii și la obținerea de diplome în instituțiile de învățământ la toate categoriile, în zone rurale ca și în zone urbane, această egalitate trebuind să fie asigurată în învățământul preșcolar, general, tehnic, profesional și în învățământul tehnic superior ca și în cadrul oricărui alt mijloc de formare profesională;
- b) accesul la aceleași programe, la aceleași examene, la un corp didactic posedând o calificare de același nivel și la localuri și echipamente școlare de aceeași calitate;
- c) eliminarea oricărei concepții-șablon privind rolul bărbatului și al femeii la toate nivelurile și în toate formele de învățământ, prin încurajarea educației mixte și a altor tipuri de educație, care sînt destinate să contribuie la realizarea acestui obiectiv și, în special, prin revizuirea cărților și programelor școlare și adaptarea corespunzătoare a metodelor pedagogice;
- d) aceleași posibilități în ceea ce privește acordarea de burse și alte subvenții pentru studii;
- e) aceleași posibilități de acces la programele de educație permanentă, inclusiv la programele de alfabetizare pentru adulți și la programele de alfabetizare speciale, îndeosebi în vederea reducerii cît mai rapide a oricărei discrepante în domeniul instrucției publice între bărbat și femeie;

- f) reducerea procentului femeilor care își abandonează studiile și organizarea de programe pentru tinerele fete și pentru femeile care abandonează școala înainte de absolvirea ei;
- g) aceleași posibilități de a participa activ la sport și educație fizică;
- h) accesul la informațiile specifice de ordin educativ, care au drept scop asigurarea sănătății și bunăstării familiilor, inclusiv la informațiile și sfaturile referitoare la planificarea familială.

Articolul 11

1. Statele-părți se angajează să ia toate măsurile corespunzătoare pentru eliminarea discriminării față de femeie în domeniul angajării în muncă, pentru a se asigura, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, aceleași drepturi și, în special:
 - a) dreptul la muncă, ca drept inalienabil pentru toate ființele umane;
 - b) dreptul la aceleași posibilități de angajare în muncă, inclusiv în privința aplicării aceluiași criterii de selecție în materie de angajare;
 - c) dreptul la libera alegere a profesiei și a locului de muncă, dreptul la promovare, la stabilirea locului de muncă și la toate facilitățile și condițiile de muncă, dreptul la formare profesională și la reciclare, inclusiv ucenicie, perfecționare profesională și pregătire permanentă;
 - d) dreptul la egalitate de remunerație, inclusiv în ceea ce privește și alte avantaje, la egalitate de tratament pentru o muncă de o valoare egală și, de asemenea, la egalitate de tratament în privința calității muncii;
 - e) dreptul la securitate socială, în special la pensie, ajutoare de șomaj, de boală, de invaliditate, de bătrânețe sau pentru orice altă situație de pierdere a capacității de muncă, ca și dreptul la concediu plătit;
 - f) dreptul la ocrotirea sănătății și la securitatea condițiilor de muncă, inclusiv la salvagardarea funcțiilor de reproducere.
2. Pentru a preveni discriminarea față de femei bazată pe căsătorie sau maternitate și pentru a le garanta în mod efectiv dreptul la muncă, statele-părți se angajează să ia măsuri corespunzătoare, având drept obiect:
 - a) interzicerea sub pedeapsa sancțiunilor a concedierii pentru cauză de graviditate sau concediu de maternitate și a discriminării în ceea ce privește concedierile bazate pe statutul matrimonial;
 - b) instituirea acordării concediului de maternitate plătit sau care ar crea drepturi la prestări sociale similare, cu garantarea menținerii locului de muncă avut anterior, a drepturilor de vechime și a avantajelor sociale;
 - c) încurajarea creării de servicii sociale de sprijin, necesare pentru a permite părinților să-și combine obligațiile familiale cu responsabilitățile profesionale și cu participarea la viața publică, favorizând îndeosebi crearea și dezvoltarea unei rețele de grădinițe de copii;

- d) asigurarea unei protecții speciale pentru femeile însărcinate, pentru care s-a dovedit că munca le este nocivă.
3. Legile care au drept scop să ocrotească femeile în domeniile vizate prin prezentul articol vor fi revăzute periodic, în funcție de cunoștințele științifice și tehnice, vor fi revizuite, abrogate sau extinse, în funcție de necesități.

Articolul 12

1. Statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru eliminarea discriminării față de femei în domeniul sănătății, pentru a le asigura, pe baza egalității între bărbat și femeie, mijloacele de a avea acces la serviciile medicale, inclusiv la cele referitoare la planificarea familială.
2. Independent de prevederile paragrafului 1, statele-părți vor asigura pentru femei în timpul gravidității, la naștere și după naștere servicii corespunzătoare și, la nevoie, gratuite și, de asemenea, un regim alimentar corespunzător în timpul gravidității și pe parcursul alăptării.

Articolul 13

Statele-părți se angajează să ia toate măsurile necesare pentru eliminarea discriminării față de femei în alte domenii ale vieții economice, sociale, în scopul de a asigura, pe baza egalității bărbatului cu femeia, aceleași drepturi și, în special:

- a) dreptul de prestații familiale;
- b) dreptul la împrumuturi bancare, împrumuturi ipotecare și alte forme de credit financiar;
- c) dreptul de a participa la activitățile recreative, sport și la toate aspectele vieții culturale.

Articolul 14

1. Statele-părți vor ține seama de problemele specifice ale femeilor din mediul rural și de rolul important pe care aceste femei îl au în susținerea materială a familiilor lor, în special prin munca lor în sectoarele nefinanciare ale economiei, și vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea dispozițiilor prezentei Convenții femeilor din zonele rurale.
2. Statele-părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a elimina discriminarea față de femei din zonele rurale, cu scopul de a asigura, pe baza egalității între bărbat și femeie, participarea lor la dezvoltarea rurală și la avantajele acestei dezvoltări și, în special, le vor asigura dreptul:
 - a) de a participa din plin la elaborarea și executarea planurilor de dezvoltare la toate nivelurile;
 - b) de a avea acces la serviciile corespunzătoare în domeniul sănătății, inclusiv la informații, sfaturi și servicii în materie de planificare a familiei;
 - c) de a beneficia în mod direct de programele de securitate socială;
 - d) de a beneficia de toate formele de pregătire și educație, școlare și neșcolare, inclusiv în materie de alfabetizare socială, și de a putea să beneficieze de toate

- serviciile publice de informare și educare, în special pentru a crește competența lor tehnică;
- e) de a organiza grupe de întrajutorare și cooperative pentru a le asigura aceleași șanse pe plan economic, indiferent că este vorba de muncă salariată sau de muncă independentă;
 - f) de a participa la toate activitățile publice;
 - g) de a avea acces la obținerea de credite și împrumuturi agricole, precum și la serviciile de comercializare și la tehnologii corespunzătoare, și de a beneficia de un tratament egal cu ocazia înfăptuirii reformelor agrare și a proiectelor de amenajări rurale;
 - h) de a beneficia de condiții de viață convenabile, în special în ceea ce privește locuințele, condițiile sanitare, aprovizionare cu electricitate și apă, transporturi și comunicații.

PARTEA A PATRA

Articolul 15

1. Statele-părți recunosc egalitatea femeii cu bărbatul în fața legii.
2. Statele-părți recunosc femeia, în materie civilă, ca avînd o capacitate juridică identică cu aceea a bărbatului și aceleași posibilități pentru a o exercita. Ele îi recunosc, în special, drepturi egale în ceea ce privește încheierea de contracte și administrarea bunurilor și îi vor acorda același tratament în toate fazele procedurii judiciare.
3. Statele-părți convin că orice contract și orice act privat, de orice natură, avînd un efect juridic care vizează limitarea capacității juridice a femeii, trebuie să fie considerat ca nul și neavenit.
4. Statele-părți vor acorda bărbatului și femeii aceleași drepturi în ceea ce privește legislația referitoare la dreptul persoanelor de a circula liber și de a-și alege reședința și domiciliul lor.

Articolul 16

1. Statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru a elimina discriminarea față de femei în toate problemele decurgînd din căsătorie și în raporturile de familie și, în special, vor asigura, pe baza egalității bărbatului cu femeia:
 - a) același drept de a încheia o căsătorie;
 - b) același drept de a-și alege în mod liber soțul și de a nu încheia o căsătorie decît prin consimțămîntul său liber și deplin;
 - c) aceleași drepturi și aceleași responsabilități atît în timpul căsătoriei, cît și la desfacerea ei;
 - d) aceleași drepturi și aceleași responsabilități în calitate de părinți, indiferent de situația lor matrimonială, pentru problemele referitoare la copiii lor; în toate cazurile, interesul copiilor va fi considerat primordial;

- e) aceleași drepturi de a decide în mod liber și în deplină cunoștință de cauză asupra numărului și planificării nașterilor și de a avea acces la informații, la educație și la mijloacele necesare pentru exercitarea acestor drepturi;
 - f) aceleași drepturi și responsabilități în materie de tutelă, curatelă, de încredințare și adopție a copiilor sau reglementări juridice similare, când aceste instituții există în legislația națională; în toate cazurile, interesul copiilor va fi considerat primordial;
 - g) aceleași drepturi personale soțului și soției, inclusiv în ceea ce privește alegerea numelui de familie, a unei profesii și a unei ocupații;
 - h) aceleași drepturi pentru fiecare dintre soți în materie de proprietate, de dobândire, de gestiune, de administrare, de beneficiu și de dispoziție asupra bunurilor, atât cu titlu gratuit, cât și oneros.
2. Logodnele și căsătoriile copiilor nu vor avea efecte juridice și vor fi luate toate măsurile necesare, inclusiv pe plan legislativ, de a se fixa o vîrstă minimă pentru căsătorie și a face obligatorie înregistrarea căsătoriilor într-un registru oficial.

PARTEA A CINCEA

Articolul 17

1. În scopul examinării progreselor realizate în aplicarea prezentei Convenții, se constituie un Comitet pentru eliminarea discriminării față de femei (numit în continuare *Comitet*), care să fie compus, în momentul intrării în vigoare a Convenției, din 18 – și după ratificarea sau aderarea a 35 de state – din 23 de experți de înaltă autoritate morală și competență în domeniile de aplicabilitate ale Convenției. Experții vor fi aleși de către statele-părți din rîndul cetățenilor lor și vor funcționa cu titlu personal, ținînd seama de principiul unei repartiții geografice echitabile și de reprezentarea diferitelor forme de civilizație, precum și a principalelor sisteme juridice.
2. Membrii Comitetului vor fi aleși prin vot secret, dintr-o listă de candidați desemnați de către statele-părți. Fiecare stat-parte poate să desemneze un candidat ales dintre cetățenii săi.
3. Prima alegere va avea loc la 6 luni după data intrării în vigoare a prezentei Convenții. Cu 3 luni cel puțin înaintea datei fiecărei alegeri, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite adresează o scrisoare statelor-părți pentru a le invita să prezinte candidații lor într-un termen de 2 luni. Secretarul general întocmește o listă alfabetică a tuturor candidaților, indicînd din partea cărui stat au fost desemnați, lista pe care o va comunica statelor-părți.
4. Membrii Comitetului sînt aleși cu ocazia unei reuniuni a statelor-părți, convocată de către Secretarul general la sediul Organizației Națiunilor Unite. La această reuniune, la care cvorumul este constituit din două treimi ale statelor-părți, sînt aleși ca membri ai Comitetului candidații care au obținut cel mai mare număr

de voturi și majoritatea absolută de voturi a reprezentanților statelor-părți prezente și votanți.

5. Membrii Comitetului sînt aleși pentru 4 ani. Totuși, mandatul a 9 membri aleși la prima alegere va lua sfîrșit după 2 ani; președintele Comitetului va trage la sorți numele acestor 9 membri imediat după prima alegere.
6. Alegerea celorlalți cinci membri ai Comitetului se va face conform dispozițiilor paragrafelor 2, 3 și 4 din prezentul articol, după cea de-a 35-a ratificare sau adeziune. Mandatul a doi membri, aleși cu această ocazie, va lua sfîrșit după 2 ani; numele acestor doi membri vor fi trase la sorți de către președintele Comitetului.
7. Pentru a ocupa locurile devenite vacante în mod fortuit, statul-parte al cărui expert a încetat de a exercita funcțiile sale de membru al Comitetului va numi un alt expert dintre cetățenii săi, sub rezerva aprobării Comitetului.
8. Membrii Comitetului primesc, cu aprobarea Adunării Generale, retribuții din resursele Organizației Națiunilor Unite, în condițiile fixate de către Adunare, avînd în vedere importanța responsabilităților Comitetului.
9. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite pune la dispoziția Comitetului personalul și mijloacele materiale care îi sînt necesare pentru a se achita în mod eficient de funcțiile ce îi sînt încredințate în virtutea prezentei Convenții.

Articolul 18

1. Statele-părți se angajează să prezinte Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, în vederea examinării de către Comitet, un raport asupra măsurilor de ordin legislativ adoptat în aplicarea dispozițiilor prezentei Convenții și asupra progreselor realizate în această privință:
 - a) în anul următor intrării în vigoare a Convenției în statul respectiv;
 - b) ulterior, la fiecare 4 ani, precum și la cererea Comitetului.
2. Rapoartele pot să indice factorii și dificultățile care influențează asupra măsurii în care sînt îndeplinite obligațiile prevăzute prin prezenta Convenție.

Articolul 19

1. Comitetul adoptă propriul său regulament de procedură.
2. Comitetul alege biroul său pentru o perioadă de 2 ani.

Articolul 20

1. Comitetul se reunește în mod normal pentru o perioadă de cel mult 2 săptămîni în fiecare an, pentru a examina rapoartele prezentate în baza art. 18 al prezentei Convenții.
2. Reuniunile Comitetului vor avea loc de regulă la sediul Organizației Națiunilor Unite sau în orice alt loc adecvat, stabilit de către Comitet.

Articolul 21

1. Comitetul prezintă anual un raport, prin intermediul Consiliului Economic și Social, Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite asupra activităților

sale și poate să formuleze sugestii și recomandări generale, bazate pe examinarea rapoartelor și informațiilor primite de la statele-părți. Aceste sugestii și recomandări sînt incluse în raportul Comitetului, însoțite, după caz, de observațiile statelor-părți.

2. Secretarul general transmite raportul Comitetului, spre informare, Comisiei pentru condiția femeii.

Articolul 22

Instituțiile specializate au dreptul să fie reprezentate cu prilejul examinării aplicării tuturor dispozițiilor prezentei Convenții care intră în domeniul lor de activitate. Comitetul poate invita instituțiile specializate să prezinte rapoarte asupra aplicării Convenției în domenii din sfera lor de activitate.

PARTEA A ȘASEA

Articolul 23

Nicio dispoziție a prezentei Convenții nu va aduce atingere prevederilor care sînt mai favorabile pentru realizarea egalității între bărbat și femeie, conținute în:

- a) legislația unui stat-parte;
- b) în orice altă Convenție, tratat sau acord internațional în vigoare în acel stat.

Articolul 24

Statele-părți se angajează să adopte toate măsurile necesare la nivel național pentru asigurarea exercitării depline a drepturilor recunoscute prin prezenta Convenție.

Articolul 25

1. Prezenta Convenție este deschisă semnării tuturor statelor.
2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite este desemnat ca depozitar al prezentei Convenții.
3. Prezenta Convenție este supusă ratificării, iar instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
4. Prezenta Convenție va fi deschisă aderării tuturor statelor. Aderarea se va face prin depunerea unui instrument de aderare la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 26

1. Oricare dintre statele-părți poate cere în orice moment revizuirea prezentei Convenții, adresînd o comunicare scrisă în acest sens Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite.
2. Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite decide asupra măsurilor care vor fi luate în cazul în speță, față de o cerere de această natură.

Articolul 27

1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în a treizecea zi care va urma depunerii la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau aderare.
2. Pentru fiecare stat care va ratifica prezenta Convenție sau va adera după depunerea celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau de aderare, Convenția va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi după data depunerii de către acest stat a instrumentului său de ratificare sau de aderare.

Articolul 28

1. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va primi și va comunica tuturor statelor textul rezervelor care au fost făcute în momentul ratificării sau aderării.
2. Nicio rezervă incompatibilă cu obiectul și scopurile prezentei Convenții nu va fi acceptată.
3. Rezerva poate fi retrasă în orice moment, pe calea unei notificări adresate Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care va informa toate statele-părți la Convenție. Notificarea va produce efecte de la data primirii ei.

Articolul 29

1. Orice diferend între două sau mai multe state-părți privind interpretarea sau aplicarea prezentei Convenții, care nu este soluționat pe calea negocierilor, este supus arbitrajului, la cererea uneia dintre părți. Dacă, în decurs de 6 luni de la data cererii de arbitraj, părțile nu reușesc să se pună de acord în ceea ce privește organizarea arbitrajului, oricare dintre ele poate supune diferendul Curții Internaționale de Justiție, depunând o cerere în acest sens, în conformitate cu Statutul Curții.
2. Oricare stat-parte va putea declara, în momentul în care va semna prezenta Convenție, o va ratifica sau va adera la ea, că nu se consideră legat de dispozițiile paragrafului 1 din prezentul articol. Celelalte state-părți nu vor putea să invoce aceste dispoziții față de statul-parte care a formulat astfel de rezerve.
3. Oricare stat-parte care a formulat o rezervă conform dispozițiilor paragrafului 2 din prezentul articol va putea în orice moment să ridice această rezervă printr-o notificare adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 30

Prezenta Convenție, ale cărei texte în limbile engleză, arabă, chineză, spaniolă, franceză și rusă au aceeași valoare, va fi depusă la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Drept care subsemnații, având împuternicirile corespunzătoare, au semnat prezenta Convenție.

CONVENȚIE ÎMPOTRIVA TORTURII ȘI ALTOR PEDEPSE ORI TRATAMENTE CU CRUZIME, INUMANE SAU DEGRADANTE*

DIN 10.12.1984

Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984. A intrat în vigoare la 26 iunie 1987, conform dispozițiilor art. 27(1).

În vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995.

Notă: Aderat prin Hot. Parl. nr. 473-XIII din 31.05.95.

Statele-părți la prezenta Convenție,
considerând că, în conformitate cu principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea unor drepturi egale și inalienabile pentru toți membrii familiei umane constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,
recunoscând că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane,
avînd în vedere obligația statelor, decurgînd din Cartă, îndeosebi din articolul 55, de a încuraja respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale,
ținînd seamă de articolul 5 al Declarației Universale a Drepturilor Omului și de articolul 7 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice care ambele prevăd că nimeni nu va fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante,
ținînd seamă de asemenea de Declarația asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea generală la 9 decembrie 1975,
dorind să sporească eficiența luptei împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante în întreaga lume,
au convenit asupra celor ce urmează:

* Adoptată la New York, la 10 decembrie 1984.

PARTEA ÎNȚI

Articolul 1

1. În scopul prezentei Convenții, termenul „tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sînt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultînde exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele.
2. Acest articol nu afectează instrumentele internaționale sau legile naționale care conțin sau ar putea conține prevederi cu caracter mai larg.

Notă: Vezi Erata din Monitorul Oficial nr. 61-63 din 16.04.2004, pag. 23 (art. 1 a fost completat cu o propoziție).

Articolul 2

1. Fiecare stat-parte va lua măsuri legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficiente pentru a împiedica comiterea unor acte de tortură pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa.
2. Nicio împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de starea de război sau amenințare cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura.

Articolul 3

1. Niciun stat-parte nu va expulza, respinge și nici extrăda o persoană către un alt stat, când există motive serioase de a crede că acolo aceasta riscă să fie supusă la tortură.
2. Pentru a stabili existența unor asemenea motive, autoritățile competente vor ține seamă de toate împrejurările pertinente, inclusiv, dacă va fi cazul, de existența în statul respectiv a unei situații caracterizată prin încălcări sistematice, grave, flagrante și de proporții ale drepturilor omului.

Articolul 4

1. Fiecare stat-parte va veghea ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni din punctul de vedere al dreptului penal. Se va proceda la fel în privința tentativei de a practica tortura sau orice act săvîrșit de oricare persoană și care ar constitui complicitate sau participare la tortură.
2. Fiecare stat-parte va sancționa aceste infracțiuni cu pedepse corespunzătoare, ținînd seamă de gravitatea lor.

Articolul 5

1. Fiecare stat-parte va lua măsurile necesare pentru a-și stabili competența în legătură cu infracțiunile vizate la articolul 4, în cazurile următoare:
 - a) când infracțiunea a fost comisă pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa sau la bordul aeronavelor sau al navelor înmatriculate în acel stat;
 - b) când autorul prezumat al infracțiunii este un resortisant al aceluși stat;
 - c) când victima este un resortisant al aceluși stat, iar acesta consideră că este oportun.
2. Fiecare stat-parte va lua, de asemenea, măsurile necesare pentru a-și stabili competența cu privire la aceste infracțiuni în cazul în care autorul prezumat al acestora se găsește pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa și când acest stat nu-l extrădează în conformitate cu articolul 8 către alt stat vizat la paragraful 1 al prezentului articol.
3. Prezenta Convenție nu îndepărtează nicio competență penală exercitată în conformitate cu legile naționale.

Articolul 6

1. Dacă apreciază că împrejurările o justifică, după ce va fi examinat informațiile de care dispune, fiecare stat-parte pe teritoriul căruia se găsește o persoană suspectă de a fi săvârșit o infracțiune vizată la articolul 4 va asigura reținerea acestei persoane sau va lua orice alte măsuri juridice necesare pentru a asigura prezența acesteia. Această reținere și aceste măsuri trebuie să fie conforme cu legislația acestui stat; ele nu pot fi menținute decât pe o durată de timp necesară declanșării urmăririi penale sau a unei proceduri de extrădare.
2. Statul menționat mai sus va proceda imediat la o anchetă preliminară în vederea constatării faptelor.
3. Orice persoană reținută în aplicarea paragrafului 1 al prezentului articol poate comunica imediat cu reprezentantul calificat cel mai apropiat al statului a cărui cetățenie o are sau, în cazul unei persoane apatride, cu reprezentantul statului în care ea își are în mod obișnuit reședința.
4. Dacă un stat a reținut o persoană, în conformitate cu prevederile prezentului articol, el va informa de îndată statele vizate la paragraful 2 al articolului 5 despre această detenție și împrejurările care o justifică. Statul care procedează la ancheta preliminară vizată la paragraful 2 al prezentului articol va comunica fără întârziere concluziile statelor respective și le va preciza dacă este dispus să-și exercite competența.

Articolul 7

1. Statul-parte, avînd jurisdicția asupra teritoriului pe care este descoperit autorul prezumat al unei infracțiuni vizate la articolul 4, dacă nu-l extrădează pe acesta, va supune problema, în cazurile vizate la articolul 5, autorităților sale competente pentru exercitarea acțiunii penale.

2. Aceste autorități vor lua decizia în aceleași condiții ca pentru orice infracțiune gravă de drept comun, în conformitate cu legislația statului respectiv. În cazurile vizate la paragraful 2 al articolului 5, cerințele privind dovezile necesare urmăririi penale și condamnării nu vor fi în niciun caz mai puțin severe decât cele care se aplică în cazurile vizate la paragraful 1 al articolului 5.
3. Orice persoană urmărită pentru vreuna din infracțiunile vizate la articolul 4 beneficiază de garanția unui tratament echitabil în toate fazele procedurii.

Articolul 8

1. Infracțiunile vizate la articolul 4 vor fi considerate ca fiind incluse de drept în orice tratat de extrădare existent între statele-părți. Statele-părți se angajează să includă aceste infracțiuni în orice tratat de extrădare pe care îl vor încheia între ele.
2. Dacă un stat-parte care subordonează extrădarea existenței unui tratat este sesizat cu o cerere de extrădare din partea unui alt stat-parte cu care el nu este legat printr-un tratat de extrădare, el poate considera prezenta Convenție drept bază juridică a extrădării în ceea ce privește aceste infracțiuni. Extrădarea este subordonată celorlalte condiții prevăzute de legislația statului care urmează să extrădeze.
3. Statele-părți care nu subordonează extrădarea existenței unui tratat recunosc aceste infracțiuni drept cazuri de extrădare între ele în condițiile prevăzute de legislația statului care extrădează.
4. Între statele-părți, infracțiunile respective vor fi considerate, în scopul extrădării, ca fiind săvârșite atât la locul comiterii lor, cât și pe teritoriul aflat sub jurisdicția statelor obligate să-și stabilească competența în virtutea paragrafului 1 al articolului 5.

Articolul 9

1. Statele-părți își vor acorda asistența juridică cea mai largă posibil în orice procedură penală referitoare la infracțiunile vizate la articolul 4, inclusiv în ceea ce privește transmiterea tuturor elementelor de probă de care dispun și care sînt necesare în scopul procedurii.
2. Statele-părți se vor achita de obligațiile care le revin în virtutea paragrafului 1 al prezentului articol în conformitate cu orice tratat de asistență judiciară care ar putea exista între ele.

Articolul 10

1. Fiecare stat-parte va lua măsuri pentru a introduce cunoștințe și informații despre interdicția torturii în programele de formare a personalului civil sau militar însărcinat cu aplicarea legilor, a personalului medical, a agenților autorității publice și a altor persoane care pot fi implicate în paza, interogarea sau tratamentul oricărui individ supus oricărei forme de arest, deținere sau închisoare.
2. Fiecare stat-parte va include această interdicție printre regulile emise în ceea ce privește obligațiile și atribuțiile acestor persoane.

Articolul 11

Fiecare stat-parte va exercita o supraveghere sistematică asupra regulilor, instrucțiunilor, metodelor și practicilor privind interogatoriul și asupra prevederilor privind paza și tratamentul persoanelor supuse oricărei forme de arest, deținere sau închisoare pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, în vederea prevenirii oricărui caz de tortură.

Articolul 12

Fiecare stat-parte va lua măsuri pentru ca autoritățile sale competente să procedeze imediat la o anchetă imparțială, ori de câte ori există motive întemeiate de a crede că pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa a fost comis un act de tortură.

Articolul 13

Fiecare stat-parte va lua măsuri pentru ca orice persoană care pretinde că a fost supusă torturii pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa să aibă dreptul de a prezenta o plîngere în fața autorităților competente ale statului respectiv, care vor proceda imediat, în mod imparțial, la examinarea cazului. Se vor lua măsuri pentru a se asigura protecția reclamantului și a martorilor împotriva oricărei maltratări sau intimidări datorită plîngerii depuse sau dovezii furnizate.

Articolul 14

1. Fiecare stat-parte va garanta, în sistemul său juridic, victimei unui act de tortură dreptul de a obține reparații și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat, inclusiv mijloacele necesare pentru readaptarea sa cît mai completă posibil. În cazul decesului victimei ca urmare a unui act de tortură, persoanele aflate în întreținerea acesteia au dreptul la compensație.
2. Prezentul articol nu exclude dreptul la compensație pe care ar putea să-l aibă victima sau orice altă persoană în virtutea legislației naționale.

Articolul 15

Fiecare stat-parte va face în așa fel încît orice declarație, în privința căreia s-a stabilit că a fost obținută prin tortură, să nu poată fi invocată ca element de probă în nicio procedură, cu excepția cazului cînd este folosită împotriva persoanei acuzate de tortură pentru a se stabili că o declarație a fost într-adevăr făcută.

Articolul 16

1. Fiecare stat-parte se angajează să interzică, pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, și alte acte care constituie pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante care nu sînt acte de tortură așa cum aceasta este definită la articolul 1, cînd asemenea acte sînt săvîrșite de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea sau cu consimțămîntul expres sau tacit al acesteia. Îndeosebi, obligațiile enunțate la articolele 10, 11, 12, și 13 sînt aplicabile altor forme de pedepse cu cruzime, inumane sau degradante.

2. Prevederile prezentei Convenții nu afectează prevederile oricărui alt instrument internațional sau lege națională care interzic pedepsele sau tratamentele cu cruzime, inumane sau degradante, sau care se referă la extrădare sau la expulzare.

PARTEA A DOUA

Articolul 17

1. Se înființează un Comitet împotriva torturii (numit în continuare *Comitetul*) care are funcțiile definite mai jos. Comitetul este compus din zece experți de înaltă moralitate și care posedă o competență recunoscută în domeniul drepturilor omului, care vor funcționa cu titlu personal. Experții sînt aleși de către statele-părți, ținînd seama de repartizarea geografică echitabilă și de interesul pe care îl prezintă participarea la lucrările Comitetului a unor persoane care au experiență juridică.
2. Membrii Comitetului vor fi aleși prin vot secret de pe o listă de candidați desemnați de către statele-părți. Fiecare stat-parte poate desemna un candidat ales dintre resortisanții săi.
Statele-părți vor ține seamă de interesul de a desemna candidați care să fie în același timp membri ai Comitetului drepturilor omului instituit în virtutea Pactului internațional referitor la drepturile civile și politice și care sînt dispuși să facă parte din Comitetul împotriva torturii.
3. Membrii Comitetului sînt aleși în cursul unor reuniuni bienale ale statelor-părți convocate de către Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. La aceste reuniuni, la care cvorumul este constituit din două treimi din statele-părți, vor fi aleși ca membri ai Comitetului candidații care vor obține cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută a voturilor reprezentanților statelor-părți prezenți și votanți.
4. Primele alegeri vor avea loc cel mai tîrziu la șase luni de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții. Cu cel puțin patru luni înainte de data fiecărei alegeri, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va trimite o scrisoare statelor-părți pentru a le invita să-și prezinte candidaturile într-un termen de trei luni. Secretarul general întocmește o listă în ordine alfabetică a tuturor candidaților astfel desemnați, indicînd statele care i-au desemnat, și o comunică statelor-părți.
5. Membrii Comitetului sînt aleși pentru un mandat de patru ani. Totuși, mandatul a cinci din membrii aleși cu ocazia primelor alegeri va lua sfîrșit după 2 ani; imediat după primele alegeri, numele celor cinci membri vor fi trase la sorți de către președintele reuniunii menționate la paragraful 3 al prezentului articol.
6. Dacă un membru al Comitetului decedează, demisionează sau nu mai este în măsură din vreun motiv oarecare să se achite de atribuțiile sale în Comitet, statul-parte care l-a desemnat va numi dintre resortisanții săi un alt expert care va

funcționa pînă la expirarea mandatului, sub rezerva aprobării majorității statelor-părți. Se va considera că aprobarea este dată în afară de cazul cînd cel puțin jumătate dintre statele-părți vor exprima o opinie defavorabilă într-un termen de șase săptămîni de la data cînd acestea au fost informate de către Secretarul general al ONU despre numirea propusă.

7. Statele-părți vor prelua cheltuielile membrilor Comitetului pe perioada cînd aceștia își îndeplinesc funcțiunile în Comitet.

Articolul 18

1. Comitetul își alege biroul pe o perioadă de doi ani. Membrii biroului sînt reeligibili.
2. Comitetul își stabilește propriul său regulament interior; acesta va trebui totuși să cuprindă prevederile următoare:
 - a) cvorumul este de șase membri;
 - b) deciziile Comitetului sînt luate cu majoritatea membrilor prezenți.
3. Secretarul general al ONU va pune la dispoziția Comitetului personalul și instalațiile materiale care îi sînt necesare pentru a se achita în mod eficient de funcțiunile care i-au fost încredințate în virtutea prezentei Convenții.
4. Secretarul general al ONU va convoca membrii Comitetului pentru prima reuniune. După prima sa reuniune, Comitetul se va întruni în conformitate cu prevederile regulamentului său interior.
5. Statele-părți vor suporta cheltuielile ocazionate de ținerea reuniunilor statelor-părți la Convenție, rambursînd ONU toate cheltuielile, așa cum sînt cele pentru personal și costul instalațiilor materiale, pe care Organizația le va fi făcut în conformitate cu prevederile paragrafului 3 al prezentului articol.

Articolul 19

1. Statele-părți vor prezenta Comitetului, prin intermediul Secretarului general al ONU, rapoarte asupra măsurilor pe care le vor lua pentru a îndeplini angajamentele asumate în virtutea prezentei Convenții, într-un termen de un an de la intrarea în vigoare a Convenției pentru statul-parte interesat.
În Continuare, statele-părți vor prezenta rapoarte suplimentare, la fiecare patru ani, cu privire la toate măsurile noi luate, precum și orice alte rapoarte cerute de către Comitet.
2. Secretarul general al ONU va transmite rapoartele tuturor statelor-părți.
3. Fiecare raport va fi studiat de Comitet, care va putea face comentariile de ordin general asupra raportului pe care le consideră potrivite și va transmite aceste comentarii statului parte în cauză.
Acest stat-parte va putea transmite Comitetului observațiile pe care le va considera utile.
4. Comitetul va putea decide, cînd va aprecia necesar, să reproducă în raportul anual, pe care îl va întocmi în conformitate cu articolul 24, comentariile pe care el le va formula în virtutea paragrafului 3 al prezentului articol, însoțite

de observațiile primite în această privință de la statul-parte interesat. Dacă statul-parte interesat o va cere, Comitetul va putea reproduce și raportul în baza paragrafului 1 al prezentului articol.

Articolul 20

1. Dacă Comitetul primește informații demne de încredere care i se par că ar conține informații întemeiate în sensul că tortura este practică în mod sistematic pe teritoriul unui stat-parte, el va invita statul respectiv să coopereze în examinarea informațiilor și, în acest scop, să-i facă cunoscute observațiile sale în această privință.
2. Ținând seama de observațiile pe care ar putea să le prezinte statul-parte interesat și de orice alte informații pertinente de care va dispune, Comitetul va putea, dacă va considera că se justifică, să însărcineze unul sau mai mulți membri ai săi să procedeze la o anchetă confidențială și să-i facă de urgență un raport.
3. Dacă se face o anchetă în virtutea paragrafului 2 al prezentului articol, Comitetul va solicita cooperarea statului-parte interesat. În acord cu acest stat-parte, ancheta va putea comporta și o vizită în teritoriul acestui stat.
4. După ce va fi examinat concluziile membrului sau membrilor, care îi vor fi fost supuse în conformitate cu paragraful 2 al prezentului articol, Comitetul va transmite aceste concluzii statului-parte interesat, împreună cu comentariile sau sugestiile pe care le consideră necesare ținând seama de situație.
5. Toate lucrările Comitetului menționate la paragrafele 1-4 ale prezentului articol sînt confidențiale și, în toate etapele lucrărilor, vor fi depuse eforturi pentru a se obține cooperarea statului-parte. După ce lucrările referitoare la o anchetă întreprinsă în virtutea paragrafului 2 se vor fi încheiat, Comitetul va putea decide, după consultări cu statul-parte interesat, includerea unei relatări succinte asupra rezultatelor lucrărilor în raportul anual pe care îl va întocmi în conformitate cu articolul 24.

Articolul 21

1. Orice stat-parte la prezenta Convenție va putea, în virtutea prezentului articol, să declare în orice moment că recunoaște competența Comitetului de a primi și examina comunicări în care un stat-parte pretinde că un alt stat-parte nu-și îndeplinește obligațiile ce decurg din prezenta Convenție. Aceste comunicări nu vor putea fi primite și examinate în conformitate cu prezentul articol decît dacă acestea emană de la un stat-parte care a făcut o declarație prin care recunoaște, în ceea ce îl privește, competența Comitetului. Comitetul nu va primi nicio comunicare referitoare la un stat-parte care nu a făcut o asemenea declarație. În privința comunicărilor primite în virtutea prezentului articol, se va aplica următoarea procedură:
 - a) Dacă un stat-parte la prezenta Convenție consideră că un alt stat care este și el parte la convenție, nu aplică prevederile acesteia, el va putea, printr-o comunicare scrisă, să atragă atenția acestui stat asupra chestiunii respective. În

- termen de trei luni de la data primirii comunicării, statul-destinatar va prezenta statului care i-a adresat comunicarea, explicații sau orice alte declarații scrise care clarifică chestiunea și care vor trebui să cuprindă, pe cât posibil și util, indicații cu privire la regulile de procedură și căile de recurs care au fost deja folosite, fie pendinte, fie deschise încă;
- b) Dacă în termen de șase luni de la primirea comunicării inițiale de către statul-destinatar, chestiunea nu a fost soluționată în mod satisfăcător pentru cele două state interesate, oricare dintre ele are dreptul să o supună Comitetului, adresându-i acestuia o notificare, precum și celui alt stat interesat;
 - c) Comitetul nu va putea lua în examinare o chestiune care îi este supusă în virtutea prezentului articol decât după ce s-a asigurat că toate căile interne de recurs disponibile au fost utilizate și epuizate, în conformitate cu principiile de drept internațional unanim recunoscute. Această regulă nu se aplică în cazurile în care procedurile de recurs depășesc termene rezonabile și nici în cazurile în care este puțin probabil că procedurile de recurs ar putea da satisfacție persoanei care este victimă a violării prezentei Convenții;
 - d) Comunicările prevăzute în prezentul articol vor fi examinate de către Comitet în ședințe închise;
 - e) Sub rezerva prevederilor alineatului c), Comitetul va oferi bunele sale oficii statelor-părți interesate, cu scopul de a se ajunge la o soluție amiabilă a chestiunii, întemeiată pe respectarea obligațiilor prevăzute de prezenta Convenție. În acest scop, Comitetul va putea, dacă consideră oportun, să stabilească o Comisie de conciliere ad-hoc;
 - f) În orice chestiune care îi va fi supusă în virtutea prezentului articol, Comitetul va putea cere statelor-părți interesate, vizate la alineatul b), să-i prezinte orice informație pertinentă;
 - g) Statele-părți interesate, vizate la alineatul b), au dreptul să fie reprezentate cu ocazia examinării chestiunii de către Comitet și să prezinte observații orale sau scrise, sau sub orice altă formă;
 - h) Comitetul trebuie să prezinte un raport într-un termen de 12 luni de la data când acesta a primit notificarea menționată la alineatul b):
 - i) dacă s-a putut găsi o soluție în conformitate cu prevederile alineatului e), Comitetul se va limita, în raportul său, la o scurtă prezentare a faptelor și a soluției la care s-a ajuns;
 - ii) dacă nu s-a putut găsi o soluție în conformitate cu prevederile alineatului e), în raportul său Comitetul se va limita la o scurtă expunere a faptelor; textul observațiilor scrise și procesul-verbal cuprinzând observațiile orale prezentate de către statele-părți interesate vor fi anexate la raport. Pentru fiecare caz, raportul va fi comunicat statelor-părți interesate.
2. Prevederile prezentului articol vor intra în vigoare când cinci state-părți la prezenta Convenție vor fi făcut declarația prevăzută la paragraful 1 al prezentului

articol. Această declarație va fi depusă de către statul-parte respectiv Secretarul general al ONU, care va transmite copii de pe aceasta celorlalte state-părți. O declarație poate fi retrasă în orice moment printr-o notificare adresată Secretarului general. Această retragere nu va aduce atingere examinării oricărei chestiuni care face obiectul unei comunicări deja transmise în virtutea prezentului articol; nicio altă comunicare a unui stat-parte nu va fi primită în virtutea prezentului articol după ce Secretarul general va fi primit notificarea de retragere a declarației, în afară de cazul când statul-parte interesat va fi făcut o nouă declarație.

Articolul 22

1. Orice stat-parte la prezenta Convenție, poate, în virtutea prezentului articol, să declare în orice moment că recunoaște competența Comitetului de a primi și examina comunicări prezentate de către sau în numele unor persoane particulare care țin de jurisdicția sa și care pretind că sînt victime ale unei violări, de către un stat-parte, a prevederilor Convenției. Comitetul nu va primi nicio comunicare interesînd un stat-parte care nu a făcut o asemenea declarație.
2. Comitetul va declara inadmisibilă orice comunicare supusă în virtutea prezentului articol care este anonimă sau cînd el consideră că aceasta este un abuz al dreptului de a prezenta asemenea comunicări, sau că este incompatibilă cu prevederile prezentei Convenții.
3. Sub rezerva prevederilor paragrafului 2, orice comunicare care va fi prezentată Comitetului în virtutea prezentului articol va fi adusă de către acesta la cunoștința statului-parte la prezenta Convenție care a făcut o declarație în virtutea paragrafului 1 și în privința căruia se afirmă că a încălcat o prevedere a Convenției. Acest stat, în termen de șase luni, va prezenta Comitetului, în scris, explicații, indicînd, dacă va fi cazul, măsurile pe care le va fi luat pentru remedierea situației.
4. Comitetul va examina comunicările primite în virtutea prezentului articol ținînd seama de toate informațiile care îi sînt prezentate de către sau în numele persoanei respective și de către statul interesat.
5. Comitetul nu va examina nicio comunicare a unei persoane particulare în conformitate cu prezentul articol decît după ce s-a asigurat că:
 - a) aceeași chestiune nu a fost sau nu este în curs de examinare în fața unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare;
 - b) persoana respectivă a epuizat toate căile de recurs interne disponibile; această regulă nu se aplică dacă procedurile de recurs depășesc termene rezonabile sau dacă este puțin probabil ca ele să dea satisfacție persoanei care este victimă a violării prezentei Convenții.
6. Comunicările prevăzute în prezentul articol vor fi examinate de către Comitet în ședințe închise.
7. Comitetul informează statul-parte interesat și persoana în cauză despre constatările sale.

8. Prevederile prezentului articol vor intra în vigoare atunci când cinci state-părți la prezenta Convenție vor fi făcut declarația prevăzută la paragraful 1 al prezentului articol. Această declarație va fi depusă de către statul respectiv Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care va transmite copii de pe aceasta celorlalte state-părți. O declarație poate fi retrasă în orice moment printr-o notificare adresată Secretarului general. Această retragere nu va aduce atingere examinării oricărei chestiuni care face obiectul unei comunicări deja transmise în virtutea prezentului articol; nicio altă comunicare prezentată de către o persoană particulară sau în numele ei nu va fi primită în virtutea prezentului articol după ce Secretarul general va fi primit notificare despre retragerea declarației, în afară de cazul când statul-parte interesat va fi făcut o nouă declarație.

Articolul 23

Membrii Comitetului și membrii comisiilor de conciliere ad-hoc care vor fi numiți în conformitate cu alineatul e) al paragrafului 1 al articolului 21 au dreptul la facilitățile, privilegiile și imunitățile recunoscute experților aflați în misiune în contul Organizației Națiunilor Unite, așa cum acestea sînt enunțate în secțiunile pertinente ale Convenției asupra privilegiilor și imunităților Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 24

Comitetul va prezenta statelor-părți și Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite un raport anual asupra activităților desfășurate în aplicarea prezentei Convenții.

PARTEA A TREIA

Articolul 25

1. Prezenta Convenție este deschisă semnării de către toate statele.
2. Prezenta Convenție este supusă ratificării. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 26

Orice stat poate adera la prezenta Convenție. Aderarea se va face prin depunerea unui instrument de aderare la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 27

1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi după data depunerii la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de-al douăzecelea instrument de ratificare sau de aderare.

2. Pentru fiecare stat care va ratifica prezenta Convenție sau va adera după depunerea celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau aderare, Convenția va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi după data depunerii de către acest stat a instrumentelor sale de ratificare sau aderare.

Articolul 28

1. Fiecare stat va putea, în momentul cînd va semna sau ratifica prezenta Convenție sau cînd va adera la ea, să declare că nu recunoaște competența acordată Comitetului potrivit art. 20.
2. Fiecare stat-parte care va fi formulat o rezervă conform prevederilor paragrafului 1 al prezentului articol va putea în orice moment să retragă această rezervă printr-o notificare adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 29

1. Orice stat-parte la prezenta Convenție va putea propune un amendament și depune propunerea sa Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Secretarul general va comunica propunerea de amendament statelor-părți, cerîndu-le să-i facă cunoscut dacă sînt în favoarea organizării unei conferințe a statelor-părți în vederea examinării propunerii și punerii ei la vot. Dacă în termen de patru luni de la data unei asemenea comunicări, cel puțin o treime din statele-părți se vor pronunța în favoarea ținerii acestei conferințe, Secretarul general va convoca conferința sub auspiciile ONU. Orice amendament adoptat de majoritatea statelor-părți, prezente și votante la conferință, va fi supus de către Secretarul general acceptării tuturor statelor-părți.
2. Un amendament adoptat conform prevederilor paragrafului 1 al prezentului articol va intra în vigoare atunci cînd două treimi din statele-părți la prezenta Convenție vor fi notificat Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite că l-au acceptat în conformitate cu procedurile lor constituționale respective.
3. Cînd vor intra în vigoare, amendamentele vor avea forță obligatorie pentru acele state-părți care le vor fi acceptat, celelalte state-părți rămînînd legate prin prevederile prezentei convenții și prin amendamentele pe care ele le vor fi acceptat anterior.

Articolul 30

1. Orice diferend între două sau mai multe state-părți cu privire la interpretarea sau aplicarea prezentei Convenții, care nu va putea fi rezolvat pe calea negocierilor, va fi supus arbitrajului, la cererea unuia dintre ele. Dacă în termen de șase luni de la data cererii de arbitraj părțile nu reușesc să se pună de acord asupra organizării arbitrajului, oricare dintre ele va putea supune diferendul Curții Internaționale de Justiție, printr-o cerere în conformitate cu statutul Curții.
2. Fiecare stat va putea, în momentul în care va semna sau ratifica prezenta Convenție sau va adera la ea, să declare că el nu se consideră legat de prevederile

paragrafului 1 al prezentului articol. Celelalte state-părți nu vor fi legate prin prevederile respective față de orice stat-parte care va fi formulat o asemenea rezervă.

3. Orice stat-parte care va fi formulat o rezervă în conformitate cu prevederile paragrafului 2 al prezentului articol va putea în orice moment să retragă această rezervă printr-o notificare adresată Secretarului general al ONU.

Articolul 31

1. Un stat-parte va putea denunța prezenta Convenție printr-o notificare scrisă adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Denunțarea va produce efecte după un an de la data când notificarea va fi fost primită de Secretarul general.
2. O asemenea denunțare nu va libera statul-parte de obligațiile care îi incumbă în virtutea prezentei Convenții în ceea ce privește orice act sau orice omisiune săvârșită înainte de data la care denunțarea va produce efecte; ea nu va putea în niciun fel împiedica continuarea examinării oricărei chestiuni cu care Comitetul a fost deja sesizat la data la care denunțarea a produs efecte.
3. De la data la care denunțarea de către un stat a produs efecte, Comitetul nu va începe examinarea niciunei chestiuni noi privind acest stat.

Articolul 32

Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va notifica tuturor statelor membre ale ONU și tuturor statelor care vor fi semnat prezenta Convenție sau vor fi aderat la ea:

- a) semnăturile, ratificările și aderările primite în aplicarea articolelor 25 și 26;
- b) data intrării în vigoare a Convenției în aplicarea articolului 27 și data intrării în vigoare a oricărui amendament în aplicarea articolului 29;
- c) denunțările primite în aplicarea articolului 31.

Articolul 33

1. Prezenta Convenție, ale cărei texte în limbile engleză, arabă, chineză, spaniolă, franceză și rusă sînt în mod egal autentice, va fi depusă la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va transmite tuturor statelor cîte o copie certificată conformă cu prezenta Convenție.

CONVENȚIA INTERNAȚIONALĂ CU PRIVIRE LA DREPTURILE COPILULUI* DIN 20.11.1989

Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. A intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

Notă: Aderat prin Hot. Parl. nr. 408-XII din 12.12.90.

PREAMBUL

Statele-părți la prezenta Convenție, considerînd că, în conformitate cu principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane, precum și egalitatea și caracterul inalienabil al drepturilor lor sînt fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume, *avînd în vedere* faptul că popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou în Cartă încrederea lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea ființei umane, și sînt hotărîte să promoveze progresul social și să instaureze cele mai bune condiții de viață într-o libertate cît mai deplină, *recunoscînd* că Națiunile Unite, în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în pactele internaționale privind drepturile omului, au proclamat și au convenit că fiecare este îndreptățit să se prevaleze de toate drepturile și de toate libertățile care sînt enunțate în acestea, fără nicio deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau altă situație, *amintind* că în Declarația Universală a Drepturilor Omului, Națiunile Unite au proclamat că copiii au dreptul la ajutor și la o asistență specială,

* Adoptată la 20 noiembrie 1989, la New York.

convinși că familia, unitatea fundamentală a societății, și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, și în mod deosebit copiii, trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care are nevoie pentru a putea să joace pe deplin rolul său în societate,

recunoscînd că pentru deplina și armonioasa dezvoltare a personalității sale, copilul trebuie să crească într-un mediu familial, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere,

considerînd că este important de a pregăti pe deplin copilul pentru a avea o viață individuală în societate și de a-l crește în spiritul idealurilor proclamate în Carta Națiunilor Unite și, în special, în spiritul păcii, demnității, libertății, egalității și solidarității,

avînd în vedere că necesitatea de a acorda o protecție specială copilului a fost enunțată în Declarația de la Geneva din 1924 cu privire la drepturile copilului și în Declarația drepturilor copilului adoptată de Adunarea generală la 20 noiembrie 1959 și că a fost recunoscută în Declarația Universală a Drepturilor Omului (în mod deosebit în articolele 23 și 24), în Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale (în mod deosebit în art. 10) și statutele și instrumentele pertinente ale instituțiilor specializate și ale organizațiilor internaționale care se preocupă de bunăstarea copilului,

avînd în vedere că, așa cum s-a indicat în Declarația drepturilor copilului, copilul, din cauza lipsei sale de maturitate fizică și intelectuală, are nevoie de o protecție specială și de îngrijiri speciale, în principal de o protecție juridică potrivită, înainte și după naștere,

reamintind dispozițiile Declarației cu privire la principiile sociale și juridice aplicabile protecției și bunăstării copiilor, cu referire specială la practicile în materie de adopțiune și de plasament familial pe plan național și internațional, de Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite privind administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) și ale Declarației relative la protecția femeilor și copiilor în perioade de urgență și de conflict armat,

recunoscînd că în toate țările lumii sînt copii care trăiesc în condiții deosebit de dificile și că este necesar să se acorde acestor copii o atenție deosebită,

ținînd seama în mod corespunzător de importanța tradițiilor și valorilor culturale ale fiecărui popor în protecția și dezvoltarea armonioasă a copilului,

recunoscînd importanța cooperării internaționale pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale copiilor în toate țările și în mod deosebit în țările în curs de dezvoltare,

au convenit asupra celor ce urmează:

PARTEA ÎNȚI

Articolul 1

În sensul prezentei Convenții, prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă.

Articolul 2

1. Statele-părți se angajează să respecte drepturile care sînt enunțate în prezenta Convenție și să le garanteze tuturor copiilor care țin de jurisdicția lor, fără nicio distincție, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie a copilului sau a părinților sau a reprezentanților săi legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație.
2. Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru ca copilul să fie efectiv protejat împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale.

Articolul 3

1. În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sînt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate.
2. Statele-părți se angajează să asigure copilului protecția și îngrijirile necesare pentru bunăstarea sa, ținînd cont de drepturile și obligațiile părinților săi, ale tutorilor săi, ale altor persoane legal responsabile pentru el, și vor lua, în acest scop, toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare.
3. Statele-părți vor veghea ca funcționarea instituțiilor, serviciilor și lăcașelor care au responsabilități față de copii și asigură protecția lor să fie conformă cu normele fixate de către autoritățile competente, în special în domeniul securității și sănătății, și în ceea ce privește numărul și competența personalului lor ca și în privința unui control corespunzător.

Articolul 4

Statele-părți se angajează să ia toate măsurile legislative, administrative și altele care sînt necesare pentru a pune în practică drepturile recunoscute în prezenta Convenție. În cazul drepturilor economice, sociale și culturale, ele vor lua aceste măsuri în limitele maxime ale rezervelor de care dispun și, dacă este cazul, în cadrul cooperării internaționale.

Articolul 5

Statele-părți vor respecta responsabilitatea, dreptul și obligația pe care le au părinții sau, după caz, membrii familiei largite sau a comunității, conform cutu-

mei locale, tutorii sau alte persoane prin lege responsabile pentru copil, de a-i da acestuia, într-un mod care să corespundă dezvoltării capacităților acestuia, orientarea și sfaturile corespunzătoare exercitării drepturilor pe care i le recunoaște prezenta Convenție.

Articolul 6

1. Statele-părți recunosc că orice copil are un drept inerent la viață.
2. Statele-părți vor asigura în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului.

Articolul 7

1. Copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are de la această dată dreptul la un nume, dreptul de a dobîndi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia.
2. Statele-părți vor veghea la aplicarea acestor drepturi conform legislației lor naționale și obligațiilor asumate potrivit instrumentelor internaționale aplicabile în materie, în mod deosebit în cazurile în care, în absența acestora, copilul s-ar găsi în situația de a fi apatrid.

Articolul 8

1. Statele-părți se angajează să respecte dreptul copilului de a-și păstra identitatea, inclusiv cetățenia, numele său și relațiile familiale, astfel cum sînt recunoscute de lege, fără amestec ilegal.
2. Dacă un copil este lipsit, în mod ilegal, de elementele constitutive ale identității sale sau de unele din acestea, statele-părți vor acorda asistența și protecția corespunzătoare pentru ca identitatea sa să fie restabilită cît mai repede posibil.

Articolul 9

1. Statele-părți vor veghea ca niciun copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței lor, cu excepția situației în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și în conformitate cu legile și procedurile aplicabile, că această separare este necesară, în interesul superior al copilului. O decizie în acest sens poate să fie necesară în anumite cazuri particulare, de exemplu atunci cînd părinții maltratează sau neglijează copiii sau cînd părinții trăiesc separat și cînd urmează să se ia o hotărîre cu privire la locul de reședință al copilului.
2. În toate cazurile prevăzute la paragraful 1 al prezentului articol, toate părțile interesate trebuie să aibă posibilitatea de a participa la dezbateri și de a-și face cunoscute părerile lor.
3. Statele-părți vor respecta dreptul copilului, separat de cei doi părinți ai săi sau de unul din ei, de a întreține relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, afară de cazul că acest lucru este contrar interesului superior al copilului.

4. Când separarea rezultă din măsuri luate de către un stat-parte, precum detenția, închisoarea, exilul, expulzarea sau moartea (înțelegându-se moartea indiferent de cauză, survenită în timpul detenției) celor doi părinți sau a unuia din ei, sau a copilului, statul-parte dă, la cererea părinților, a copilului său, dacă este cazul, a unui alt membru al familiei informațiile esențiale asupra locului unde se găsesc membrul sau membrii familiei, afară de cazul în care divulgarea acestor informații ar aduce prejudicii bunăstării copilului. Statele-părți vor veghea, de asemenea, ca prezentarea unei astfel de cereri să nu antreneze prin ea însăși consecințe dăunătoare pentru persoana sau persoanele în cauză.

Articolul 10

1. În conformitate cu obligația ce revine statelor-părți potrivit paragrafului 1 al art. 9, orice cerere făcută de un copil sau de către părinții săi în vederea intrării într-un stat-parte sau părăsirii acestuia, în scopul reîntregirii familiei, va fi examinată de statele-părți într-un spirit pozitiv, cu umanism și operativitate. Statele-părți vor veghea, de asemenea, ca prezentarea unei astfel de cereri să nu antreneze consecințe dăunătoare pentru autorii solicitării și membrii familiei lor.
2. Un copil ai cărui părinți au reședința în state diferite are dreptul de a întreține, în afara unor situații excepționale, relații personale și contacte directe, regulate cu ambii părinți. În acest scop și în conformitate cu obligația care revine statelor-părți rezultând din art. 9 paragraful 1, statele-părți vor respecta dreptul pe care îl au copilul și părinții săi de a părăsi orice țară, inclusiv pe a lor, și de a reveni în propria lor țară. Dreptul de a părăsi orice țară nu poate fi limitat decât de restricțiile prevăzute de lege și care sînt necesare pentru protecția securității naționale, ordinea publică, sănătatea publică sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și care sînt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezenta Convenție.

Articolul 11

1. Statele-părți vor lua măsuri pentru a combate acțiunile ilegale de deplasare și de împiedicare a reîntoarcerii copiilor în străinătate.
2. În acest scop, statele-părți vor favoriza încheierea de acorduri bilaterale și multilaterale sau aderarea la acordurile existente.

Articolul 12

1. Statele-părți vor garanta copilului capabil de discernămint dreptul de a exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avîndu-se în vedere vîrsta sa și gradul său de maturitate.
2. În acest scop, se va da copilului, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care-l privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau o instituție corespunzătoare, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională.

Articolul 13

1. Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza informații și idei de orice natură, fără să țină seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin oricare alte mijloace, la alegerea copilului.
2. Exercițarea acestui drept poate fi supusă restricțiilor, dar numai acelor care sînt prevăzute de lege și care sînt necesare:
 - a) pentru respectul drepturilor sau reputației altora, sau
 - b) pentru protecția securității naționale, ordinii publice, sănătății și moralei publice.

Articolul 14

1. Statele-părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gîndire, de conștiință și religie.
2. Statele-părți vor respecta dreptul și obligația părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului de a-l orienta pe acesta în exercitarea dreptului sus-menționat de o manieră care să corespundă dezvoltării capacităților sale.
3. Libertatea de a-și manifesta religia sa sau convingerile sale nu poate fi supusă decît restricțiilor care sînt prevăzute de lege și care sînt necesare pentru protecția securității publice, a ordinii publice, a sănătății și moralei publice sau libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.

Articolul 15

1. Statele-părți vor recunoaște drepturile copilului la libertatea de asociere și la libertatea de reuniune pașnică.
2. Exercițarea acestor drepturi nu poate fi obiect decît al acelor limitări care sînt prevăzute de lege și care sînt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al siguranței publice sau al ordinii publice, sau pentru a proteja sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora.

Articolul 16

1. Niciun copil nu va face obiectul ingerințelor arbitrare sau ilegale în viața sa personală, familia sa, domiciliul sau corespondența sa și nici al unor atacuri ilegale la onoarea și reputația sa.
2. Copilul are dreptul la protecția legii contra unor astfel de imixțiuni sau atacuri.

Articolul 17

Statele-părți vor recunoaște importanța funcției îndeplinite de mijloacele de informare în masă și vor veghea ca copilul să aibă acces la o informare și materiale provenind din surse naționale și internaționale diverse, cu deosebire cele care vizează să promoveze bunăstarea sa socială, spirituală și morală, precum și sănătatea sa fizică și mentală. În acest scop, statele-părți:

- a) vor încuraja mijloacele de informare în masă de a difuza informații și materiale care prezintă o utilitate socială și culturală pentru copil și răspund spiritului art. 29;
- b) vor încuraja cooperarea internațională în producția, schimbul și difuzarea de astfel de informații și materiale provenind din diferite surse culturale, naționale și internaționale;
- c) vor încuraja producerea și difuzarea de cărți pentru copii;
- d) vor încuraja mijloacele de informare în masă de a ține seama în mod deosebit de nevoile lingvistice ale copiilor autohtoni sau care aparțin unui grup minoritar;
- e) vor favoriza elaborarea de principii directe corespunzătoare, destinate protejării copilului împotriva informațiilor și materialelor care dăunează bunăstării sale, având în vedere prevederile art. 13 și 18.

Articolul 18

1. Statele-părți vor depune eforturi pentru asigurarea recunoașterii principiului potrivit căruia ambii părinți au o răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Răspunderea pentru creșterea copilului și asigurarea dezvoltării sale le revine în primul rând părinților sau, după caz, reprezentanților săi legali. Aceștia trebuie să se conducă înainte de orice după interesul superior al copilului.
2. Pentru garantarea și promovarea drepturilor enunțate în prezenta Convenție, statele-părți vor acorda ajutor corespunzător părinților și reprezentanților legali ai copilului în exercitarea răspunderii care le revine de a crește copilul și vor asigura crearea instituțiilor, lăcașelor și serviciilor însărcinate să vegheze la bunăstarea copiilor.
3. Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura copiilor, ai căror părinți muncesc, dreptul de a beneficia de serviciile și instituțiile de îngrijire a copiilor pentru care ei îndeplinesc condițiile cerute.

Articolul 19

1. Statele-părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv violența sexuală, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului sau reprezentanților săi legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat.
2. Aceste măsuri de protecție vor cuprinde, după cum se va conveni, proceduri eficiente pentru stabilirea de programe sociale vizând furnizarea de sprijin necesar copilului și celor cărora le-a fost încredințat, precum și pentru alte forme de prevenire, ca și pentru identificarea, raportarea, retrimiteră, anchetarea, tratarea și

urmărirea penală pentru cazurile de rele tratamente – descrise mai sus – aplicate copilului și vor cuprinde, de asemenea, după cum se va stabili, proceduri de intervenție judiciară.

Articolul 20

1. Orice copil care este, temporar sau definitiv, lipsit de mediul său familial sau care, în propriul său interes, nu poate fi lăsat în acest mediu, are dreptul la protecție și la ajutor special din partea statului.
2. Statele-părți vor prevedea pentru acest copil o ocrotire alternativă în conformitate cu legislația lor națională.
3. O astfel de ocrotire alternativă poate să aibă, între altele, forma de plasament familial, „Kafala” din legea islamică, adopțiune sau, dacă este cazul, încredințare într-o instituție corespunzătoare pentru copii. În alegerea uneia din aceste soluții este necesar să se țină seama în mod corespunzător de necesitatea unei anumite continuități în educarea copilului, ca și de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică.

Articolul 21

Statele-părți care acceptă și/sau autorizează adopțiunea, se vor asigura că rațiunea primordială în materie este interesul superior al copilului și:

- a) vor garanta că adopțiunea unui copil va fi încuviințată doar de autoritățile competente care verifică, conform legii și procedurilor aplicabile și pe baza tuturor informațiilor pertinente și demne de încredere, că adopțiunea poate să aibă loc având în vedere situația copilului în raport cu părinții săi, rudele și reprezentanții legali și, dacă este cazul, că persoanele interesate și-au dat consimțământul la adopțiune în cunoștință de cauză, pe baza tuturor consultărilor necesare;
- b) vor recunoaște că adopțiunea în străinătate poate să fie considerată ca un alt mijloc de a asigura îngrijirea necesară copilului, dacă acesta nu poate fi încredințat în țara sa de origine unei familii de adopție sau plasament, sau dacă nu poate fi îngrijit în mod corespunzător;
- c) se vor asigura că, în cazul adopțiunii în străinătate, copilul va beneficia de garanțiile și de normele echivalente aceluia existente în cazul unei adopțiuni naționale;
- d) vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că, în cazul adopțiunii în străinătate, încredințarea copilului nu se va traduce printr-un profit material necuvenit persoanelor implicate în aceasta;
- e) vor promova după caz obiectivele prezentului articol, încheind aranjamente și acorduri bilaterale sau multilaterale și se vor strădui, în acest cadru, să asigure ca încredințarea copilului în străinătate să fie efectuată de către autoritățile sau organele competente.

Articolul 22

1. Statele-părți vor lua măsurile corespunzătoare pentru a asigura ca un copil care caută să obțină statutul de refugiat sau care este considerat ca refugiat în virtutea regulilor și procedurilor de drept internațional sau național aplicabile, fie că este singur, fie însoțit de mamă și tată sau de orice altă persoană, să beneficieze de protecție și asistență umanitară corespunzătoare pentru a-i permite să se bucure de drepturile pe care i le recunosc prezenta Convenție și celelalte instrumente internaționale relative la drepturile omului sau cu caracter umanitar, la care statele respective sînt părți.
2. În acest scop, statele-părți vor coopera, după cum vor considera potrivit, la toate eforturile făcute de Organizația Națiunilor Unite și alte organizații interguvernamentale sau neguvernamentale competente care colaborează cu ONU, pentru a proteja și ajuta copilul care se găsește în asemenea situații și pentru a descoperi părinții sau alți membri ai familiei oricărui copil refugiat, în vederea obținerii informațiilor necesare pentru reunificarea familiei sale. În cazurile în care niciun părinte și nici alt membru al familiei nu poate fi găsit, copilului i se va acorda aceeași protecție ca oricărui alt copil care este permanent sau temporar lipsit de mediul său familial, indiferent pentru care motiv, în conformitate cu prezenta Convenție.

Articolul 23

1. Statele-părți recunosc copilului handicapat mental sau fizic dreptul de a se bucura de o viață plină și decentă, în condiții care să îi garanteze demnitatea, să îi promoveze autonomia și să îi faciliteze participarea activă la viața colectivității.
2. Statele-părți recunosc dreptul copilului handicapat de a beneficia de îngrijiri speciale și încurajează și asigură, în măsura resurselor disponibile, la cerere, copiilor handicapați care îndeplinesc condițiile prevăzute și celor care îi au în grijă, un ajutor adaptat situației copilului și situației părinților sau a celor care îl îngrijesc.
3. Recunoscînd nevoile speciale ale copilului handicapat, ajutorul furnizat conform paragrafului 2 al prezentului articol va fi gratuit de fiecare dată cînd este posibil, ținînd cont de resursele financiare ale părinților copilului sau ale aceluia care îl îngrijesc și va fi astfel conceput încît copilul handicapat să aibă efectiv acces la educație, la formare, la servicii de îngrijire a sănătății, la servicii de recuperare, la pregătire pentru angajare în muncă și la mijloace de recreere, de o manieră corespunzătoare care să conducă la o integrare socială și o dezvoltare individuală cît se poate de complete, incluzînd dezvoltarea sa culturală și spirituală.
4. În spiritul cooperării internaționale, statele-părți vor promova schimbul de informații corespunzătoare în domeniul profilactic al sănătății, tratamentului medical, psihologic și funcțional al copiilor handicapați, inclusiv difuzarea de informații privind metode de recuperare, servicii de educare și formare profesională, ca și accesul la aceste date, în scopul de a permite statelor-părți să-și amelioreze

capacitățile și competențele și să-și lărgască experiența în aceste domenii. În această privință se va ține seama în mod deosebit de necesitățile țărilor în curs de dezvoltare.

Articolul 24

1. Statele-părți recunosc dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de servicii medicale, de tratament și de recuperare. Statele-părți se vor strădui să asigure ca niciun copil să nu fie lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii de ocrotire a sănătății.
2. Statele-părți vor urmări realizarea integrală a acestui drept și, în mod deosebit, vor lua măsurile corespunzătoare pentru:
 - a) reducerea mortalității în rândul nou-născuților și al copiilor;
 - b) asigurarea pentru toți copiii a necesarului de asistență medicală și îngrijire a sănătății, accentul fiind pus pe dezvoltarea măsurilor primare de ocrotire a sănătății;
 - c) lupta contra maladiilor și malnutriției în cadrul măsurilor primare de ocrotire a sănătății, prin aplicarea tehnologiilor ușor de procurat și prin furnizarea de alimente bogat nutritive și apă potabilă, ținând seama de pericolele și riscurile de poluare a mediului natural;
 - d) asigurarea ocrotirii sănătății mamelor în perioada pre- și postnatală;
 - e) asigurarea ca toate grupurile societății, în mod deosebit părinții și copiii, să fie informate, să aibă acces la educație și să fie sprijinite în folosirea cunoștințelor de bază cu privire la sănătatea și alimentația copilului, avantajele alăptării, igienei și salubrității mediului înconjurător și prevenirea accidentelor;
 - f) dezvoltarea măsurilor de sănătate preventivă, de asistență a părinților, precum și de educație și servicii de planificare familială.
3. Statele-părți vor lua toate măsurile eficiente corespunzătoare în vederea abolirii practicilor tradiționale dăunătoare sănătății copiilor.
4. Statele-părți se angajează să promoveze și să încurajeze cooperarea internațională în vederea asigurării progresive a realizării depline a dreptului recunoscut în prezentul articol. În această privință se va ține seama în mod deosebit de necesitățile țărilor în curs de dezvoltare.

Articolul 25

Statele-părți recunosc copilului care a fost plasat de către autoritatea competentă pentru a primi îngrijiri, protecție sau tratament fizic sau mental, dreptul la verificarea periodică a tratamentului respectiv și a oricăror alte elemente legate de plasarea sa.

Articolul 26

1. Statele-părți vor recunoaște oricărui copil dreptul de a beneficia de securitate socială, inclusiv de asigurări sociale, și vor lua măsurile necesare pentru asigurarea depline realizări a acestui drept în conformitate cu legislația lor națională.

2. Serviciile trebuie să fie acordate când este cazul, ținându-se seama de resursele și de situația copilului și a persoanelor responsabile de întreținerea sa, ca și de orice alt element aplicabil la solicitarea serviciilor făcute pentru copil sau în numele său.

Articolul 27

1. Statele-părți recunosc dreptul oricărui copil la un nivel de viață suficient pentru dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială.
2. Părinților și oricăror altor persoane care au în grijă un copil le revine în primul rând responsabilitatea de a asigura, în limita posibilităților și a mijloacelor lor financiare, condițiile de viață necesare dezvoltării copilului.
3. Statele-părți, ținând seama de condițiile naționale și în limita mijloacelor lor, vor adopta măsuri corespunzătoare pentru a ajuta părinții și alte persoane care au în grijă un copil să valorifice acest drept și vor oferi, în caz de nevoie, o asistență materială și programe de sprijin, în special în ceea ce privește alimentația, îmbrăcămintea și locuința.
4. Statele-părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a asigura recuperarea pensiei alimentare a copilului de la părinții săi sau de la alte persoane care au răspundere financiară față de el, indiferent dacă se află pe teritoriul lor sau în străinătate. În special în cazul în care persoana care are răspundere financiară față de un copil trăiește într-un alt stat decât cel al copilului, statele-părți vor favoriza aderența la acorduri internaționale sau încheierea de asemenea acorduri, precum și adoptarea oricăror alte angajamente corespunzătoare.

Articolul 28

1. Statele-părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse, vor urmări în special:
 - a) să facă învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți;
 - b) să încurajeze diferite forme de învățământ secundar, atât general cât și profesional, să le facă deschise și accesibile oricărui copil și să ia măsuri corespunzătoare, cum sînt instituirea gratuității învățământului și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie;
 - c) să asigure tuturor accesul la învățământul superior, în funcție de capacitățile fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate;
 - d) să facă deschise și accesibile tuturor copiilor informarea și orientarea școlară și profesională;
 - e) să ia măsuri pentru a încuraja frecventarea școlii cu regularitate și reducerea ratei de abandonare a școlii.
2. Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea disciplinei școlare într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană și în conformitate cu prezenta Convenție.

3. Statele-părți vor promova și încuraja cooperarea internațională în domeniul educației, mai ales cu scopul de a contribui la eliminarea ignoranței și a analfabetismului în lume și de a facilita accesul la cunoștințe științifice și tehnice și la metode de învățământ moderne. În această privință se va ține în special seama de necesitățile țărilor în curs de dezvoltare.

Articolul 29

1. Statele-părți sînt de acord că educația copilului trebuie să urmărească:
 - a) dezvoltarea personalității copilului, a aptitudinilor și capacităților sale mentale și fizice la nivelul potențialului lor maxim;
 - b) dezvoltarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite;
 - c) dezvoltarea respectului față de părinții copilului, față de identitatea sa culturală, de limba proprie și valorile sale, precum și față de valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care eventual este originar și ale civilizațiilor diferite de a sa;
 - d) pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și cu persoanele de origine autohtonă;
 - e) dezvoltarea respectului față de mediul natural.
2. Nicio dispoziție din prezentul articol sau din articolul 28 nu va fi interpretată de o manieră care să aducă atingere libertății persoanelor fizice sau juridice de a crea și dirija instituții de învățământ, cu condiția ca principiile enunțate în paragraful 1 din prezentul articol să fie respectate și ca educația în aceste instituții să fie conformă normelor minimale pe care statul le prescrie.

Articolul 30

În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice ori persoane de origine autohtonă, un copil autohton sau care aparține uneia din aceste minorități nu poate fi privat de dreptul de a avea în comun cu alți membri ai grupului său propria cultură, de a profesa și de a practica propria religie sau de a folosi propria limbă.

Articolul 31

1. Statele-părți recunosc dreptul copilului la odihnă și timp liber, dreptul de a se juca și de a practica activități recreative proprii vârstei sale și de a participa în mod liber la viața culturală și artistică.
2. Statele-părți vor respecta și promova dreptul copilului de a participa în mod deplin la viața culturală și artistică și vor încuraja asigurarea unor posibilități corespunzătoare și egale pentru activitatea culturală, artistică, recreativă și de odihnă.

Articolul 32

1. Statele-părți recunosc dreptul copilului de a fi protejat împotriva exploatării economice și a implicării în orice muncă ce ar comporta riscuri sau ar împiedica educația sau care ar dăuna sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale sau sociale.
2. Statele-părți vor lua măsurile legislative, administrative, sociale și educative pentru a asigura aplicarea prezentului articol. În acest scop și ținând seama de dispozițiile pertinente ale celorlalte instrumente internaționale, statele-părți, în mod special:
 - a) vor fixa o vîrstă minimă sau vîrste minime de angajare;
 - b) vor prevedea o reglementare corespunzătoare a orarelor de lucru și a condițiilor de muncă;
 - c) vor prevedea pedepse sau alte sancțiuni corespunzătoare pentru a asigura aplicarea efectivă a prezentului articol.

Articolul 33

Statele-părți vor lua măsuri corespunzătoare, inclusiv măsuri legislative, administrative, sociale și educative pentru a proteja copiii contra folosirii ilicite a stupefiantelor și a substanțelor psihotrope, așa cum sînt acestea definite de tratatele internaționale pertinente și pentru a împiedica utilizarea copiilor la producția și traficul ilicit al acestor substanțe.

Articolul 34

Statele-părți se angajează să protejeze copilul împotriva oricărei forme de exploatare sexuală și de abuz sexual. În acest scop, statele-părți vor lua, în special, toate măsurile corespunzătoare pe plan național, bilateral și multilateral, pentru a împiedica:

- a) incitarea sau constrîngerea unui copil de a fi implicat într-o activitate sexuală ilegală;
- b) exploatarea copiilor în scopul prostituției sau al altor practici sexuale ilegale;
- c) exploatarea copiilor în scopul producției de spectacole sau de materiale cu caracter pornografic.

Articolul 35

Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pe plan național, bilateral și multilateral pentru a împiedica răpirea, vînzarea și traficul cu copii în orice scop și în orice formă.

Articolul 36

Statele-părți vor proteja copilul împotriva tuturor celorlalte forme de exploatare dăunătoare oricărui aspect al bunăstării lui.

Articolul 37

Statele-părți vor garanta că:

- a) niciun copil nu va fi supus la tortură, la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. Pentru infracțiunile comise de persoane sub vârsta de optsprezece ani nu vor fi pronunțate nici pedeapsa capitală, nici închisoarea pe viață fără posibilitatea de eliberare;
- b) niciun copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și se va folosi numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă posibil perioadă de timp;
- c) orice copil privat de libertate va fi tratat cu omenie și cu respectul datorat demnității persoanei umane și de o manieră care să țină seama de nevoile persoanelor de vârsta sa. În special, orice copil privat de libertate va fi separat de adulți – în afară de cazul când se consideră în interesul superior al copilului să nu se procedeze astfel – și va avea dreptul de a menține contactul cu familia sa prin corespondență și prin vizite, în afara unor cazuri excepționale;
- d) orice copil privat de libertate va avea dreptul de acces rapid la asistență juridică sau la orice altă asistență corespunzătoare, precum și dreptul de a contesta legalitatea privării sale de libertate în fața unui tribunal sau a unei alte autorități competente, independente și imparțiale și dreptul la decizie rapidă în orice asemenea acțiune.

Articolul 38

1. Statele-părți se angajează să respecte și să asigure respectarea regulilor dreptului umanitar internațional care le sînt aplicabile în caz de conflict armat și care se referă la copii.
2. Statele-părți vor lua toate măsurile posibile pentru a se asigura că persoanele care nu au atins vârsta de cincisprezece ani nu participă direct la ostilități.
3. Statele-părți se vor abține de a înrola în forțele lor armate orice persoană care nu a atins vârsta de cincisprezece ani. Atunci când încorporează persoane de peste cincisprezece ani, dar sub optsprezece ani, statele-părți se vor strădui să înroleze cu prioritate pe cei mai în vîrstă.
4. Conform obligației care le revine în virtutea dreptului umanitar internațional de a proteja populația civilă în caz de conflict armat, statele-părți vor lua măsurile posibile pentru a asigura protecția și îngrijirea copiilor care sînt afectați de un conflict armat.

Articolul 39

Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a promova refacerea fizică și psihică și reintegrarea socială a oricărui copil victimă a oricărei forme de neglijență, exploatare sau abuz, a torturii sau a oricărei alte forme de pedep-

să sau tratament de cruzime, inuman sau degradant, sau a unui conflict armat. Această refacere și această reintegrare se vor desfășura în condiții care favorizează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului.

Articolul 40

1. Statele-părți recunosc oricărui copil suspect, acuzat sau dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul de a fi tratat într-un mod de natură să favorizeze simțul său de demnitate și al valorii personale, să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și să țină seama de vârsta sa ca și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate.
2. În acest scop și ținând seama de dispozițiile pertinente ale instrumentelor internaționale, statele-părți vor garanta, în special, că:
 - a) niciun copil nu va fi suspectat, acuzat sau declarat vinovat de o încălcare a legii penale datorită unor acțiuni sau omisiuni care nu erau stipulate de către dreptul național sau internațional în momentul comiterii lor;
 - b) orice copil suspectat sau acuzat de o încălcare a legii penale are cel puțin dreptul la garanțiile următoare:
 - i) să fie presupus nevinovat până ce vinovăția sa va fi stabilită legal;
 - ii) să fie informat prompt și direct de acuzațiile care i se aduc sau, dacă este cazul, prin intermediul părinților săi sau al reprezentanților legali și să beneficieze de asistență juridică sau de orice altă asistență corespunzătoare pentru pregătirea și prezentarea apărării sale;
 - iii) cauza sa să fie examinată fără întârziere de către o autoritate sau o instanță judiciară competentă, independentă și imparțială, după o procedură echitabilă conform prevederilor legii, în prezența asistenței legale sau a oricărei alte asistențe corespunzătoare și – dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului superior al copilului, datorită în special vârstei și situației sale – în prezența părinților săi sau a reprezentanților legali;
 - iv) să nu fie constrins să depună mărturie sau să mărturisească că este vinovat; să interogheze sau să facă să fie interogați martori ai acuzării și să obțină aducerea și interogarea de martori ai apărării, în condiții de egalitate;
 - v) dacă se dovedește că a încălcat legea penală, să poată face apel cu privire la decizie și la orice măsură luată în consecință, în fața unei autorități sau instanțe judecătorești superioare competente, independente și imparțiale, conform legii;
 - vi) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată;
 - vii) viața sa personală să fie în mod deplin respectată în toate fazele procedurii.
3. Statele-părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii suspectați, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special:

- a) vor stabili o vîrstă minimă sub care copiii vor fi presupuși a nu avea capacitatea de a încălca legea penală;
 - b) vor lua măsuri, de fiecare dată cînd este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate.
4. Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții cum sînt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și alternative la îngrijirea instituțională, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării și proporțional atît cu condițiile lor cît și cu infrațiunea comisă.

Articolul 41

Nicio dispoziție din prezenta Convenție nu va afecta orice prevedere mai potrivită pentru înțelegerea drepturilor copilului, care poate figura în:

- a) legislația unui stat-parte sau în
- b) dreptul internațional în vigoare pentru acest stat.

PARTEA A DOUA

Articolul 42

Statele-părți se angajează să facă cunoscute pe larg adulților și copiilor, principiile și prevederile prezentei Convenții, prin mijloace active și corespunzătoare.

Articolul 43

1. În vederea examinării progreselor înregistrate de statele-părți în executarea obligațiilor contractate de ele în virtutea prezentei Convenții, se va institui un Comitet al drepturilor copilului care îndeplinește atribuțiunile care urmează.
2. Comitetul se compune din 10 experți de o înaltă moralitate și care au o competență recunoscută în domeniul reglementat de prezenta Convenție. Membrii săi sînt aleși de statele-părți din rîndul cetățenilor lor și acționează cu titlu individual, ținîndu-se seama de necesitatea asigurării unei repartiții geografice echitabile și cu respectarea principalelor sisteme juridice.
3. Membrii Comitetului sînt aleși prin vot secret de pe o listă de persoane desemnate de statele-părți. Fiecare stat-parte poate desemna un candidat dintre cetățenii săi.
4. Prima alegere va avea loc în termen de șase luni de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții. Alegerile vor avea loc apoi la fiecare doi ani. Cu patru luni înaintea datei fiecărei alegeri, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va invita în scris statele să propună candidații lor într-un termen de două luni. Secretarul general va întocmi apoi o listă alfabetică a candidaților astfel desemnați, indicînd statele-părți care i-au desemnat și o va comunica statelor-părți la prezenta Convenție.

5. Alegerile vor avea loc la reuniunile statelor-părți, convocate de Secretarul general la sediul Organizației Națiunilor Unite. La aceste reuniuni, la care cvorumul este constituit din două treimi din statele-părți, candidații aleși în Comitet sînt cei care obțin cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută a voturilor reprezentanților statelor-părți prezente și votante.
6. Membrii Comitetului sînt aleși pe o perioadă de patru ani. Ei pot fi realeși dacă candidatura lor este prezentată din nou. Mandatul a cinci membri aleși la prima alegere va lua sfîrșit după doi ani. Numele celor cinci membri vor fi trase la sorți de către președintele reuniunii, imediat după prima alegere.
7. În caz de deces sau de demisie a unui membru al Comitetului, sau dacă, pentru orice alt motiv, un membru declară că nu mai poate exercita funcțiunile sale în cadrul Comitetului, statul-parte care a prezentat candidatura lui numește un alt expert dintre cetățenii săi pentru a ocupa postul vacant pînă la expirarea mandatului respectiv, sub rezerva aprobării de către Comitet.
8. Comitetul adoptă regulamentul său interior.
9. Comitetul alege biroul său pentru o perioadă de doi ani.
10. Reuniunile Comitetului se țin în mod normal la sediul Organizației Națiunilor Unite sau în orice alt loc corespunzător stabilit de Comitet. Comitetul se reunește normal în fiecare an. Durata sesiunilor sale este stabilită și modificată, dacă este necesar, de reuniunea statelor-părți la prezenta Convenție, sub rezerva aprobării de către Adunarea generală.
11. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite pune la dispoziția Comitetului personalul și instalațiile care îi sînt necesare pentru a se achita în mod eficace de funcțiunile care îi sînt încredințate conform prezentei Convenții.
12. Membrii Comitetului creat în virtutea prezentei Convenții primesc, cu aprobarea Adunării Generale, indemnizații din resursele Organizației Națiunilor Unite în condițiile și modalitățile fixate de Adunarea Generală.

Articolul 44

1. Statele-părți se angajează să supună Comitetului, prin intermediul Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, rapoarte asupra măsurilor pe care le adoptă pentru a da efect drepturilor recunoscute în prezenta Convenție și asupra progreselor realizate în exercitarea acestor drepturi:
 - a) în termen de doi ani începînd de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții pentru statele-părți interesate;
 - b) în continuare, la fiecare cinci ani.
2. Rapoartele întocmite conform prezentului articol trebuie, dacă este cazul, să indice factorii și dificultățile care împiedică statele-părți să se achite în mod deplin de obligațiile prevăzute în prezenta Convenție. Ele trebuie, de asemenea, să cuprindă informații suficiente pentru a da Comitetului o idee precisă asupra aplicării Convenției în țara respectivă.

3. Statele-părți care au prezentat Comitetului un raport inițial nu trebuie să repete, în rapoartele pe care le prezintă după aceea, conform alineatului b) din paragraful 1 al prezentului articol, informațiile de bază comunicate anterior.
4. Comitetul poate cere statelor-părți toate informațiile complementare referitoare la aplicarea Convenției.
5. Comitetul supune la fiecare doi ani Adunării Generale, prin intermediul Consiliului Economic și Social, un raport asupra activităților sale.
6. Statele-părți asigură o largă difuzare rapoartelor lor în țara lor proprie.

Articolul 45

Pentru a promova aplicarea efectivă a Convenției și a încuraja cooperarea internațională în domeniul vizat de Convenție:

- a) Instituțiile specializate, Fondul Națiunilor Unite pentru copii și alte organe ale Națiunilor Unite au dreptul de a asista la examinarea aplicării dispozițiilor prezentei Convenții care țin de mandatul lor. Comitetul poate invita instituțiile specializate, Fondul Națiunilor Unite pentru copii și orice alte organisme competente pe care le va considera corespunzătoare să dea avize specializate asupra aplicării Convenției în domeniile care țin de mandatele respective. El poate invita instituțiile specializate, Fondul Națiunilor Unite pentru copii și alte organe ale Națiunilor Unite să-i prezinte rapoarte asupra aplicării Convenției în sectoarele care țin de domeniul lor de activitate.
- b) Comitetul transmite, dacă apreciază necesar, instituțiilor specializate, Fondului Națiunilor Unite pentru copii și altor organisme competente orice raport al statelor-părți ce conține o cerere sau care indică o nevoie de consultanță sau asistență tehnică ori de altă natură, însoțit, dacă este cazul, de observațiile și sugestiile Comitetului care se referă la cerere sau indicație.
- c) Comitetul poate recomanda Adunării Generale să roage pe Secretarul general să dispună efectuarea pentru Comitet a unor studii asupra problemelor specifice care afectează drepturile copilului.
- d) Comitetul poate face sugestii și recomandări de ordin general fondate pe informațiile primite în conformitate cu articolele 44 și 45 din prezenta Convenție. Aceste sugestii și recomandări de ordin general sînt transmise oricărui stat parte interesat și aduse în atenția Adunării Generale, însoțite, dacă este cazul, de observațiile statelor-părți.

PARTEA A TREIA

Articolul 46

Prezenta Convenție este deschisă spre semnare tuturor statelor.

Articolul 47

Prezenta Convenție trebuie să fie ratificată. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 48

Prezenta Convenție va rămîne deschisă aderării oricărui stat. Instrumentele de aderare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 49

1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în a treizecea zi după depunerea la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau aderare.
2. Pentru fiecare stat care va ratifica prezenta Convenție sau care va adera la aceasta după depunerea celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau de aderare, Convenția va intra în vigoare în a treizecea zi care va urma depunerii de către acest stat a instrumentului său de ratificare sau de aderare.

Articolul 50

1. Orice stat poate să propună un amendament și să depună textul acestuia la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. Secretarul general va comunica propunerea de amendament statelor-părți, cerîndu-le să-i facă cunoscut dacă sînt favorabile convocării unei conferințe a statelor-părți în vederea examinării propunerii și a supunerii ei la vot. Dacă, în patru luni după această comunicare, cel puțin o treime din statele-părți se pronunță în favoarea convocării unei asemenea conferințe, Secretarul general convoacă conferința sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite. Orice amendament adoptat de majoritatea statelor-părți prezente și votante la conferință este supus spre aprobare Adunării Generale.
2. Orice amendament adoptat conform dispozițiilor din paragraful 1 al prezentului articol va intra în vigoare atunci cînd va fi aprobat de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite și acceptat de majoritatea a două treimi din statele-părți.
3. Atunci cînd un amendament intră în vigoare, acesta are forță obligatorie pentru statele-părți care l-au acceptat, celelalte state rămînînd legate de dispozițiile din prezenta Convenție și de toate amendamentele acceptate de ele.

Articolul 51

1. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va primi și va comunica tuturor statelor textul rezervelor care au fost făcute de state în momentul ratificării sau aderării.
2. Nicio rezervă incompatibilă cu obiectul și scopul prezentei Convenții nu este autorizată.
3. Rezervele pot fi retrase în orice moment printr-o notificare adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care va informa despre aceasta toate statele-părți la Convenție. Notificarea va căpăta efect de la data la care este primită de către Secretarul general.

Articolul 52

Orice stat-parte poate denunța prezenta Convenție printr-o notificare scrisă adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Denunțarea capătă efect la un an de la data la care notificarea a fost primită de Secretarul general.

Articolul 53

Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite este desemnat ca depozitar al prezentei Convenții.

Articolul 54

Originalul prezentei Convenții, ale cărei texte în arabă, chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă sînt egal autentice, va fi depus la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. Drept care plenipotențiarilor subsemnați, în mod corespunzător împuterniciți de guvernele lor, au semnat prezenta Convenție.

CONVENȚIA PRIVIND DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Adunarea Generală,

evocînd hotărîrea acesteia 56/168 din 19 decembrie 2001 prin care stabilea un Comitet *ad-hoc*, deschis participării tuturor statelor membre și observatorilor Națiunilor Unite, în vederea analizării propunerilor pentru o convenție internațională cuprinzătoare și integratoare de promovare și protecție a drepturilor și demnității persoanelor cu dizabilități, în baza unei abordări holistice în munca din domeniile dezvoltării sociale, drepturilor omului și nediscriminării și ținînd cont de recomandările Comisiei pentru Drepturile Omului și Comisiei pentru Dezvoltare Socială,

evocînd, de asemenea, hotărîrile relevante anterioare acesteia, dintre care cea mai recentă a fost hotărîrea 60/232 din 23 decembrie 2005, precum și ale Comisiei pentru Dezvoltare Socială și Comisiei pentru Drepturile Omului,

apreciînd contribuțiile valoroase aduse la activitatea Comitetului *ad-hoc* de către organizațiile guvernamentale și neguvernamentale și de instituțiile naționale pentru drepturile omului,

1. *își exprimă aprecierea* față de faptul că s-a finalizat de către Comitetul *ad-hoc* elaborarea proiectului pentru Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități și proiectul Protocolului opțional la Convenție;
2. *adoptă* Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități și Protocolul opțional la Convenție anexat la prezenta hotărîre care se vor deschide pentru semnare la sediul Națiunilor Unite din New York, începînd cu data de 30 martie 2007;
3. *solicită* statelor membre să aibă în vedere semnarea și ratificarea Convenției și Protocolului opțional ca o prioritate și își exprimă speranța că acestea vor intra în vigoare cît mai curînd;
4. *solicită* Secretarului general să asigure personalul și facilitățile necesare pentru îndeplinirea efectivă a funcțiilor Conferinței statelor-părți și ale Comitetului conform Convenției și Protocolului opțional după intrarea în vigoare a Convenției, precum și pentru diseminarea informațiilor despre Convenție și Protocolul opțional;

5. *solicită, de asemenea*, Secretarului general să implementeze treptat standardele și instrucțiunile pentru accesibilizarea facilităților și serviciilor sistemului Națiunilor Unite, avînd în vedere prevederile relevante ale Convenției, în special atunci cînd se întreprind reînnoiri;
6. *solicită* agențiilor și organizațiilor Națiunilor Unite și invită organizațiile guvernamentale și neguvernamentale să depună eforturi pentru a disemina informațiile despre Convenție și Protocolul opțional și pentru a promova înțelegerea acestora;
7. *solicită* Secretarului general să prezinte Adunării Generale, la cea de-a 62-a sesiune a acesteia, un raport despre stadiul Convenției și Protocolului opțional și implementarea prezentei hotărîri, într-un subarticol intitulat „Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități“.

ANEXA I

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități

PREAMBUL

Statele-părți la prezenta Convenție,

(a) *reamintind* principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite care recunoaște demnitatea intrinsecă, valoarea și drepturile egale și inalienabile ale omului ca fundament al libertății, dreptății și păcii în lume,

(b) *recunoscînd* faptul că în Declarația Universală a Drepturilor Omului precum și în convențiile internaționale privind drepturile omului, Națiunile Unite au proclamat și au consimțit că orice persoană este îndreptățită să beneficieze de toate drepturile și libertățile prevăzute de acestea, fără niciun fel de diferențiere,

(c) *reamintind* universalitatea, indivizibilitatea, interdependența și interrelaționarea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și necesitatea ca persoanelor cu dizabilități să li se garanteze dreptul de a beneficia pe deplin de acestea, fără discriminare,

(d) *reamintind* Convenția internațională privind drepturile economice, sociale și culturale, Convenția internațională privind drepturile civile și politice, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, Convenția privind drepturile copilului și Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora,

(e) *recunoscînd* faptul că dizabilitatea este un concept în evoluție și că acesta rezultă din interacțiunea dintre persoanele cu deficiențe și barierele de atitudine și de mediu care împiedică participarea lor deplină și efectivă în societate în condiții de egalitate cu ceilalți,

(f) *recunoscînd* importanța principiilor și orientărilor politice cuprinse în Programul Mondial de Acțiune privind persoanele cu dizabilități și în Regulile Standard privind egalizarea șanselor pentru persoanele cu dizabilități în influențarea promovării, formulării și evaluării politicilor, planurilor, programelor și acțiunilor la nivel național, regional și internațional, în vederea continuării egalizării șanselor pentru persoanele cu dizabilități,

(g) *subliniind* importanța problematicii dizabilității ca parte integrantă a strategiilor relevante ale dezvoltării durabile,

(h) *recunoscînd, de asemenea*, faptul că discriminarea oricărei persoane pe criterii de dizabilitate este o încălcare a demnității și valorii inerente a omului,

(i) *recunoscînd, pe de altă parte*, diversitatea persoanelor cu dizabilități,

(j) *recunoscînd* necesitatea de a promova și proteja drepturile omului pentru toate persoanele cu dizabilități, inclusiv pentru cele care au nevoie de mai mult sprijin,

(k) *reocupate* de faptul că, în ciuda acestor instrumente și responsabilități diverse, persoanele cu dizabilități continuă să se confrunte cu bariere în participarea lor ca membri egali ai societății, precum și cu încălcări ale drepturilor omului, peste tot în lume,

(l) *recunoscînd* importanța cooperării internaționale pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale persoanelor cu dizabilități în fiecare țară, în special în țările în curs de dezvoltare,

(m) *recunoscînd* contribuțiile valoroase – existente și de perspectivă – aduse de persoanele cu dizabilități la bunăstarea generală și la diversitatea comunităților din care fac parte, precum și faptul că promovarea exercitării depline a drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către persoanele cu dizabilități și deplina participare a lor vor avea ca rezultat consolidarea sentimentului de apartenență și dezvoltarea semnificativă a societății în plan uman, social și economic, precum și eradicarea sărăciei,

(n) *recunoscînd* importanța, pentru persoanele cu dizabilități, a autonomiei personale și a independenței, inclusiv a libertății de decizie,

(o) *avînd în vedere faptul* că persoanele cu dizabilități trebuie să aibă posibilitatea să se implice activ în procesele de luare a deciziilor, în elaborarea de politici și programe, inclusiv a celor care le privesc în mod direct,

(p) *preocupate* de condițiile dificile cu care se confruntă persoanele cu dizabilități supuse unor forme multiple sau agravate de discriminare pe criterii de rasă, culoare, sex, limbă, religie sau opinii politice ori de alt fel, de origine națională, etnică, indigenă sau socială, proprietate, naștere, vîrstă sau alt statut,

(q) *recunoscînd* faptul că femeile și fetele cu dizabilități sînt expuse adesea unui risc mai mare, atît în familie, cît și în afara acesteia, la violență, vătămare sau abuz, neglijare sau lipsa îngrijirilor, maltratare sau exploatare,

(r) *recunoscînd* faptul că minorii cu dizabilități ar trebui să se bucure pe deplin de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, în condiții de egalitate cu ceilalți copii, și reamintind obligațiile pe care, în acest scop, și le-au asumat statele-părți la Convenția privind drepturile copilului,

(s) *subliniind* necesitatea de a integra principiul egalității sexelor în toate eforturile de promovare a deplinei exercitări a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către persoanele cu dizabilități,

(t) *accentuând* faptul că majoritatea persoanelor cu dizabilități trăiesc în sărăcie și, în acest sens, recunoscând necesitatea esențială de a-și îndrepta atenția asupra impactului negativ al sărăciei asupra persoanelor cu dizabilități,

(u) *conștiente că* o protecție reală a persoanelor cu dizabilități presupune condiții de pace și securitate bazate pe o deplină adeziune la scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite și pe respectarea instrumentelor în domeniul drepturilor omului aplicabile, în special, în caz de conflict armat și ocupație străină;

(v) *recunoscând* importanța accesibilității la mediul fizic, social, economic și cultural, la sănătate și educație și la informare și comunicare, pentru a da posibilitatea persoanelor cu dizabilități să se bucure pe deplin de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului,

(w) *realizând faptul* că individul, avînd îndatoriri față de alți indivizi și față de comunitatea căreia îi aparține, are responsabilitatea de a lupta pentru promovarea și respectarea drepturilor recunoscute în Declarația Universală a Drepturilor Omului,

(x) *convinse* că familia este celula de bază și fundamentală a societății și că are dreptul să fie protejată de societate și de stat și că persoanele cu dizabilități și membrii familiilor lor ar trebui să primească protecția și asistența necesară pentru a da posibilitatea familiilor să contribuie la exercitarea deplină și egală a drepturilor persoanelor cu dizabilități,

(y) *convinse* de faptul că o convenție internațională comprehensivă și integrantă care să promoveze și să protejeze drepturile și demnitatea persoanelor cu dizabilități va aduce o contribuție semnificativă la redresarea dezavantajului social profund al persoanelor cu dizabilități și va promova participarea acestora în domeniul civil, politic, economic, social și cultural cu șanse egale, atît în țările în curs de dezvoltare, cît și în cele dezvoltate,

au hotărît următoarele:

Articolul 1. SCOP

Scopul prezentei Convenții este de a promova, proteja și asigura exercitarea deplină și în condiții de egalitate a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către toate persoanele cu dizabilități și de a promova respectul pentru demnitatea lor intrinsecă.

Persoanele cu dizabilități includ acele persoane care au deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale de durată, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere, pot îngreuna participarea deplină și efectivă a persoanelor în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți.

Articolul 2. DEFINIȚII

În sensul prezentei Convenții:

„Comunicare“ include limbaje, afișare de text, Braille, comunicare tactilă, imprimare cu corp mare de literă, mijloace multimedia accesibile, precum și modalități de exprimare în scris, audio, în limbaj simplu, prin cititor uman și moduri augmentative și alternative, mijloace și formate de comunicare, inclusiv informație accesibilă și tehnologie de comunicare;

„Limbaj“ include limbajele vorbite și ale semnelor și alte forme de limbaje non-verbale;

„Discriminare pe criterii de dizabilitate“ înseamnă orice diferențiere, excludere sau restricție pe criterii de dizabilitate, care are ca scop sau efect diminuarea sau prejudicierea recunoașterii, beneficiului sau exercitării în condiții de egalitate cu ceilalți a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în domeniul politic, economic, social, cultural, civil sau în orice alt domeniu. Termenul include toate formele de discriminare, inclusiv refuzul de a asigura o adaptare rezonabilă;

„Adaptare rezonabilă“ înseamnă modificările și ajustările necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat atunci când este necesar într-un caz particular, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să se bucure sau să-și exercite, în condiții de egalitate cu ceilalți, toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului;

„Design Universal“ înseamnă proiectarea produselor, mediului, programelor și serviciilor, astfel încât să poată fi utilizate de către toate persoanele, pe cât este posibil, fără să fie nevoie de o adaptare sau de o proiectare specializate. Design Universal nu va exclude dispozitivele de asistare pentru anumite grupuri de persoane cu dizabilități, atunci când este necesar.

Articolul 3. PRINCIPII GENERALE

Principiile prezentei Convenții sînt:

- (a) Respectarea demnității inalienabile, a autonomiei individuale, inclusiv a libertății de a face propriile alegeri, și a independenței persoanelor;
- (b) Nediscriminarea;
- (c) Participarea și integrarea deplină și efectivă în societate;
- (d) Respectul pentru diversitate și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității;
- (e) Egalitatea de șanse;
- (f) Accesibilitatea;
- (g) Egalitatea între bărbați și femei;
- (h) Respectul pentru capacitățile de evoluție ale copiilor cu dizabilități și respectul pentru dreptul copiilor cu dizabilități de a-și păstra propria identitate.

Articolul 4. OBLIGAȚII GENERALE

1. Statele-părți se angajează să asigure și să promoveze exercitarea deplină a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pentru toate persoanele cu dizabilități, fără niciun fel de discriminare pe criterii de dizabilitate. În acest scop, statele-părți se angajează:

- (a) Să adopte toate măsurile adecvate legislative, administrative și de altă natură pentru implementarea drepturilor recunoscute prin prezenta Convenție;

- (b) Să ia toate măsurile corespunzătoare, inclusiv cele legislative, pentru a modifica sau abroga legile, reglementările, cutumele și practicile existente care constituie discriminare împotriva persoanelor cu dizabilități;
 - (c) Să ia în considerare protecția și promovarea drepturilor omului pentru persoanele cu dizabilități în toate politicile și programele;
 - (d) Să se abțină de la a se angaja în orice act sau practică ce contravine prezentei Convenții și să se asigure că autoritățile și instituțiile publice acționează în conformitate cu prezenta Convenție;
 - (e) Să ia toate măsurile corespunzătoare pentru a elimina discriminarea pe criterii de dizabilitate de către orice persoană, organizație sau întreprindere privată;
 - (f) Să inițieze sau să promoveze cercetarea și dezvoltarea bunurilor, serviciilor, echipamentelor și facilităților concepute pe baza Design-ului Universal, așa cum este definit acesta în articolul 2 al prezentei Convenții, care ar presupune o adaptare minimă și la cel mai scăzut cost, pentru a răspunde nevoilor specifice ale persoanelor cu dizabilități, să promoveze existența și să încurajeze utilizarea acestor bunuri, servicii, echipamente și facilități concepute pe baza Design-ului Universal, precum și să promoveze Design-ul Universal în elaborarea standardelor și liniilor directoare;
 - (g) Să întreprindă sau să promoveze cercetarea și dezvoltarea, să facă cunoscută oferta și să încurajeze utilizarea de noi tehnologii, inclusiv tehnologii informatice și de comunicații, dispozitive de suport pentru mobilitate, dispozitive și tehnologii de asistare, adecvate persoanelor cu dizabilități, acordând prioritate tehnologiilor cu prețuri accesibile;
 - (h) Să furnizeze informații accesibile persoanelor cu dizabilități despre dispozitivele auxiliare pentru mobilitate, dispozitivele și tehnologiile de asistare, inclusiv noile tehnologii, precum și alte forme de asistență, servicii de suport și facilități;
 - (i) Să susțină formarea, în domeniul drepturilor recunoscute de această Convenție, a profesioniștilor și a personalului care lucrează cu persoane cu dizabilități, în vederea îmbunătățirii furnizării asistenței și serviciilor.
2. În privința drepturilor economice, sociale și culturale, fiecare stat-parte se angajează să acționeze cu toate resursele disponibile și în cadrul cooperării internaționale, dacă este cazul, pentru a asigura, în mod progresiv, exercitarea deplină a acestor drepturi, fără a aduce vreun prejudiciu obligațiilor cu aplicabilitate imediată, cuprinse în prezenta Convenție, în conformitate cu dreptul internațional.
3. În dezvoltarea și implementarea legislației și a politicilor de implementare a prezentei Convenții, ca și în alte procese de luare a deciziilor referitoare la problemele privind persoanele cu dizabilități, statele-părți se vor consulta îndeaproape și vor implica în mod activ persoanele cu dizabilități, inclusiv copiii cu dizabilități, prin organizațiile care îi reprezintă.

4. Nimic din ceea ce conține prezenta Convenție nu va afecta vreo prevedere care este mai favorabilă respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități și care poate fi cuprinsă în legislația unui stat-parte sau în legislația internațională în vigoare pentru acel stat. Nu va exista nicio restricție sau derogare de la niciun drept al omului și de la nicio libertate fundamentală recunoscută sau existentă în oricare dintre statele-părți la prezenta Convenție conform legii, convențiilor, reglementărilor sau cutumelor, sub pretextul că prezenta Convenție nu recunoaște asemenea drepturi sau libertăți sau că le recunoaște într-o mai mică măsură.
5. Prevederile prezentei Convenții se vor extinde asupra tuturor unităților administrative ale statelor federale, fără nicio limitare sau excepție.

Articolul 5. EGALITATEA ȘI NEDISCRIMINAREA

1. Statele-părți recunosc faptul că toate persoanele sînt egale în fața legii și sub incidența legii și au dreptul fără niciun fel de discriminare la protecție egală și beneficiu egal al legii.
2. Statele-părți vor interzice toate tipurile de discriminare pe criterii de dizabilitate și vor garanta tuturor persoanelor cu dizabilități protecție juridică egală și efectivă împotriva discriminării de orice fel.
3. Pentru a promova egalitatea și a elimina discriminarea, statele-părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a se asigura adaptarea rezonabilă.
4. Măsurile specifice care sînt necesare pentru a accelera sau obține egalitatea *de facto* a persoanelor cu dizabilități nu vor fi considerate o discriminare potrivit prezentei Convenții.

Articolul 6. FEMEI CU DIZABILITĂȚI

1. Statele-părți recunosc faptul că femeile și fetele cu dizabilități sînt supuse discriminărilor multiple și în această privință vor lua măsuri pentru a se asigura că acestea beneficiază de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.
2. Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura pe deplin dezvoltarea, progresul și implicarea femeilor pentru ca acestea să-și exercite și să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului prevăzute în prezenta Convenție.

Articolul 7. COPII CU DIZABILITĂȚI

1. Statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că minorii cu dizabilități se bucură pe deplin de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, în condiții de egalitate cu ceilalți copii.
2. În toate acțiunile care privesc copiii cu dizabilități, va fi luat în considerare cu prioritate interesul superior al copilului.
3. Statele-părți vor asigura copiilor cu dizabilități dreptul de a-și exprima liber opiniile în toate aspectele care îi privesc, ținînd seamă de opiniile lor în funcție de vîrstă și gradul de maturitate, în condiții de egalitate cu ceilalți copii, și că, în realizarea acestui drept, li se asigură asistența adecvată dizabilității și vîrstei.

Articolul 8. CREȘTEREA GRADULUI DE CONȘTIENTIZARE

1. Statele-părți se angajează să adopte măsuri imediate, eficiente și adecvate pentru:
 - (a) Creșterea gradului de conștientizare în societate, inclusiv la nivelul familiei, în legătură cu persoanele cu dizabilități și pentru promovarea respectării drepturilor și demnității acestora;
 - (b) Combaterea stereotipurilor, prejudecăților și practicilor dăunătoare la adresa persoanelor cu dizabilități, inclusiv cele pe criterii de sex și vîrstă, în toate domeniile vieții;
 - (c) Promovarea recunoașterii capacităților și contribuțiilor persoanelor cu dizabilități.
2. Măsurile, în acest scop, includ:
 - (a) Inițierea și dezvoltarea de campanii publice eficiente de conștientizare destinate:
 - (i) să încurajeze receptivitatea față de drepturile persoanelor cu dizabilități;
 - (ii) să încurajeze percepțiile pozitive și conștientizarea societății într-un grad mai mare, cu privire la persoanele cu dizabilități;
 - (iii) să promoveze recunoașterea calificărilor, meritelor și abilităților persoanelor cu dizabilități și a contribuției acestora la locul de muncă și pe piața muncii;
 - (b) Cultivarea la toate nivelurile sistemului de educație, inclusiv la toți copiii, de la o vîrstă fragedă, a unei atitudini de respect față de drepturile persoanelor cu dizabilități;
 - (c) Încurajarea mass-media să prezinte persoanele cu dizabilități într-un mod conform cu scopul prezentei Convenții;
 - (d) Promovarea programelor de informare care să crească gradul de conștientizare a problematicii persoanelor cu dizabilități și a drepturilor acestora.

Articolul 9. ACCESIBILITATE

1. Pentru a da persoanelor cu dizabilități posibilitatea să trăiască independent și să participe pe deplin la toate aspectele vieții, statele-părți vor lua măsurile adecvate pentru a asigura acestor persoane accesul, în condiții de egalitate cu ceilalți, la mediul fizic, la transport, informație și mijloace de comunicare, inclusiv la tehnologiile și sistemele informatice și de comunicații și la alte facilități și servicii deschise sau furnizate publicului, atît în zonele urbane, cît și rurale. Aceste măsuri, care includ identificarea și eliminarea obstacolelor și barierelor față de accesul deplin, trebuie aplicate, printre altele la:
 - (a) Clădiri, drumuri, mijloace de transport și alte facilități interioare sau exterioare, inclusiv școli, locuințe, unități medicale și locuri de muncă;

- (b) Serviciile de informare, comunicații și de altă natură, inclusiv serviciile electronice și de urgență.
2. Statele-părți vor lua, de asemenea, măsuri potrivite pentru:
- (a) A elabora, promulga și monitoriza implementarea standardelor minime și instrucțiunilor pentru accesibilizarea facilităților și serviciilor deschise publicului sau oferite acestuia;
 - (b) A se asigura că entitățile private care oferă facilități și servicii deschise publicului sau oferite acestuia țin cont de toate aspectele legate de accesibilitate, pentru persoanele cu dizabilități;
 - (c) A asigura părților implicate formare pe probleme de accesibilitate cu care se confruntă persoanele cu dizabilități;
 - (d) A asigura, în clădiri și alte spații publice, semne în limbaj Braille și forme ușor de citit și de înțeles;
 - (e) A furniza forme de asistență vie și intermediere, inclusiv ghizi, cititori și interpreți profesioniști de limbaj mimico-gestual, pentru a facilita accesul în clădiri și în alte spații publice;
 - (f) A promova alte forme adecvate de asistență și sprijin pentru persoanele cu dizabilități în vederea asigurării accesului acestora la informație;
 - (g) A promova accesul persoanelor cu dizabilități la noi tehnologii și sisteme informatice și de comunicații, inclusiv la internet;
 - (h) A promova proiectarea, dezvoltarea, producerea și distribuirea de tehnologii și sisteme informatice și de comunicații accesibile, încă din fazele incipiente, astfel încât aceste tehnologii și sisteme să devină accesibile la costuri minime.

Articolul 10. DREPTUL LA VIAȚĂ

Statele-părți reafirmă că fiecare ființă umană are dreptul inalienabil la viață și vor lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități se bucură efectiv de acest drept în condiții de egalitate cu ceilalți.

Articolul 11. SITUAȚII DE RISC ȘI URGENȚE UMANITARE

Statele-părți vor lua, în conformitate cu obligațiile ce decurg din dreptul internațional, inclusiv din dreptul internațional umanitar și din legislația internațională a drepturilor omului, toate măsurile necesare pentru a asigura protecția și siguranța persoanelor cu dizabilități în situații de risc, inclusiv în situații de conflict armat, de urgențe umanitare și de apariție de dezastre naturale.

Articolul 12. RECUNOAȘTERE EGALĂ ÎN FAȚA LEGII

1. Statele-părți reafirmă că persoanele cu dizabilități au dreptul la recunoașterea, oriunde s-ar afla, a capacității lor juridice.
2. Statele-părți vor recunoaște faptul că persoanele cu dizabilități se bucură de asistență juridică în condiții de egalitate cu ceilalți, în toate domeniile vieții.

3. Statele-părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități la sprijinul de care ar putea avea nevoie în exercitarea capacității lor juridice.
4. Statele-părți se vor asigura că toate măsurile legate de exercitarea capacității juridice prevăd protecția adecvată și eficientă pentru prevenirea abuzurilor, conform legislației internaționale privind drepturile omului. O astfel de protecție va garanta că măsurile referitoare la exercitarea capacității juridice respectă drepturile, voința și preferințele persoanei, nu prezintă conflict de interese și nu au o influență necorespunzătoare, sînt proporționale și adaptate la situația persoanei, se aplică pentru cea mai scurtă perioadă posibilă și se supun revizuirii periodice de către o autoritate competentă, independentă și imparțială sau de către un organ juridic. Măsurile de protecție vor fi proporționale cu gradul în care asemenea măsuri afectează drepturile și interesele persoanei.
5. În conformitate cu prevederile acestui articol, statele-părți vor lua toate măsurile adecvate și eficiente pentru a asigura dreptul egal al persoanelor cu dizabilități de a deține sau moșteni proprietăți, de a-și gestiona propriile venituri și de a avea acces egal la împrumuturi bancare, ipoteci și alte forme de credit financiar și se vor asigura că persoanele cu dizabilități nu sînt deposedate în mod arbitrar de bunurile lor.

Articolul 13. ACCESUL LA JUSTIȚIE

1. Statele-părți vor asigura acces efectiv la actul de justiție pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, inclusiv prin asigurarea de ajustări de ordin procedural și adecvate vârstei, pentru a le facilita un rol activ ca participanți direcți și indirecti, inclusiv ca martori, în toate procedurile legale, inclusiv etapele de investigație și alte etape preliminare.
2. Pentru a sprijini accesul efectiv la actul de justiție al persoanelor cu dizabilități, statele-părți vor promova formarea corespunzătoare a celor care lucrează în domeniul administrării justiției, inclusiv a personalului din poliție și penitenciare.

Articolul 14. LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

1. Statele-părți se vor asigura că persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți:
 - (a) Se bucură de dreptul la libertate și siguranță a persoanei;
 - (b) Nu sînt lipsite de libertate în mod ilegal sau arbitrar și că orice lipsire de libertate se face conform legii, și că existența unei dizabilități nu va justifica în niciun fel privarea de libertate.
2. Statele-părți se vor asigura că, în cazul în care persoanele cu dizabilități sînt private de libertate, ca urmare a oricărui proces, acestea au dreptul, în condiții de egalitate cu ceilalți, la garanții, conform legislației internaționale privind drepturile omului și că vor fi tratate în conformitate cu obiectivele și principiile prezentei Convenții, inclusiv prin asigurarea unor adaptări rezonabile.

Articolul 15. NIMENI NU POATE FI SUPUS TORTURII ȘI NICIUNUI FEL DE PEDEAPSĂ SAU DE TRATAMENT CRUD, INUMAN SAU DEGRADANT

1. Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de tratament crud, inuman sau degradant. În mod special, nimeni nu va fi supus, fără consimțământul său liber exprimat, unor experimente medicale sau științifice.
2. Statele-părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, judiciare sau alte măsuri pentru a preveni ca persoanele cu dizabilități să fie supuse torturii, tratamentelor ori pedepselor crude, inumane sau degradante, în condiții de egalitate cu ceilalți.

Articolul 16. NIMENI NU POATE FI SUPUS EXPLOATĂRII, VIOLENȚEI ȘI ABUZULUI

1. Statele-părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale, educaționale și alte măsuri adecvate, pentru a proteja persoanele cu dizabilități, atât în familie, cât și în afara acesteia, împotriva tuturor formelor de exploatare, violență și abuz, inclusiv împotriva celor bazate pe criteriile de sex.
2. Statele-părți vor lua, de asemenea, toate măsurile adecvate pentru a preveni orice formă de exploatare, violență și abuz prin asigurarea, printre altele, a unor forme adecvate de asistență și sprijin pentru persoanele cu dizabilități, familiile și îngrijitorii lor, în funcție de sex și vîrstă, inclusiv prin furnizarea de informații și educație despre modul în care se pot evita, recunoaște și raporta cazurile de exploatare, violență și abuz. Statele-părți se vor asigura că serviciile de protecție răspund problemelor de vîrstă, sex și dizabilități.
3. Pentru a preveni apariția oricăror forme de exploatare, violență și abuz, statele-părți se vor asigura că toate facilitățile și programele destinate să servească persoanelor cu dizabilități sînt eficient monitorizate de autorități independente.
4. Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a sprijini recuperarea fizică, cognitivă și psihologică, reabilitarea și reintegrarea socială a persoanelor cu dizabilități care devin victime ale oricărei forme de exploatare, violență sau abuz, inclusiv prin acordarea de servicii de protecție. Recuperarea și reintegrarea vor avea loc într-un mediu care favorizează sănătatea, bunăstarea, respectul de sine, demnitatea și autonomia persoanei și care ține cont de necesitățile specifice sexului și vîrstei.
5. Statele-părți vor implementa legi și politici eficiente, inclusiv legislație și politici axate pe problematica femeii și a copilului pentru a asigura, atunci cînd este necesar, identificarea, investigarea și judecarea cazurilor de exploatare, violență și abuz împotriva persoanelor cu dizabilități.

Articolul 17. PROTEJAREA INTEGRITĂȚII PERSOANEI

Fiecare persoană cu dizabilități are dreptul de a-i fi respectată integritatea fizică și mentală, în condiții de egalitate cu ceilalți.

Articolul 18. LIBERTATEA DE MIȘCARE ȘI CETĂȚENIA

1. Statele-părți vor recunoaște dreptul persoanelor cu dizabilități la libertatea de mișcare, la libertatea de a-și alege reședința și dreptul la o cetățenie, în condiții de egalitate cu ceilalți, inclusiv prin asigurarea că persoanele cu dizabilități:
 - (a) Au dreptul să obțină și să-și schimbe cetățenia și nu sînt lipsite de cetățenia lor în mod arbitrar sau pe criterii de dizabilitate;
 - (b) Nu sînt lipsite, pe criterii de dizabilitate, de posibilitatea de a obține, deține și utiliza acte care le atestă cetățenia sau alte documente de identificare, ori de a utiliza proceduri relevante, cum ar fi cele de imigrare, care pot fi necesare pentru a facilita exercitarea dreptului la libertatea de mișcare;
 - (c) Sînt libere să părăsească orice țară, inclusiv pe cea proprie;
 - (d) Nu sînt lipsite, în mod arbitrar sau pe criterii de dizabilitate, de dreptul de a intra în propria țară.
2. Copiii cu dizabilități vor fi înregistrați imediat după naștere și vor avea dreptul, prin naștere, la un nume, dreptul de a obține o cetățenie și, pe cît posibil, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijiți de aceștia.

Articolul 19. VIAȚĂ INDEPENDENTĂ ȘI INTEGRARE ÎN COMUNITATE

Statele-părți la această Convenție recunosc dreptul egal al tuturor persoanelor cu dizabilități de a trăi în comunitate, cu șanse egale cu ale celorlalți, și vor lua măsuri eficiente și adecvate pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități se bucură pe deplin de acest drept și de deplina integrare în comunitate și participare la viața acesteia, inclusiv asigurîndu-se că:

- (a) Persoanele cu dizabilități au posibilitatea de a-și alege locul de reședință, unde și cu cine să trăiască, în condiții de egalitate cu ceilalți, și nu sînt obligate să trăiască într-un anumit mediu de viață;
- (b) Persoanele cu dizabilități au acces la o gamă de servicii la domiciliu, rezidențiale și alte servicii comunitare de suport, inclusiv la asistență personală necesară vieții și integrării în comunitate, ca și pentru prevenirea izolării sau segregării de comunitate;
- (c) Serviciile și facilitățile comunitare pentru populație în general sînt disponibile în aceeași măsură persoanelor cu dizabilități și răspund nevoilor acestora.

Articolul 20. MOBILITATEA PERSONALĂ

Statele-părți vor lua măsuri eficiente pentru a asigura o mobilitate personală, în cel mai înalt grad posibil de independență a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin:

- (a) Facilitarea mobilității persoanelor cu dizabilități în modul și în momentul ales de acestea și la un cost accesibil;

- (b) Facilitarea accesului persoanelor cu dizabilități la mijloace, dispozitive de mobilitate, tehnologii de asistare și forme active de asistență și de intermediere de calitate, inclusiv prin punerea acestora la dispoziția lor, la un cost accesibil;
- (c) Furnizarea de formare pentru dezvoltarea de abilități de mobilitate a persoanelor cu dizabilități și pentru personalul specializat care lucrează cu persoanele cu dizabilități;
- (d) Încurajarea entităților care produc dispozitive de sprijin pentru mobilitate, dispozitive și tehnologii de asistare, să țină cont de toate aspectele legate de mobilitatea persoanelor cu dizabilități.

Articolul 21. LIBERTATEA DE EXPRESIE ȘI OPINIE ȘI ACCESUL LA INFORMAȚIE

Statele-părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități își pot exercita dreptul la libertatea de expresie și opinie, inclusiv libertatea de a căuta, primi și împărtăși informații și idei, în condiții de egalitate cu ceilalți, prin toate formele de comunicare alese de ele, după cum sînt definite în articolul 2 din prezenta Convenție, inclusiv prin:

- (a) Furnizarea informațiilor destinate publicului larg, către persoanele cu dizabilități, în formate accesibile și cu tehnologii adecvate diverselor tipuri de dizabilități, la timp și fără cost suplimentar;
- (b) Acceptarea și facilitarea, în relațiile oficiale, a utilizării limbajelor mimico-gestuale, scrierii Braille, comunicării augmentative și alternative și a tuturor celorlalte mijloace, moduri și formate de comunicare accesibile, în funcție de opțiunea proprie;
- (c) Determinarea organismelor private care furnizează servicii către publicul larg, inclusiv prin intermediul internetului, să furnizeze informații și servicii în formate accesibile și ușor de utilizat pentru persoanele cu dizabilități;
- (d) Încurajarea mass-mediei, inclusiv a furnizorilor de informații prin internet, să-și facă serviciile accesibile pentru persoanele cu dizabilități;
- (e) Recunoașterea și promovarea limbajelor mimico-gestuale.

Articolul 22. DREPTUL LA VIAȚĂ PERSONALĂ

1. Nicio persoană cu dizabilități, indiferent de locul sau tipul de reședință, nu va fi supusă intruziunii arbitrare sau nelegale în viața personală, familia, căminul sau corespondența sa ori alte tipuri de comunicare sau atacurilor ilegale la onoarea și reputația sa. Persoanele cu dizabilități au dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea intruziuni sau atacuri.
2. Statele-părți vor proteja confidențialitatea informațiilor referitoare la datele personale, medicale și de reabilitare ale persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți.

Articolul 23. RESPECTUL PENTRU CĂMIN ȘI FAMILIE

1. Statele-părți vor lua măsuri eficiente și adecvate pentru a elimina discriminarea împotriva persoanelor cu dizabilități în toate chestiunile referitoare la căsătorie, familie, statutul de părinte și relațiile interpersonale, în condiții de egalitate cu ceilalți, astfel încât să asigure:
 - (a) Recunoașterea dreptului tuturor persoanelor cu dizabilități care sînt la vîrsta căsătoriei de a întemeia o familie în baza consimțămîntului liber și deplin al viitorilor soți;
 - (b) Recunoașterea dreptului persoanelor cu dizabilități de a decide liber și responsabil asupra numărului de copii și a intervalului dintre nașteri și dreptului de a avea acces la informații corespunzătoare vîrstei, la educație referitoare la reproducere și planificare familială și la mijloacele necesare care le oferă posibilitatea de a-și exercita aceste drepturi;
 - (c) Persoanele cu dizabilități, inclusiv copiii, își controlează fertilitatea în condiții de egalitate cu ceilalți.
2. Statele-părți vor asigura respectarea drepturilor și responsabilităților persoanelor cu dizabilități, în legătură cu tutela, custodia, curatela, adopția copiilor sau altele asemenea, atunci cînd aceste concepte există în legislația națională; în toate cazurile va avea prioritate interesul superior al copilului. Statele-părți vor acorda asistență adecvată persoanelor cu dizabilități în îndeplinirea responsabilităților care le revin în creșterea copiilor lor.
3. Statele-părți vor asigura copiilor cu dizabilități drepturi egale în viața de familie. În vederea exercitării acestor drepturi și pentru a preveni ascunderea, abandonarea, neglijarea și segregarea copiilor cu dizabilități, statele-părți se vor angaja să furnizeze din timp informații complete, servicii și asistență copiilor cu dizabilități și familiilor acestora.
4. Statele-părți se vor asigura că un copil nu va fi separat de părinții lui împotriva voinței sale, exceptînd cazul în care autoritățile competente, în urma unui control judiciar stabilesc, în conformitate cu legea și procedurile în vigoare, că această separare este necesară în interesul superior al copilului. Copilul nu va fi separat în niciun caz de părinți pe criterii de dizabilitate, fie a copilului, fie a unuia sau ambilor părinți.
5. Atunci cînd familia restrînsă nu poate îngriji un copil cu dizabilități, statele-părți vor depune toate eforturile pentru a asigura îngrijirea alternativă în cadrul familiei largite și, în cazul în care aceasta nu este posibilă, în cadrul comunității, într-un mediu de tip familial.

Articolul 24. EDUCAȚIA

1. Statele-părți recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități la educație. În vederea realizării acestui drept, fără discriminare și cu respectarea principiului egalității de șanse, statele-părți vor asigura un sistem educațional incluziv la toate nivelurile, precum și formarea continuă, îndreptată spre:

- (a) Dezvoltarea pe deplin a potențialului uman, a simțului demnității și a propriei valori, consolidarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului și pentru diversitatea umană;
 - (b) Dezvoltarea personalității, talentelor și creativității proprii persoanelor cu dizabilități, precum și a abilităților lor mentale și fizice, la potențial maxim;
 - (c) A da posibilitatea persoanelor cu dizabilități să participe efectiv la o societate liberă.
2. În îndeplinirea acestui drept, statele-părți se vor asigura că:
- (a) Persoanele cu dizabilități nu sînt excluse din sistemul educațional pe criterii de dizabilitate, iar copiii cu dizabilități nu sînt excluși din învățămîntul primar gratuit și obligatoriu sau din învățămîntul secundar din cauza dizabilității;
 - (b) Persoanele cu dizabilități au acces la învățămînt primar incluziv, de calitate și gratuit și la învățămînt secundar, în condiții de egalitate cu ceilalți, în comunitățile în care trăiesc;
 - (c) Se asigură adaptarea rezonabilă a condițiilor la nevoile individuale;
 - (d) Persoanele cu dizabilități primesc sprijinul necesar, în cadrul sistemului educațional, pentru a li se facilita o educație efectivă;
 - (e) Se iau măsuri eficiente de sprijin individualizat în amenajarea mediului care să maximizeze progresul școlar și socializarea în conformitate cu obiectivul de integrare deplină.
3. Statele-părți vor asigura persoanelor cu dizabilități posibilitatea de a-și dezvolta competențe care să le faciliteze participarea deplină și egală la procesul de învățămînt și ca membri ai comunității. În acest scop, statele-părți vor lua măsurile adecvate, inclusiv prin:
- (a) Facilitarea învățării caracterelor Braille, a sistemelor alternative de scriere, a mijloacelor augmentative și alternative, a mijloacelor și formelor de comunicare și orientare și a aptitudinilor de mobilitate precum și facilitarea sprijinului și îndrumării între persoanele cu aceleași probleme;
 - (b) Facilitarea învățării limbajului mimico-gestual și promovarea identității lingvistice a persoanelor cu deficiențe de auz;
 - (c) Asigurarea educației persoanelor și mai ales a copiilor, care sînt nevăzători, surzi sau cu surdocecitate, prin cele mai adecvate și individualizate limbaje, căi și modalități, precum și în medii care să le favorizeze o maximă dezvoltare școlară și socială.
4. Pentru a sprijini exercitarea acestui drept, statele-părți vor lua măsurile adecvate pentru angajarea de profesori, inclusiv profesori cu dizabilități, calificați în limbajul mimico-gestual și/sau Braille, și pentru formarea specialiștilor și personalului care lucrează la toate nivelurile educaționale. O astfel de formare va presupune cunoașterea problematicii dizabilității și utilizarea modalităților, mijloacelor și formatelor augmentative și alternative adecvate de comunicare, a

tehnicienilor și materialelor educaționale potrivite pentru susținerea persoanelor cu dizabilități.

5. Statele-părți se vor asigura că persoanele cu dizabilități pot avea acces la învățământ superior, formare vocațională, educație pentru adulți și formare continuă, fără discriminare și în condiții de egalitate cu ceilalți. În acest scop, statele-părți se vor asigura că persoanelor cu dizabilități li se oferă adaptări adecvate.

Articolul 25. SĂNĂTATEA

Statele-părți recunosc faptul că persoanele cu dizabilități au dreptul să se bucure de cea mai bună stare de sănătate, fără discriminare pe criterii de dizabilitate. Statele-părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități la serviciile de sănătate care acordă atenție problemelor specifice de gen, inclusiv refacerea stării de sănătate. În special, statele-părți vor:

- (a) Furniza persoanelor cu dizabilități aceeași gamă de servicii, la același nivel de calitate și standard de îngrijire și programe medicale gratuite ori la prețuri accesibile, precum cele furnizate celorlalte persoane, inclusiv în domeniul sănătății sexuale și reproductive și al programelor publice de sănătate pentru populație;
- (b) Furniza acele servicii de sănătate specifice, necesare persoanelor cu dizabilități, inclusiv servicii adecvate de diagnosticare și de intervenție timpurie și servicii menite să prevină riscul apariției altor dizabilități, inclusiv în rândul copiilor și persoanelor vârstnice;
- (c) Furniza aceste servicii de sănătate cât mai aproape posibil de comunitățile în care trăiesc aceste persoane, inclusiv în mediul rural;
- (d) Solicita profesioniștilor din domeniul medical să furnizeze persoanelor cu dizabilități îngrijire de aceeași calitate ca și celorlalți, inclusiv pe baza consimțământului conștient și liber exprimat, printre altele, prin creșterea gradului de conștientizare privind drepturile omului, demnitatea, autonomia și nevoile persoanelor cu dizabilități, prin instruire și prin promovarea de standarde etice în domeniul serviciilor de sănătate publice și private;
- (e) Interzice discriminarea persoanelor cu dizabilități în ceea ce privește dreptul la asigurare de sănătate sau de viață, în cazul în care legislația națională permite acest lucru, accesul la acest tip de asigurări realizându-se într-o manieră corectă și adecvată;
- (f) Împiedica orice refuz discriminator de acordare a îngrijirilor de sănătate ori a serviciilor medicale sau a unor alimente ori lichide pe criterii de dizabilitate.

Articolul 26. ABILITARE ȘI REABILITARE

1. Statele-părți vor lua măsurile eficiente și adecvate, inclusiv prin sprijinul reciproc între persoane cu aceleași probleme, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să obțină și să-și mențină maximum de autonomie, să-și dezvolte pe deplin

potențialul fizic, mintal, social și profesional și să realizeze o deplină integrare și participare în toate aspectele vieții. În acest scop, statele-părți vor organiza, consolida și extinde servicii și programe de abilitare și reabilitare complexe, în special în domeniul sănătății, încadrării în muncă, educației și serviciilor sociale, astfel încât aceste servicii și programe:

- (a) Să înceapă, într-un stadiu cât mai de timpuriu posibil, și să se bazeze pe evaluarea multidisciplinară a nevoilor și abilităților individuale.
 - (b) Să sprijine participarea și integrarea în comunitate și în toate aspectele societății, pe baza liberului consimțământ și să fie disponibile cât mai aproape posibil de comunitatea în care trăiesc, inclusiv în mediul rural.
2. Statele-părți vor promova dezvoltarea formării inițiale și continue pentru profesioniștii și personalul care lucrează în serviciile de abilitare și reabilitare.
 3. Statele-părți vor promova oferta, cunoașterea și utilizarea echipamentelor și tehnologiilor concepute pentru persoanele cu dizabilități, care vizează abilitarea și reabilitarea lor.

Articolul 27. MUNCA ȘI ÎNCADRAREA ÎN MUNCĂ

1. Statele-părți recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități de a munci în condiții de egalitate cu ceilalți; aceasta include dreptul la oportunitatea de a-și câștiga existența prin exercitarea unei activități liber alese sau acceptate pe piața muncii, într-un mediu de lucru deschis, incluziv și accesibil persoanelor cu dizabilități. Statele-părți vor proteja și promova dreptul la muncă, inclusiv pentru cei care dobândesc o dizabilitate pe durata angajării, prin luarea de măsuri adecvate, inclusiv de ordin legislativ, pentru ca, printre altele:
 - (a) Să interzică discriminarea pe criterii de dizabilitate referitoare la toate aspectele și formele de încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și menținere în muncă, la progresul în carieră și la condiții de sănătate și securitate la locul de muncă;
 - (b) Să protejeze drepturile persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, din punct de vedere al condițiilor corecte și favorabile de muncă, inclusiv al oportunităților și remunerației egale pentru muncă egală, al condițiilor de sănătate și securitate la locul de muncă, al protecției împotriva hărțuirii și prin reglementarea conflictelor;
 - (c) Să se asigure că persoanele cu dizabilități sînt capabile să-și exercite dreptul la muncă și drepturile sindicale în condiții de egalitate cu ceilalți;
 - (d) Să permită persoanelor cu dizabilități accesul efectiv la programele generale de orientare tehnică și vocațională, la servicii de plasare și formare profesională continuă;
 - (e) Să promoveze, pe piața muncii, oportunitățile de angajare și de progres în carieră pentru persoanele cu dizabilități și să ofere asistență în căutarea, obținerea și menținerea unui loc de muncă, inclusiv pentru revenirea la locul de muncă.

- (f) Să promoveze oportunitățile pentru activități independente, dezvoltarea spiritului antreprenorial, dezvoltarea de cooperative și începerea unei afaceri proprii;
 - (g) Să angajeze persoane cu dizabilități în sectorul public;
 - (h) Să promoveze angajarea persoanelor cu dizabilități în sectorul privat prin politici și măsuri adecvate, care să includă programe de acțiune pozitive, stimulente și alte măsuri;
 - (i) Să se asigure oferirea unor adaptări adecvate persoanelor cu dizabilități, la locul de muncă;
 - (j) Să încurajeze obținerea, de către persoanele cu dizabilități, a unei experiențe în muncă, pe piața liberă a forței de muncă;
 - (k) Să promoveze reabilitarea vocațională și profesională, menținerea locului de muncă și programele de reintegrare profesională pentru persoanele cu dizabilități.
2. Statele-părți se vor asigura că persoanele cu dizabilități nu sînt ținute în sclavie sau servitute și sînt protejate, în condiții de egalitate cu ceilalți, împotriva muncii forțate sau obligatorii.

Articolul 28. STANDARDE DE VIAȚĂ ȘI DE PROTECȚIE SOCIALĂ ADECVATE

1. Statele-părți recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități la un standard adecvat de viață pentru ele și familiile lor, inclusiv la alimentație, îmbrăcăminte și locuință adecvate și la îmbunătățirea continuă a condițiilor de trai și vor lua măsurile adecvate pentru a proteja și promova exercitarea acestui drept fără discriminare pe criterii de dizabilitate.
2. Statele-părți recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități la protecție socială și posibilitatea de a se bucura de acest drept fără discriminare pe criterii de dizabilitate și vor lua măsurile adecvate pentru a proteja și promova respectarea acestui drept, inclusiv măsuri pentru:
 - (a) A asigura accesul egal al persoanelor cu dizabilități la servicii de apă potabilă și a asigura accesul la servicii adecvate și accesibile ca preț, la dispozitive și alte tipuri de asistență pentru nevoile aferente dizabilității;
 - (b) A asigura accesul persoanelor cu dizabilități, în special al femeilor, fetelor și al persoanelor vîrstnice cu dizabilități, la programe de protecție socială și de diminuare a sărăciei;
 - (c) A asigura accesul persoanelor cu dizabilități și al familiilor lor care trăiesc în sărăcie, la asistență financiară din partea statului, pentru cheltuieli legate de dizabilități, inclusiv formare, consiliere, asistență financiară și servicii de îngrijire temporară adecvate;
 - (d) A asigura accesul persoanelor cu dizabilități la programele publice de locuințe;
 - (e) A asigura accesul egal al persoanelor cu dizabilități la programele de pensioanare și la beneficiile aferente.

Articolul 29. PARTICIPAREA LA VIAȚA POLITICĂ ȘI PUBLICĂ

Statele-părți vor garanta persoanelor cu dizabilități drepturi politice și posibilitatea de a beneficia de acestea, în condiții de egalitate cu alții, și se angajează:

- (a) Să se asigure că persoanele cu dizabilități pot participa efectiv și deplin la viața politică și publică, în condiții de egalitate cu ceilalți, în mod direct sau prin reprezentanți liber aleși, precum și dreptul și oportunitatea de a vota și de a fi alese, printre altele, prin:
 - (i) asigurarea de proceduri, facilități și materiale de vot adecvate, accesibile și ușor de înțeles și utilizat;
 - (ii) protejarea dreptului persoanelor cu dizabilități de a vota prin vot secret la alegerile și referendumurile publice, fără intimidare, de a candida la alegeri, de a deține efectiv un mandat ales și de a îndeplini orice funcție publică, la orice nivel guvernamental, facilitând utilizarea tehnologiilor noi și de asistare, acolo unde este cazul;
 - (iii) garantarea exprimării libere a voinței persoanelor cu dizabilități ca electori și în acest scop, dacă este cazul, la solicitarea acestora, să permită asistarea la vot de către o persoană la alegerea lor;
- (b) Să promoveze activ un mediu în care persoanele cu dizabilități pot participa efectiv și pe deplin la administrarea afacerilor publice, fără discriminare și în condiții de egalitate cu ceilalți și să încurajeze participarea lor la afacerile publice, inclusiv:
 - (i) să activeze în cadrul organizațiilor neguvernamentale și asociațiilor care se ocupă de viața publică și politică a țării și la activitățile și administrarea partidelor politice;
 - (ii) să formeze și să adere la organizații ale persoanelor cu dizabilități pentru a le reprezenta pe acestea din urmă la nivel internațional, național, regional și local.

Articolul 30. PARTICIPAREA LA VIAȚA CULTURALĂ, ACTIVITĂȚI RECREATIVE, TIMP LIBER ȘI SPORT

1. Statele-părți recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități de a participa, în condiții de egalitate cu ceilalți, la viața culturală și vor lua toate măsurile adecvate pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități:
 - (a) Beneficiază de acces la materialele culturale în formate accesibile;
 - (b) Beneficiază de acces la programe de televiziune, filme, teatre și alte activități culturale, în formate accesibile;
 - (c) Beneficiază de acces în locurile destinate reprezentațiilor sau serviciilor culturale, cum ar fi teatre, muzee, cinematografe, biblioteci și servicii turistice și, pe cât posibil, beneficiază de acces la monumente și situri de importanță culturală națională.

2. Statele-părți vor lua măsurile corespunzătoare pentru a da posibilitatea persoanelor cu dizabilități să-și dezvolte și să-și utilizeze potențialul creator, artistic și intelectual, nu numai în beneficiul propriu, ci și în cel al societății.
3. Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare, în conformitate cu legislația internațională, pentru a se asigura că legile care protejează drepturile de proprietate intelectuală nu constituie o barieră nerezonabilă sau discriminatorie pentru accesul persoanelor cu dizabilități la produsele culturale.
4. Persoanele cu dizabilități au dreptul, în condiții de egalitate cu ceilalți, la recunoașterea și susținerea identității lor culturale și lingvistice specifice, inclusiv a limbajelor mimico-gestuale și culturii persoanelor cu deficiențe de auz.
5. Pentru ca persoanele cu dizabilități să poată participa, în condiții de egalitate cu ceilalți, la activități recreative, de timp liber și sportive, statele-părți vor lua măsurile corespunzătoare pentru:
 - (a) A încuraja și promova participarea, cât de mult posibil, a persoanelor cu dizabilități la desfășurarea de activități sportive de masă, la toate nivelurile;
 - (b) A se asigura că persoanele cu dizabilități au posibilitatea de a organiza, desfășura și participa la activități sportive și recreative specifice dizabilității și, în acest scop, să încurajeze accesul, în condiții de egalitate cu ceilalți, la instruire, antrenament și resurse corespunzătoare;
 - (c) A se asigura că persoanele cu dizabilități au acces la locurile unde se desfășoară activități sportive, recreative și turistice;
 - (d) A asigura accesul și participarea copiilor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, la joacă, activități recreative, de timp liber și sportive, inclusiv la activitățile din sistemul școlar;
 - (e) A se asigura că persoanele cu dizabilități au acces la serviciile furnizate de cei implicați în organizarea activităților recreative, turistice, de agrement și sportive.

Articolul 31. STATISTICI ȘI COLECTAREA DATELOR

1. Statele-părți se angajează să colecteze informațiile corespunzătoare, inclusiv date statistice și de cercetare, pentru a avea posibilitatea să formuleze și să implementeze politici care să conducă la intrarea în vigoare a prezentei Convenții. Procedeul de colectare și stocare a acestor informații se va:
 - (a) Conformă măsurilor de protecție stabilite de lege, inclusiv de legislația referitoare la protecția datelor, pentru a asigura confidențialitatea și respectarea anonimatului persoanelor cu dizabilități;
 - (b) Conformă normelor internaționale acceptate, de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și principiilor etice referitoare la colectarea și utilizarea statisticilor.
2. Informațiile colectate conform acestui articol vor fi sortate și furnizate în funcție de necesități și vor fi utilizate pentru a ajuta la evaluarea implementării obli-

gațiilor statelor-părți care decurg din prezenta Convenție și la identificarea și rezolvarea barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități în exercitarea drepturilor lor.

3. Statele-părți își vor asuma responsabilitatea pentru diseminarea acestor statistici și vor asigura accesibilitatea acestora în aceeași măsură pentru persoanele cu dizabilități ca și pentru alte persoane.

Articolul 32. COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ

1. Statele-părți recunosc importanța cooperării internaționale și a promovării acesteia în susținerea eforturilor pentru îndeplinirea scopului și obiectivelor prezentei Convenții și vor lua toate măsurile corespunzătoare și eficiente în această privință, între state și în cadrul acestora și, dacă este cazul, în parteneriat cu organizații internaționale și regionale relevante și cu societatea civilă, în special cu organizații ale persoanelor cu dizabilități. Aceste măsuri pot include, printre altele:
 - (a) Asigurarea unei cooperări internaționale care include programele de dezvoltare internațională, incluzivă și accesibilă persoanelor cu dizabilități;
 - (b) Facilitarea și sprijinul pentru dezvoltarea capacității instituționale, inclusiv prin schimbul și diseminarea de informații, experiențe, programe de formare și de bune practici;
 - (c) Facilitarea cooperării în cercetare și accesul la cunoștințe științifice și tehnice;
 - (d) Furnizarea de asistență tehnică și economică, după caz, inclusiv prin facilitarea accesului la tehnologie de asistare și schimburile în acest domeniu, precum și prin transfer de tehnologie.
2. Prevederile prezentului articol nu aduc prejudiciu obligativității ca fiecare stat parte să-și îndeplinească obligațiile ce decurg din prezenta Convenție.

Articolul 33. IMPLEMENTAREA ȘI MONITORIZAREA NAȚIONALĂ

1. Potrivit sistemului lor de organizare, statele-părți vor desemna unul sau mai multe puncte de contact în cadrul guvernului pentru probleme referitoare la implementarea prezentei Convenții și vor acorda atenția cuvenită stabilirii sau desemnării unui mecanism de coordonare în cadrul guvernului pentru a facilita măsurile aferente, în diferite sectoare și la diferite niveluri.
2. Statele-părți, în conformitate cu propriile sisteme juridice și administrative, își vor menține, consolida, desemna sau stabili fiecare un cadru care să includă unul sau mai multe mecanisme independente, după cum este cazul, pentru a promova, proteja și monitoriza implementarea prezentei Convenții. La desemnarea sau stabilirea unui asemenea mecanism, statele-părți vor ține cont de principiile referitoare la statutul și funcționarea instituțiilor naționale pentru protecția și promovarea drepturilor omului.
3. Societatea civilă, în special persoanele cu dizabilități și organizațiile care le reprezintă, vor fi implicate și vor participa pe deplin la procesul de monitorizare.

Articolul 34. COMITETUL PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

1. Se va constitui un Comitet pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (numit în continuare *Comitetul*), care va îndeplini funcțiile prevăzute în continuare.
2. Comitetul va fi alcătuit, în momentul intrării în vigoare a prezentei Convenții, din doisprezece experți. După alte șaiszeci de ratificări sau aderări la Convenție, numărul membrilor în Comitet va crește cu șase membri, atingând un număr maxim de optsprezece membri.
3. Membrii Comitetului vor acționa în nume propriu și vor avea o înaltă ținută morală, competență și experiență recunoscute în domeniul prezentei Convenții. La nominalizarea candidaților lor, statele-părți sînt invitate să țină cont de prevederea stabilită în articolul 4.3 din prezenta Convenție.
4. Membrii Comitetului vor fi aleși de statele-părți, acordînd atenție distribuției geografice echitabile, reprezentării diferitelor forme de civilizație și a principalelor sisteme juridice, reprezentării echilibrate pe criterii de sex și a participării experților cu dizabilități.
5. Membrii Comitetului vor fi aleși prin vot secret dintr-o listă de persoane nominalizate de statele-părți dintre cetățenii lor, în reuniuni ale Conferinței statelor-părți. La acele reuniuni, pentru care este necesar un cvorum de două treimi din statele-părți, persoanele alese în Comitet vor fi cele care obțin cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută din voturile reprezentanților statelor-părți prezente care își exercită dreptul de vot.
6. Procesul inițial de alegere se va ține nu mai tîrziu de șase luni după data intrării în vigoare a prezentei Convenții. Cu cel puțin patru luni înainte de data fiecărei alegeri, Secretarul general al Națiunilor Unite va transmite o scrisoare statelor-părți invitîndu-le să depună nominalizările în termen de două luni. Secretarul general va întocmi ulterior o listă în ordine alfabetică a tuturor persoanelor nominalizate astfel, indicînd statele-părți care le-au nominalizat și pe care o va înainta statelor-părți la prezenta Convenție.
7. Membrii Comitetului vor fi aleși pentru un mandat de patru ani. Aceștia vor putea fi realeși o singură dată. Totuși, mandatul a șase dintre membrii aleși la prima alegere va expira la sfîrșitul unei perioade de doi ani; imediat după prima alegere, numele acestor șase membri se vor alege prin tragere la sorți de către președintele adunării la care se face referire în paragraful 5 al prezentului articol.
8. Alegerea a șase membri suplimentari ai Comitetului se va desfășura cu ocazia alegerilor periodice, conform prevederilor relevante ale prezentului articol.
9. Dacă un membru al Comitetului decedează, demisionează sau declară că din orice altă cauză nu își mai poate îndeplini îndatoririle, statul-parte care l-a nominalizat pe acel membru va numi un alt expert care are calificările și îndeplinește cerințele prevăzute în prevederile relevante din prezentul articol pentru restul mandatului.

10. Comitetul își va stabili propriile reguli de procedură.
11. Secretarul general al Națiunilor Unite va asigura personalul și facilitățile necesare pentru îndeplinirea eficientă a funcțiilor Comitetului conform prezentei Convenții și va convoca prima reuniune a acestuia.
12. Cu aprobarea Adunării Generale, membrii Comitetului constituit conform prezentei Convenții vor primi indemnizații din resursele Națiunilor Unite, în termenii și condițiile pe care le va hotărî Adunarea, ținînd cont de importanța responsabilităților Comitetului.
13. Membrii Comitetului vor avea dreptul la facilitățile, privilegiile și imunitățile experților în misiune pentru Națiunile Unite, după cum s-a stabilit în secțiunile specifice ale Convenției privind privilegiile și imunitățile Națiunilor Unite.

Articolul 35. RAPOARTELE STATELOR-PĂRȚI

1. Fiecare stat-parte va prezenta Comitetului, prin Secretarul general al Națiunilor Unite, un raport cuprinzător asupra măsurilor luate pentru punerea în aplicare a obligațiilor ce îi revin în conformitate cu prezenta Convenție și asupra progresului făcut în acea privință, în termen de doi ani după intrarea în vigoare a prezentei Convenții pentru statul-parte respectiv.
2. După aceea, statele-părți vor prezenta rapoarte ulterioare cel puțin la fiecare patru ani și apoi ori de cîte ori solicită Comitetul.
3. Comitetul va stabili liniile directoare aplicabile pentru conținutul raportului.
4. Nu este necesar ca statul-parte care a prezentat un raport inițial Comitetului să repete în rapoartele sale ulterioare informațiile furnizate anterior. Cînd întocmesc rapoartele pentru Comitet, statele-părți sînt invitate să considere raportarea ca un proces deschis și transparent și să acorde importanța necesară prevederilor art. 4.3. al prezentei Convenții.
5. Rapoartele pot evidenția factorii și dificultățile care afectează gradul de îndeplinire a obligațiilor în condițiile prezentei Convenții.

Articolul 36. ANALIZA RAPOARTELOR

1. Fiecare raport va fi analizat de Comitet care va transmite sugestiile și recomandările generale pe care le consideră adecvate și le va înainta statului-parte respectiv. Statul-parte poate răspunde Comitetului cu orice informație pe care o consideră necesară. Comitetul poate solicita statelor-părți informații suplimentare relevante pentru implementarea prezentei Convenții.
2. Dacă un stat-parte a înregistrat o întîrziere semnificativă în depunerea unui raport, Comitetul poate notifica statul-parte respectiv despre necesitatea de a examina implementarea prezentei Convenții în acel stat-parte, în baza informațiilor întemeiate aflate la dispoziția Comitetului, dacă raportul respectiv nu este depus în termen de trei luni de la notificare. Comitetul va invita statul-parte respectiv să participe la o astfel de examinare. În cazul în care statul-parte răspunde prin transmiterea raportului, se vor aplica prevederile din aliniatul 1 al prezentului articol.

3. Secretarul general al Națiunilor Unite va pune rapoartele la dispoziția tuturor statelor-părți.
4. Statele-părți vor supune rapoartele dezbaterii publice, fiecare în țara sa, și vor facilita accesul la sugestiile și recomandările generale legate de respectivele rapoarte.
5. Comitetul va transmite, dacă va considera necesar, agențiilor specializate, fondurilor și programelor Națiunilor Unite și altor organisme competente rapoarte ale statelor-părți pentru a soluționa o cerere sau o nevoie de consiliere sau asistență tehnică cuprinsă în aceste rapoarte, împreună cu observațiile și recomandările Comitetului asupra acelor solicitări, dacă există.

Articolul 37. COOPERAREA ÎNTRE STATELE-PĂRȚI ȘI COMITET

1. Fiecare stat-parte va coopera cu Comitetul și îi va asista pe membrii acestuia în îndeplinirea mandatului lor.
2. În relația sa cu statele-părți, Comitetul va acorda atenția cuvenită modurilor și mijloacelor de creștere a capacităților naționale de implementare a prezentei Convenții, inclusiv prin cooperare internațională.

Articolul 38. RELAȚIA COMITETULUI CU ALTE ORGANISME

Pentru a promova implementarea eficientă a prezentei Convenții și pentru a încuraja cooperarea internațională în domeniul acoperit de prezenta Convenție:

- (a) Agențiile specializate și alte organisme ale Națiunilor Unite vor avea dreptul să fie reprezentate la analiza implementării prevederilor din prezenta Convenție, conform mandatului lor. Comitetul poate invita agenții specializate și alte organisme competente, în măsura în care consideră necesar, să furnizeze expertiză referitoare la implementarea Convenției în domenii care intră în aria de competență a mandatului lor. Comitetul poate invita agenții specializate și alte organisme ale Națiunilor Unite să depună rapoarte referitoare la implementarea Convenției în domenii care intră în obiectul lor de activitate;
- (b) În îndeplinirea mandatului, Comitetul va consulta, dacă este cazul, alte organisme relevante constituite prin tratate internaționale privind drepturile omului, pentru a asigura concordanța dintre liniile directoare de raportare, sugestiile și recomandările generale și pentru a evita duplicarea și suprapunerea în îndeplinirea funcțiilor acestora.

Articolul 39. RAPORTUL COMITETULUI

Comitetul va raporta la fiecare doi ani Adunării Generale și Consiliului Economic și Social despre activitățile sale și poate face sugestii și recomandări generale în baza examinării rapoartelor și informațiilor primite de la statele-părți. Astfel de sugestii și recomandări generale vor fi incluse în raportul Comitetului împreună cu comentariile statelor-părți, dacă ele există.

Articolul 40. CONFERINȚA STATELOR-PĂRȚI

1. Statele-părți se vor întâlni periodic în cadrul unei Conferințe a statelor-părți pentru a analiza orice problemă referitoare la implementarea prezentei Convenții.
2. Nu mai târziu de șase luni după intrarea în vigoare a prezentei Convenții, Conferința statelor-părți va fi convocată de către Secretarul general al Națiunilor Unite. Reuniunile ulterioare vor fi convocate de către Secretarul general al Națiunilor Unite bianual sau la decizia Conferinței statelor-părți.

Articolul 41. DEPOZITAR

Secretarul general al Națiunilor Unite va fi depozitarul prezentei Convenții.

Articolul 42. SEMNAREA

Prezenta Convenție va fi deschisă pentru semnare tuturor statelor și organizațiilor de integrare regională, la sediul Națiunilor Unite din New York, începând cu data de 30 martie 2007.

Articolul 43. CONSIMȚĂMÎNTUL

Prezenta Convenție va face obiectul ratificării de către statele semnatare și al confirmării oficiale de către organizațiile de integrare regională semnatare. Ea va fi deschisă pentru aderarea oricărui stat sau organizație de integrare regională care nu a semnat Convenția.

Articolul 44. ORGANIZAȚIILE DE INTEGRARE REGIONALĂ

1. „Organizația de integrare regională” va însemna o organizație formată din statele suverane ale unei anumite regiuni, căreia statele membre i-au transferat competența în legătură cu aspectele reglementate de această Convenție. Organizațiile de acest tip vor declara în instrumentele lor de confirmare oficială sau de aderare în ce măsură au competență privind aspectele reglementate de prezenta Convenție. Ulterior, ele îl vor informa pe depozitar despre orice modificare substanțială intervenită în aria lor de competență.
2. Referințele la „statele-părți” în prezenta Convenție se vor aplica acestor organizații, în limita competenței acestora.
3. Niciun instrument depus de o organizație de integrare regională nu va fi luat în considerare în aplicarea articolului 45, alineatul 1 și al articolului 47, alineatele 2 și 3 ale prezentei Convenții.
4. Organizațiile de integrare regională, pe aspecte care intră în domeniul lor de competență, își pot exercita dreptul de vot în cadrul Conferinței statelor-părți, având un număr de voturi egal cu numărul de state membre care sînt părți la prezenta Convenție. O astfel de organizație nu își va exercita dreptul de vot dacă oricare dintre statele ei membre își exercită acest drept, și invers.

Articolul 45. INTRAREA ÎN VIGOARE

1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în a 30-a zi după depunerea celui de-al 20-lea instrument de ratificare sau de aderare.
2. Pentru fiecare stat sau organizație de integrare regională care ratifică, confirmă oficial sau aderă la Convenție după depunerea celui de-al 20-lea astfel de instrument, Convenția va intra în vigoare în a 30-a zi după depunerea propriului instrument de acest tip.

Articolul 46. REZERVE

1. Rezervele, incompatibile cu obiectul și scopul prezentei Convenții, nu vor fi permise.
2. Rezervele pot fi retrase în orice moment.

Articolul 47. AMENDAMENTE

1. Orice stat-parte poate să propună un amendament la prezenta Convenție și să îl depună la Secretarul general al Națiunilor Unite. Secretarul general va comunica statelor-părți orice amendament propus, cu o cerere de a fi notificat dacă acestea sînt de acord cu organizarea unei conferințe a statelor-părți în scopul de a analiza și decide asupra propunerilor făcute. În cazul în care, în termen de patru luni de la data unei asemenea comunicări, cel puțin o treime din statele-părți este de acord cu organizarea unei astfel de conferințe, Secretarul General va organiza conferința sub auspiciile Națiunilor Unite. Orice amendament adoptat de o majoritate de două treimi din numărul statelor-părți prezente și care își exercită dreptul de vot, va fi înaintat de Secretarul general Adunării generale pentru aprobare și, ulterior, tuturor statelor-părți, pentru acceptare.
2. Un amendament adoptat și aprobat conform alineatului 1 al prezentului articol va intra în vigoare în a 30-a zi după ce numărul de instrumente de acceptare depuse atinge două treimi din numărul statelor-părți la data adoptării amendamentului. Ulterior, amendamentul va intra în vigoare pentru orice stat-parte în a 30-a zi după depunerea propriului său instrument de acceptare. Un amendament va fi obligatoriu numai pentru acele state-părți care l-au acceptat.
3. Dacă se stabilește astfel de către Conferința statelor-părți prin consens, un amendament adoptat și aprobat conform alineatului 1 al prezentului articol care se referă exclusiv la articolele 34, 38, 39 și 40 va intra în vigoare pentru toate statele-părți în a 30-a zi după ce numărul de instrumente de acceptare atinge două treimi din numărul statelor-părți la data adoptării amendamentului.

Articolul 48. DENUNȚAREA

Un stat-parte poate denunța prezenta Convenție printr-o notificare adresată Secretarului general al Națiunilor Unite. Denunțarea va deveni efectivă la un an de la data primirii notificării de către Secretarul general.

Articolul 49. FORMATUL ACCESIBIL

Textul prezentei Convenții va fi disponibil în formate accesibile.

Articolul 50. TEXTE AUTENTICE

Textele în arabă, chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă ale prezentei Convenții vor fi egal autentice.

Drept mărturie, subsemnații plenipotențari, fiind autorizați legal în acest scop de propriile Guverne, au semnat prezenta Convenție.

ANEXA II

**Protocol opțional la Convenția
privind drepturile
persoanelor cu dizabilități**

Statele-părți la prezentul Protocol au convenit următoarele:

Articolul 1

1. Un stat-parte la prezentul Protocol („stat-parte“) recunoaște competența Comitetului pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități („Comitetul“) de a primi și analiza comunicările de la sau în numele indivizilor sau grupurilor de indivizi din jurisdicția acestuia care susțin că sînt victime ale încălcării, de către acel stat-parte, a prevederilor Convenției.
2. Nu va fi primită de către Comitet nicio comunicare dacă ea se referă la un stat-parte la Convenție care nu este parte și la prezentul Protocol.

Articolul 2

Comitetul va considera o comunicare inadmisibilă atunci cînd:

- (a) Comunicarea este anonimă;
- (b) Comunicarea reprezintă un abuz al dreptului de a prezenta asemenea comunicări sau este incompatibilă cu prevederile Convenției;
- (c) Aceași problemă a fost deja examinată de Comitet sau a fost ori este în curs de examinare în cadrul altei proceduri internaționale de investigare sau soluționare.
- (d) Nu au fost epuizate toate căile interne de recurs disponibile. Această regulă nu se aplică dacă procedurile de recurs depășesc termene rezonabile sau dacă este puțin probabil să producă o rezolvare efectivă;
- (e) Este în mod evident neîntemeiată sau nu este fundamentată suficient sau atunci cînd

- (f) Faptele care sînt obiectul comunicării s-au desfășurat înainte de intrarea în vigoare a prezentului Protocol pentru statul-parte în cauză, doar dacă acele fapte nu au continuat după acea dată.

Articolul 3

În conformitate cu prevederile articolului 2 din prezentul Protocol, Comitetul va supune atenției statului-parte orice comunicare care i-a fost înaintată în mod confidențial. În termen de șase luni, statul respectiv va prezenta Comitetului, în scris, explicații sau declarații de clarificare a problemei și, dacă este cazul, măsurile adoptate de acel stat pentru remedierea situației.

Articolul 4

1. În orice moment după primirea comunicării și înainte de studierea comunicării pe fond, Comitetul poate transmite statului-parte în cauză, pentru o analiză urgentă, o solicitare ca statul-parte să ia măsurile tranzitorii necesare pentru a evita posibile daune ireparabile aduse victimei sau victimelor presupusei încălcări.
2. Atunci cînd Comitetul acționează în baza alineatului 1 din acest articol, aceasta nu implică luarea unei decizii asupra admisibilității sau fondului comunicării.

Articolul 5

Comitetul va organiza ședințe cu ușile închise atunci cînd examinează comunicările în baza prezentului Protocol. După examinarea unei comunicări, Comitetul va înainta sugestiile și recomandările proprii, dacă există, către statul-parte în cauză și către petent.

Articolul 6

1. În cazul în care Comitetul primește informații de încredere prin care se indică încălcări grave sau sistematice, de către un stat-parte, ale drepturilor stabilite în Convenție, Comitetul va invita acel stat-parte să coopereze la examinarea informațiilor și, în acest scop, să prezinte observații referitoare la informațiile în cauză.
2. Ținînd cont de orice observații care ar putea fi prezentate de către statul-parte în cauză, precum și de orice informații de încredere de care dispune, Comitetul poate desemna unul sau mai mulți dintre membrii săi să desfășoare o investigație și să raporteze de urgență Comitetului. Atunci cînd se justifică și cu aprobarea statului-parte, investigația poate include o vizită pe teritoriul acestuia.
3. După examinarea constatărilor unei asemenea investigații, Comitetul va transmite aceste constatări statului-parte în cauză, împreună cu toate observațiile și recomandările.
4. În termen de șase luni de la primirea constatărilor, comentariilor și recomandărilor transmise de către Comitet, statul-parte în cauză va transmite Comitetului observațiile sale.

5. O astfel de investigație se va desfășura în mod confidențial și se va apela la cooperarea statului-parte în toate etapele procedurilor.

Articolul 7

1. Comitetul poate invita statul-parte în cauză să includă în raportul său, în baza articolului 35 din Convenție, detaliile oricăror măsuri luate ca răspuns la o investigație desfășurată conform articolului 6 din prezentul Protocol.
2. Dacă este necesar, după expirarea perioadei de șase luni la care se face referire în articolul 6.4, Comitetul poate invita statul-parte în cauză pentru a-l informa asupra măsurilor luate ca răspuns la o asemenea investigație.

Articolul 8

La momentul semnării sau ratificării prezentului Protocol sau al aderării la acesta, fiecare stat-parte poate declara că nu recunoaște competența Comitetului prevăzută în articolele 6 și 7.

Articolul 9

Secretarul general al Națiunilor Unite va fi depozitarul prezentului Protocol.

Articolul 10

Prezentul Protocol va fi deschis pentru semnare tuturor statelor și organizațiilor de integrare regională semnatare ale Convenției, la sediul Națiunilor Unite din New York, începînd cu data de 30 martie 2007.

Articolul 11

Prezentul Protocol va fi supus ratificării de către statele semnatare ale acestui Protocol, care au ratificat sau care au aderat la Convenție. Acesta va face obiectul confirmării oficiale de către organizațiile de integrare regională semnatare ale acestui Protocol, care au semnat Convenția sau care au aderat la aceasta. Protocolul va fi deschis pentru aderare oricărui stat sau organizație de integrare regională care a ratificat, confirmat oficial sau a aderat la Convenție și care nu a semnat Protocolul.

Articolul 12

1. „Organizație de integrare regională” va însemna o organizație constituită de statele suverane dintr-o regiune dată, căreia statele membre i-au transferat competența în privința aspectelor reglementate de Convenție și de prezentul Protocol. Asemenea organizații vor declara în instrumentele lor de confirmare oficială sau de aderare, limita ariei de competență referitoare la aspectele reglementate de Convenție și de acest Protocol. Ulterior, ele vor informa depozitarul cu privire la orice modificare semnificativă a ariei lor de competență.
2. Referirile la „statele-părți” din prezentul Protocol se vor aplica unor astfel de organizații în limitele competenței acestora.

3. Niciun instrument depus de o organizație de integrare regională nu va fi luat în considerare în aplicarea articolului 13, alineatul 1 și al articolului 15, alineatul 2 din prezentul Protocol.
4. Organizațiile de integrare regională, pe aspecte din domeniul lor de competență, își pot exercita dreptul de vot în cadrul reuniunii statelor-părți, cu un număr de voturi egal cu numărul de state membre care sînt părți la acest Protocol. O astfel de organizație nu-și va exercita dreptul la vot dacă oricare dintre statele ei membre își exercită acest drept și invers.

Articolul 13

1. Sub rezerva intrării în vigoare a Convenției, prezentul Protocol va intra în vigoare în a 30-a zi după depunerea celui de-al 10-lea instrument de ratificare sau de aderare.
2. Pentru fiecare stat sau organizație de integrare regională care ratifică, confirmă oficial sau aderă la Protocol după depunerea celui de-al 10-lea asemenea instrument, Protocolul va intra în vigoare în a 30-a zi după depunerea instrumentului propriu.

Articolul 14

1. Rezervele incompatibile cu obiectul și scopul prezentului Protocol nu vor fi permise.
2. Rezervele pot fi retrase în orice moment.

Articolul 15

1. Orice stat-parte poate să propună un amendament la prezentul Protocol și să îl depună la Secretarul general al Națiunilor Unite. Secretarul general va comunica orice amendament propus statelor-părți, cu o cerere de notificare, dacă acestea sînt de acord cu organizarea unei reuniuni a statelor-părți în scopul de a analiza și decide asupra propunerilor făcute. În cazul în care în termen de patru luni de la data unei asemenea comunicări, cel puțin o treime din statele-părți sînt de acord cu organizarea unei asemenea reuniuni, Secretarul general va organiza reuniunea sub auspiciile Națiunilor Unite. Orice amendament adoptat de o majoritate de două treimi din numărul statelor-părți prezente și care își exercită dreptul de vot, va fi înaintată de către Secretarul general Adunării generale pentru aprobare și, ulterior, tuturor statelor-părți pentru acceptare.
2. Un amendament adoptat și aprobat conform alineatului 1 al acestui articol va intra în vigoare în a 30-a zi după ce numărul de instrumente de acceptare depuse atinge două treimi din numărul statelor-părți la data adoptării amendamentului. Ulterior, amendamentul va intra în vigoare pentru orice stat-parte în a 30-a zi după depunerea propriului său instrument de acceptare. Un amendament va fi obligatoriu numai pentru acele state-părți care l-au acceptat.

Articolul 16

Un stat-parte poate denunța prezentul Protocol printr-o notificare în scris către Secretarul general al Națiunilor Unite. Denunțarea va deveni efectivă la un an de la data primirii notificării de către Secretarul general.

Articolul 17

Textul prezentului Protocol va fi disponibil în formate accesibile.

Articolul 18

Textele în arabă, chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă ale prezentului Protocol vor fi egal autentice.

Drept mărturie, subsemnații plenipotențari, fiind autorizați legal în acest scop de propriile Guverne, au semnat prezentul Protocol.

Tiparul executat la Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices“

BONS OFFICES

str. Feredeului nr. 4/6, tel.: 0-22-50-08-95
www.bons.md, e-mail: ion@bons.md

Acest manual a fost publicat în cadrul proiectului Consiliului Europei „Susținere în implementarea coerentă a Convenției Europene a Drepturilor Omului în Republica Moldova”, cu suportul financiar al Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (HRTF). Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Consiliului Europei sau al Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (HRTF).

www.coe.int

Consiliul Europei este organizația lider în promovarea drepturilor omului de pe continentul european. Acesta cuprinde 47 de state membre, dintre care 28 sunt membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput să protejeze drepturile omului, democrația și preeminența dreptului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea în aplicare a Convenției în statele membre.

ISBN 978-9975-61-932-5

The Human Rights Trust Fund
Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme

CEB

COUNCIL OF EUROPE DEVELOPMENT BANK
BANQUE DE DEVELOPPEMENT DU CONSEIL DE L'EUROPE

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE